

Double

МЕМОАРИ

ПРОТЕ М. НЕНАДОВИЧА.

ИЗДАО

ЛЮБОМИРЪ П. НЕНАДОВИЧЪ.

У БЕОГРАДУ.

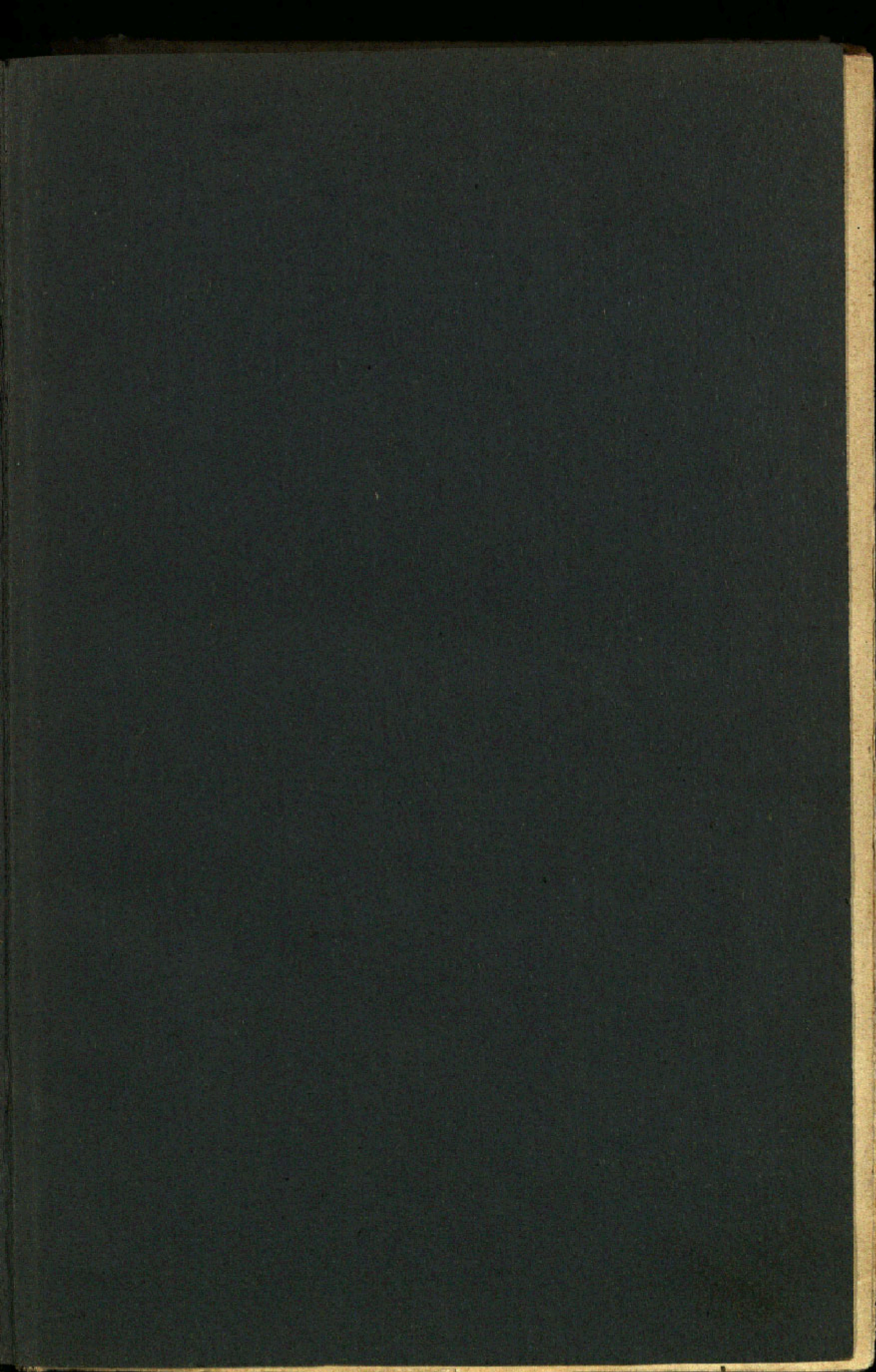
У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИНИ 1867.

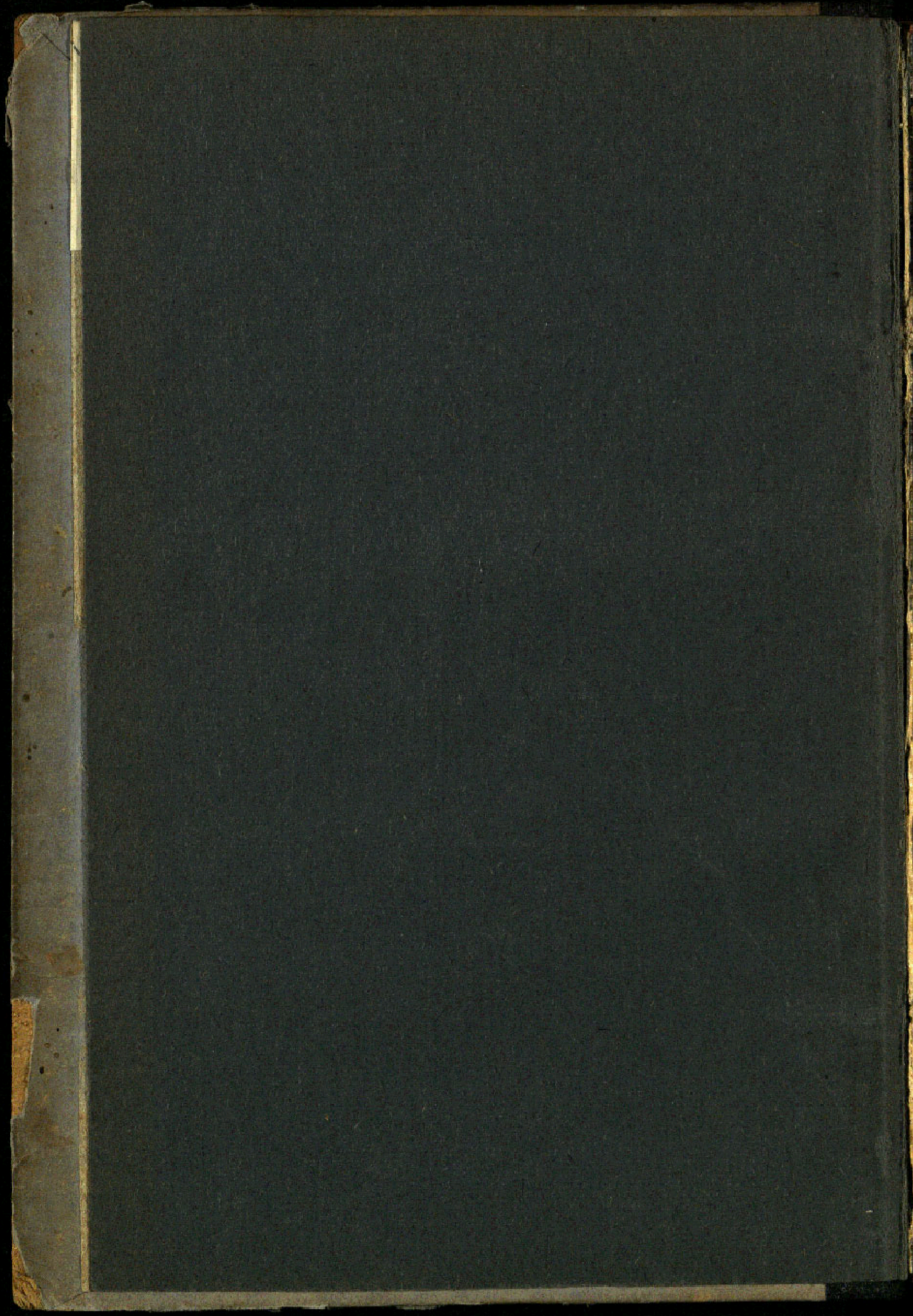
XLVIII 252

Рис. 5717 1 Р. 4216

БИБЛИОТЕКА
НАЦИОНАЛЬНОГО
ЦЕНТРА

21496

~~XLVIII E 52~~

ПРОТА М. НЕНАДОВИЧЪ.

~~РП 4212~~
~~205 D 132~~

Р₁₉ Ср II 717. 1

МЕМОАРИ

ПРОТЕ МАТИЋ НЕНАДОВИТА.

ИЗДАО
ЛЮБОМИРЪ П. НЕНАДОВИЋЪ.

У БЕОГРАДУ,
У ДРЖАВНОЈ КЊИГОПЕЧАТЊИ
1867.

RECEIVED

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

88-27
00000

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO
1000

МОН АЕМ

„Бгда престоли на судъ поставятся, Господи, и суди-
лищу Твоему предстанутъ человѣцы, не предпочтется царь
воину, не преимуществитъ владика раба, кійждо бо отъ
своихъ дѣлъ или прославится, или постыдится.“

„Отверзите мнѣ врата правды; вшедъ въ ня, испо-
вѣмся Господеви.“

I.

Као што многодишњи растъ, кога нису громови ни ветрови срушили, почне самъ одъ себе венути, и грану по грану губити, и све ближе свомъ се краю клонити; тако, драга децо моя, и я, когъ су непријатељске пушке и саблѣ срећно промашиле, кога су смртне болести обилазиле, — осећамъ сада, да мое тело по вечномъ закону природе, све већма слаби, и све се ближе гробу прикучуе.

Я нерадо о смрти говоримъ, али безъ икаквогъ стра очекуемъ последнѣ вече могъ живота; мое мисли нелете више у оне године у којима имамъ јоште да живимъ, него у оне у којима самъ живіо. Цела моя прошлостъ была е бурна и врло променљива, али безъ икаквогъ стра осврћемъ се я на ню, и са задовољствомъ и унутрашњомъ наградомъ, пролазимъ у мислима све прошле године могъ живота, и радуемъ се да ни на едно дело ненаилазимъ, за кое бы ми совесть што годъ пребацити могла.

Бурна времена новіе Србске прошлости, была су тесно скопчана са моимъ животомъ; и као што су она променљива была, тако е и мой животъ био променљивъ. Я самъ служио и господаріо, поповао и войводавао; путовао по народномъ послу далеке путове, и кодъ куће мирно седио, и у мојој башти воће каলামіо; војевао самъ опасне ратове, и уживао благодетъ общегъ мира; съ царевима говорио самъ слободно, а кадъ кадъ збуніо ме е говоръ простогъ кмета; гоніо самъ непријателѣ и бежао одъ нѣи; живіо у свакомъ благу и изобилію, и опетъ долазио до сиротинѣ; имао самъ лепе куће, и гледао іѣ изъ шуме

спалѣне и срушене; предъ моимъ шаторомъ вриштали су у сребро окићени арапски хатови, и возіо самъ се у своимъ неокованимъ талыгама; войводе изчекивали су заповести изъ мои уста, и опетъ судба ме доводила да предъ онима што су били мои пандури на ноге устаемъ. — То е децо вечна променљивость судбине кою самъ рано познао и на кою се нигда тужіо нисамъ; изъ те променљивости научите: да се нетреба у срећи гордити, ни у несрећи очаявати.

Те све промене у момъ животу, Москва и Петербургъ, Варшава и Бечъ, где самъ негда быо, появлюю ми се као санъ мое младости. Већу часть мои современика и другова, ладна е земля затрпала, млађий и вештїи люди предузели су оне народне бриге и послове са којима смо мы управляли, отечество мое напредуе, и я радостно и задовольно повраћамъ се у ово скровито мало селце на огњиште мои дедова, да се одморимъ одъ мои трудова и да васъ неяке наставимъ на путъ живота, да васъ изъ малена научимъ любити Бога и отечество. Промисао нїе могао лепшу забаву и заниманѣ за мою старость дати, него да будемъ вашъ учитель.

Одъ 1793. године па до данасъ свакояке промене быле су у Србиї, ни еданъ тай догађай нїе учинѣнъ а да я што годъ незнамъ, или да нисамъ и собомъ участвовао. Цео тай просторъ могъ живота и народны збытія, стои ми іоште живо у памети; и што е старїи кои догађай тимъ га се лакше и точнїе опоминѣмъ. О свему томе я бы вамъ устмено приповедао, драга децо моя, али вы сте мали и неможете упамтити, а я самъ старъ лако могу умрети. Зато самъ науміо да вамъ овде напишемъ, *яже видѣхъ дѣяхъ и отцы наши повѣдаша ми.* У овомъ момъ

приповеданю нетражите савршенство исторіописца, ни строгій редъ догађая. Зато треба вештіе перо; и я се надамъ у комъ народу появе се юнаци и люди заслужни за отечество, тай ће народъ родити и оне люде кои ће нѣнова дела описати. Я ћу вамъ овде написати само мой животъ, и она ратна и нератна приключенія која су у мой животъ ушлетена; нетражите у овомъ момъ приповеданю историчке свезе, я немогу догађае све по реду овде забележити, него ћу иј писати кадъ се когъ опоменемъ. Я знамъ да ће исте догађае доцнѣе много перо описати вештіе, али истинитіе неће.

Я самъ се родио 1777. год. у селу Бранковини, сатъ и по' одъ Валѣва, одъ оца Алексе и матере Јоване изъ куће Белмашевића изъ Гвозденовића. Мой деда звао се Стеванъ, нѣговъ отаць Петко, а нѣговъ Станое, кои е негда быо кнезъ у валѣвској нахи. Кадъ самъ быо јоштъ малый причала ми е моя баба Манда, да су се наши стари доседили одъ црногорске границе изъ Бирча. Онда е овај край Србіе быо готово сасвимъ пустъ, неznamъ, или е то было збогъ каквогъ исселенія, или су турци народъ растерали, или е куга поморила. Изъ Ерцеговине као што и сада непрестано су насељавали ове краѣве. Причала ми е моя баба и то да е слушала, да наши стари кадъ су се изъ свои краѣва овамо кренули, да су учинили заветъ, да се онде стане и населе где чую вола да безъ одмора найвише пута рикне, и тако кадъ су дошли на бранковичкій висъ, чую вола где е необично много пута едно за другимъ рикнуо, и одма ту се зауставе и населе уверивши се по томе риканю да ту мора добра и плодна земля бити. Друга племена, која су имала заветъ да се онде стане где нађу пчеле у грму, отишла су у Мачву.

Мой отаць и мати имали су осимъ мене јоштъ петъ синова: Николу, Петра, Григорія, Димитрія, и наймлађега Симу, кои є у Бесаріи учио воєну академію и био кадетъ, а после са бєсарскомъ войскомъ ишао у Италију; (онъ є 1813. год. постао войвода). Како се Србија на ново побунила, онъ пређе у Србију, јуриши са Дринчићемъ на Дубљу на шанаць турскій, и погину обадва 13. Юлія 1815. године; ту є онда кое погинуло, кое са пашомъ живи увађено око 600 турака. — Мой отаць и мати имали су јоштъ више деце, но я їй упамтіо нисамъ, а читудя є изгорела кадъ су намъ узъ Карађорђевиъ ратъ куће погореле, само јоштъ три сестре памтимъ: Станију; која є была удата за Живка Дабића у Јутину, Марицу, за Јованомъ Вилотиєвићемъ у Валѣву, и Марију удату у Таково за попа Павлова брата Матию. Мой отаць имао є више сестара и браће одъ кои само наймлађій нѣговъ братъ Яковъ јоште живи, кои є у време Карађорђева рата био командантъ валѣвске нахіє, а после дошао на мое место у советъ србскій, а я одемъ у войску на Дрину. Нѣгово име наћићете често у моимъ рукописима. Онъ живи сада са своимъ синовима и прочомъ породицомъ у Руси у Хотину. Ако я пре умремъ а они се дотле неврате, немојте заборавити да тамо имате стричева, браће и сестара кое јоштъ нигда нисте видели.

Отаць ми є причао: Кадъ су Немци хтели войну на Турке да подигну, слали су му прокламаціє те є онъ бацао крозъ прозоръ у цаміє валѣвске, но Турци непоплаше се, него кадъ виде да ће ратъ почети, зађу по селима и покупе све оружѣ одъ Срба и однесу у Валѣво. Они зовну нѣга и рекну му: „Узми Алекса 100 пандура па иди те чувай одъ Палежа до Ушћа да Каури крадомъ не-

пређу,“ Я имъ кажемъ — прича мой отаць — да у момака нема пушака, ерѣ су они све покупили него да ми даду пушке. Они одма даду ми за 100 людій оружѣ, те я одемъ и наместимъ страже покрай Саве одъ Палежа до Ушћа, а я съ неколико пандура и Турака по кадкадъ прођемъ и страже обиђемъ. Кадъ едне ноћи нестане свію чамаца што су были съ наше стране на Сави. Доцніе чуо самъ да су Немци за едну и ту исту ноћ одъ влашке границе узъ Дунавъ и Саву до Дубице, све турске лађе одузели и на ону страну превезли, (1788. год.). У исто време были су спремили Немци две пуне лађе войника да ударе на дольній градъ и да уђу на Су-капію. ¹⁾ Пре тога уговорн съ нѣима Јованъ Чардаклія, Ђикић и Влайко београдци, да имъ капіе отворе. Они су были многе градске топове ексерима затворили, кључеве друге одъ капіе начинили и Су-капію целу ноћ у очи Воведенія отворену држали и на войску Ђесарову чекали; но войска недође, али заиста были су се навезли у Земуну но неизвезу се на Су-капію него поредъ града низъ Дунавъ оду и изиђу на Борчу, изговарајући се после да нису могли одъ магле погодити Су-капію, али по свой прилици они су се бо-яли какве преваре и нису смели. Чардаклія и Ђикић и Влайко некако побегну, но неколико одъ нѣи-овогъ друштва Турци увате, па су имъ све одъ луча цепке подъ нокте ударали докъ іѣ съ тимъ му-кама нису поморили. ²⁾ (На годину дана пре тога

¹⁾ Капія съ Дунава зове се Сукапія, кое значи водена капія.

²⁾ У другомъ едномъ свомъ рукопису о томе додао е и ово: „а тако исто казивао ми е Петаръ Чардаклія кадъ смо 1804. у Русію путовали, да е тако било, и да е нѣговъ братъ Јованъ Новаковић Чардаклія доиста отворио Су-капію.“

они соглядатели кои су по Србији ^ходали и народъ ^успремали за Немачку Краину, одвели су са собомъ много момака изъ Србије, кои су се више Варадина у Каменици екзецирали; међу прочима био е Исаило Лазаревићъ изъ Уроваца, Кићанъ изъ Златарића, Иванъ изъ Мислођина, кое самъ и я доцнѣ познавао. Исаило Лазићъ погинуо е одъ наше стране првѣй на Бельини кадъ смо се 1804. год. почели съ Дахіяма тући).

Я самъ чувао — прича далѣ мой отаць Алекса — да непређу Немци, а непрестано самъ преко Саве гледао и едва чекао кадъ ће прећи, докѣ узъ наше месоеђе 1788. год. пређе Кићанъ, Исаило, Иванъ и са нѣма некакавъ господинъ Міюшко, донесу нешто барута и еданъ добошъ, и кажу ми да іѣ царъ послао да се дижемо на Турке, да іѣ тучемо и гонимо докѣ и велика войска непређе. Нису имали никаква писма и никакве царске оправе, и я се почнемъ сумняти, но онетъ поверимъ Ивану и Кићану, ербо су мои люди и стари познаници, а и мило ми буде да се часъ пре Турскогъ зулума избавимо, ерѣ намъ е быо сасвимъ досадио. Я одемъ онимъ Турцима што су са мноми патролирали и кажемъ имъ: „Ніе вайде, немогосмо сачувати, Немци ево де пређоше, но ви идите у Валѣво и поздравите аге да я више несмемъ доћи у Валѣво, ербо одъ овы Каура несмемъ одустати, ерѣ ако побегнемъ они ће ми кућу запалити и т. д.“ Турци улашени оду што су брже могли, а я се вратимъ несрећномъ господину Міюшку, и онъ окрене мени говорити: „Царъ е мене послао къ теби да ти кое найвредніе люде знашъ позовешъ, да се дигну да вароши палимо и Турке біємо.“ Я тако и учинимъ и одма пошлѣмъ по едного човека, Лазару Илићу у Ябучѣ, Петру Єремићу у

Ракаре, маломъ Янку у Оглађеновце и Милисаву Милошевићу у Орашацъ, и поручимъ имъ: да в часъ избавлѣня приспео и нека купе чете свакиъ у свомъ краю, и нека буду спремни на првый мой позивъ да идемо да ударимо на Валѣво. Турци изъ Палежа и Уба побегли су были како смо страже почели чувати. Мени в узгредѣ было — прича мой отаць — подићи сву мою кнежину, и вративши се кући све на бранковичкiй висъ са собомъ извести. Кадъ дођемо ту моіой кући, пошлѣмо найпре одабране четнике те све сръбске породице и нѣнову стоку у планину Посово, войсцы за леђа, уклоне, а онай другiй край вкнежине у планину Словацъ у збегове сместимо. А по томъ ишли су четници те догонили Турска говеда войсцы за рану, и уговорили смо међутимъ са малимъ Янкомъ, Ракарцемъ и Лазаромъ изъ Ябучя у кои ћемо данъ на Валѣво ударити. (Но Турци пређе тога, како су видели да ће ратъ започети, дозволяли су кнезове и кметове, узели одъ нѣи конѣ и пратиоце, те су сва движима добра, а тако исто и жене и децу изпратили у Ужице, и Соко, а неке и преко Дрине, а они сами войници у Валѣву остали).

Оде наша войска са Виса на Валѣво, али ни у половине нiе было оружя (еръ су были Турци пређе све покупили што се нiе могло по шумама у кладе сакрити). Но многи су брезове тояге заоштрили, и што но рекну, кои колацъ кои проштацъ узму и ударе са три стране на Валѣво. Турци валѣвчани изађу предъ нѣи у Любостиню, дочекаю iй и ту се потуку. Но кадъ у томъ бою турска поглавица Омерица погине, а съ други празны страна Петаръ Ракарацъ и малый Янко продру у само Валѣво и празне куће запале, онда Турци почну бегати Чачку и Ужицу. То ми прича отаць, а и я iоштѣ памтимъ,

како самъ онай данъ изъ планине Посова излазио и съ другомъ децомъ како самъ се на виноградске плотове пеняо да можемо болѣ видети како Валѣво гори. То е было на нашъ чистый понедедельникъ 1788 године.

Мы смо гонили Турке до Чачка (прича далѣ мой отацъ), наша е войска была изъ саме валѣвске нахіе. Кодъ Чачка Турци насъ добро дочекаю и убію намъ 27 добры момака, но мы опетъ и чачане и валѣвце (Турке) разтерамо и савъ Чачакъ поналимо; по томъ вратимо се у Валѣво. Оно кућа што ние было изгорело, Срби разкопаю, пенцере и врата и све што се могло одвоити поодносише, и кадъ плячке неста готово сви своимъ кућама одоше а съ нама мало остаде. У то време было е у Валѣву 24 цаміе, и говоре да е было преко 3000 кућа Турски, а 200 хришћански. Ми дотерамо изъ села четнике, али како се набираю ексера изъ пожара они онда оду опетъ кући. Говоримъ я еднако Міюшку: „Пиши нека Ћесаръ шалѣ што пре свою войску, пакъ ћемо лакше и наше войнике у скупу држати.“ А онъ ми све одъ дана на данъ одговара; „Писао самъ, писаћу“ или „войска ће скоро прећи и т. д.“ Истина поредъ границе одъ Земуна до Митровице, врло е много спремно войске лежало; али то е све бадава нема е на овой страни. У то време чуе се да ће Ћесаръ Јосифъ доћи у Сремъ у манастиръ Фенекъ да види где се профунта пече. Наскоро после тога поручи мени изъ Болѣваца некій Арса Андреевићъ, мой старый познаникъ (онъ е рођенъ у Валѣву па убіо Турчина и утекао у Сремъ) да идемъ да видимъ цара. Кадъ я кажемъ Міюшку да оћу да идемъ да видимъ цара, небеше му мило, него ми рече: „Остани ты у Валѣву, а я ћу ићи у Фенекъ.“ „Немой го-

сподине Міюшко“ рекнемъ му я „него да я идемъ да видимъ цара, ерѣ то ми е найвећа желя, а ты си га сто пута видіо.“ Я му нисамъ казао да е менн Арса поручіо да идемъ. Міюшко несмеде никако самъ да остане, и кадъ види да самъ наваліо да идемъ, пође и онъ, изговарајући се да има важны послова тамо.

Одемо у манастирѣ Фенекѣ, и я се одма састанемъ са Арсомъ Андреєвићемъ, съ коимъ самъ живіо као съ братомъ. Сутра данъ одемъ са Арсомъ на еданъ дократъ одакле смо гледали врло много свакояки' офицера у манастирској порти. И я се зачудимъ — прича ми мой отацъ — кадъ ме Арса запита: „Видишъ ли Алекса цара?“ „Како ћу га видети кадъ га ту нема“ одговоримъ му я, и почнемъ гледати по свој порти и по свима дократима небы ли где цара могао наћи. „Оно е царъ Јосифъ! — вели Арса — што стои кодъ оногъ кочијаша, што маже интовъ, и штанићемъ показуе куда кочијашъ треба да намаже.“ „Шта Арсо да одъ Бога пађешъ!“ повичемъ я зачуђенъ — „Заръ су у васъ такви цареви? А камо му великій ћуракъ, и великій каукъ на глави, ако не већій а оно баръ као у нашегъ везира у Београду.“ Сад рече мой булюбаша Никола Арсениєвићъ изъ Вукићевице, кои беше са мноми дошао: „А нутогъ кнеже Богъ и душа, како су му ноге танке, неима ни чарапа у чизмама, но голе ноге, а мы се уздамо да и насъ ођене, а и онъ босъ иде.“ Насмея се Арса и каже: „Тако носе сви крштени цареви, а не као ваши Турци — и проче!“ Мы смо одатле гледали цара догодъ ніе у собу отишао.

Доцніе дође еданъ офицеръ къ нама и запыта: „Ко е ту кнезъ Алекса?“ и Арса му одговори: „Ово е“

и пружи руку на мене „хайде“ вели „зове те царъ!“ — Кадъ рече: зове те царъ, прођоше ме мрави одъ пете до перчина. Паде ми на умъ што су ми Турци приповедали: да се царъ неможе видети, и кои га годъ види, мора му одъ стра дољна устна препући. Но одма помислимъ: я видо цара у авлији и устна ми непрепуче, а и ние страшнии ни одъ едногъ београдскогъ везира. Хайде, па што Богъ да. Каза ми Арса, да неваля у skutъ любити као везира, но само се гологлавъ поклонити. Кадъ уђемъ къ цару я тако и учинимъ. Кодъ нѣга стояо е толмачъ. Пыта ме: „Есте ли вы Алекса кнезъ валѣвскій?“ я му кажемъ: да есамъ. — „Па шта сте тамо радили; и како съ Турцима. стоите?“ — Я кажемъ да смо Валѣво и Чачакъ попалили. — „А ко васъ на то све наговори и подиже?“ упыта царъ преко толмача. „Господинъ Миюшко!“ одговоримъ я. — „Кои е то г. Миюшко?“ Я кажемъ да е онъ прешао и подигао насъ у име царево, и да е сада и онъ овде. Царъ спусти обрве на очи, и пошто мало пођути, рече нешто немачки едномъ официру, кои одма отрча на полѣ. Царъ се разговарао са своимъ толмачемъ незнам о чему. — Я љутећи тако мислио самъ: „Мой господинъ Миюшко, наопако ти было, ты си међеръ насъ преварио те смо као тићи безъ перя врло рано излетили изъ гнѣзда на лапавицу.“ И я се текъ сада уверимъ о ономѣ, о чемъ самъ често сумняю, т. е. да е то лажа нека; а я самъ мислио да е онъ найпре съ царемъ вечерао, па онда међъ насъ прешао, тако е умео лепо лагати.

У томе дође съ онимъ официромъ и Миюшко. Пыта га царъ: Тко е онъ и шта е тамо радио и ко га е на то послао? — Замуца мой г. Миюшко „Ваше Величество ваше величество я самъ

шнайдеръ! — па самъ видіо войску где се спрема на Турке, па самъ узео нешто барута и еданъ добошъ и отишао самъ кнезу Алекси те кренуо народъ и Турке разтерали.“ — царъ нешто рече немачки — а онъ се поклони на оде.

По томъ царъ Іосифъ окрете се къ мени и упита: „Кадъ сте изтерали Турке изъ Цележа, Уба, Чачка и Валѣва, куда сте иѣ отерали?“ Я му на то одговоримъ сасвимъ весело, да смо иѣ отерали чакъ у Соко и Ужице, а неке чакъ преко Дрине. „Гутъ!“ одговори царъ „а колико е до Ужице, Сокола и до Дрине одъ ваши места?“ — Кажемъ му я да одъ наше нахѣ до Сокола има 4 сата, до Ужица 7 а до Дрине 8 сатѣй. — „А где су нѣне жене и деца?“ упита далѣ царъ — я му кажемъ да су са собомъ одвели. „А где су ваше жене и деца?“ питао е далѣ — И я одговоримъ да наше жене и деца седе кодъ свои кућа. — „А кадъ Турци“ почне царъ „сместе и осигураю тамо свое жене и децу, пакъ онда узашу на свое хатове и на васъ ударе, куда ће онда ваше жене и деца?“ На то му нисамъ ништа умео одговорити, до само слегнемъ раменима. Царъ примети на мени ту забуну и бригу, пакъ после некогъ краткогъ ѣутаня рече ми сасвимъ благимъ гласомъ: „Мой драгѣй кнеже, я се одъ васъ и одъ тога народа уздамъ и надамъ да ѣете ви помоћи мојој войсци, мога и вашего неприятеля прогнати. Али то што сте сада чинили и бунили се да сте текъ после, кадъ бы моя войска прешла и васъ и ваше фамиліе себи за деѣма оставила. Я самъ спремио 300.000 войске, и хоѣу, и мислимъ да ваше отечество одъ Турчина очистимъ, но хоѣе ли Богъ дати то незнамъ. Вы садъ идите и чувайте народъ и уклапайте га у пла-

нине да се непороби, а моя ће брига бити за васъ“ — и даде ми сто дуката.

Тай истый данъ зовне ме Михаилѣвићъ на вечеру, съ коимъ самъ се познавао и добро живіо. При растанку съ њиме рече ми: „Идите одма у Валѣво и чету скупляйте и држите у скупу; я ћу вамъ послати еднога Фендрика съ неколико фрайкора и чувайте народъ да се непороби, а и мене ће царъ скоро послати да на Забрежю шанацъ начинимъ и топове превеземъ, но треба кадъ време буде да и вы люде пошлѣте да шанацъ помажу копати.

Я одемъ у Валѣво — прича мой отацъ — и опетъ почнемъ чете скупляти, међутимъ, дође Фендрикъ Јованъ Вуядиновичъ (онъ е правый Србинъ изъ Срема изъ села Товарника, чини ми се, добаръ юбакъ и погибе после на Соколу кадъ смо на Калканъ юришили). Тай Јованъ доведе са собомъ око 30 фрайкора. Међу тимъ некій Гуша, поглавица бачевачкій скупіо е быо свою чету и дошао у Лесковице, одвео седамъ роба и отерао много оваца. Мы покупимо чету и са оно 30. Фрайкора одемо тайно преко планине; ноћу се прикучимо Бачевцима, и оданде у зору ударимо на обадва места, и заробимо 70 душа. Турци се жестоко почеше бранити; њиовъ старешина Гуша Мустабаша узя на хата а мачъ у руке и управъ потрча сокакомъ, а Ђока Мићановићъ (изъ села Клинаца, сатъ и по' ниже Валѣва, кои е доцнѣ постао страж-местеромъ) дочека га на средъ пута и карабиль опали а Гуша падне съ коня мртавъ, а Ђока притрчи, узме њѣговъ мачъ одсече му главу, хата њѣговогоъ увати и узяше. Други се Турци затворише у цамію и кулу, коима се безъ топа ништа неможе учинити. Бачевци су Дрини на обали према Осату. Стаде вика Турака изъ Босне са оне стране Дрине: „Хай браћо, удрите

се недайте се! ето насъ у помоћъ къ вама!“ Пакъ низ-а сва брда потрчаше Дрини. Мы куће попали смо, роблѣ и стоку отерасмо. Златариѣско пакъ роблѣ и овце повратисмо свакомъ свое, а Турско роблѣ пошлѣмо у Немачку (И я самъ ово роблѣ Турско видіо кадъ су іѣ дотерали на Врану где е логоръ быо, и где су сада виногради. Шанацъ и логоръ на Кличевцу доцнѣ основанъ е; у та времена и Коча доле око Мораве подигне чете и Турке почне туѣи, зато и сада Моравци зову оно време „Кочиномъ краиномъ“ а за ћесара Јосифа ратъ ништа незнаду, него мисле да е Коча заратио. Коча е быо изъ Ягодинске нахѣ села Ланишта, быо е найпре добаръ свинярскій трговацъ, а после добаръ юнакъ).

Ово што ћу садъ да вамъ пишемъ, причао ми е мой отацъ Алекса да су нѣму нѣгови стари причали, а онъ ние запамтио: — Кадъ су саме спаие съ царскимъ бератима у Србиѣ быле, узимали су одъ свакогъ жита, кромѣ ситне прое, десету оку; на оженѣну главу узимали су по еданъ грошъ, и то се звало: главница, и баштеницу 20 пара узимали су за све ситнице, т. е. што се сее у баштама; на едну кошницу по оку меда или наплате пошто е медъ быо; на казанъ 2 гроша; на едно маторо крме 6 пара — и кои е спая близу свои села, дотераю му по коя кола дрва, и то е быо савъ данакъ спаяма. Осимъ тога плаћало се везиру, порезъ на мешѣемску главу по сто гроша, а кадъ кадъ и повие, а цару плаћало се арача по 3 гроша и 2 паре. Кнезови крили су главе, па кадъ у вилаету порежу све данке, долазило е по 7 или найвише по 8 гр. на главу. После тога постали су читлуци, и яничари завладаю, кои су имали у Стамболу великогъ Яничар-агу, а у свакомъ везирству опетъ манѣгъ Яни-

чар-агу. Онда Турци кои неће да раде, дођу кодъ свогъ яничар-аге и упишу се у Яничаре, и то у кою орту кои воли; и тако назове се правый синъ царевъ и ага, а спаие, кои су одъ старина са царскимъ бератима были, баце за леђа и назову ий Папурима. Такавъ ага узме неколико момака, дође у село кое му се допадне, сазове селяке и каже имъ: „Раіо, я самъ царевъ синъ и ага, дайте, продайте ми се да сте мои, я ћу васъ одъ свакога зулума бранити, и кои нема пореза и арача я ћу за нѣга у займъ давати.“ Селяци обично много се томе противе, али то имъ ништа непомогаше; онъ натури селяцима по 200—300 гроша, па каже спаи те му направи темесућъ и тапю да су сви селяци томе и томе аги продали све свое баштине, и тако ти онъ онда постане читлук-сайбія, и колико годъ спаия узима одъ свогъ села толико и онъ, а кадъ кадъ и више.

Тако су причали моме оцу да су читлуци постали кои су до Немачке краине траяли. После рата, изваде кнезови 1793. год. хатишерифъ да у београдскомъ пашалуку nebude читлук-сайбія ни ага, нити нѣиови десетака, него само да се дае спаиско и царско. Но тога пашалука читлук-сайбіе умоле београдскогъ везира (што е было пре Муста-паше) да они буду аге као што су и были и да купе свое десетке и проче. Дођу кнезови о Митровудне одъ своју нахія да порезъ порежу; везиръ, Шашин-паша, проучи тай ферманъ, и каже да е царъ помиловао аге, и допустио да опетъ буду као што су и были, „но идите у вилаетъ“ рече паша кнезовима — „отишли су аге да купе свое, кажите раи да се непротиви царској заповести.“ Кнезови на то сви сложно одговоре: „да они то несмеду народу казати, ербо ће ий народъ побити каменѣмъ.“ и да бы Турке већма уплашили,

придаду, да ће они (кнезови) морати у Немачку одъ народа бегати, ако са таквимъ гласомъ пођу у властъ. — Онда е Мустафа Шиникџићъ быо Бина-емињъ (главный настоятель кадъ се какво зданіе прави) и опрavlяо е и покривао у донѣмъ граду касарне, што е Немацъ у рату попаліо; мой отацъ Алекса, збогъ тога што е томе Хаџи-Мустафи многу грађу за касарне низа Саву слао, познавао се и живіо съ њимъ добро, зато оде къ њѣму и пожали му се на тай агинскій ферманъ. — „Знамъ я,“ рекне Хаџи-Мустафа „ко е тай ферманъ извадіо, но ако вы хоћете я ѣу то лако покварити.“ — „Хоћемо за Бога и помагај одговори му мой отацъ и замоли га у име свію кнезова да ради о томе. — „Идите и тайно начините свакій мизаре (прошенія) на цара“ рекне му Мустафа — и ударите што више можете имена, и кои нема мурѧ (печата) нека прстъ притисне.“ Тако кнезови, свакій напише мизаре и на яничаре тужбу што већма могу учине, многа имена подпишу, прсте и мурове ударе, а потомъ тайно однесу Бина-емину. Онъ имъ рекне: Чекайте вы ту (у Београду) одговоръ ће одма доћи. Кнезови остану да чекаю одговоръ на њина прошенія изъ Стамбола.

Везиръ е быо яничарскій пріятель и ништа ние знао о томе, и кадъ види да се кнезови не разилазе изъ Београда, зовне іѣ себи и рекне имъ: „Зашто неодлазите вы да народъ советуе, да се когодъ небы противіо царскомъ ферману, него да приме свое аге —?“ На то изговори се мой отацъ, да е много лпіе догоніо у градъ за оправке касарне, и да има са Бина-еминомъ рачуне, а кадъ сврше рачуне да онъ и опетъ у народъ несме иѣи да имъ советуе да приме ферманъ яничарскій, еръ ће га народъ каменѣмъ затрпати. Тако су и сви други кнезови гово-

рили, и опетъ су казали да ће морати сви одъ народа у Немачку бегати. После тога где кои се кнезови прикрию, а мой отаць подъ изговоромъ да рачуне прегледа договарао се непрестано са Хаџи-Мустафомъ. Петнаестый данъ одъ тога дана, дотрчи татаринъ изъ Стамбола, и донесе новъ ферманъ. — Причао ми е буюбаша могъ отца Лаза изъ Трлића, да е татаринъ утрчао у варошъ непрестано вичући: „Мазуль Шашин-паша, мазуль! Хазуръ Хаџи-Мустафа-паша, хазуръ! хазуръ!“

Сутра рано старый везиръ изађе изъ града, а новый Хаџи-Мустафа-паша, бывши Бина-еминъ, седне у сараѣ, а тугови му после одъ цара дођу. Кнезови дођу му и честитаю, а онъ ѿ советуе да иду свакиј у свою нахию и да народъ добро пазе, и да недаду никоме ни найманѣгъ зулума да народу чини, но да се нѣму обраћаю. То е было око 1794. год. Међутимъ отишле аге и субаше по седима свое обичайне данке и десетке купити. У Београду пакъ было е некій Карасманлъ кои е свуда кудъ е годъ ходіо по 30—40 момака яничара за собомъ водіо; онъ се спремао да у Београду буде Яничар-ага, и слабо се Хаџи-Мустафа-паша покоравао. Али Хаџи-Мустафа-паша кадъ се утврди мало у граду, подпусти некога Турчина, те Карасмаила кадъ е изъ амама изишао крозъ прозоръ едне куће изъ пушке убіе. Нѣгова дружина сва прсне и коекуда разбегне се, па тако и они што су се у села были разишли како чую да имъ е старешина погинуо, поплаше се и сви побегну у Видинъ къ Пасманџи, кои се јоштъ пре тога осиліо и одъ Султана одцепіо, и савъ пашалукъ видинскій подъ свою владу узео, нити е што цару давао него све грабіо. Сви тій бегунци зли и горій кодъ нѣга се скупе. Сироме Султанъ Селимъ седамъ е везира на

Видинъ съ войскама слао, да победи Пасманцию, а и Хаџи-Мустафа-паша, изъ Београда ишао у Видинъ и жестоко се тукао. Други пакъ везири тайно су узимали новце (мито) одъ Пасманцие и нису хтели одъ свегъ срца тући га. Ту е био послао Султанъ Селимъ неколико низамске войске у зеленомъ мундиру, ерѣ е Селимъ првѣй почео низамъ уводити. Но напоследку Пасман-огла изтури свою войску на Хаџи-Мустафа-пашу и на оно мало низама, те све разтераю. — А други су везири безъ боя побегли. И ту погине сребрничкѣй паша, отацъ Хаџи-Сали-бега. (Тако ми е казивао изъ Ужица Асан-баша Дрляча, кои е онде на войсци био, а после е био ясакѣя узъ нашегъ владѣку валѣв. Данила, заедно путуюћи и димницу купећи).

Пасманција остане независимъ у Видину, накупи јоштѣ више войске плаћајући добро на месецъ; и тако сви зликовци изъ турскогъ царства изкупе се у Видинъ. — Хаџи-Мустафа-паша врати се съ войскомъ у Београдъ, а Пасман-оглу пошлѣ свою войску, да Београдъ узме и сву Србию под-а-се покори, а и Босну да себи присвои, да се лакше одъ Султана бранити може. Дођу до Пожаревца и тамо су се съ београдскомъ войскомъ добро тукли; београдске спане врате ѣй у Видинъ; тако су опетѣ полазили и Поречѣ узели. Београдски везирѣ нема доста войске, зато почне купити и онѣ подѣ плату войнике. Порезѣ е био 7 и по, до 8 гроша на по године како е у хатишериѣу; садѣ везирѣ подигне порезѣ на 15 и на 18 гроша на по године. Кнезове држао е као свое синове, кадѣ су годѣ дошли кѣ нѣму по обичномъ поклоненю постое мало турскогъ обичая ради, пакѣ имѣ заповеди те сви поседаю, и кафѣ имѣ даде, и како ми е отацъ казивао разговарао се съ нѣима као са своимъ синовима; а и народѣ е био онда у най-

болѣму спокойству, само што е морао давати велику порезу одъ 15 до 18 гроша. Трговина была е слободна; ко шта има, коме хоће и пошто може прода. Цркве и манастири стари почну се оправляти и изнова градити давши само 500 гроша везиру за изунъ (дозволенѣ); пакъ гради цркву гди хоћешъ и колику хоћешъ.

Садъ љу да вамъ причамъ о мени, па љу после опетъ наставити о момъ отцу, шта ми е причао, и шта самъ я о нѣму и ономъ времену запамтіо.

Хайде да вамъ найпре кажемъ како самъ кнѣигу учіо. Отацъ ме даде іоштъ врло малена да кодъ попа Станоя, нашегъ пароха, кои е близу наше куће се-діо, учимъ. Я почнемъ учити у єдномъ московскомъ буквару кога су зачална слова сва црвена была; и учіо самъ овако: „азъ, буке, веде, глаголѣ и т. д.“ а срицао самъ овако: буке-рѣци-брѣ, веде-рѣци-врѣ, глаголѣ-рѣци-грѣ и т. д. Одъ оно доба до данасъ іоштъ нигде нисамъ видіо онакогъ буквара. Мой сиромѣа попа, Богъ-да му душу прости, како е онъ самъ учіо, онако е и мени показивао. Ёрѣ у оно време у Србіи нигде ни гласа ни трага одъ школаніе было. Но свакій љакъ кои е желіо што учити, морао е попу или у манастирѣ иѣи. Премѣа су сиромѣа љаци морали и на єдномъ и на другомъ месту служити и попине и игуманове конѣ седлати и разседлавати, опетъ е свакій радо сносіо, кои е желіо што научити и попа бити, за чимъ е онѣа свакій тежіо, єрбо у Србіи ние онѣа было другога господства, кромѣ бити кнезѣ, попѣ или калуѣерѣ, а и пандурѣ имао е неко мало одличіе.

Я кодъ попа Станоя изучимъ тай врлетный букварѣ, и почнемъ часловацѣ, и у месецослову научимъ свеце казивати, а то ми е врло лако было изъ оны

стары календара, ерѣ кои е крстѣ пола окруженѣ
црвеномѣ боіомѣ, оно е малый светацѣ, и одѣ подне
може се радити, а кои е савѣ окруженѣ то е великій
светацѣ, и ништа се неради, него вазданѣ седи и
еди а неради, а зашто? да те Богѣ непокара. Чувѣмѣ
я гдѣ неке бабе а и неки люди говоре моіой майци:
„Благо теби сестро, кадѣ ти имашѣ сина у кући тако
учена, те ти може свеце казивати да се у раду не-
огрѣшишѣ.“ А я кадѣ то чувѣмѣ чисто растѣмѣ и
гордимѣ се, и мислимѣ да самѣ ученѣ и преученѣ.
Кадѣ мене мое комшинице хвале, мислю самѣ да ми
нетреба више ништа ни учити. У то време тукао се
Бесарѣ са Турцима, и садѣ незнамѣ, или по запо-
вести Бесара или збогѣ тога што су се Турци при-
кучили Валѣву, крене се савѣ народѣ кѣ Сави. Тако
исто и све оне нахѣ одѣ Мораве кое су се сѣ Тур-
цима завадиле, свое фамиліѣ спреме у Бесарію, а
мушкарци остану у войсци. Я добро памтимѣ кадѣ
су натоварили све на кола, закупили стоку, па смо
се онда сви кренули и дођемо у село Скелу према
Купинову, и ту у качари Іована Зазића наложимо
ватру и мало се станимо; пакѣ после преко Саве пре-
ђемо у Ашаню и ту мало нешто поседимо гдѣ самѣ
почео у школу ићи, но та школа слабо е боля была
одѣ школе мога попа Станоя. Кожа ми се и сада ежи
кадѣ се опоменѣмѣ онога народнѣгѣ преселенія, ерѣ
се іоштѣ добро опоминѣмѣ како е народѣ пиштао и
мучіо се. После, едне зиме, непамтимѣ кое године,
очима самѣ гледао као ѣакѣ, гдѣ свако јутро по осамѣ
и по деветѣ фрайкораца донесу изѣ квартира и стр-
паю у стражару кодѣ школе у Ашаньи, пакѣ одандѣ
иза дударе по 12 ньи стрпаю у едну рупу, и земљомѣ
заспу. Затимѣ, да е іоштѣ већа пропасть и жалость,
удари некаква болестѣ у савѣ ово-странскій народѣ

те помре. — Немогу рећи да се половина вратила овамо, колико е онамо прешло.

Ја неостанемъ дуго у Ашанѣ, ерѣ мой отацъ заповеди те одемъ у Купиново некомъ Игњату Сабову, старцу одъ 70 година, онъ е био старъ, честанъ, добаръ и врло побожанъ човекъ, и учаше шесторо деце приватно у својој кући. Како дођемъ посади ме съ њима за асталъ и зачита ме братъ Игњатъ: (Онъ се ние дао другчје звати, и лютіо се кадъ му когодъ рекне да е старацъ, онъ е био отацъ попа Николе изъ Купинова). „Шта си учио и шта знашъ?“ Ја му одговоримъ: да самъ све што треба изучіо, и да све знамъ: „Е добро“ рекне онъ „кадъ си све учио и све знашъ а ти баръ седи и слушај како ова деца читаю“ — и тако самъ седіо ја за асталомъ читаву недѣљу дана, а онъ ми ништа неказуе да читамъ. Ја онда помислимъ: башъ су мени добро казивале моје комшинице бабе, да самъ ја ученъ; међеръ и мой учитель Сабовъ незна више одъ мене, зато онъ мени ништа неговори, а кадъ онъ одъ мене више незна, што да седимъ овде залуданъ — и желіо самъ да идемъ кући. — Овај Игњатъ Сабовъ, кажу, учио е у Руми, и као што се говорило, за време његовогъ ученя ту у Руми была е најбоља школа. Онда были су у Срему врло редке школе и сръбске науке, а и самъ после видіо самъ многе старе свештенике, кои су се съ наукомъ мало одъ наши сръбіански свештеника разликовали. Но садъ е већъ другчје съ наукама. У свакој башти можешъ набрати по пуну торбу учены какви хоћешъ, само ако можешъ распознати кои е сладакъ и полезанъ, а кои ли горакъ и шкодливъ. Митрополитъ Стратимировићъ, кажу, да е првѣй добре школе за Сръбе у Карловцима уредіо.

Седећи я безпосленъ неделю дана, мислио самъ, да ми ништа више нетреба учити, и чисто самъ се радовао да мой учитель незна више одъ мене и да ъу се кући скоро вратити, докѣ онъ едно ютро донесе ми одну кнѣгу и кадъ седнемъ за асталъ упита ме: кадъ си све изучіо, да видимъ знашъ ли, и еси ли и ову кнѣжицу учио? — Я отворимъ кнѣгу видимъ и познамъ слова, и кажемъ да самъ то учио, и да знамъ. Но кадъ почнемъ да му читамъ каже ми онъ одма, да я ништа незнамъ, ерѣ у читаню нигде нисамъ знао где треба стати, и ко ме е слушао ние ништа могао разумети шта е. Сиромѣ старецъ дуго е имао люту муку са мноми, докѣ ме е научіо полагаю и разговетно читати. Зато вамъ препоручуемъ где вамъ буде дужность о дѣтиньой се науки старати, да не даєте децу невешту и неучену да у почетку у буквару рѣавъ и ружанъ темель не постави, ерѣ е то найвѣе зло за децу, ако се съ почетка у буквару неупуте како валя, и после тешко ѣ е поправити.

Изъ Купинова повратимъ се после опетъ у Ашаню проти Лазару Георгіевѣу, те самъ кодъ нѣга изучіо црквено нѣніе и проче богословске науке, осимъ нѣга ту самъ имао доброгъ учителя кои ме е учио. Тай прота Лазаръ родомъ е изъ села Совляка валѣвске нахіе, и быо е у Совляку прота, па е заостао у Срему, а и садъ му е фамилія у Совляку, Ђикић одъ први фамилія у нахіи были су, а и садъ су добри.

Я се повратимъ изъ Срема кући у Бранковину 1793. год. и мой отацъ одма запои ме и преда ми нурію. Я самъ одма затимъ и протомъ постао, шта е стало было владики што нисамъ јоштъ ни браде ни бркова имао; онъ е желіо учинити кнезу хатеръ, а вальда му е и новаца требало. — Како су ми после

казивали отацъ и мати, я самъ се запоію у половини мое шестнаесте године. Заиста морао самъ врло младъ быти, еръ кадъ су ме хтели попити врло самъ се быо уплашіо, а особито кадъ су ме за вратъ уватили и олтару повели, еръ онай еданъ ђаконъ што ме е водіо рече ми полако одъ шале: „реци съ богомъ белый свете садъ ђешъ да погинешъ!“ и мени се онда учинило да ђу заиста светъ да променимъ. Но после вадимъ како е то лепо быти попа.

Да вамъ кажемъ како ме отацъ советовао: „Сине“ рекне ми онъ кадъ самъ првый путъ у мою нурію полазіо: „Ты си іоштъ младъ и незнашъ какавъ е светъ, ты си врло младъ и нигде готово неђешъ быти у друштву твои парняка у годинама, него ђешъ све долазити међу старіе люде. Зато на сабору, и на слави и на свадби немой много говорити, него слушай шта старіи люди говоре. Ако почнешъ тако младъ друге да учишъ памети и мудрости, онда ты нигда мударъ быти неђешъ. Кадъ говоришъ што годъ, сви ђе слушати, али немой ти себи да увртишъ у главу да они тебе зато слушаю што ти наймудріе говоришъ; они ђе те зато слушати што си нђиовъ по па, и што си мой синъ, и кадъ што погрешисъ нико ти неђе казати: ние тако, али свакій ђе помислити. Зато мудро се владай и оно што ти се сада учини да ние онако као што старіи люди говоре, а ти немой одма да се плеђешъ у свађу, него причекай докъ дођешъ у године оны людій, па текъ ако и онда видишъ да ние онако а ти кажи.“ По томъ узме мой отацъ едну велику чашу пуну вина, и пошто одпіе за едно два прста рекне ми: Прве године кадъ идешъ по нуріи само оволико пій одъ сваке чаше коіомъ те повуде, друге године оволико“ и по томъ опетъ сркне мало вина; „тређе године можешъ

до пола чаше пити. Текъ четврте и пете године можешъ до дна чашу попити, и опетъ сви ће нуријаши сећати се твои први година и сви ће говорити: нашъ попа ништа непије.“ Я самъ слушао мога отца, и сећао самъ се целогъ живота своју нѣговъ совета, и было самъ спокоянъ, задоволянъ и срећанъ. Слѣдуйте момъ примеру, слѣдуйте той чаши мога отца, не само у пићу него и у свима другимъ страстима и наклоностима, па ће те бити срећни. Ваше речи, ваша дѣланя, наклоности и уживаня управляйте свагда према времену и према годинама вашегъ живота. Съ меромъ и у свое време много се коешта чини безъ штете, што предъ судомъ здравога разума небы се могло оправдати сасвимъ. Тешко ономе кои прву чашу сваке свое наклоности до дна испіе.

У то време (1793. год.) было в парохъ старый мой учитель попа Станое и попъ Никола изъ Кршне главе, оба стари и не велике науке, но што се тиче крстити и венчати и друге обреде црквене, то су добро знали и мене у томе поучавали. После смрти попа Станоя отаць мой запои брата нѣговогъ Пантелію, кои в учію мало у Манастиру Студеници, и попа Мату, кои в учію кодъ светогораца путуюћи. Садъ се мени врло необично учини како народъ у цркви стои измешато, нитъ се зна кои в старіи ко ли в млађій, нитъ се зна, где стои мушко ни женско. И то кадъ дођу къ цркви о Богоявленію, задушницама, Благовѣštenію, Воскресенію, Петрову-дне свега да рекнемъ 10 пута или мало нешто више на годину, а оно како клепало удари, онда грне савъ народъ у цркву и хоће на вратима да се подави, и ко пре уђе, жена или човекъ, тай напредъ и стои. Ту су измешате жене, люди, деца и девойке, и у цркви диже се разговоръ и ништа се нечуе шта свештеникъ изъ олтара чита. Те-

шко ми е до Бога было, ербо самъ видіо у Срему како се чиновно по црквама стои, и жене башка а люди башка. То е исто и отацъ мой видіо и гдекон нашъ комшія, кои су намъ много помагали кадъ смо редъ уводили доказуюћи народу. Почнемо се старати найпре кметове и кућне старешине на полю учити и казивати како е болѣ и за душу полезніе, но свакій кодъ свое куће да каже: Ко годъ пође цркви было мушко было женско да слуша попове, и како и где попови заповеде онде и онако свакій да стои. Ми млађи попови уредимо и како клепало удари и народъ у цркву поврви, а ми по едавъ станемо на вратима, и люде процуштамо редомъ, старіе напредъ а жене враћамо да иду на друга западна врата у препрату своју. Кадъ веће сви уђу и люди стану и наместе се а жене у препрати и опетъ почну се разговарати: шта е ово, какавъ е ово новыи обичай те намъ ни у цркву као досадъ недаду нови попови улазити, кажемо ми да ћуте, и кажемо имъ да су они сви у цркви као на небу а предъ олтаромъ као предъ самимъ Богомъ, но да стое, ћуте и слушаю шта свештеници у олтару читаю и проче. — Они истина ућуте на мало, но опетъ, особито жене, почну разговоръ и вреву; онда обично мой отацъ кадъ е у цркви опомене народъ и запрети да ћуте. Да видите децо, да е пона целыи данъ говорио небы тако ућуткао, као могъ отца неколико речій. Сви ућуте као да водомъ свакогъ залиешъ. Зато велимъ нема цркве ни уредбе безъ мирске власти, а ни мирске безъ духовне, треба една другу да подкреплява, ако су раде да обе власти постојане буду. Ако ли една надъ другомъ неко преимућство тражи, то су обе кодъ простогъ народа слабе, и или касно или скоро обе пропаде.

Такођеръ дотерали смо иѣ у редъ да са великимъ молчаніемъ иду на целиванѣ, найпре стари люди, а после жене потомъ девойке и све по двое предъ икономъ у еданъ редъ по двапутъ се прекрсте, на десну страну олтара, пакъ леву целиваю. Іоштъ и то смо уредили и свакій свештеникъ свою нурію попише женско и мушко у еданъ тевтеръ. И заповедимо старешинама (кућевнимъ) да свако мора довести на исповестъ а старешина мора найпосле остати. Она два стара (свештеника) исповедаю старе люде а насъ троица млада учимо децу како се валя крстити, Богу се молити и отца и майку у руку любити и почитовати, и проче; и кое годъ дете престане на исповестъ поредъ нѣговогъ имена у тевтеру забележимо крстиѣ.

И то могу слободно казати да у нашої нуріи, сва села коя цркви у Бранковину иду, нико на какавъ другій судъ ние ишао нити е кавге было; све то ми поравнамо и помиримо, увераваюћи добре о царству небесномъ, а страшећи зле мукомъ вѣчномъ. Насъ е было у селима коя су бранковичкой цркви долазила петъ попова, но нисмо делили него наши нуріяши, одъ насъ петъ кога првогъ нађу, зову га те чита молитву или крсти и проче; и свакій попа неће рећи: ние то моя нурія неђу да те венчамъ, или молитву читамъ — него свакій сврши зашто се позове, па што заслужи даде оное чія е нурія. Ми смо сви свештеници као браћа живили, а народъ насъ е као апостоде почитовао и слушао; тако да су и одъ околны нурія люди долазили и гледали и цркви милостивѣ као у монастире давали, а свештеници други одъ насъ обичае примали.

Садъ опетъ да вамъ приповедамъ изъ житія мога оца. Михалѣвиѣ натури ѣупрію на Саву, топове пре-

вуче и на Забрежю шанацъ начини. Изађе заповестъ, да све нахѣ одъ Медведника и Мораве кое су се съ Турцима завадиле свое фамиліе у Ђесарию преселе. (Чете око Београда предводио е Радичъ Петровићъ кои е после съ Немцима на Французе као капетанъ воевао и Немешагъ добио, а узъ Карађорђево ратъ то све оставио и нама у помоћ дошао). У то време дође Мајоръ Лукићъ у Валѣво и на Кличевцу шанацъ начини, скупе четнике (како ми е отацъ казивао 1800 момака кои су шанацъ чували и съ Турцима око планина тукли се). Међутимъ Михалѣвићъ оде съ войскомъ у Ягодину и заповеди те мой отацъ одведе све четнике у Ягодину и тамо иѣ у фрайкарскій мундиръ обуку, свое оружѣ оставе а шоце узму па се по томъ опетъ врате на Кличевацъ да се екзерцираю. Кличевацъ е брдо одъ сѣверне стране више Валѣва, где се и сада познае место онога шанца. Ту е било офицера изъ Срема све сами Срба: мајоръ Лукићъ, капетанъ Кљюновићъ и капетанъ Бежановићъ; а изъ валѣвске нахѣ быо е: мой отацъ Алекса обрлайтнатъ, Петаръ Ракарацъ, Лазаръ Илићъ, Малаый Янко, и Милисавъ Милошевићъ лайтнати; попъ Ђука быо е Фендриѣ а Ђока Мићановићъ стражмештеръ. Ту самъ гледао како мой отацъ да бы и другимъ людма омилио екзерциръ, скине офицерскій мундиръ, па стане у редъ и екзерцира се као простъ фрайкорацъ.

Немци поузимаше градове као Шабацъ, Београдъ, Смедерево и тукоше Соко, куће попалише али градъ узети немогоше. Кадъ су Немци Београдъ тукли онда е мой отацъ Алекса са 700 момака између Панчева и Београда у некаквимъ ритовима 15 дана чувао Ђесарову войску, а кадъ се Београдъ предао опетъ се въ Валѣву повратио.

Кадъ већъ Немци съ Турчиномъ учине миръ и у Србији што су освоили све поврате Туркомъ и Ђесарова войска оде натрагъ а фрайкорци оду свакиј својој кући, будући е одъ Султана амнестија читана, онда сви србијански офицери скупе се кодъ Михалѣвића у Сремскимъ Карловцима, где е онъ Немцима рачунъ морао давати за ратне трошкове. Михалѣвићъ понуди све офицере да остану у царевой служби, и да ће свакиј своју плату уживати, мой отацъ рекне Михалѣвићу: я овде остати нећу, я ћу да идемъ на мою очевину, где самъ се родио. Михалѣвићъ, кои е мога оца пазіо и уважавао, рекне: а зашто Алекса ти нећешъ да останешъ у нашега цара служби пакъ ћешъ скоро капетаномъ ванжирати, а заклео си се да ћешъ нашемъ цару веранъ бити. Мой отацъ одговори: Истина е да самъ се заклео да ћу му бити веранъ и противъ Турчина за слободу очевине мое воевати и познато вамъ е да я мое заклетве непреступамъ нити цара изневеравамъ, и оставлямъ, но царъ оставля мене и савъ народъ србскій као нѣгови стари што су наше прадеде оставляли, зато идемъ натрагъ преко Саве, а немамъ писара ни други учени люди, но ћу ићи одъ манастира до манастира и казивати свакомъ калуђеру и попу да у свакомъ манастиру запишу, да више никадъ тко е Србинъ Немцу неверуе. — Михалѣвићъ: ћути Алекса да одъ Бога наћешъ чу ће Немци па ће те оловомъ залити. Я — рече — то Србину кажемъ а не Немцу; а и Немцу ћу то исто казати и свакомъ.

Мой отацъ врати се кући у Бранковину, а за њимъ Лазаръ Илићъ изъ Ябучя и Петаръ изъ Ракара, а они други остану те су сви ишли на Француза воевати, као Малай Янко, Милисавъ Милошевићъ, (кои е остао живъ одъ Француза, и опетъ

пређе нама у помоћ и погипе на Мишару 1806 год). Бука фендрикъ, Бока Мићановићъ страшмештеръ и многи други. (Жао ми е што неznamъ све изъ Србіе офицере, а наравно было ии е доста кои су остали и на Француза ишли, осимъ само валѣваца што су били, — и мало е кои дошао). Мой отаць добиѣ пензию и врати се кући. Кадъ онъ дође кући, а то нахія остала безъ старешине и безъ суда. Паша дошао приміо Београдъ по трактату съ мало Турака. Како су Немци отишли, а Турци јоштъ свое судове не поставили, то мой отаць почне судити као кнезь или обрлайтнатъ, и свудъ е по нахія одио, и народъ му се добро повиновао. Текъ после године дана поставе Турци свое судове по касабама, и тако у Валѣву е было Муселимъ и Кадія а онъ у нахія кнезь као и пре немачкогъ рата. Никола Грбовићъ преко Колубаре было е Льишкій кнезь; а Подгорци коима е кнезь было умр'о дођу молити могъ оца да сѣдини Подгорѣ са своіомъ кнежиномъ, и да обадве кнежине држи, или да имъ онъ даде каквога изъ свое кнежине кнеза. Онъ премда е оне годне судіо и тамо, ние се хтео приватити за сву кнежину, но рекне имъ да они између себе кнеза изберу; а они рекну: а ты намъ дай за садъ баръ Јоку изъ Рабаса да намъ кнезуе. Онъ имъ каже: да е то мучна стваръ едномъ човеку изъ друге кнежине у туђой кнежини кнезовати, а кадъ башъ хоћете за кнеза, Јоку изъ Рабаса, онда ето вамъ узмите заедно съ нѣме и село Рабасъ одъ мое кнежине, а и тако е на међи; то село нека буде одъ садъ подъ вашомъ кнежиномъ. — И тако Подгорци буду задовольни. Докъ 1790. год. чуемъ я у Срему, гди самъ у школи было, да е мой отаць одъ Турака ранѣнъ. Некій Турчинъ Муста-бегъ Јићъ кои е у прошломъ рату приміо у боевима пизму на могъ

оца, рекне у Валѣву: Одиде Алекса да ти нешто кажемъ. Онъ се као познанику прикучи, а Турчинъ изподъ скута опали пиштолѣмъ и мало га преко ребара рани, и кошулю па нѣму запади. Турчинъ који е веће спремна коня држао побегне у Босну, а мой отацъ остане да по кнежини и далѣ суди и уређуе. Онъ како е видіо у оно ратно доба по Срему и Банату како су села на кумпаніе поделѣна, јоште како се вратио изъ Карловаца, одма е наредіо кодъ сваке цркве по еднога главнога кмета надъ онимъ селима која годъ оной цркви иду, а свакој цркви ишло е по 8 и по 10 села, и тако тій кметови звали су се срескимъ кметовима. Шта е годъ хтео и имао заповедати слао е свога булюбашу и пандуре кмету, а кметъ е опетъ кнезовску наредбу селяцима казивао, и тако е себи трудъ одлакшавао. Онъ е непрестано по кнежини одао и кога кметови и селяци обтуже, и да е кривъ види, казнио га е онде у селу где е погрешіо. А за-врло велике кривице морао е слати у апсѣ муселиму и кадиі (у Валѣво).

Будући да е обичай био, да и муселимъ и кадија подъ аренду закуплюю своя места за суѣнѣ, тако е Асан-ага братъ Осман-паше изъ Сребрнице, закупио муселимлукъ а братъ му кадилукъ у Валѣву (то су были оба два стричеви оногъ доброгъ Хаци-бега, нашегъ србскогъ пріјатеља у последнѣ Карађорђево време).

Како су Турски сударци имали обичай, да свакога ко е и найманѣ кривъ Србинъ или Турчинъ, кадъ падне у апсѣ, да га глобе и колико више могу да узму, то е свагда мой отацъ у таквомъ случаю заступао и одговарао како Србина тако и права Турчина, и глобити ние давао; зато су га поштени и мирни и Турци врло уважавали; а особито Срби лю-

били су га као свога оца и поштовали као највећега одъ Турака заступника. Србо како се какавъ муселимъ или кадїа покаже као великій глобаръ, а онъ се договори са кнезомъ Грбовићемъ и Бирчаниномъ, па покупе и обуку најречитіе кметове у најсиромашніе аљине, учине скупштину, пригласе и неке поштене жителѣ Турке и дођу на мешћему пакъ викну на зулумъ, напишу прошеніе у комъ опишу савъ зулумъ и да га сиротиня неможе више да трпи, но паша да га дигне, или сиротиня хоће да бега у Кауре (у Сремъ). По томъ то прошеніе узме мой отаць и однесе везиру, кои га е врло пазіо и уважавао, и са собомъ доведе болѣгъ судію. Тако самъ чуо, да су за 12 година (толико су Турци после Немаца до Караџорѣа држали) променули осамнаестъ кое неправедны кадїа, кое злы муселима. Тако е слога и подъ Турцима врло помагала. Где су кнезови у любви, ту су и кметови и сиротиня сви у любви и послушанію.

Пытате ме какве су то скупштине за Турака бывале, и како су се смели скупљати? — То истина ніе было ново, то е може быти іоште одъ Косова остало, а може быти да су бывале скупштине іоште и за време нашихъ царева. — Но ове скупштине, кое я памтимъ, овако су бывале: Сва три кнеза, мой отаць Алекса, Никола Грбовићъ и Бирчанинъ Илія, заедно по съ неколико кметова дођу у Валѣво и донесу свакій одъ свое кнежине рачуне на судъ, ако е преко кога кнежине прешао какавъ паша, или другій какавъ Турчинъ, на кога се много на дочекиванъ потрошило, или су какву япію или што друго плаћали што се мора на сву нахію порезати. У мешћеми предсѣдава по неколико стары Турака ага, они тевтере виде и кадъ признаду, да су тевтери упутни онда

кадія потврди своимъ муромъ. Кнезови узму тай тевтеръ расхода и однесу везиру у Београдъ, кои и свою порезу трошковима дода, и бурунтію напише колико на єдну оженѣну главу долази, и тако єдны пута дође на мешѣмску главу по сто а кадъ-кадъ и више гроша о Митрову-дну и о Бурђеву-дну. Но треба и то знати да у валѣвској нахи мешѣмски глава ние више было уписаны него само 750. Тако су кнезови после немачкогъ рата казали првомъ везиру, и толико су после свагда држали, а оно кадъ порезу у народу по оженѣнимъ главама то дође по 8 или найвише по 10. гроша, ербо су кнезови главе одъ везира крили, а спаие и други Турци кои су знали нису везиру хтели казивати. Но кнезови кадъ су ишли везиру поради пореза, поведу срезке кметове найболѣ газде, кои обуку се у найсиромашніе альине, крозъ капу пропали перчини, крозъ чакшире колена, крозъ опанке прсти пропали, а кадъ дођу тамо кодъ везира повичу: Аманъ, аманъ за цареву здравлѣ! много є пореза давати, неможемо, ето какви смо голи и боси, а мы смо злеудне найболѣ газде у сиротиньи, ко ће одъ насъ оваквы дати по 100 и по 160 гроша на главу и проче. — Онда везиръ попусти мало одъ порезе. Тако су и сви кнезови одъ свега пашалука радили и своє кметове доводили и у Београду се састане кад-кадъ по 200 и више кметова и кнезова у той великой скупштини. И договоре се сви кнезови пакъ кнезови и кметови у пашине сарає. Кнезови уђу кодъ паше, а сиротиньски кметови у авліи, али то бива обично сутра-данъ кадъ веће везиръ резреже порезу, пакъ имъ се учини много, и кадъ сви чую, и онда иду предъ сарає и вичу, и помажу до Бога се чує, а паша имъ по нешто одобри и уманьи. Садъ наша три кнеза дођу у кнежине,

али јоште узъ путъ идући поруче свакиј у своју кнежину, определе данъ у кои ће доћи одъ свакога села по два и по три човека у Валѣво, и ту се одъ све три кнежине састане више одъ 300. люди, и оду на мешћему, дођу и местне аге, кадія проучи везирову бурунтію, и каже колика е пореза, садъ она три кнеза поделе порезу овако, ако е 100. хиљада, то мой отацъ носи 50. хаљада, то есте пола на нѣгову одъ Валѣва до Саве кнежину, ербо е у нѣговой кнежини житороднія земля и жирородна, садъ ону полу дели Грбовићъ и Бирчанинъ на поле 50.000. па опетъ скине Грбовићъ са Бирчанина десети грошъ те понесе на своју кнежину, ербо е опетъ у нѣговой кнежини боля земля него у бирчанской, а то се све подъ ведримъ небомъ предъ свомъ скупштиномъ ради и дели и тако се растану, па по томъ свакиј кнезъ сазове одъ свое кнежине одъ свакога села по два по три човека, тако е мой отацъ сазивао скупштину на Релѣино полѣ на Кршноглавскомъ атару. (Незнамъ зашто се зове Релѣино полѣ, а имаю два камена велика, и врло у далеко стое, и то причаю да е скакао Релѣ Крилатица, и да се онде свагда брала за Турака скупштина одъ непознати времена, а и за Немца, када су хотели робіјаше, кола профунту и друге робіе, све су се онде кметови скупљали и договоре и разрези чинили, а и ми смо за Карађорђа). Тако е кнезъ Никола Грбовићъ у својој кнежини на Любенину полю, а Бирчанинъ на Понура. Кадъ се на Релѣиномъ полю покупе кметови, свакиј изъ свога села доведе ако му има сленацъ, или богаль или какавъ другій сакатъ, или убоги сиромѣ, и све іѣ предъ кнеза и кметове упараде, и кнезъ запита: Ето браћо ово сиромѣ које видимо, хоћемо ли или нећемо на нѣи порезу ударити. Онда кметови провиде и рекну: Овај море

а овај неморе давати; и тако се сврши и пореза разреже и после кнезови купе и везиру односе.

(Найвећма су на гласу били у оно 12. година наша три кнеза валѣвска, и кнезъ Ранко шабачкій изъ Свилеуве; кнезъ Никола изъ Рудничке, К. Петаръ изъ Ђуприске; Палалия изъ Београдске; и за друге самъ слушао које мой отацъ фали, али самъ имъ имена поборавіо. Али су Алекса изъ Бранковине и Петаръ изъ Ђуприје најпребраніи кодъ везира били).

II.

Кадъ су све аге, и зли Турци побегли у Видинъ, (пошто имъ е Хаци-Мустафа-паша убіо у Београду поглавицу Карасмаила) онда некако се притае Бега Новлянинъ и Ђурт-оглія у Шабцу. Обоица су се изъ Босне доселили. У то време кнезъ Ранко Лазаревићъ изъ Свилеуве, дође у Србскій Шабач-баиръ, на конакъ, но сутра-данъ дођу Бега Новлянинъ и Ђурт-оглія и убіо кнеза Ранка изъ пушака, пакъ затворе се у градъ; то е было башъ узъ частный постъ 1800 год. — После тога дође момъ оцу попъ Лука, братучедъ кнеза Ранка, и жали се како Турци не само што су кнеза Ранка убили него јоште ишту глобе 2500 гроша. Онъ замоли мога оца те му узайми те новце да се одкупи да му кућу неараю. Кадъ оде попъ Лука Лазаревићъ дозове мой отацъ мене да пишемъ писмо везиру. Онъ диктира а ја напишемъ писмо, у колико се опоминѣмъ о томе, како су у Шабцу остала прикривена два зликовца (яничарина), кои су Ранка кнеза шабачкогъ убили. „ — — Мы кнезови у

у цареву и твоемъ измету (послу) ноге до колена а руке до лаката. На кадъ ћемо по царевимъ чаршіяма одъ зулумћара гинути, то подносити далъ нећемо, но ты гледай кога ћешъ поставити кнезомъ валѣвске нахіе, а я више ни у чаршію отићи нећу, а толи-ћу кнезовати; него ћу изъ цареве землѣ бегати са животомъ у Немачку и прочая.“ Онъ пошлѣ то писмо Хаџи-Мустафа-паши у Београдъ. После некогъ времена дође еданъ пашинъ кавазъ у Бранковину нашої кући на конакъ, и све се тайно са моимъ оцемъ разговара. Кадъ сутра рано кавазъ оде, пита ме мой отаць: „Знашъ ли што онай кавазъ долази?“ Кажемъ я да незнамъ. „Послао га“ вели „Хаџи-Муста-паша да ми изъ уста каже, да е везиръ рекао: да ако онъ кнеза Ранка непокае, онда вели Алекса нека иде кудъ хоће себи селаметъ тражити.“ И каже ми да му е везиръ по томъ кавазу поручію, да спрема на Палежу конакъ за войску која ће на Шабацъ поћи и повући два тона, али то све тайно. Мой отаць оде одма на Палежъ и зацело прође войска око 800 крцалия и оде хитно на Шабацъ на баиръ. Бего Новлянинъ и Ђурт-оглія, убилци кнеза Ранка, са своимъ друшствомъ затворе се у градъ. Крцалие почну изъ пушака и топова тући, и башъ на нашъ великій четвртакъ запале шабачке куле, а Бега и Ђурт-оглія прокопавши каменый градъ до Саве побегну у Босну, а савъ градъ и куле изгору. Нъново друштво повата войска, извезу два тона на чаршію, и нъи 27 за еднога кнеза Ранка удаве съ конопцемъ на средъ чаршіе, и по турскомъ обичаю кадъ едногъ удаве, пукне еданъ топъ.

Тако Хаџи-Муста-паша освети кнеза Ранка и свима яничарима такавъ стра зададе, да се ни име яничарско у београдскомъ пашалуку ние смело изрећи.

Хаџи-Муста-паша видећи себе и свой пашалукъ у опасности одъ Пасманѣе и одъ ове двоице у Босну побегше, побои се да и они одъ Босне недигну войску и непођу на нѣга; зато е морао све више войске кое кудъ скупляти да се брани, а збогъ тога морао е и порезу повишавати да войсци таинъ (рану) и плату издае. Кадъ кнезови виде да везиръ сваке порезе све више порезуе и узима, они се договоре и сви скупе се. На тој скупштини были су: одъ валѣвске нахіе мой отацъ Алекса, Илія Бирчанинъ и Никола Грбовићъ, изъ рудничке нахіе кнезъ Никола, изъ ђупрійске кнезъ Петаръ, изъ београдске кнезъ Палалия и кнезъ Станое изъ Зеока и јоштъ други. Ту се договоре да узму хатишериѣ когъ су извадили од Порте (1793. год.) и у коме стои уписано: да савъ пашалукъ београдскій има давати порезе на 20.000 глава оженѣны, по 20 гроша, а Хаџи-Муста-паша скоро јоштъ толико почео да удара. (Тай су хатишериѣ сви кнезови договорно были дали београдскомъ Митрополиту Методију као глави наше цркве и закона, на аманетъ да га чува као највеће добро народно).

Оду кнезови везиру и поклоне се по обичаю, и пошто су мало дворили рекне те редомъ поседаю и онъ лепо се съ њима разговарао као годъ отацъ съ најбольимъ синовима; попию кафу и ништа о хатишериѣ неспомену, но оду после тога Митрополиту Методију, пожале се како е везиръ преко хатишериѣ подигао порезъ, и како већ сиротиня неможе да дае, нити има одкудъ, и кажу да е и њму познато одајући по епархіи, како и онъ свою димницу едва може покупити „него да намъ дадешъ хатишериѣ — рекну кнезови — „да однесемо нека види везиръ, и по хатишериѣ нека удара порезу како е царъ одредіо.“ — „Кала, кала, сутра хоћемъ да вамъ дамъ

ферманъ “ одговори Методиѣ. Кнезови оду на конакъ а Митрополитъ Методиѣ узяше на коня те ти у градъ везиру и каже му како кнезови хоће да узму одъ нѣга хатишерифъ, и да нѣму — везиру — донесу да по хатишерифу порезъ удара, а не више, зато нека се приправи шта ће имъ одговорити и прочая. Сутра данъ дође мой отацъ и кнезъ Петаръ Митрополиту да имъ даде хатишерифъ, а онъ имъ рекне: Отиђите найпре до везира па дођите онда по ферманъ. — Кнезови сви скупа оду и позадуго постое, преко обичая, предъ собомъ везирскомъ.

Доцканъ отворе се врата одъ себе везиروه и кадъ кнезови уђу поклоне се и по обичаю приђу скуту по томъ измакну се и у редъ стану. Везиръ запалио наргиле па пуши, а окренуо главу у друго хоше себе а неће ни еднога кнеза да види. Тако стояли су кнезови читава два сата, а онъ нити говори да седну ни да иду, већъ еднако ћути и пуши, а кнезови такође ћуте и чепоре ногама. Очима еданъ другога питали су: где е нашъ старый Хаци-Муста-паша, неможемо да га познамо, ово ние онъ но Гркъ Методиѣ мучитель (говори се да Методиѣ ние гркъ него Ерменинъ, па се покрстио). После тако дугогъ стаяня наеданпутъ окрете се везиръ пусти димъ изъ уста пакъ рече: „Е кнезови, зашто неговорите што сте дошли?“ „Ј темена учинимъ (причао ми е о томе мой отацъ) и почнемъ да говоримъ: „Паша ефендумъ . . .“ а онъ ми пресече речъ: „Ј знамъ шта ви тражите, ви хоћете да ударимъ порезу по хатишерифу царскомъ, то и я хоћу, я нећу одну аспру више него што се у ферману пише. Заръ вы незнате то када е мени честитый царъ београдскій масипъ дао, ние ми никакве хазне друге дао, но да одъ васъ узимамъ, а васъ одъ свакога зулума бранимъ, а и вы

сами видите колико я войске држимъ съ коіомъ бранимъ и себе и васъ одъ читлук-сайбія, и іюштъ ми валя скупити войске, но кадъ ви тако хоѣете, то е за мене лакше, я ѣу моме брату видинскоме везиру Пазманци-оглу, едно писмо писати и съ нымъ се помирити, мое войске умалити, а само царскій градъ чувати, и онда башъ по хагишерифу царскомъ ни одну аспру више одъ васъ узимати неѣу, него оно-лико, колико хатишерифъ гласи; а ето васъ и ваши ага и субаша па како вамъ Богъ даде.“ — Учинимъ темена и одговоримъ: „Истина е, честитый пашо, то ми видимо сами да е тако, но ево муке и неволѣ у народу новаца нема; и нема одкудъ да наѣе, а нежадимо. Веѣе смо све са деце посдкидали, где е найманя пара одъ урока была Видите и сами да е све сиротиня и де смо све турске куѣе слугама и слушкиняма напунили, и іюштъ бы у наймъ давали да имамо коме, да бы само кою пару заслужили и данакъ плаћали. Оно мало стоке да имамо коме у пола цене продавали бы но трговаца нема. Него допусти намъ да идемо да се договоримо небы ли нашли начинъ у чему бы се помоћи могли.“ Везиръ ману рукомъ: „Ей исадиле“ срећанъ вамъ путь. Тако ти ми неседивши ни мало кодъ везира изиѣемо и сви рекнемо узпутъ идући, богме брате онако е, везиръ погоди. Одемо на конаке онако уморни одъ дугогъ стаяня. Предъ вече скупе се сви кнезови у Шундинъ ханъ где самъ я, (Алекса) быо на конаку, и наѣемо да су пашине речи све истините, и ако онъ недржи доста войске, то ѣе освоити видинске аге и субаше, пакъ ѣе петъ пута више сами узимати, него што ѣе одъ насъ искати везиръ да му ми даемо. Было е разговора одъ сваке руке, наипосле рекнемъ я оставимъ кнезовима, небы ли добро было да предложимо

везиру, и обрекнемо нашу войску у помоћ дати му. Кадъ видинліє на нѣга пођу да іѣ дочекамо и разбіємо, пакъ мы опетъ нашимъ кућама да идемо. То сви кнезови одобре тако да се везиру представи а сви еднако да вичемо: нема новаца и нема се одкудъ давати. Сутра одемо везиру, пусти насъ одма у арзодаю, гди везиръ седи, приђемо скуту и изступимо се натрагъ, и станемо снуждени Везиръ рекне: „Е кнезови есте ли се договорили и шта сте се договорили?“ Я учинимъ темена, и одговоримъ: есмо честитый пашо, ючерашнѣ твоє речи истините су и свете, познаємо и сами да насъ одъ зулума бранити неможешъ безъ войске, а войске безъ новаца држати неможешъ. Али є велика мука и неволя што новаца у сиротинѣ нема, нити се одкудъ добити може, а ако упустимо яничаре видинске на овако сиромашну раю онда ће сва сиротиня побећи у Каршію (Немачку) и сва ће царева земля пуста и празна остати.“ „Тако є — тако“ — пресече ми речъ везиръ. — „Мы смо свакояко мислили продужимъ я, но ни одъ кое руке до новаца доћи немогосмо, но одъ све муке и неволѣ мы смо се сви договорили, када видинліє одоздо пођу, да ти ми кнезови, доведемо наше войске те разби видинліє, а мы ћемо после свакій своіой кући безъ айлука и безъ тайна вратити се, а ты више войске да некупишъ и на тайну и на трошку да недржишъ. То є нашъ одговоръ честитый пашо ако га само ти окабулишъ.“ — Онда везиръ „пеки, пеки: оѣете ли вы тако сви кнезови?“ оѣемо, одговоре они у гласъ, честитый пашо, оѣемо у подне у поноћи, кадъ намъ годъ поручишъ, и где рекнешъ доведешѣмо ти онолико войске, колико овде рекнемо и обрекнемо.“ — На то паша: „Да-ей, да-ей, бенда северумъ!“ (іюштъ болѣ, іюштъ болѣ, и

я то милуемъ). Затимъ плѣсне дланъ о дланъ и викне: язициѣлъ! да му дође писаръ, и понуди насъ да седнемо. Помози Боже поврати се нашъ паша, кафа се донесе и разговоръ се поведе колико ће коя нахія дати войске. Валѣвска и Београдска нахія, кое су близу, даду више. Валѣвска 1800 а београдска 750 момака, и тако према броју глава и войску све у тефтеръ пописа, и свакомъ кнезу копію даде, колико е дужанъ войника Срба довести, кадъ и где рекне паша. „Садъ айдете и у нахіяма свакій толико напишите, да су свагда готови са оружјемъ, опанцима и рубомъ и све што войнику треба. Вы кнезови кадъ я поручимъ, кои недође съ войскомъ у нѣгову главу. Мы му благодаримо и одемо весели, што смо опетъ нашегъ Хаџи-Муста-пашу повратили у нѣгову стару доброту, кога Митрополитъ Методиѣ беше потурчио.

Ово ми е децо, овако све да е было, мой отаць казивао, а я вама приповедамъ, и жао ми е што не могу да знамъ, кое е године то бывало. Ово далѣ веће и я добро памтимъ. — Како кнезови оду изъ Београда, Хаџи-Муста-паша пошлѣ свое бурунтіе у сваку касабу и свакога пазара виче по чаршии телалъ: „Чуй чоече, ко е Србинъ а нема дуге пушке, два пиштоля и великій ножъ, нека прода едину краву и пусать себи купи, тако е одъ честитого везира заповѣсть, кои то ненабави педесетъ штапа по табани и педесетъ гроша глобе. Хай чуйте и почуйте, така е одъ везира заповѣсть.“

Садъ мой отаць дозове одма булюбаше Живана изъ Каленића, Арсению Раонића изъ Лознице, Букана изъ Орашца, Василя изъ Баевца и Кою изъ Тулара, и свакога войника каже, и я му у тефтеръ упишемъ име и презиме и село изъ кога е и одоше

булюбаше свакій своє уписнике спремити, на прво позиванѣ, да буду готови. (Тій исты тевтера наћи ћете децо едну половину у моимъ писмама а друга половина издерала се; а то є сачувао дуовникъ Єремія у манастиру Грабовцу, где є мой отацъ онда войску искупіо). Тако су и кнезъ Никола Грбовићъ и Илія Бирчанинъ у своимъ кнежинама уредили.

Опетъ видинска войска пође на Београдъ, една удари на Пожаревацъ а друга на Ћупри-Паланку, узму Ћуприю где є быо Тосун-ага предводитель. На Пожаревцу потуче се пашина и србска войска съ видинліяма, но видинліє и ту надвладаю и продру итно на Београдъ, и београдску варошъ освоє. (Предъ србскомъ войскомъ быо є поглаваръ на Пожаревцу некій изъ Смедерева што се звао Арамбашићъ Станко, онъ є быо храбаръ войникъ са Србима противу видинлія али га Турци на превари убію у Смедереву). Везиръ се затвори у београдскомъ граду. Међутимъ мой отацъ скупіо є быо войску у манастиру Грабовцу, чуетъ да су видинліє варошъ београдску освоили. Онъ (Алекса), Бирчанинъ и Никола Грбовићъ седну на Палежу у лађу и дођу везиру у дольний градъ. Запыта везиръ: Камо войска? Кажу му они да є сва войска готова у Грабовцу, но немогу ући у градъ, ерѣ су видинліє капіє затворили. Везиръ рекне: остани ты овде Алекса, а Бирчанинъ и Грбовићъ нека иду и нека войску у лађама доведу. Оде Бирчанинъ и Грбовићъ у Грабовацъ, узму войску, на Палежу седну у лађе и ноћу дођу на Су-капію у дольний градъ. Кад се мало поодморе разреде се: спавє на видин-капію, везирова тевабія на стамбол-капію, мой отацъ съ валѣвскомъ войскомъ на капію уза Саву (онда ние было покрай Саве кућа) и у едантъ ма юрише и вѣдинліє изтераю изъ вароши Едантъ

бимбаша видинскій затвори се у цркву, и туче се изъ цркве, а Срби наши обколе га. Кнезъ Илія Бирча-узме едно оделеніе войске и са прочимъ отераю видинліе до Смедерева, где се затворе у смедеревскій градъ, куда везиръ пошлѣ топове те іѣ и одатле истераю, и отераю до Видина. Мой отацъ остане съ войскомъ у доиѣмъ граду кодъ везира, и што ние могло войске стати у найгорню касарну, паша даде трску те око касарне направе колибе. Везиръ даде войсци ракіе и вина на нашъ Божићъ, и наша войска играюћи и певаюћи запали оне колебе одъ тске поредъ касарне, и изъ те ватре пукне една пушка и убіе некога Алексицу изъ Јошеве. Петъ дана по Божићу дођемъ и я ту и донесемъ момъ отцу кошулѣ и друге потребе; нађемъ мога отца на су-каніи, ту самъ видіо преко стотине глава видински турака, које су одсечене и предъ везириномъ конакомъ стаяле, и то е првѣй путъ што самъ мртву осечену главу видіо. — Онай бимбаша што се у цркву было съ дружествомъ затворио, и изъ цркве тукао се, ние се везиру хтео предати, него преда се момъ отцу и побратими га, а онъ га пропусти у Видинъ. (Овай истѣй бимбаша у почетку Карађорђева рата 1804 год. око 20. Мая месеца застао се было съ войскомъ у Пожаревцу, где га мой стрицъ Яковъ и Карађорђе обколе; и кадъ се тай бимбаша и ту преда, рекне Якову: „Чуешъ Якове, твой ме братъ Алекса у Београду изъ цркве предавао, а ты садъ овде, одсадъ где чуемъ да има вашъ сой, нећу на ту кавгу ићи). Я самъ свуда по граду ишао съ будюбашама мога отца, ишао самъ съ отцемъ и везиру. Наша войска сасвимъ е у граду владала и савъ градъ было е готово као оплячканъ, ни на топу ни на пенѣрима нигде ни найманѣ гвоздене чивіе нема, све су то браћа поскидали и

почунали, па по коморцијама кући послали, то све види наша али нема кудъ. Та е наша войска одъ пре нашегъ божићнѣга поста съ моимъ отцемъ у Београду стаяла, и градъ чувала, до наши ускршњи поста, докъ се Бирчанинъ съ другомъ войскомъ одъ Видина вратио пакъ су онда кућама сви дошли. Међутимъ кнезъ Петаръ изъ Ћуприје и Стеванъ Јовлѣвићъ, покупе Србе и ударе на Ћуприју и после знатне битке истераю Тосун-агу и освое Ћуприју и турску войску у Видинъ отераю.

У Валѣву бејаше Муселимъ Асан-ага изъ Сребрнице, и хоће народъ да глоби, но мой му отацъ неда, зато се заваде. Асан-ага нађе четири Турчина обрекне имъ дати новаца да убию мога отца, а онъ оде у Сребрницу кући, да се при томъ убійству ненађе. Мой отацъ дође у Валѣво башъ на нашу чисту среду она четири Турчина оду и заседну сатъ одъ Валѣва у шуму крај пута коимъ се онъ мора вратити. Едноме рекну: удри ти кнежева азнадара Живка, а насъ ћемо тропца кнеза. Кадъ мой отацъ наиђе покрај заседе, онај еданъ Турчинъ опали и Живка убие, но они други промаше мога отца и незгоде га, већъ побегну у потокъ пакъ у Валѣво. Кадъ мой отацъ дође кући, сазове кметове, и каже имъ: браћо, метите другога кнеза, а више нећу, видите сами да су Турци наумили мене убити. Пуцаше на мене еданцутъ, Богъ ме сачува, садъ ово другій путъ и момка ми убише, а мене Богъ и опетъ сачува, трећій путъ они ће другоячје радити. Затимъ после многогъ разговора метну Митра Калабу за кнеза. Дође Асан-ага изъ Сребрнице, и кадъ види да ние кнезъ погинуо и да ће се нѣгово коварство одкрити, а онъ повата оне Турке и у Валѣву иѣ подави да небы изказали. Новѣй кнезъ, Калаба, предузме влаетске послове, али

ние быо вешть съ Турцима поступати, за ползу сиротинѣ. Кадъ дође по обичаю у Валѣво Муселиму, да пушта оне, кое Турци као криве позатвараю, и кадъ му Муселимъ по обичаю рекне: „Кнеже има твой еданъ у апсу, но пусти га, али я ођу богме сто гроша глобе —“ а Калаба на то е обично одговарао: „Ага, лепо се дрво на поле цепа,“ на то е Муселимъ пристаю говорећи: „Е, кнеже за твой атаръ донеси педесетъ гроша, па да пуштимъ кривца,“ и тако колико годъ Муселимъ заиште, а кнезъ Калаба ошетъ: „лепо се дрво на пола цепа.“ Тако е радіо и за мале и за велике глобе, и свагда е половину попуштао. У томе су мой отацъ, докъ е кнезовао, и Бирчанинъ Илія сасвимъ другчіе радили. Виде то кметови, да Калаба ни найманѣ ние вешть народнимъ пословима, и да онъ са своимъ „лепо се дрво на поле цепа,“ неможе да заклони народъ одъ велике глобе: зато еданпутъ кодъ наше цркве у Бранковини начине скупштину дозову мога отца и кажу му: „Оћемо да опетъ будешъ нашъ кнезъ.“ Онъ се изговарао да неможе и да ние право да погине одъ Турака на правди, онда гракне сва скупштина више одъ хиляду людій: „ако ти буде суђено, а ты погини као кнезъ,“ пакъ счепаше га и дигоше на руке. Я самъ быо подалѣ одъ те скупштине, и кадъ чуемъ наеданпутъ ту вику, и видимъ оно комешанѣ међу людима, помислимъ да га убише, но кадъ дотрчимъ ближе, чуемъ да сви вичу срећно, срећно, Алекса е опетъ кнезъ, и одредише му више момака да води са собомъ. Мой отацъ договори се са Бирчаниномъ, и почну іошть оштріе кнезовати и народъ одъ сваке глобе и неправде турске закланяти.

Кадъ везиръ у Београду дочуе да е то масло Муселима Асан-аге было, што су они Турци могъ

отца хтели да убію, пошлѣ Бумбашера у Валѣво по Асан-агу да га дотера у Београдѣ. Асан-ага се уплаши страшно, побратими могъ отца и рекне му да си ми по Богу братъ Алекса, што љу и кудъ љу садъ? Мой отацъ за хатеръ Хаџи-бега, рекне му: айде у Любиниѣ на конакъ, па љу я наредити, теби башка, а Бумбашеру башка конакъ, па оданде бежи у Босну. И тако Асан-ага, кои є после паша постао, у Босну побегне. Садъ веѣе виде видински Турци, како се Срби саединише са пашомъ, да немогу силомъ ништа уснети, зато оброте се на везира Хаџи-Муста-пашу, и они и Пазманџія, съ молбомъ, да иѣ пусти у Београду живити мирно у своимъ куѣама. У томе се Хаџи-Муста-паша грдно превари, и пусти иѣ те дољу у Београдѣ где су неко време мирно и покорно седили, а неки су и службе добили; врбо су врстни и удворице были. Но после неки година рекну они Хаџи-Муста-паши: мы знамо да си ты цару веранъ, а и мы смо теби верни, даѣ ты твога сина нека накупи войске, а мы ѣемо сви иѣи, мы смо были толико година у Видину, и знамо како се лако узети може, мы ѣемо га узети и твоемѣ сину предати, а съ тимѣ ты ѣешъ цару услугу учинити, да и тебе и насъ болѣ помилує. И ту се Хаџи-Муста-паша іоштъ веѣма превари, пошлѣ свога сына да купи войску. Кадъ се везировъ сынъ Дервиш-бегъ поудали, ове ти београдліє оду кодъ паше узму изунъ да и они иду нѣговомъ сину у войску, и онъ имъ поверує. Они се спреме и оду до Болеча, пакъ онда се поврате на-трагъ. (Ово самъ слушао кадъ момѣ отцу некій Муя Алайбегъ, у Уровцима казує о томе овако: Кадъ се — вели — вратимо изъ Болеча, а мы одъ батал-паміє натоваримо по мало сѣна на конѣ, покриємо одозго са покровцима, да се чине товари, свежемо

на првога коня звонце, и водили смо конѣ до стамбол-капіе. На стамбол-капіи повиче стража ко сте? на кое одговоримо: мы смо кириціе отворите капію. Како се капія отвори бацимо сено съ коня, счепамо оружје, а они кои су съ нама у вароши у договору были, дочекаю насъ спремни, и освоимо сву београдску варошъ. А Хаџи-Муста-паша тукао е изъ града топовима).

Тако после некогъ времена пође оздо Хаџи-Муста-пашинъ синъ съ войскомъ, а тако исто и мой отацъ крене войску съ ове стране, а други кнезови съ други страна. Садъ се яничари у тесно нађу, докъ еданъ цинцаринъ каже имъ лагумъ, куда се провела вода у горный градъ, те ти они крозъ опай лагумъ све побушельке до у горный градъ, а близу цаміе имаду одъ лагума врата, све како кои изађе, валяюћи се уђе у цамію, а кадъ се напуни цамія, а они проспу пушке на пашине сарае, капію отворе, и тако Хаџи-Муста-пашу жива увате, и кажу му: мы знамо да твой синъ иде оздо съ войскомъ одъ Видина, а Алекса озго одъ Валѣва, и други кнезови съ други страна, но садъ шальи кнѣиге и твое Турке, нека се войске одма враћаю, или ћемо те садъ одма убити“ — тако ти сироме Хаџи-Муста-паша пошалѣ те наше войске, а и свогъ сина съ войскомъ натрагъ врати. Садъ четири даіе Мемедага Фочићъ, Мула Юсупъ, Кучукъ Алиа и Аганліа постану, и преко везира почну владати, и што годе они напишу и заповеде, то е везиръ Хаџи-Муста-паша своимъ муромъ морао потврдити. (О томе самъ видіо тако написато у едной кнѣиги Хеѣимъ Томе, кои е онда у Београду седіо, и ту стои забележено, да е Хаџи-Муста-пашинъ синъ 1801. год. отишао, и

да су яничари воденимъ лагумомъ у градъ ушли, и како су се утемельили убили су пашу. Кнезови и паша тукли су се съ яничарима одъ 1795. год. — У манастиру Боговађи у одной кнъизи стои овако написато: „Лѣта 1801. Януарія 26. удави београдскій паша владику Методія, за нѣгово нестроєніе и незаконіе уподоби се Фокіи мучителю царю греческому. Того време бысть между собна брань. Турци видиліе своему царю непокорни. И много бысть между-собно кровопролитіе помежду ихъ. И бысть скупю жито пшеница 100 ока 18 гроша, а кукурузъ 10 гроша. То време бысть лепа зима. Ово собствено рукою подписа Хаџи-Рувимъ.“

Нѣи четворица поделе савъ пашалукъ свакоме по три нахіе, они пакъ сва села у нахіи поделе своимъ момцима, кои су се звали мале аге. О томе, како е Београдъ узетъ слушао самъ где Муя Уровачкій бегъ прича момъ отцу. После годину или две тай истый Муя рече момъ отцу: Видишъ кнеже ова четири пса у Београду (т. е. четири даіе) шта раде одъ рае и одъ поштены Турака. Я самъ првый крозь рупу у градъ ушао, пакъ сада да смеду узели бы ми и ово село (Уровце) и себи присвоили, но и у мене е іоште оштаръ кременъ. Я ти кажемъ ово дуго нѣма быти неће, я ћу да идемъ на ћабу, но нѣ съ тога што ми е Ђаба мила, но само да се уклонимъ да са псима и я неизгоримъ. Него ти кнеже послушай мене, доведи кнегиню и оно мало дете, (покойный Сима быяше маленъ) пакъ да я тебе и све што е твоє у Немачку претуримъ, те живи іоште кою годину у миру. А знай добро ако я одъ ћабе дођемъ живъ, тебе нећу жива паћи, а ако и недођемъ они ће тебе посећи.“ — — Мой отаць каже: „А кудъ Бегъ, да я побегнемъ у Немачку они ће рећи оде

Алекса да крене противу насъ Немце, да воюе на насъ, пакъ ће други кнезови и сиротиня съ мене страдати; но где самъ се родіо, ту ћу да живимъ, па што ми Богъ да.“ На то му Алай-бегъ рече: „Я самъ ти казао и съ мое душе скидамъ, а доста смо леба и соли заедно поели!“ (Башъ самъ ово све слушао кадъ моме оцу говори).

Садъ оне четири дахиѣ искупе кнезове пошто су Београдъ яничари освоили 1799. год. и дозову могъ оца и кажу му: „Алекса већъ се мы съ царемъ завади смо, него смо начинили еданъ мизаръ (прошеніе) да цару пошлѣмо, него да и вы ваше мурове ударите да бы се мы оправдали. „Добро аге — одговори мой отацъ, да се съ кнезовима договоримо.“ На то они: „нема ту одъ договора ништа, него свиредомъ морате ударити мурове!“ Иди садъ га реци нећемо, предъ онака четири лава, кои су и свога везира притеснили. Они су прошеніе начинили као одъ стране кнезова и раѣ, и везира кодъ цара туже, да е онъ глобаръ и зулумѣаръ, да е пола раѣ у Немачку побегло одъ нѣгове глобе, и да ние яничарски ага сиротиня небы ни вола имала, на чему бы орали и лебомъ се ранили, нитъ бы се имало одкудъ цару арачъ давати, нити зашто соли купити, но све яничарске аге даю и сиротиню помажу и проче и проче. Кнезови нису имали кудъ него поудараю прсте Богъ зна колико людій на то прошеніе и подпишу само да се курталишу. Садъ већъ оне четири дахиѣ почну рахатъ да живе; свакій е оне свое три нахиѣ кое су му на део дошле, управляю и све приходе себи купію, а цару ништа, но само што су яничараги и ругимъ капиціяма своимъ у Цариграду мито шияли, да ій кодъ цара бране. Дахиѣ отворише оловскій майданъ у Дренаићу валѣвске нахиѣ подъ Мед-

ведникомъ, и све е мой отацъ одъ наше куће на колима у Београдъ олово спремао, но ипакъ су кумпанијама, што су олово копали, плаћали сваку оку по 20 пара.

Аганлія, — комъ е у део пала соколска нахија — пошалѣ у Азбуковицу и покупи араче. Азбуковица е была Малићана Хаџи-бега изъ Сребрнице, кои пошлѣ свое Турке те све арачке новце отме. Аганлія кадъ чуе то разљути се, и нареди у войску крагуевачке, ужичке, сокольске, валѣвске и шабачке Турке З-тимъ зовне мога оца. „Я знамъ, али хоћу да ми и ты право кажешъ колико си Хаџи-Муста-паши доводіо Србске войске, кадъ сте насъ яничаре тукли?“, — Мой отацъ морао му е право казати да е 1800 момака свагда водіо. „Е, добро, право си казао, — рекне Аганлія — и я хоћу да толико войске кодъ тебе у скупу нађемъ, а доћи ће и Турци изъ свію касаба, да идемо да тучемо твѣга пріятеля Хаџи-бега и да му попалимо Сребрницу за мое азбуковачке араче. И хоћу да понесешъ іоште 2000 ока ракіе кадъ пођемо Дрину газити да свакомъ Србину по оку ракіе дадешъ да попіе.“ Мой отацъ морао е на то пристати, дође у кнежину и спрема войску за одређеный рокъ. Аганлія удари преко валѣвске нахије са своіомъ войскомъ, мой отацъ предусретне га са своіомъ войскомъ и оду на Дрину у Азбуковицу, где се слегну и одъ свію касаба Турци. Ту се смешаю и уєдначе Срби и яничари, као подъ Хаџи-Муста-пашомъ што су были Срби са пашайліяма противу Яничара. Ту поараю сва азбуковачка села, тако да ни една овца ни едно крме остало ние живо. Аганлія одмара войску, прави планъ и казуе како ће Србима дати по оку ракіе, да они напредъ газе на броду, а коньикъ да иде за нѣима. Но ево муке,

Хади-бегъ и Асан-ага ископали на броду (съ оне стране) шанацъ и напунили га Бошняцима. Види мой отацъ да ће сва србска войска у по Дрине пропасти, еръ кадъ бы Срби нагазили, Бошняци бы съ оне стране опалили хиляду две пушака у томилу Срба, и осимъ што бы побили, кои се мало рани уватио бы се за другога, а онай опетъ за другога, а пуста Дрина брза и аловита па бы све однеда и ни еданъ небы изнео главе.

Кадъ се Турци валѣвци, и друге касабліе скупе на село (еглену, разговоръ), оде и онъ међу нѣи седне и рекне имъ: „Ако Богъ да сутра или преко-сутра, како пређемо Дрину одма љу да запалимъ Хади-бегове конаке.“ На то ће му рећи Сердановићъ баряктаръ: „А како бы ты запалио конакъ твога пріятеля?“ „Ето — вели — тако, као што бы и онъ мени учиніо; тако е сада време донело и моя войска едва чека да пређе да плячка тамо Турке. Збиля вы Турци и бегови зашто немолите агу (Аганлію) да се прође ове войне и да неиде преко Дрине. Вы видите онай Осатъ, све су оно готово турске куће и деца; па кадъ ови мои Срби попію по оку ракіе и уђу у турске куће, све ће быти брбать, а то неће ни Богу ни людма быти мило. А мало е заръ што смо се съ царемъ завадили пакъ сада хоћемо и съ Босномъ. Помислите кадъ немачкій добошъ залупа на Сави, а вы съ децомъ побегнете на Дрину и хоћете у Босну, а Хади-бегъ овако као садъ напуни шанчеве съ войскомъ и неда вамъ преко Дрине. — Зашто не-промислите куда ћете ви онда? а за мене е лако.“ — „Е мой кнеже, то ми све видимо, али ко сме ономе арслану о миру поменути“ рекну Турци. „Я љу му найпре напоменути, али вы сви помогните ми“ рекне мой отацъ, и предъ вече оду Аганліи, и дворили су

по обичаю аганлиномъ, ерѣ предѣ нѣимъ нико ние смео сести, па и сама улема, т. е. старци съ бѣлимъ брадама морали су свагда предѣ нѣимъ стаяти. Пошто су тако неко време дворили рекне имъ Аганлія: „Е хайдете сада на конаке свое пакъ сабаиле уютру, вы Турци азуръ конѣ; а ты Алекса рано свакомъ Србину подай по оку ракіе, пакъ ћемо на газъ преко Дрине.“ Они на то сви се поклоне, а опетъ еднако стое, неће да одлазе а сви ћуте. Аганлія опетъ рекне: „Хайдете, хайдете сада како самъ рекао.“ На то мой отацъ пође му скуту и рекне: „Ага мы ћемо ићи, алъ те сва улема и я молимо, да се смилуешъ на оне куће и на ону фукару и Србску и Турску преко Дрине, и непреводи ову войску сагрешіћемо кодъ Бога, а и кодъ цара се окривити.“ — „Хайдете, хайдете нема одъ тога ништа!“ — „Мы одосмо ага, алъ ћемо опетъ доћи молити да се смилуешъ.“ Затимъ оду сви. Мой отацъ мислио е опетъ да иде да моли. Но текъ што е тако забринутъ дошао у Србску войску а момакъ дође и каже: „Хайде кнеже зове те ага.“ Мой му отацъ оде, онъ му рекне, седи, и онъ по турскомъ обичаю на колена седне. Аганлія му почне лако говорити: „Алекса, я самъ видимъ, ово што самъ науміо да неможе на добро изаћи, али самъ се зарекао предѣ Турцима, и немогу лако одустати, но ты, као што си започео молити а ты моли; зато опетъ састави ову улему, и дођите да ме молите, я ћу се лютити и викати на васъ; напослѣдку я ћу васъ као преко волѣ послушати, да неидемо преко Дрине, али у твою главу ако коме Турчину кажешъ да самъ ти я повладію.“ — Мой се отацъ врло томе обрадуе, и уютру рано покупи све старе бѣлобраде Турке, оду Аганліи и почну молити, а онъ се разлюти и почне ій одбіяти, а онъ и сва улема попа-

даю на колена и любе скутове и веће тако едѣ даде се умолити, „алъ хоћу — вели (Аганлія) — да ми Хаџи-бегъ врати арачке новце!“ Збогъ тога оде мой отацъ преко Дрине Хаџи-бегу, али Хаџи-бегъ неда новаца но вели: „Нека дође тай Аганлія, па нека узме самъ собомъ, не тридесетъ кеса но и више ако може.“ Мой отацъ едѣ умоли Хаџи-бега те поврати петнаестъ кеса, а они други петнаестъ разреже по нахін те Аганліи даде, и тако спасе ту Србску войску, одъ очевидне пропасти и погибели, и поврате се своимъ кућама. Ова Аганлина война была е 1802 године.

Еданпутъ оде мой отацъ четвртѣмъ даи у Београдъ Мула-Юсуфу, кои е наше село Бранковину држао; онъ га лепо прими али му кафеџія у кафи отровъ даде; мой отацъ кадъ до пола филџана поіе мука га увати, остави филџанъ и едѣ у свой квартиръ дође. Дозове одма Петра Ичкоглію базрѣанбашу, съ коимъ се врло пазіо, кои позна да е отрованъ, и кои заповеди да му се дае много благо млеко и одъ патке крвь, и друго што е базрѣанбаша знао, употребе, те е много блювао, и тако га поврати ерѣ ние быо савъ филџанъ поіо. Виде даіе да и тако неуспеше, а имаду зубъ на све главне кнезове али особито на мога оца кога су се бояли и мрзили што е не мачкій офицеръ быо и фрайкоръ на Турке предводіо, а іоштъ више мрзили су га зато, што е Хаџи-Мус та-паши войску доводіо и яничаре тукао, и што е непрестано договарао се са другимъ кнезовима и сиротиню заступао; исто тако была имъ е кость у грлу, што е онъ имао у своіой кнежини свагда спремно и оружаны 1800 момака, коє е и Аганлія видіо, када су съ њиме на Дрину ишли, и они — дахіе — почну зазирати одъ тога, што су Срби са своимъ кнезо-

вима научили воевати, помисле да имъ они досадити могу, зато се тайно договоре, да у пашалуку све кнезове исеку, и свое непријатељ съ пута уклоне, и тако да у безопасности буду, и да са тимъ народъ заплаше и безъ главе оставе, и да чине шта они хоће.

Дахиѣ пошлю у сваку касабу своимъ муселимима заповестъ тайно, и одреде имъ данъ, да свакій муселимъ свога кнеза погуби; а Фочићъ Мемед-ага немогавши се поуздати да ће мога оца и Бирчанина другій ко моћи погубити науми самъ тога ради изаћи у Валѣво; зато поручи да долази у валѣвску и шабачку нахию у теферичъ и да лови, но да му кнезови конаке преправляю, и друге заире што му на 200 момака треба. У Јануарию крене дахиѣ Фочићъ Мемед-ага, удари у Зеоке и кодъ куће кнеза Станоя руча. Премда су и Станое и Хаџи-Рувимъ записани были у тефтеру да погину, опетъ ніе за онда кнезу Станоя ништа хтео, да се небы чуло и да небы мой отацъ и Бирчанинъ побегли. Бирчанинъ Илія, мой отацъ и Мированъ кнеза Николе Грбовића синъ (ербо е кнезъ Никола Грбовићъ боловао), изађу изъ Валѣва и сретну Фочића у полю Любенину, онъ ій претворно лепо прими, па оданде пођу къ Валѣву, но како дођу и сјашу у Валѣву, одма Фочићъ сва три метне у апсъ и метне синџиръ на вратъ, и обе руке заедно у едно гвожђе, што но се зове лисица, кое е Фочићъ са собомъ донео. Они су были тако окковани да нису своимъ рукама ни леба до уста донети могли, него су ій други заранђивали.

Чуемо мы у Бранковини тай несрећный гласъ, одма мой стрицъ Яковъ, зетъ Живко Дабићъ, и ближњи неколико кметова отрче у Валѣво, и заедно са старимъ Турцима валѣвцима — ербо су сви ва-

лѣвски Турци мога оца и Бирчанина уважавали и пазили, — дођу Фочића молити да пусти кнезове. Фочићъ каже: „нису ме лепо дочекали и конаке спремили, но наипосле донесите сто кеса глобе па да њмъ пустимъ.“ Мой стрицъ како то чуе одъ Фочића, кое одъ трговаца Срба, (кое и валѣвски Турци даду у помоћъ) са своимъ што смо имали накупи и састави 19.500 гроша. Онда е бую цесарски дукатъ 7 гр. и по. Одма оде по пріятельима и оно друго тражити и саставляти. Валѣвски Турци были су обрekli у вече све дати, али кадъ дознаду да ће Фочићъ и новце узети и кнезове посећи, онда Турци моме стрицу то неће да кажу, али свакій почне се извинявати, да нема кодъ себе новаца но да ће до некій данъ набавити и дати. Изъ наше куће сва челядъ и деца поскидали су свой накитъ, поодрезивале жене са подбрадника и паре ситне, и послали за одкупъ кнезова, да бы се тимъ баяги Фочићъ уверіо да већъ други новаца немамо, и неби ли се сажалио да пусти кнезове. Виче Бирчанинъ и Грбовићъ изъ тавнице: „Якове, брате, тражи и саставляй и подай колико годъ ишту само животъ одкуплюй! — а мой отаць еднако виче: „недай Якове, недай паре, неоставляй ми деце подъ дугомъ да робую, онъ ће и новце узети и насъ исећи, изъ овогъ синџира и изъ ови лисица, немисли онъ насъ живе пустити, но кажемъ ти недай ни паре неостайте подъ дугомъ, да ми деца просе.“ Међутимъ и я се усудимъ и одемъ у Валѣво. Сакріемъ се у едну екмединицу, пошлѣмъ пандура Глишу Павића, нашего комшію, да запита оца, смемъ ли я до нѣга доћи. Како мой отаць чуе да самъ я дошао — рекне: што ће онъ овде? ако Бога знашь Глишо трчи и проводи га (и каже му коимъ сокакомъ) да га неопазе Турци, нека бега кудъ га Богъ

учи, овде ми ништа ни онъ ни ты ни ко другій помоћи неможе, нити ће мене жива Турчинъ пустити.“ — Глаша дође мени, проведе ме и побегнемъ изъ Валѣва.

Текъ што самъ топовскій метакъ у шумаръ био измакнуо, а чуемъ где мой стрицъ съ брда виче: „ај Матія, ај Матія, чекај!“ Я причекамъ, онъ ми каза да Турци посекоше кнезове. То е овако было. Турци свежу мога оца и Бирчанина а Милована Грбовића пусе. Кадъ почну везати мога оца види онъ шта ће бити и рекне: „е’ли туна Яковъ да му нешто кажемъ?“ онда рекне Милисавъ изъ Дупляя плачући: „ніе кнеже овде, но кажи мени я ћу му казати. „то му — рече — кажи, да ни онъ и нико одъ мои одсада Турцима неверуе.“ Поведу іѣ на погубленіе, и као што су ми после тога многи и Срби и Турци казивали, мой е отацъ сасвимъ при себи био, аки бы на пиръ вођенъ био, и слободнимъ гласомъ викне: „Фочићу, Фочићу немолимъ те за животъ него те само молимъ, немој ме безчестномъ смрћу морити, но сабљомъ којомъ се юнаци губе, а знај Фочићу да ће моя крвѣ и предъ Богомъ и предъ людима теби досадити!“ Онъ е хтео скупљѣномъ народу говорити, но Фочићъ повиче, водите іѣ далѣ. На томъ позоришту света е много скупљѣно было; ерѣ и Срби и Турци да бы већи стра одъ дахіа имали, морали су доћи да ове прве жертве србске гледаю. Найпре даде Фочићъ на србскій едно писмо предъ свима прочитати, кое гласи овако: „Поздравлѣ теби господине Маіору Митезеру у Земуну, одъ мене кнеза Алексе и одъ Проте. Да знате да смо мы ове дахіе међу собомъ позавађали, и они ће се скоро између себе потући, зато молимо преправите цебане и офицера, а войске доста имамо, да намъ помогну да

дахіе одавде отерамо. Ако томе писму неверуєте, питајте базрѣанбашу Петра Ичкоглію или Јанка Зазића изъ Скеле и Еладію изъ Забрежја, они ће вамъ изъ уста све казати. — — —“ (За то писмо на другомъ месту казаћу пространіе). Кадъ се то писмо прочита рекне Фочићъ скуплѣномъ народу: „Ето, ова писма сече Алексу, кои съ Немцима се договара, и кодъ нашегъ цара насъ тужи и опада, и о нашимъ главама ради, зато бы греота была нѣгову главу живу оставити.“ Потомъ повиче на целата, сеци, и одма оба посекоше, (найпре е Бирчанинъ посеченъ) а народъ съ позоря разбегне се, а Турци валѣвци поплаше се, и одма почели су еданъ по еданъ тайно одъ другій, свое важніе ствари припремати. Главѣ обадве метне Фочићъ више себе на чардакъ; то е было Јануаріа 23. предъ вече 1804 године. Нѣнова тела стаяла су око 80 фатій ниже ѣупріе на пољицу до Колубаре.

Фочићъ е послао свое момке натрагъ у Зеоке да одсеку главу кнезу Станою па у Боговаћу Хаџи-Рувиму; и да му донесу. Оду нѣгови момци у Зеоке и наћу кнеза Станою кодъ куће, кажу му да иду у Београдъ, и да ѣй е ага послао, и хоће онде да ручаю. Кнезъ ѣй дочека. Кадъ су седили у кући поредъ ватре, еданъ петао дође предъ врата и кукурекне а Турчинъ узме шишану и рекне: „Хоћу ли кнеже убити онога ороза за ручакъ?“ Кнезъ му одговори „имамо ручка доста а и тако е петакъ, али башъ кадъ хоћешъ а ты удри.“ Турчинъ зацне шишану пакъ окрене найпре на отворена врата на петла, а затимъ е спусти те кнезу Станою према себи скреше у прси, кои падне. Турчин повади ножъ и почне Станою главу сећи; а Никола синовацъ Станоевъ, кои ніе ни 20 година имао, како види то утрчи у

ваятъ узме кнежеву шишану и повиче: „нећешъ Турчине ни твоє однети!“ опали, и покрай Станоя обали Турчина, погодивши га посредъ котлаца. Она друга два Турчина затворе се у кућу, и кадъ селяци, Зеочани, дотрче, а они изъ куће почну викати: „агина е заповестъ, агина е заповестъ, умирите се раіо! крвъ за крвъ нека иде.“ И да бы се синовацъ кнежевъ уверіо, да е Турчинъ заиста убіенъ, отворе врата они Турци и избаце Турчина на полъ. Онай што е турске конѣ водао утекао е у потокъ, како е пушка пукла у кући а конѣ е пустіо; другчіе Турци би може быти могли утећи. Селяци стишаю кнежева синовца Николу, кои е хтео и оне друге Турке да убіе и одбію едногъ за другогъ, а оне друге Турке испрате до Хана. Кадъ Хаџи-Рувимъ дочуе, да су кнезови у Валѣву поапшени, а онъ нехтедне бегати преко Саве, а лако е могао: него дође у Београдъ, яви се кодъ владике Леонтія, а Леонтіе ние смео га сакрити, него яви Аганліи, оваѣ пошлѣ момке те Хаџи-Рувима увате и на варош-капіи посеку, и после варошани измоле и саране га кодъ црѣве. То е было после на неделю дана кадъ су кнезови исечени у Валѣву.

Као што самъ горе казао, причекамъ я стрица, и пошто ми каза да кнезови погибоше потерямо конѣ што брже можемо и дођемо кући. Моя мати, іоштъ четири наше жене, сестра и сва деца ударе у запевку и плачъ. Кажемо имъ да љуте, но свака свое што болѣ има да спрема у торбе, да се бега у шуму, а да се ману запевке, кое одма и учине и оно вече одма сви побегнемо у нашу планину Посово, и тамо сву свою фамилію сакріємо, и почнемо мислити шта ћемо далѣ радити. Кадъ уютру (24 Януара 1804 године) ето ти нашего зета Живка Дабиха и іоштъ

два Турчина, пріятеля могъ оца, са іоште три кмета, и кажу Турци: „хайде Якове послао насъ Мемед-ага Фочићъ, хоће тебе да окнежи.“ Мой стрицъ каже имъ да онъ несме међу Турке више ићи, и да неће кнезъ да буде. — Турци кажу: „слободно, тврда е вера, Фочићъ хоће опетъ кнеза одъ вашегъ оцака, и неће да иде, докле изъ ваше родбине кога неокнежи.“ — Кадъ видише Турци, да никако мой стрицъ неће да иде у Валѣво, они се спремише да иду и рекоше: „Е, Якове готови конакъ ето ти сутра Фочића у гости!“ — Онда мой стрицъ немаде куда, него оде у Валѣво, и кадъ е дошао Фочићъ му рекне: „Якове, Алекса е тражіо наше главе пакъ изгуби своју, но я хоћу опетъ одъ вашегъ оцака да окнежимъ.“ На то му се почне стрицъ извинявати: „Я самъ узео новце изъ Немачке и разтуріо по вилаету да тргуемъ, а проти неподноси, а одъ они други ние ни еданъ вештъ вилаету, но молимо те ага мети другога кога хоћешъ!“ — „Іокъ, іокъ! я одъ вашегъ соя хоћу кнеза и никако другчіе!“ говоріо е Фочићъ. Онда мой стрицъ оде и договори се съ валѣвскимъ турцима, те сви рекну да е Пея Янковићъ изъ Забрдице Алексинъ рођакъ. То Фочићъ веруе и окнежи Пею, кои е кодъ мога оца био бублюбаша, и коме смо мы кумовали.

Међутимъ валѣвци измоле одъ Фочића, и тело мога оца некій Манойло изъ Кличевца на колима дотера и кодъ цркве у Бранковини безъ главе саранимо. Глава е остала кодъ Фочића на чардаку, но некій Живанъ Сротићъ изъ села Близоня, кои е онде послуживао, ноћу е украде, метне у недра, склопи гунъ око себе, и тако главу у недрима нама донесе. Трећій данъ одемо къ цркви, поставимо страже около, гробъ мога оца одкопамо, главу на тело наместимо,

као што е на живомъ была и онда опетъ закопамо. — Фочићъ оде у Шабацъ но мы опетъ неповратно фамилије у кућу, но единако у планини Посову седе а мы само ноћу дођемо и накупи се комшија те седимо, а како зора а мы опетъ у шуму у збегъ. Како Фочићъ у Шабацъ дође, хтео е и тамо кнезове сећи, но нѣговъ братъ Мусага Фочићъ ние дао но рекао: „я за ове кнезове стоимъ добаръ!“ — Мемед-ага Фочићъ частіо се кодъ свогъ брата и по лову ишао, но кадъ чуе да црнога Ђорђа нису послани Турци могли погубити, него е побегао, уплаши се Фочићъ и несмеде преко валѣвске нахіе проћи, кудъ су се люди многи већъ были узрујали, збогъ исечены кнезова, него седне на чамацъ и низа Саву у Београдъ побегне.

III.

Я и стрицъ Яковъ нисмо се имали шта дуго промишляти, мы смо одъ оногъ часа како смо у шуму побегли, готови были да се съ Турцима тучемо, али нисмо се могли ослонити, да ће народъ съ нама пристати на освету збогъ ова два кнеза, кое е истина народъ обадве кнежине любіо и уважавао, али безъ нѣи такође остале су обадве кнежине безъ главе. — Мой стрицъ оде у Тавнаву и Посавину, куда е новце раздао на свинѣ, да што пре отисне свинѣ и у Немачку прегна, да бы кою пару узели па после што Богъ да. Међутимъ пукне гласъ за Црнога Ђорђа да е башъ у нашу себичну неделю са дружиномъ дошао и запалио турскій ханъ

у Орашцу и почео кавгу съ Турцима, и туче где ий годъ нађе. (О томе казивао ми е доцнѣ некій Лука Марковићъ изъ Орашца крагуевачкогъ, да се онъ — Лука — башъ у ту неделю женіо, и Црный Борђе са сто друга дошао му на свадбу, ручао, пакъ после запалио ханъ у Орашцу). Чув то и Пореч-алия, муселимъ валѣвскій, узме валѣвске Турке, оде на Убъ касабу, крене све убляне (Турке) и жене и децу у Валѣво посели, и падне на конакъ кодъ грмића у Бабиной-луци. Я видимъ те ватре и познамъ да бегаю. Одемъ одма у Котешицу нашемъ куму старцу Сави Савковићу, и нађемъ га съ неколико Кутишана на брду, одакле е и онъ ватре гледао. Запитахъ я Саву: шта ћемо мы садъ радити? На то онъ одговори: „а шта ћемо кума прото, што е было быће опетъ; но ми сви жене и децу у шуму за брдо, а мы пушке па на брдо, па што коме Богъ да!“ — Помози Боже, помислимъ я, кадъ овай старый тако говори, кои зна како е воевати. Одма я одатле пошлѣмъ Живана изъ Кутешице у Суводанѣ Мплићу Кедићу, (кога е Фочићъ окнежіо, и кои е такође кодъ Бирчанина быо булюбаша) и пишемъ му да купи чете да тучемо Пореч-алию у Валѣву, а тако самъ исто кнезу Николи Грбовићу писао. (Заборавіо самъ казати да су Турци валѣвци одма како су кнезови посечени свое жене и децу одселили у градове у Соко и Ужице). Вратимъ се кући, а ние далеко, и пошлѣмъ у околна села: Раонићу Арсению у Лозницу, Живану у Каленићъ, Живку Дабићу зету у Јутину, и сва та села, и јошъ друга съ пушкама дођу на бранковичкій висъ. Пошлѣмъ я те се изнесе изъ бранковичке цркве барякъ, кои е быо одъ белога црвеногъ и плавогъ мусулина, са три крста. Тай баря-

чиѣъ побоемо меѣу насъ. То е было 15. Фебруара 1804. лета.

Сутра данъ ето ти почеше люди изъ ближњи села са оружѣмъ долазити, и свима е чисто мило и накупи се око 700 люди кое стари кое млади. Кажемъ имъ я, да самъ разумео да е Црный Борѣ устао палити ханове и Турке туѣи, и они многи кажу да су то чули. Я пошлѣмъ за могъ стрица, да часъ пре иде овамо. — Люди кажу: „ево войске, но нама треба цебане, одъ кудъ ѣмо добити?“ Я кажемъ, нека се они само купе а за цебану нека се небрину, я ѣу е изъ Немачке добити, а веѣе сви главни люди знали су да е мой отацъ кодъ Немаца познатъ, и верую да ѣе Немци мени дати цебане. Другій данъ доѣе мой стрицъ. Онъ остане у войсци а я одма одемъ да тражимъ цебане, и 17. Фебруара доѣемъ у Забрежъ, поручимъ и доѣе ми ту Петаръ Ёриѣъ изъ Звечке и Исаило Лазиѣъ и попъ Леонтиѣ изъ Уровца. Я некажемъ одма нѣма да самъ оставио на вису са Яковомъ 700 людѣй, ерѣ радъ самъ быо да видимъ хоѣе ли и они да се дижу. Петаръ Ёриѣъ беше убио едногъ Турчина чамцию; и я га почнемъ карати говореѣи: „Зашто Петре замеѣешъ кавгу съ Турцима? лако е тебы вы сте овде близу Саве, пакъ ѣете одма побеѣи преко воде, али мы смо далеко, могу насъ Турци све исеѣи и поробити.“ На то се они на мене изрогаче: „та мы хоѣемо да осветимо нашего кнеза а твогъ оца.“ — Я имъ на то кажемъ: да я врло жалимъ мога оца, али ако се мы пре подигнемо и завадимо съ Турцима, вы ѣете онда утеѣи преко Саве, или помирити се съ Турцима. Кадъ чуше они да я тако говоримъ, а они се сви сневеселише и забринуше. Я кадъ видимъ да люди искрено говоре, и да хоѣе да устаю, само ако се мы око Валѣва кренемо,

поверимъ се нѣма и кажемъ: „е ли тврда вера да вамъ кажемъ?“ „есть, есть!“ одговоре они. — „е, чуйте, я самъ оставіо са стрицемъ Яковомъ у Бранковини сва села, одъ Тавнаве до Валѣва скуплѣна у гомили, и писао самъ Кедићу и Грбовићу да и они чете купе да біемо у Валѣву Пореч-алию, и я одо да тражимъ џебане у Немачкой!“ — Онда сви они љипе и весело повичу: „еј юначе, зашто одавно не-кажешъ него насъ плашишъ.“ Ту се наново излюбимо и уватимо веру да ћемо се тући, и одма се догово-римо да они сву Посавину преуготове докъ се я вратимъ.

Затимъ седнемъ я у еданъ чунъ са Еладіомъ изъ Забрежя у вече, и низа Саву поредъ Београда те ноћи дођемъ у Земунъ у парлаторію. Рано сутра данъ (18. Фебруара 1804. год.) явимъ се маіору Ми-тезеру мога оца добромъ пріятелю, и моме позна-нику, еръ ме е отацъ често къ нѣму слао. Онъ ме одведе кодъ обрштерова конака да ме невиде Турци (у палаторіи). Пита ме шта радимо? Кажемъ му я да како смо чули да е Црный Борђе почео палити ханове и мы се купимо да тучемо у Валѣву Пореч-алию, „но самъ дошао да ми дате совета шта ћемо радити?“ „а шта ћу вамъ советовати (рекне маіоръ) но вашу фамилію доведите близу Саве, па ћемо мы наше лађе дати, и васъ на ову страну превести.“ Я му кажемъ да се пие само наша фамилія съ Турцима завадила, но скоро половина народа и да су на Сави љупріе опетъ се небы лако могло прећи, „него вы гледайте и дайте нама џебане, мы ћемо се моћи съ нѣма тући.“ Маіоръ каже: „Царство неможе вама дати џебане ни оружя, но вы нађите каквога трговца нека вамъ онъ кріюћи дае —“, Я кажемъ да непо-знаемъ ту никаквогъ трговца и онъ ми каже да има

некій Стеванъ Живковићъ, и онъ е побегао одъ да-
хія изъ Београда. Я га замолимъ и онъ дозове тога
Живковића, я му одма кажемъ да гледа да набави
цебане да се съ Турцима тучемо. На то Живковићъ
рече: мой попо, я хоћу, али немамъ новаца. Я изва-
димъ те му дадемъ 9. рушція, и кажемъ му кадъ до-
несе баруть да ћу му све платити, толико дадемъ и
Янку Зазићу изъ скеле, (кои е одъ субаше Газіе по-
бегао у Земунъ те ми донесе 9. фунтій барута).

Каже мени Митезаръ, има — вели — овде еданъ
Турчинъ Хади-Муста-пашиногъ сина (Дервиш-бега),
кога су Яничари ранили у руку, и кои е утекао
одъ Яничара. Потомъ дозове тога Турчина кои се
зваше Дел-Аметъ. Питамъ га я: „ако си одъ цареве
стране хайде са мною да біємо яничаре.“ Онъ каже
да е царскій и да е одъ яничара ранѣнъ, зато е и
побегао у Земунъ. Я му опетъ кажемъ: „ако си одъ
яничара неиди са мною, врѣ ће Срби убити и мене
и тебе.“ Онда маіоръ рече: я узимаю Дел-амета на
мою честь, онъ е правый одъ цареве стране и одъ
яничара е побегао. Онда се насъ два уватимо за руке,
полюбимо се и побратимо. Међутимъ донеше ми едну
зобницу фишека и 300 танета. Маіоръ каже: хайдете
сада. Я му кажемъ, а куда ћемо проћи, онъ каже
куда сте и дошли. На то му одговоримъ да я несмемъ
на чуну покрай Београда, но дайте вы мени кола да
идемъ преко, и на Болѣвце да пређемъ. — Кадъ
маіоръ, рекао бы се згоронади, повика: „заръ да я
пропустимъ турске люде преко цареве землѣ? па да
ми ко другій говори него ты прото, што си овамо
долазіо и што знашъ ове регуле. Заръ ты хоћешъ
да ми ово злато са шешира и саблѣ скинешъ! —“
Я останемъ као што самъ казао: „и опетъ вамъ ка-
жемъ да несмемъ водомъ покрай Београда да ме

Турци увате, него молимъ да ми се отвори да контроманцирамъ, па љу онда проћи на Яково и Болѣвце.“ — Я му то рекнемъ да бы ми помогло, а небы му остао да контроманцирамъ, да бы морао чалму везати па крозъ Београдъ проћи, еръ знамъ како ме очекую. Мајоръ лютить, каже да то неможе быти и оде обрштеру, а я и мой новыи побратимъ Дел-аметъ останемо подъ едномъ стреомъ. Докъ мајоръ дође и полако намъ рече: но, љутите ту докъ Турци изъ парлаторіе оду, добиѣте кола обрштеръ одобрію. Одоше Турци а они нама контроманска кола, те ти ми у кола, на голимъ даскама, одъ Земуна у Болѣвце, а оданде у Забрежѣ преѣмо 18. Фебруара. Путемъ я се договоримъ са Дел-аметомъ како ѣмо кодъ народа говорити, и я га утврдимъ, да штогодъ я народу узговоримъ, да онъ посведочава тако е.

Кадъ преѣмъ, поручимъ и одма дође ми Петаръ Ерићъ, Исаило Лазићъ, и попъ Леонтіе. Покажемъ оно мало цебане, и кажемъ да е отишао човекъ у Варадинъ, и да ѣмо цебане добіати колико хоѣмо. Они одма скупе и крену што су имали готовы 300 момака, и докъ доѣмо до Грабовца, было ій е 500. Садъ ти почнемъ я предиковати, да бы народъ охрабрию: „вы сви знате браћо, да су Хаџи-Муста-пашу дахіе убиле, и да е Хаџи-Муста-паша имао сина Дервиш-бега, кога е царъ поставіо да буде везиръ на очино место; онъ е одъ како су му дахіе оца убиле, еднако кодъ цара просіо да му изунъ и ферманъ даде да покупи войску и на дахіяма освету за оца да учини; и већъ му е сада царъ изунъ и ферманъ дао, да може слободно како буде знао свога оца покаяти. Зато онъ е сада преко Немачке послао свога бимбашу овога Дел-амета, са царскимъ ферманомъ да онъ може подићи Србе и све зулумѣаре и субаше у

градъ сатерати, па кадъ се доста войске накупи доћи ће Дервишбегъ Мустапашинъ и довући топове, и све дахиѐ и субаше поватати, и пашалукъ одъ зулума ослободити, а онъ на очино место у Београду вези-ромъ бити; а сви знамо како смо подъ Хаџи-Муста-пашомъ нѣговимъ оцемъ добро живили и слободу имали, и проче и проче.“ Тако самъ я непрестано говорио той скуплѣной войсци а мой Дел-аметъ све ѐ климао главомъ и потврђивао: „ѐсть вала чоече тако ѐ! —“ Та моя политика, да нерекнемъ лажъ са Дел-аметомъ узрокъ ѐ што љете у многимъ исторіѣма наљи: да ѐ Султанъ послао ферманъ Кара-Ђорђу да биѐ яничаре; али ниѐ истина, нити ѐ царъ послао пређе, нити ѐ после одобравао, но мы смо доцнѣи сви, да бы народъ лакше подигли, и да бы га слободили, говорили: да царъ ниѐ противъ насъ, него да ѐ царъ съ нама противу дахиѣ, тако смо и людма съ оне стране казивали, тако су они и веровали, и отудъ се то увукло у исторію.

Кадъ смо Грабовцу дошли, хтедоше да запале ханъ т. ѐ. Турску кућу, но быѣше близу еданъ чардакъ пунъ кукуруза, те я ѐдва одбранимъ да неза-пале ханъ, ѐръ бы и чардакъ изгорео а ране намъ треба. Одатле пођемо у Любиниљ на конакъ. Докъ я тамо дођемъ а брзokonьици све попалили. Дођемо Веси Велимировиљ главному кмету на конакъ. Но Веса отишао у другу зграду и неђе да изиђе къ нама у кућу. Зовемо га мы више пута а онъ нити долази нити шта одговара. Адва у три сата нољи дође. Нао-нако га дошао, како дође поче питати: шта ѐ то и шта хођете вы? Я одма почнемъ весео и нѣму пре-диковати, као и онима што самъ пређе казивао: како ѐ Хаџи-Муста-пашинъ синъ послао свога бимбашу и ферманъ да тучемо дахиѐ и т. д. али то све бадава,

Веса неће да пристане него еднако пита: шта е то и на што ће то изаћи? Опетъ я сиромѣ почнемъ му съ почетка, како царъ хоће да намести у Београдъ за везира Хаџи-Муста-пашина сина и т. д. но Веса неће ни зашто то да зна, већъ опетъ пита шта мислите вы люди, шта хоћете вы? — Мени се већъ досади казивати, докъ попъ Леонтиѣ изъ Уроваца рече: „о Весо! а шта се ђогашъ! кадъ знамъ да и ты желишъ оно што и мы; но видишъ ли како твога аге гори ханъ, садъ само докъ устанемъ на узмемъ угаракъ съ ватре и дунемъ у стрѣю, па ће и твоя кућа онако горети а ты иди дахијама.“ На то Веса рекне: „брате я хоћу, но незнамъ на што ће то изаћи.“ — „на што изашло да изашло“ — повиче Леонтиѣ — „хоћемо да се тучемо! а заръ е Фочићъ мислио на што ће изаћи кадъ е кнезове исекао?“ Онда Веса зовне мене на полъ и изађе са мноми у мракъ. Кадъ смо были подалеко одъ куће рекне ми полако: не-срећниче, ты мислишъ да оно войске што си на вису оставио и садъ на гомили стои! оно е све отишло кућама и Яковъ едва съ неколико одвоио се, а кметови отишли и однели у Валѣво Пореч-алии заиру,“ — „доиста Весо?“ — „башъ доиста Прото!“ одговори Веса. Я се побоимъ да нечуе ова войска и кажемъ: „Весо, о томе ћути, никомъ да ниси казао; еръ едномъ ако кажешъ тврда е вера ты ћешъ погинути.“ Затимъ га запитамъ а где е Живанъ булю-баша, Раонићъ и Живко Дабићъ? — „отишли кућама.“ опетъ му я кажемъ за главу да ћути. По томъ одемъ у кућу, кажемъ Ерићу, попъ Леонтию и Деламету: „сидите вы овде, и у овимъ селима купите войске што више можете; шадъите у села кои нѣ по-шао нека вршкѣ иде, а я ћу да одемъ на данъ на два до у горню войску у Бранковину, да се догово-

римо кадъ ћемо се састати да на Валѣво идемо.“ Затимъ рекнемъ Дел-амету да турски казуе, а я ћу нѣгѣве речи србскимъ словима писати Хаџи-Сали-бегу у Сребрницу, да измамимо одъ нѣга штогодъ барута и олова, ерѣ е онѣ быо противъ дахія и пріятель е быо Хаџи-Муста-паши. Те ти тако Дел-аметъ казуј а я пиши, све оно што самъ знао: да е Мустапашићъ послао да диже раю и да Турке у градове сатераю, и да ће Дервишбегъ доћи и проче. Зато сада шалѣ селамъ Хаџи-бегу, да и онѣ учини гаиретъ одъ свое стране, и да цару и царевомъ човеку у помоћъ съ цебаномъ притече и т. д. То самъ писмо послао у Сребрницу, и Хаџи-бегъ све поверуе и пошлѣ намъ барута и кременя. (Некіѣ погрешно пишу да е то слао некіѣ бегъ изъ Бироча или Лесковца). Одатле одма пишемъ и Живану булюбашу, и нѣму све кажемъ за Муста-пашиногъ сина, бимбашу, и обширно му јавимъ, него да онѣ часъ пре поведе войску у Бабину-луку Грмићима, и кажемъ му да ће га онде мой еданѣ човекъ чекати. Затимъ предамъ мога побратима Дел-амета, попѣ Леонтію, Исаилу Лазићу и Ђрићу на аманетъ докѣ се я одозго невратимъ. Пакѣ онда узяшемъ на коня и осванемъ у Бранковини. Нађемъ мога стрица са 10—15 момака а више нема. Питамъ га, камо ти войска? а онѣ ми каже: „црна ти войска, дођоше неколико нѣи те све покварише, и я самъ се едва спасао, а они букачи одоше са кнезѣ Пеіомъ те Пореч-алии однеше заиру и умирише се.“ Премда ме то врло тронуло, али я му опетѣ весело кажемъ: „хайде ты да видиш Посавце какви су као лавови, свакіѣ мисли погинути а ни еданѣ немисли се мирити и проче.“ Испитамъ кои су то кметови што су покварили и войску разтурили, и онѣ ми іѣ све поименце каже. Я одма пошлѣмъ за свакога по еднога

момка, а они рано дођу, и новыи кнезъ Пея. Питамъ я нѣи зашто су тако урадили да одъ Бога нађу? Поче кнезъ Пея говорити: „та прото за Бога, како ћемо се мы са толикомъ силомъ туђи, та ако ти е отацъ погинуо, ние ти среће однео, остало ти е прія-теля — и проче.

Я и нѣима удесимъ мою стару песму и кажемъ имъ, да они добро знаду да су дахіе убили Хаџи-Муста-пашу, и да е Дервиш-бегъ синъ Хаџи-Муста-паше одма везиромъ постао, и да е све досадъ у цара просіо, да му допусти да на дахіяма оца свога освети, и да му е напоследку сада царъ допустио, и ферманъ дао да како зна освету учини, и да е Дервиш-паша Хаџи-Муста-пашинъ послао свога бимбашу съ ферманомъ, да подигне Србе, и да яничаре и субаше у градове сатера; и да ће скоро Дервиш-паша съ великомъ войскомъ и топовима доћи, изъ градова дахіе и субаше истерати, и пашалукъ одъ зулума очистити, а Дервиш-паша везиромъ быти на место свога оца, а сви знамо како е народу подъ Хаџи-Муста-пашомъ было. — Зато ты кнеже Пею, ако мислишь царевъ кнезъ быти, а ты иди царскомъ човеку Дел-амету, кои е ферманъ донео, и крозь кои ферманъ неможе насъ ни пушка ни топъ нити какво друго оружіе убити, а веће имамо у Любинићу око 1000 войника, кодъ Петра Ђрића, попа Леонтія и Исаила Лазића изъ Уроваца, и у той войсци е царскій човекъ Дел-аметъ; а и Црныи Борђе веће е све ханове поналіо, и народъ подигао, а ты ако нећешъ и неки кметови, а вы идите у Валѣво Пореч-алии, па се са нѣимъ затворите, а мы ћемо емачно доћи на васъ, а знайте да е ячій царъ и савъ народъ, него твой Пореч-алия.“ — То слуша Борђе Крстивоєвићъ изъ Забрдице кметъ, кои е дошао съ но-

вимъ кнезомъ Пеіомъ, пакъ рече: „Чуешъ кнеже Пеіо! да овај прота рекне: Борђе, еди месо у пекъ и среду, я љу ести, а камо ли неђу Турке туђи.“ (То вамъ само напомнимъ да видите колико су онда Срби постове уважавали). Онда кнезъ Пеіо одговори: „та брате хођу и я, али како ће напоследку изађи?“ — „нема ту више много разговора, но ты кнеже или идите у Валѣво Пореч-алии и съ нѣмѣ се затворите, а я одо у Посавину пакъ ето ме на васъ, или и вы хайдете са мною.“ Тако се они склоне и сви одоше у Любинићъ у войску. Я дигнемъ Богу руке кадъ само уклони оне раскидаче одавде, да опетъ гнѣздо савіемъ и войску купимъ.

Турци шабчани дочую за скуплѣну войску на Вису — коя се была разишла — пођу на валѣвску нахию, и дођу у Белинъ, село шабачке нахиѣ. Мой стриць Яковъ са войскомъ оде предъ нѣмѣ и 23. Фебруара побію се, где погине одъ наше стране буюбаша Исаило Лазинъ изъ Уроваца, а одъ турске стране погине нѣиовъ ага Арап-адинъ бегъ. Ранѣни было е одъ обе стране. Турци се узбію и пођу Валѣву у помоћъ, но Яковъ и попъ Леонтиѣ, пођу съ войскомъ поредъ Турака. Турци падну на конакъ у Свилеуву, у покойногъ кнеза Ранка, илити попа Луке Лазаревића, и по селу притисну арати, наша имъ войска пресече путъ одъ Валѣва, и пође на Турке, а они направе одъ авлія метеризе и стане се, а села доносила су имъ рану, а наша войска была е у планини Гомилици, и тако сваки данъ пушкараю се. У то време чуемо мы опетъ о Црномъ Борђу, да се тукао са Турцима на Дрлупи и на Сибници, а о свему томе нити онъ нама што пише, нити мы нѣму, но само по речима людѣи знамо.

Кадъ се они букачи растуре, и кадъ новѣй кнезъ Пея оде у доню войску, почеше мени опетъ долазити булюбаше: Живанъ изъ Каленића, Арсеніе Раоничъ изъ Лознице, Василь изъ Баевца, и доведоше войске. Я нѣи оставимъ у Пошара и Ясеници, да они купе што више войске, и да чуваю да небы Поречалия ударіо у видаеть и да имаду споразуміе са кнезомъ Грбовичемъ, Кедићемъ и Миливоемъ, а я отрча да донесемъ іоште цебане, коя ће бити готова у Болѣвци, ербо оно што самъ пређе донео дао самъ оной войсци кою самъ оставіо у Любинићу. Тако дођемъ я на Забрежъ, донесе ми Живковичъ само 64 оке у 4 торбице, узане као воштане свећице, я то узмемъ и едва му съ мукомъ исплатимъ, но кажемъ да онъ трчи и да на колима донесе што више може барута ербо ово нема ништа. Обрече се Живковичъ и таки оде, я узмемъ оне врећице и свакомъ момку у терхіе повежемъ, као япунцета, па онда пођемъ Валѣву. Но кадъ разумемъ да су Турци шабчани, зворничани и Срби Ядрани одъ Бельина у Свилеуви, ударимъ на Гомилицу гдѣ е наша войска, а ту были већъ дошли и они храбри айдуци: Дамянъ и Григоріе браћа Недићи изъ Осѣчне, Ђорђе изъ Остружна и изъ Кутишице Дамянъ. (Они су сви после на Чокешини изгинули). Фебруара 25. оставимъ две врећице т. е. 32 оке барута и нешто олова той войсци у планини Гомилици кодъ Свилеуве. Каже ми стриць да е много Турака и сумня да ће ій моћи разбити, зато, како одемъ, да му добры баремъ 200 момака пошлѣмъ да се они Турци найпре разбію пакъ ћемо после сви на Валѣво. Я ону исту ноћъ 26. Фебруара стигнемъ у нашу войску у Грабовицу еданъ сатъ до Валѣва, и одма одвоимъ найбільи 200 момака и са Лукомъ изъ Кутишице пошлѣмъ стрицу на Свилеуву. Сутра данъ

27. Фебруара, пошлѣмъ ону єдну вреѣицу одъ 16 ока барута кнезу Николи Грбовићу и нѣгову сину Миловану, да они даду половину Кнѣзу Милићу Кедићу.

Фебруара 28. позовемъ Турке изъ Валѣва на договоръ, и дође ми Сали-спахія, кои є бѣо мога оца ѣата и јоште петъ стары Турака. Я имъ кажемъ оно, што самъ и нашимъ войскама казивао, како є Хаџи-Муста-пашинъ синъ испросіо кодъ цара, да свога оца на дахіяма покає, како є послао свога бимбашу, да дигне Србе да све яничаре у градове сатерамо и да ѣе по томъ Дервиш-бегъ Муста-пашићъ довести войску и топове да истера яничаре, а онъ да остане везиръ у Београду, по царевомъ Ферману, на место свога оца и прочая. Кажемъ и то, да є тай Дервиш-беговъ бинбаша кодъ мене у войсци и т. д. и то сви они верую, єрѣ я самъ тако казивао, како бѣ могло быти, таква намъ є онда у нужди найболя политика была, а спрома Хаџи-Муста-паша ние ништа о томе знао. Кажемъ я тимъ Турцима, истерайте вы Пореч-алию, пакъ мы да сви куѣама идемо, и у миру како смо и были да будемо, ако ли неистерате, а вы насъ чекайте до 5 дана доѣићемо да га мы сами истерамо, но мы опетъ нећемо на васъ, кои сте мирни и добри цареви Турци, вы се одвойте до чаршіє горе, а мы ћемо нѣговъ конакъ окружити, пакъ ћемо се огледати.“ веле Турци: „є мой прото, пошто дође войска у куѣе, ту се онда неће знати ни прави ни криви.“ Я имъ кажемъ да другчіє неможе быти, мы морамо Пореч-алию или жива или мртва у рукама имати, ако непобегне; а вы ако га почнете бранити, немойте насъ кривити шта васъ снаѣе. У средъ тога нашегъ разговора дође старый кнезь Никола Грбовићъ и войску према нама упаради, а Јовица Милутиновићъ одъ

марама барякъ начинію и носи га тамо амо покрай парадѣ. Погледаше Турци и рече Сали-спахія хата мога оца: „ала одкуда вамъ онолика войска?“ Я му кажемъ: Та ты имашъ арачкій тефтеръ у рукама, и знашъ колико има мушкараца, све е устало и старо младо, а то што видишъ то е само до Словца и до Бранковине, а Грбовићъ съ войскомъ башка е, а Кедићъ башка, а едну войску имамо на беломъ броду, а другу на Палежу чуваю одъ Београда, а едну имамо кодъ Свидеуве у Гомилици, према шабчанима и зворничанима кои су были пошли Пореч-алию у индаты па ий е у Свидеуви Яковъ обтекао, и т. д. Преко свію разговора рекнемъ я: Или Пореч-алию изъ Валѣва истерайте, или се надайте ето насъ на Валѣво, па што комъ Богъ даде, а вера е тврда за петъ дана нећемо ударити небы ли вы Пореч-алию сами истерали, и опетъ вамъ кажемъ ето насъ до петъ дана, ако Пореч-алию међу вама уздржите, — и растанемо се.

Вратимъ се я и Живанъ булюбаша кои смо ту на састанку были, и наћемо где насъ чека старый кнезъ Никола Грбовићъ, међу прочимъ договорима запита онъ мене: „душо, кадъ ћемо ударити на Валѣво да палимо?“ Я му кажемъ да самъ дао веру да за петъ дана нећемо ударити, али збогъ тога самъ я то учинію, што е доста Турака у Свидеуси, и што самъ тамо 200 најбольи момака у помоћъ послао да оне Турке разбію, пакъ онда сви скупа на Валѣво да ударимо. Кадъ саслуша онъ то, рече ми: „да ниси душо вѣре задавао, я самъ мислио башъ вечерасъ да ударимо, али кадъ си на Свидеуву послао войску, и на петъ дана одгодію, нека остане докъ видимо шта ће на Свидеуси бити, но велимъ да я узпутъ изподъ Валѣва ово чардака, сѣна и сламе за-

мунѣамъ, нека она пася вѣра зна да хоѣмо да палимо“ — а ты дела то кнеже! рекнемъ му я, и онъ оде у свою войску у Жуберъ, али по мраку. Садъ да видите мое памети, кое ме уверило, да стари люди право кажу: прва войска за другога. Я саставимъ войнике и рекнемъ онима кои су изъ оближњи села: вечерасъ су браћо поклада, идите кућама те покладуйте, на рано уутру дођите, и они одоше само до 400 остаде съ нама у Грабовици на конаку, а я осла-
няюћи се на оно што самъ съ Турцима уватио веру, да за петъ дана неѣмо ударати легнемъ безъ бриге да спавамъ; алъ у неко доба ноћи дотрча стражаръ избуди насъ и каже да изгоре Валѣво, и многе пушке пуцаю. Устанемъ я и погледамъ, Валѣво доиста гори, повичемо войску и скупимо, пошлѣмо у оближня села да брже сви дођу, и текъ садъ видимъ какву самъ погрешку учинио за любовъ поклада, а съ друге стране чудіо самъ се ко удари на Валѣво, и ко га пали, али ово е овако было: када е Грбовићъ преко Колубаре врло доцканъ одъ насъ отишао по мраку, нађе турска сена и сламе и чардаке по сата исподъ Валѣва и све попали, пакъ се врати у Жуберъ у свою войску, пакъ безъ бриге и онъ покладуе и легне спавати, но Кедићъ и Миливой съ друге стране Валѣва кадъ виде ватре исподъ Валѣва и пламенъ, они помисле да е наша войска ударила, и са дну Валѣва почела палити па еданъ изъ Вране у сръбску варошъ, а други на Брѣане у турске куће слете и почну палити Видракъ.

Кадъ Турци то виде онда Пореч-алия заповеди, те се све куће око нѣгове камене авліе попале да бы пушкама плацъ учинио и тако се на ноћи чини да се сво Валѣво у оганъ претворило. Садъ я запитамъ Живана булюбашу шта ѣмо сада? мы синоћъ дадосмо веру

за петъ дана да нећемо уларати, а они безъ договора ударише и запалише Валѣво, садъ или е болѣ одржати Турцима речъ, а нашу браћу оставити да се сами туку, или е болѣ речъ погазити а браћи у помоћъ притећи? Булюбаша Живанъ рече, обое ние добро, али е опетъ болѣ речъ погазити, кадъ е неотице, него браћу свою издати. И тако поћемо мы одма сложно и таманъ доћемо у полѣ подъ Кличевцомъ (где е сада кула озидана) а одъ Любостиньске ђупріе просу се око стотине пушака. На то мы се наниже одбіємо, ту намъ погибоше два врло добра момка изъ Вр'овина — запалимо неколико кућа іоште, и Турке у велику каменомъ озидану авлію затворимо и читавъ смо ій данъ изъ пушака тукли. Предъ ноћъ прећемъ я преко Колубаре, састанемъ се са кнезомъ Николомъ Грбовићемъ и Кедићемъ да се договоримо шта ћемо садъ радити. Старый кнезь Грбовићъ каже: „ови се Турци у онаку тврдоћу затворише, где имъ се душо безъ топа неможе ништа учинити, но валя ій чувати докъ се одъ глади не предаду; али нема брашна! (онъ тако зваше барутъ) но иди ты душо тражи брашна а я ћу ову пасю вѣру чувати и цѣнити као и они што су мога Алексу и Бирчанина цѣнили.“

Те ноћи кадъ смо се тукли на Валѣву видели смо съ брда сво небо црвено на Руднику кои е Кара-Борђе и Янко Катићъ запалио, и то, кадъ види наша войска врло се охрабри, а тако су исто и они (као што ми е после Катићъ казивао) видели пламенъ одъ Валѣва; то е было на покладе 28. Фебруара 1804. године, а истый данъ и Яковъ е на Свидеуви разбіо Турке, и кажу да е око 270 Турака погинуло.

Я ону исту ноћъ стигнемъ у Забрежѣ (последниѣгъ Фебруара 1804. год.), но Живковићъ небеяше донео цебану, прећемъ на болѣвачкій чардакъ где ми дође

некій обрлайтнантъ, кои е на кордону; онъ римскогъ вѣроисповѣданія али е препунъ човеколюбія и правце; пита онъ мене зашто се біємо съ Турцима; я му све показуемъ какве смо зулуме трпили, и далѣ бы трпили, но дахіе пописаше у свой тефтеръ све кои су за цесарскога рата были официри, каплари и солдати, а притомъ и најболѣ калуѣере и попове да исеку, и већъ мога оца кнеза Алексу, Бирчанина Аџи Руфима и друге по пашалуку исекоше кога моглоше уватити. Мы други побегосмо у планину и посастаясмо се у булюке, одъ булюка начинише се чете, а одъ чета войска, и хоѣмо д' се бранимо небы ли царъ чуо, да пошлѣ каква добра везира да намъ помогне, ерѣ мы нисмо на дара, ни на Турке цару покорне устали но на четири дахіе и нѣнове субаше а наше зулумѣаре, и волимо, и заклели смо се преѣе сви изгинути и утаманити се да се срѣско име нечуе него покорити се овимъ Туцима; но я васъ молимъ господине дайте ми советъ, кадъ смо већъ мы овако закрвили, коме ѣемо пружити руке, да насъ заштити и у миръ постави. Обрлайтнантъ на то одговори: „а кога вы у овой страни више имате него Митрополита Стратимировиѣа, онъ е одъ ваше націе као краль, а добро се пази са принцъ Карломъ, а принцъ Карлъ сада е надъ свомъ войскомъ у нашемъ царству најстаріи войвода, пишите нѣима двоици или генерал-команди у Варадинъ, небы ли се за васъ подузели, молити се.“ Я рекнемъ: „господине, та я незнамъ ни едномъ попу написати писмо, а то ли я да напишемъ Митрополиту и принцу Карлу.“ „Та — рече — знашъ ли ты како годъ написати да ти се речи могу прочитати?“ я му кажемъ да то знамъ, и да самъ мало у Срему учію, и да ми се могу сваке речи прочитати, али кажемъ му да ту валяду политичне титуле, кое я незнамъ, нити

умемъ како валя написати. На то ми обрлайтнантъ рече: „проѣи се ты човече титула и политика, ако ты нѣма политично пишешъ и они ће теби политично одговорити, пакъ нећешъ знати где си, већъ ты напиши онако како си мени казивао, и дай мени я ћу имъ послати.“ Ништа то; я несмемъ да се усудимъ. Одемъ у Забрежѣ, и кажемъ да ћу чекати Живковића, и сутра ћу опетъ на чардакъ преѣи. Ону ноћъ дође мени писмо одъ Грбовића, и одъ наши булюкбаша, да су Турци ону ноћъ кадъ самъ я отишао, побегли изъ Валѣва, тако ми исто и стрицъ Яковъ пише да су разбили Турке на Свилеуси, и много ѿй побили, но да гледамъ цебане што више и брже могу да понесемъ да идемо на Шабацъ.

Я онако радостанъ преѣмъ на чардакъ болѣвачкѣй. Дође лайтнантъ и поцъ Яковъ парохъ болѣвачкѣй са кочи́яма; я се поче хвалити и казивати, како су Турци ону ноћъ изъ Валѣва побегли, како ѿй е мой стрицъ Яковъ разбіо на Свилеуси, и да е пало око 270 Турака, а оно друго ранѣно и поплашено побегло у Шабацъ, и кажемъ имъ како смо ону ноћъ кадъ смо мы Валѣво попалили, видели пламенъ на Руднику, и надамо се да е и Црный Борѣ Рудникъ освоіо и т. д. Садъ лайтнантъ рече: „та вы меѣрь имате доста и добре войске, кадъ вы можете на три места победити уеданпутъ онако силне Турке, као што ѿй мы познаемо какви су. Я кажемъ: да мы войске имамо доста и да Турцима нимало у храбрости нећемо уступити, но дайте намъ цебане, пушака и топова и вешты офицера, па ћемо мы Турке и изъ градова истерати и т. д. Онъ опетъ каже ми: „пишите вы оной двоици, како самъ ти юче говоріо.“ Садъ я узе размишляти ербо мислимъ да ние досадъ Црный Борѣ коме годе писао, па се боимъ да онъ одъ одну руку непише, а я одъ другу;

пакъ љу му покварити планъ и посао. Запитахъ лайт-нанта, одъ како е онъ на кордону есу ли каква писма одъ Црногъ Борђа или кога другога на кога годе прешла? Онъ каже: како се чуло, Црний Борђе и вы да купите войске, одма самъ я дошао на кордонъ, и знао бы да е какво годе писмо у ову страну на кога годе прешло, но ние н-какво. Я онда рекнемъ, кадъ ме вы господине тако советуєте и слободите, и кадъ ние ни едно досадъ прешло писмо одъ Црнога Борђа, я бы написао како было да было, но я немамъ ни дивита ни пера ни артие. А онъ на то рече: иди оче Якове, донеси му што треба за писанъ. Попа Яковъ отрча на кочија и донесе ми дивитъ, перо и четири табака артие. Я пређемъ у Забрежъ у кућу Пантеліе Ружичића, и на малой столици клечећи пишемъ ноћу, а Пантелія држи свећу; писао самъ како самъ умео. Написао самъ два писма, едно Митрополиту Стратимировићу а друго — садъ незнамъ управо коме, заборавіо самъ, или принцу Карлу или генерал-команди, ербо ми е обое напoминяo лайтнантъ. Колико самъ могао описао самъ зулумъ, кои смо трпили одъ яничара и казао самъ да бы јошъ далъ трпили но они пописаше све у свое тефтере, ко е быо офицеръ, капларъ и простъ солдатъ у фрайкору, кои су одъ 1788 у рату аустрійскомъ противу Турака воевали, и хоће све да исеку, казао самъ како су већъ исекли кнезове и главніе люде; кое поватати моглоше исекоше, мы млађи устрашени одъ смрти у шуме побегосмо, и одъ бегунаца скупи се войска, решисмо се и заклесмо се да волимо сви изгинути и име србско утаманити, него се овимъ зулумћарима подложити, зато се молимо да царство аустрійско пружи руку и овај невинный народъ каквимъ начиномъ зна избави одъ пропасти коначне, и проче. Притомъ искао самъ да намъ даду џебане,

топова и офицера. И садъ се смеемъ, како самъ онда мислио и писао, еръ самъ тражіо напоследку, ако намъ неће другчіе помоћи, а оно баръ да намъ врате оно-лико войске, колико е нашега фрайкора нѣм ! (ћесару) служило, као баяги да намъ займъ врате. Ова су писма писана была последнѣга Фебруаріа, или првога Марта 1804. године поборавіо самъ датуме.

Сутра однесемъ писма на чардакъ; дође ми лантантъ и попъ Яковъ, донеше ми црвеногъ воска, а прочитамъ мое јдно просто прошеніе, а лантантъ: „ето тако, просто србски, они ће све разумети, а да си ты нѣма съ политикомъ писао: они бы вама политично одговарали па не бы знали где сте.“ Онде запечатимо писма и онъ іѣ узе да пошлѣ.

Одъ стрица долазе еднако момци и питаю: „камо џебана? войска веће готова да иде на Шабацъ.“ Чекамъ Живковића али га нема да дође, већъ стрицъ Яковъ отишао на Шабацъ, србскій баиръ освоили, и турски неколико кућа попалили, а Турке у градъ са-терали; то е было у почетку Марта. Дође Живковићъ донесе џебане, коя засеца 600 форинти сребра, али неда безъ новаца, а я новаца немамъ да платимъ, ето грдне муке и неволѣ. Читава два дана мучимъ се по селима, да кою пару нађемъ, но кои бы ми дали, они су отишли у войску, нема іѣ кодъ кућа. Срећомъ Бранко Ашковићъ и Міяило Теодоровићъ дотераше на скелу забрежку 300 дебелы вепрова, а они су ортаци мога стрица. Сетимъ се я, помози Боже, ево новаца. Поменемъ овой двоици да даду полицу на Хаци-Баиће у Митровицу да исплате 300 талира Живковићу. Но они скочише за очи: прођи се прото, зашто се задужуешъ? Сутра, кадъ у Сремъ побегнешъ подъ дугомъ, а и онако, чиме ћешъ се ранити и т. д. Ето опетъ муке горе. Войска оде на Шабацъ а џебане

нема а новаца нема, све зло одъ горега. Читавъ данъ молимъ за полицу, а они недаду се умолити — нај-после запитамъ я нѣи „е ли Яковъ вашъ ортакъ?“ кажу да есте; добро (одговоримъ я) я самъ Яковъ, (еръ то е една кућа была, нисмо ништа у кућевнимъ стварима одвоили, и онъ е мене свуда, а я нѣга заступао) и рекнемъ повелително: одвойте дакле мои сто ведрова, хоћу да дамъ за цебану. Али кадъ видимъ да они опетъ недаду онда повичемъ я на мое момке: пресеците и одвойте сто мои ведрова, пакъ потеряйте у скелу. Пођоше момци да отискую ведрове, а кадъ види Бранко и Міяило да се я нешалимъ, дођоше и рекоше, те я плайвазомъ, а немамъ дивита, напишемъ полицу да Хаџи-Баићи исплате триста талира Живковићу; па онда пренесемъ преко Саве и дамъ Стевану Живковићу, а онъ мени цебану. Доста барута, и олова беше прилично, и два цака готовы фишека. Садъ овде дође изъ Раниловића Радое Трнавацъ, и обрадуе се кадъ види да смо мы нашли изворъ и човека кои ће намъ добавляти цебану, и я она два цака фишека дамъ Радою те онъ то однесе у нѣинову войску, а оно барута однесемъ у Шабацъ да тамо буршуме ліємо и віємо фишеке и съ Турцима се біємо. То е у Марту око 10. мало пре или мало после, было. Стефанъ Живковићъ доносио намъ е цебану съ процентомъ на сто тридесетъ, али цаба! Докъ некій Димитріе Пулѣвићъ и онъ поче намъ доносити понешто цебане, и оде у Новый Садъ, и покойный новосадскій владика Іовановићъ, пошлѣ намъ еданъ одъ цркве гвозденый топъ подулый одъ по фата, кога е Пулѣвићъ крадомъ у Варадину дао оправити, и кару и све као найбільый топъ спремити; и кріюћи и топъ и ђулета и топцию, некога Мату Немца, на Кленку, крадомъ ноћу претури. Добысмо топъ, садъ кто яко

мы Срби! Кажемо нашої войсци да намъ в ѣсаръ изъ Беча послао, али да свакій ѣути, и таи, веће народъ увери се, да мы имамо споразуміе съ Немцемъ, и да ѣе намъ войска доѣи, и тако садъ почнемо градъ онимъ топиѣемъ туѣи. Владика Іовановиѣъ даде Пулѣвиѣу и другій оноликій топиѣъ, те га Пулѣвиѣъ у Варадину оправи.

IV.

Око последњи дана Марта 1804. год. доѣе нама одъ генерал-команде варадинске одговоръ, на она моя писма, коя самъ изъ Забрежя писао и молю за помоѣъ. Садъ непамтимъ сво писмо како гласи, но толико упамтію самъ, да генерал-команда по вишой заповести явля намъ, да в аустрійскій дворъ са отоманскимъ дворомъ у найвеѣемъ пріятельству и да онъ нама никакве помоѣи ни у чему учинити неможе, но да ѣе толико учинити и насъ и турске дахіе позвати да насъ помире. И башъ све ми се чини да в то писмо датирато 20. Марта, вальда в по римскомъ.

Я узмемъ ово писмо, зовнемъ могъ стрица Якова, Митра Миличанца торговца, Кою изъ Свилеуве, и іоште нѣи двоицу, прочитамъ имъ оно писмо, закунемъ іѣи да никомъ некажу, да нама Немацъ неѣе помоѣи, и да све говоримо ето Немца, ето топова, да се народъ небы поплашію. Меѣутимъ чуемо, да в владика Леонтіе долазію Црноме Ђорѣу, и по заповести дахіѣской давао му сто кеса новаца, и да све што има нѣгово пренесу му у Немачку, да се само умири, а и помало гласало се, да се Црный Ђорѣе веѣъ умирію. Мы се

поплашимо одъ тога да nebude истина, садъ, кадъ мы већъ Шабацъ топомъ біємо. Као генерал-команда, тако намъ е и Митрополитъ Стратимировићъ писао, и свима, а особито мени самомъ саветуе и каже, да мы у свомъ предпріятію свагда држимо да смо турски поданици были, и да ћемо по свршетку овога дела опетъ турски поданици быти, зато колико болъ можемо, да свое люде чувамо, да безъ нужде небива крвопролитія, и да се чувамо да небезчестимо турске цаміе, хареме, турске гробове, и еднимъ словомъ што годе Турци почитую за светиню и мы да почитуемо, да небы и добре Турке и самога Султана налютили и на гнѣвъ раздражили.

Како я та писма примимъ узмемъ 18 момака и поћемъ да наћемъ Црнога Борђа, да му писма прочитаиъ и да се договоримо, да се небы усудио когодъ предати и да еданъ планъ имамо, по комъ ћемо воевати, (међутимъ послао е быо Црныи Борђе Павла Поповића изъ Вранића да види шта мы горе радимо и біємо ли доиста Шабацъ и одкудъ намъ топъ). Доћемъ у Орашацъ крагуевачкій. На брду сретнемъ кнеза Симу Марковића и Теодосіа кнеза изъ Орашца, распитамо се и они ме по оцу познаду, сяшимо и поседамо у полю. Питаю ме шта мы горе чинимо? я кажемъ да мы Шабацъ біємо и да већъ и топъ имамо и кажемъ имъ, да самъ я пошао Црномъ Борђу да се договоримо да еданъ планъ узмемо, ербо се велимъ онъ туче съ Турцима тамо, а мы горе а ништа се недоговарамо, а ево писма коя морамъ да му прочитамъ и на нѣи одговоръ да пошлѣмо. И нѣима прочитаиъ писма. Вели кнезь Теодосіе: „попо, како си ты писао а ты пиши опетъ и одговори на то писмо, а Црныи Борђе незна писати а нема ни писара, онъ само зна Турке тући, но се ты врати.“ Я кажемъ да

я морамъ те морамъ Црнога Борѣа наѣи; али — вели кнезъ Сима — „ты незнашъ путова пакъ можешъ у Турке упасти, а тамо кудъ ты идешъ има Турака.“ Кадъ они виде да ме немогу никако да врате, рекну ми те уклонимъ све мое момке на страну, а тако и они учине па онда искрено ми кажу: „мы смо“ веле „прекюче ударили на Ягодину, а нисмо знали да е Кучук-Алія съ Крѣпаліама дошао, и ту насъ Турци разбію, и Ягодину оставимо, и отишао е Црный Борѣе по ономъ краю искупляти войску, а мы садъ идемо у врбовку, пакъ ѣмо опетъ до кои данъ иѣи Борѣу.“ Тиме они мене поплаше, што незнаду где е Црный Борѣе. Вратимо се заедно кодъ збега у Клѣштевици и ту ноѣимо. Я те ноѣи препишемъ она писма и дамъ копіе да они Црномъ Борѣу даду, и тако я опетъ доѣемъ у Шабаци.

Овай Кучук-алия, четвртый дахія, како е видіо да се са Србима умирити немогу, узме млоге новце, проведе га некій кнезъ Максимъ изъ Губереваца прекимъ путемъ до у Врбицу, где е быо Црный Борѣе и Катиѣъ Янко на конаку у хану са едно сто момака, и кадъ по полю види войску, мисліо е да е наша, еръ ніе се надао Турцима съ оне стране, докъ Кучук-Алія нападне туѣи а ніе ни у нѣга много више войске было. Црный Борѣе са оно момака тукуѣи се съ мукомъ у планину измакне, а Кучук-Алія уграби црвеный ѣуракъ Црнога Борѣа, однесе у Крагуевацъ и каже: „раіо, я самъ Црнога Борѣа погубіо, и ево му ѣурка,“ и тако люди му верую и заиру му донесу, и онъ оде къ Ягодини и къ Нишу, покупи Крѣпаліе и доведе у Ягодину, а наши незнали да е ту съ Крѣпаліама Кучук-Алія и тако ударе на Ягодину и буду разбіени. Како е Кучук-Алія наше одъ Ягодине одбіо крене се Београду, но Васа Чарапиѣъ дочекао га

кодъ Белогъ Потока око Аваде и више одъ 100 глава имъ е одсекао и коня отео и друге коекакве плячке. Црный Борђе по другій путъ после оде съ войскомъ и Ягодину очисти. Онога кнеза Максима, кои е про-вео изъ Београда Кучук-Алію, кадъ смо после съ войскама на Београдъ дошли, изведу намъ преко Топчидера у логоръ, и Катићъ Янко ножемъ га све-га исече.

Међутимъ мы еднако біемо Шабацъ, валѣвска войска и шабачка Тавнава и Посавина. Предъ Тавнавомъ быо е кнезъ Станко изъ Бошняка; а предъ Посавиномъ кнезъ Теодоръ изъ Жабара, предъ шабачкима быо е некій Остоя Спужъ, врстанъ човекъ. Мачвани су мучни люди на войни. Само некій Андрія Витомировићъ изъ Дреновца и Остоя Спужъ држали су по неко число момака, а Борђе Ђурчія хода по Мачви и око Цера, слабо у Шабацъ долази и у бой се пушта. У Априлу месецу дође гласъ да су Зворничкій паша Видаићъ и Мула Ножина покупили войску и дошли у Лешницу и хоће Шабцу и Мусаги у индатъ. Поручимо мы кнезу Міяилу мачванскому и Ђурчіи да скупе войску подъ Церомъ, и да чеваю докъ и наша войска дође па да се на Турке удари. Одбере мой стрицъ Яковъ око 400 момака валѣвски, и изъ шабачке Тавнаве, одведе у Чокешину манастиръ, где само застане Ђурчію са неколико момака а одъ кнеза Міяила нема ни гласа. Хтео е Яковъ око манастира бусіе правити, па онда съ Турцима бой заметнути и онде ій дочекати, но Недићи нису хтели, него изађу далѣ къ Лешници и бой заметну, а Ђурчія Борђе узме свое друштво и оде у Церъ а не у бой. Но Турци Лешничани, вешти онуда, проведу свою войску стран-путицама съ леѣа, и све наше обколе, и тако се вазданъ тукли, где у одной вртачи обколе наше войске

и съ нѣма оне славне и храбре све айдуке и обадва Недића; нѣма предъ мракъ нестане џебане а Турци юрише, те су се сви пушкама кіячки тукли и ножевима секли, докѣ млоштво Турака надвлада и 'нако израняваче посію и исеку а мой стриць Яковъ съ неколико више ранѣни него здравы избави се. То е бой быо уочи Цвети на Лазареву суботу, т. е. месеца Априла 18. лета 1804.

Шта самъ я на Шабцу радіо, докѣ е горе стриць отишао и тукао се съ Турцима. — Мы смо одпре често одлазили на кленачкій чардакъ пословима; а тако су и шабачки Турци долазили куповати што имъ треба. Турцима шабчанима еднако смо говорили да они нетрпе муасере (обсаде) за хатеръ Фочића Мусаге и нѣгову субаша, но нека ій протераю изъ града, пакѣ мы са нѣма да будемо у любви као што смо и были, иначе и они ће сви погорети, зато су и казали шабчани Мусаги: „Я излази ты одъ насъ да нетрпимо мы съ тебе, я мы ћемо сви шабчани грнути на полѣ и раіѣ се предати.“

Я самъ често одлазіо на Кленакъ, где е доодио обрштеръ Стоићевићъ и капетанъ Коста Јовановићъ, и они су наши добри пріятелѣи, и Турцима еднако говоре: изтерайте Фочића пакѣ мирни будите. Докѣ веће склоне се и шабчани и Мусага да изађе и на чардаку начинимо капитулацію: да Мусага изиђе и да иде са своима у Београдъ, а мы са шабчанима у миру као пре да будемо, и тако подпишемо да прекосутра рано изиђу. Иска се Мусага да у Босну иде, но му мы то недопустимо но онъ нека иде у Београдъ, а може харемъ и децу у Босну послати. На то се Мусагини полномошчници подпишу и обрштеръ за сведока, и да ће обрштеръ дати лађе да Мусагинъ харемъ до Брчке испрате, а граничаре да Мусагу одъ Кленка

низа Саву до Земуна и у Београдъ пропрате Турци кажу: Камо и Яковъ да се и онъ потпише? Я имъ кажемъ да е све едно, но ако башъ хоћете сутра ће и Яковъ доћи.

Садъ я кажемъ шабчанима да нѣнова войска стои у Лешници за кою и сами знаду, а наша према нѣима. пакъ може бити да ће се побити: „Зато дайте два Турчина одъ васъ да иду и да кажу да смо се мы помирили и да е Мусага изишао изъ града, но нека се войска босанска врати да се више кавге незамеће.“ Они дадоше Хаџи-Змѣйняка, и јоште едногъ стара шабчанина, и я дадемъ два момка да ѿ одпрате до турскога логора, а пишемъ стрицу Якову да дође и то ноћасъ, и кажемъ зашто е. То е било у ињиндию кадъ су пошли, башъ онај данъ кадъ су наши разбіени 18. Априла. Кадъ бы око 4—5 сатѣй ноћи али стрицъ дође. Чудимъ се я кадъ пре дође мое писмо до нѣга кадъ ли пређе онъ дође и рекнемъ му: како дође тако брзо? — „Бе — вели — како самъ ишао споро самъ дошао.“ Питамъ ели добио мое писмо? каже да ние, но каза како су разбіени. Я му каза да самъ уговоріо да Мусага са свои 300 субаша сутра полази. Онъ се томе обрадуе. Таки наредимо троструке страже око Шабца, да небы Мусага дознао да е наша войска разбіена на Лешници.

Сутра рано одемо на Кленакъ, и Мусага пређе изъ града, са свои близу 300 момака те га граничари одправише низа Саву до Земуна, пакъ у Београдъ; (и ово ће бити око 20. Априла) а нѣгове две лађе уза Саву немачкомъ до Брчкога а една му се лађа са пртлягомъ потопила.

Садъ кадъ она моя два Турчина иза Шабца послата дођу у Лешницу у войску, скоче на нѣи Бошняци и почну ѿ резилити и претити да ѿ изсеку што су

Мусагу пустили да иде и Србе послушали, а мы, веле, ове смо потукли а сутра бы дошли у Шабачъ да и оне потучемо. — Еле се врате натрагъ. — Како Мусага изиђе изъ Шаранцова а мы сви у градъ, пакъ са шабчанима лепо пазаримо и поздравлямо се, и спяхю спяхіомъ, ефендію ефендіомъ зовемо, како годе првы година, пакъ опетъ на наше квартире, и да спремамо да войску кућама одпуштамо. Наредимо, да одъ Срба остане Павле изъ Вуконе у граду са 20 момака, докъ се народъ ослободи Турцима долазити и доносити ко што има на продаю,

Међутимъ дође мени писмо одъ Црнога Борђа да дођемъ у овај и у овај данъ у Остружницу, стрицъ остане располажући. Я таки одемъ у Остружницу. Кадъ дођемъ, каже ми Црныи Борђе, да насъ зову у Земунъ, где ће бити варадинскій генералъ и дахиски полмоћници да насъ мире. Мы преправимо деветъ пунктова шта ћемо одъ дахіа захтевати, пакъ да се миримо (ове пунктове наћићете у моимъ писмима). Дођу намъ контроманска кола, седне Црныи Борђе, Катићъ Янко и я, и момакъ карађорђевиъ Антоніе Плякићъ, дођемо у Земунъ у генералову башту. Седи генералъ съ леву страну и офицера доста, у реду седе Турци, око 10—12 нъи съ десну страну; дадоше нама троици у зачелю три стрлице.¹ (А Антоніе Плякићъ као што самъ му узъ путъ казао стане съ дугомъ пушкомъ иза Црнога Борђа, а быо е личанъ и обученъ у найдешимъ хальинама). Пита генералъ Беней зашто се біемо съ Турцима? Мы кажемо по реду какви

¹ У другомъ едномъ свомъ рукопису споминюћи овај са-
станакъ вели: »Еданъ одъ Турака рече: е ли то Црныи
Борђе?« а онъ: »Коекуда башъ самъ Турцима црнъ,
а никомъ другомъ, а іоштъ љу имъ црныи бити ако живъ
Борђе буде.« Л. Н. Н.

смо одъ дахія зулумъ подносили и наипосле исекоше наше кнезове као Алексу, Бирчанина, Станоя, Петра изъ Ђупріе, Хаџи-Руфима, и поброимо све друге, које смо онда добро знали, и ђадіау да све главне люде и оне кои су у аустрискомъ рату воевали исеку да сама деца остану и т. д. — Рекоше одъ турске стране два Муасила (то су одъ царства и финансије): „Шта е било, било; неће аге одъ садъ онако чинити и они се кају.“ На то Катићъ турски рекне: „Башъ и неће! Вы седите мирно, вы сте царски Мухасили, мы на царанисмо ни на васъ цареве служителъ устали, но на дахіе, съ којима ћемо срећу съ оружјемъ да поделимо.“ — Пита генералъ Ђеней далъ: „Шта захтевате вы одъ Турака шта ли Турци одъ васъ? Мене е мой дворъ наредіо да васъ помиримъ.“ — Мы прочитамо 9 пунктовъ, одъ кои првѣй е быо да 4 дахіе и нѣиове субаше небуду у Београду — и проче што ћете наћи како реко међъ моимъ осталимъ прочимъ писмима.

Одъ тѣхъ наши захтеваня Турци нешто оставляю, генералъ додае да бы како до мира довео; и било е много препирке одъ обе стране, али одъ Турака манъ, ербо се стиде и познаю свою кривицу. (И ово да знате: было е у Топчидеру десетакъ кућа сламняча бугарски, пакъ су празне остале а Бугари побегли. Кадъ смо мы изъ Остружнице пошли, оставимо Аџима Долянца изъ Остружнице да се прикучи онимъ кућама и да ій у ово и ово време запали пакъ да се уклони). Спрома генералъ мало нагибаше и на турску страну и труди се да бы како дошло се до мира, но мы често погледамо на оно што се надамо, докъ опазисмо у Топчидеру димове. Скочи Катићъ аки бы незнао, рекао бы се зграну и рече: „Нуто господине, вы насъ на царскій и вашъ образъ преведосте преко Саве, а дахіе пале куће и робе сиротиню као вуци овце

безъ пастира!“ Устаде и генералъ, опази димове, у небо опрли, одъ десетъ кућа, пакъ се окрене на оне Турке, изврати кожу: „Вы едне кесеѣе, вы едни бунтовници свога цара, вы сте вашегъ везира убили, вы србске кнезове исекосте, и мене царъ послао да народъ склонимъ да се помирите, а вы предъ очима мога цара, кои е мене у место себе послао, сиротиню палите и убіате и т. д.“ А Турци сви вичу: „Вала ние одъ насъ нико у Врачаръ изишао, вала била, ние нашъ нико!“ Ђипа Катићъ између седећи Турака и Немаца, рекао бы се помами, ватра му изъ уста сева. Спрома командирендеръ нађе се у чуду, едно се бои да Янко нѣи кога недодирне, те бы морали сви у контроманацъ ићи, а већма се бои да онако лютитъ Янко незаметне съ Турцима кавгу, и све еднако виче: „полако Янко, полако Янко!“ „Лако ћу господине, лако,“ виче Катићъ — „еръ самъ овде за водомъ и преваренъ, алъ чућешъ ме сутра на Врачару,“ пакъ окрете се Турцима и рече: „Чуйте и дахиски и царски Турци, идите и кажите курви Кучук-Алій, у ютру рано нека изађе на Дедино брдо или у Врачаръ, где онъ воли, па хатъ му, хатъ ми; кубура му, кубура ми; гардія му (миждракъ) гардія ми; сабля му, сабля ми; чиме онъ воли, да я и онъ мейданъ поделимо а сиротиня нека мирна буде!“ Уста и Цр-ный Борђе и рече командиру Ђенею: „Господине опростите на вашемъ труду и доласку, алъ одъ мира ништа нема, и одъ садъ ћете чути и видети боева, и, збогомъ.“ Окрете се опетъ Катићъ Турцима и рече турски: „Да абиръ ћеретъ — іоште еданпутъ вамъ кажемъ, кажите опетъ курви Кучук-Аліи, што му поручуе Катићъ Янко изъ Рогаче, ако е мушко, сутра рано на мейданъ да ми изиђе.“ Тако опетъ мы на кола седнемо и одемо; пређемо у Остружницу, и ту се

договоримо да иде Црнѣй Борђе и Јанко Катић да купе войску, а ја у овај нашъ край, тако, како ћемо 9. Мая башъ на св. Николая сви доћи на Топчидеръ; (то є све было наше велике неделѣ предъ Воскресеніе 1804. год.)

Ја како дођемъ у Бранковину, кажемъ моме стрицу уговоръ. Одма поручимо за кнеза Грбовића и за Кедића да узму одъ свакогъ села најглавнии по 4 по 5 людій, и дођу на Рельино полѣ на скупштину и договоръ: кои ће поћи на Врачаръ, кои ли ће остати око нахиє страже чувати, и да оставимо ко ће у нахиі у одсуствію нашемъ тишину наблюдавати. Одма се скупштина скупи, договоримо се да ми на Врачаръ идемо, Кедић да чува одъ Сокола а Грбовић одъ Ужица, али свакій по неко число съ нама войске да пошлѣ и да пође предъ свима Милованъ синъ Николе Грбовића. (А одъ Шабца были смо сигурни, ерѣ кадъ смо Мусагу испратили и нашега кнеза кодъ кадиє оставили, тако смо тврдо уговорили да се они одъ насъ ни ми одъ нѣи ништа небоимо). Садъ требало є народу судъ оставити. Ја самъ имао Кормчію и читао законе Юстиянове и Мойсеіову строгостъ надъ Евреима и испишемъ неколико параграфа изъ Кормчіє. Одъ кои поброяху неке: 1. Ко бы убіо човека да се убіє и на коло метне. 2. Ко отме девојку силомъ (као што є где где бывало а особито у каквимъ бунама кадъ се судови побркаю) тай женикъ, кумъ и старый сватъ шибу да трче а други штапови да се каштигую. 3. Ко украде ягнѣ, прасе, коня или вола, тай да плати двое и да се каштигує штаповима. 4. Ко утече изъ войске безъ допущенія да трчи шибу. 5. Са страже кои побегне да се стреля. 6. Кои се криво закуне и криво осведочи, тай ону сву штету за кою є сведочио, да плати, штаповима да се каштигує, и да му се никада

више ништа неверуе, и да се за свагда лажомъ про-
 глаша. 7. Кадъ се сваде и псую, кои се превати за
 оружѣ као пола убиѣства да трчи шибу — — и т. д.
 14—15 ли пунктовъ. Садъ у скупштини кажемо да
 мы свакиѣ на свою страну съ войскомъ одлазимо, нахія
 остае безъ старешине и суда, а народу кои кодъ кућа
 остае треба ће суда, зато нека скупштина избере два
 поштена човека, да иѣ у Кличевцу, немачкомъ шанцу
 више Валѣва, оставимо. Скупштина повиче: Вы ста-
 решине изберите и именуѣте, да видимо кое вы знате.
 Мы представимо Петра Читака изъ Мушића Грбовића
 кнежине, и Јована Рабаса изъ села Рабаса. Сва скуп-
 штина одобри да су они поштени и прави кметови, и да
 имъ се даде властъ да буду и судіе. Садъ я предъ наро-
 домъ прочитамъ оне пункты кое самъ изъ Кормчіе пре-
 писао, како су стари цареви судили, бегенишу ли они и
 хоѣмо ли овако. Они свакиѣ пунктъ еданъ по еданъ
 саслушаю и повичу: „Тако, тако некъ намъ се суди,
 да нема глобе ни хатара.“ Предамо те пункты Читаку
 и два пандура да иду у Кличевацъ да начине колебе
 и тамо да седе и суде; што немогу расудити да нама
 на Врачаръ у логоръ шалю и да узму еднога све-
 штеника изъ бранковичке цркве, ербо тамо иѣ е доста
 было, да начине капелу макаръ одашта, да онде
 службу служе и Бога за воинство моле.

6. Мая 1804. год. поѣмо: Я, стриць Яковъ,
 Живко Даблѣъ, кнезь Пея и више отмѣны войника.
 Доѣмо у Уровце, где насъ сва наша войска дочека.
 Доѣе намъ одъ Шабца Остоя Спужъ, Андрія Вито-
 мировићъ изъ Дреновца, по съ неколико момака; попа
 Луку вратимо на скелу да и онаѣ другіѣ топъ дочека
 изъ Варадина што е новосадски владика дао а Пу-
 лѣвићъ оправляю, и да га како прими на Врачаръ
 дотера. На Палезъ превозимо войску. Караѣорѣе е

пре на данъ довео крагуевачку и рудничку войску, оставіо е покрай Топчидера пакъ дошао у збегъ на Дубоко (ербо су сва обличья око Београда горня села пребегла у Нѣмачку преко Саве према Дубокомъ) и поручи да Яковъ дође у збегъ на ручакъ, и онъ оде. Я превеземъ войску и топъ, войска пѣва и врло весела, алъ кадъ пређе господаръ Ђорђе па узъ парадѹ свѹ войску: „добро дошли браћо!“ поздрави, и кадъ га видоше и нѣгове речи: „добро дошли браћо моя, сръбски соколови!“ чуше, веруйте децо, да ту ние войникъ остао, кои запевао ние, а многій е старацъ радостне сузе проливао, кадъ е тако дочекао; и преко свогъ Дубокогъ рекао бы да не само войници певаю, но да е и шумаръ и свакій листакъ на дрвету людскій гласъ узео и пропевао; и тако съ певанѣмъ у Остружницу 8. Мая на конакъ дођемо.

Турци изъ Београда опазе, где е войска (крагуевачка и рудничка) на Топчидеръ дошла, па изађу и коньикъ и пешакъ, а наши пређу преко Топчидера, побію се, но Турака е много было и наше натераю на Топчидеръ, те се преко 17 рудничана удави, кое смо после кадъ смо логоръ поставили, нашли и повадили; а за двадесетъ момака затвори се у пашину кућу која е была на два боя, и подъ чардакомъ рибнякъ, где е везиръ лети излазіо на теферичъ, то е било на овой првой чесми великой идући изъ Београда пећини. Таманъ мы съ нашомъ войскомъ изъ Жаркова долазимо, и чуемо где пушке пуцаю, а дотрча момакъ Црномъ Ђорђу и рече, ударише Турци многи, а наши се туку, али су врло у страу. А господаръ Ђорђе само повика: „Потрчи коньикъ! и пешакъ брже хайде“ па ободѣ дората и оде. Сва войска потрча, потрча и я; а Немацъ Мата топція повика: „За бога, господине прото, оста топъ самъ, куда ћу

садъ я съ топомъ?“ Я онда едва уставимъ Еремію изъ Козиѣиѣа и Зарію изъ Кутешице, и я останемъ, али несмемо за войскомъ топъ на ѣупрію да терамъ, еръ то положеніе места незнамъ, но узъ полъ окре-
немъ къ шумару. Напредъ отрчимъ на коню, изъ
брда видимъ да самъ добро погодіо башъ према Тур-
цима. Кару оставимъ у чести а съ топомъ потрчимо
према Турцима съ брда у по стране башъ онде где
е кнезъ Милошъ начиніо после куђу и станару,
свучемо топъ у по стране, а Турци конъици притисли
сво полъ изнадъ пашине куђе, а по полю беяше свуда
пшеница посеяна, а пешакъ обколіо куђу и на куђу
пудаю, у коіой Плякићъ и нашъ момакъ Пава и попъ
Сретенъ и іоштъ за 15 момака изнутра се бране. Али
су Турци у едне собе већъ ушли, и запалили, те
куђа съ еднога края гори, а наша войска прелази
преко Топчидера, али неможе брзо да пређе преко
воденички брана. Напунимо, помажући и я топціи,
топъ, али шта ћемо садъ, топъ гледи изъ стране
управо у нашу войску, ето садъ неволъ. Нема се чимъ
да закопа да се кундакъ спусти и топъ у Турке по-
дигне. Но неволя изиђе на умъ. Потрчимо преко
стране, нађемо два повелика камена, подметнемо подъ
точкове, топъ се диже управо у турске конъике. Опали
топція те еднога беда хата погоди, а лако е погодити
ербо су конъици турски были густы као шума. Како
нашъ топъ пуче а наши се войници тргоше натрагъ
докъ доле повикаше: „Нашъ е топъ, нашъ е топъ!“
а они опетъ унапредакъ а турски конъици прскоше.
Међутимъ топъ опетъ напунисмо и управо у пешаке,
кои су куђу обколили ѣуде паде; а пешаци оставише
куђу и побегоше сви за брдо, а наша войска за нъима
(а на свомъ брду пшеница већъ влатава). Кажу, да е
викао Кара-Ђорђе: „Неидите далъ, неидите.“ Алъ ко

чуе, ко нечуе, и тако наши испадну на брдо, а Турци на брду чекаю пакъ се поврате и наше закупе те јошъ седамъ осамъ глава одсеку. „А, коекуда по души васъ, виче вама Ђока, неидите далъ, превариће Турци, алъ ви Ђоке неслушате“ рекао имъ после Кара-Ђорђе. Садъ они изъ куће и изъ пламена изађу, црни као арапи, које одъ дима, а које одъ барута. Одонда мене Плякићъ прозове побратимомъ. То е било 9. Мая, лицемъ на летињгъ св. Николу 1804. год.

Садъ съ леве стране Топчидера поставимо логоре, свака нахија башка. До аде на каменјку био е кнезъ Сима, до нѣга у малој доли, Кара-Ђорђе и Катићъ Јанко заедно съ момцима; Јковъ и ја, и сва валѣвска нахија више камене ђуприје, ђуприју чувамо; Младенъ Миловановићъ кодъ ајдук-чесме, Миланъ Обреновићъ ниже нѣга, све съ леве стране Топчидера; Чарапићъ Васа на Камалю, и чувао е друма одъ Стамбола. И одатле изилазимо преко Топчидера и съ Турцима се често по Врачару биемо, и Турци истераю чето-каикъ до за аду, и одатле насъ топомъ туку.

Докъ дође писмо одъ бимбаше Миленка Стојковића господару Ђорђу: Турци неће другоме да се предаду но хоће самомъ Црномъ Ђорђу. Миленко е одма, одъ прилике кадъ и мы, устао и съ пожаревачкомъ нахиомъ Пожаревацъ умуасерио, чувао, и тукао се. Кара-Ђорђе узе Јкова, Јанка Катића, кнеза Симу, нашегъ новогъ кнеза Пею, зета Живка Дабића, Милана; одъ шабачке нахије Спужа Остою и Ђурчию съ њинимъ момцима, ербо е одъ шабачке нахије войске было мало и Јковъ е њима командирао, а Лука е после комендантомъ постао. Митрополитъ Стратимировићъ пошлѣ намъ као чадоръ, цркву воєну, и пошлѣ савъ окрутъ као: антимиѣ, путиръ и проче све за божествену литургию потребно. Ту смо служили, и

све старешине на службу ту долазили. — Кара-Ђорђе са свима другимъ кое самъ именовао оде на Пожаревацъ да предае и одвуче топъ. Я останемъ на команди. —

Чую Турци да е отишао Кара-Ђорђе и све остале старешине и да њѣ нема у логору; изађу и нагло на насъ ударе и до камене ђуприје дотрче на Топчидеръ, где смо се мы яко утврдили, и кое пушкама кое картачомъ — ербо намъ е было дошао и другій топићъ — дочекамо њѣ и много њѣ побіємо, а они однесе, и више њѣ ранимо. По дугомъ бою они се врате, а мы за њима на брдо, и кадъ видимо да они одиста побегоше, фришко извучемо топићъ онај другій, (за кои е Лука остао те дотерао а онај првѣй отерао е Карађорђе и Яковъ на Пожаревацъ), и Турке све ђулетима у леђа, а они у тркъ побегоше. У савамали бејаше око 50—60 турски кућа и една цамія, а кадъ се Турци несмедоше у оне куће уставити, но сви побегоше и у варош-капию уђоше, онда я и попъ Лука съ войскомъ уђемо у оне куће, а веће е было близу мракъ. Кадъ се смркне лепо, а мы заповедимо, те све попале, и вратимо се у логоръ за Топчидеръ.

Турци у Пожаревцу даду Црномъ Ђорђу доста коня, пушака, сабаля, ножева у сребро оквани, кое онъ на све старешине соразмерно подели, а Миленку остави више одъ 10 хиљада оваца, кое су се у нахѣ, арнаутске на рани застале, да Миленко, узевши себи талъ, друго по войсци подели. (То е было између 16. и 20. Мая 1804). Вративши се они съ Пожаревца ударе на Смедерево и избаце на градъ неколико топића. Завичу Турци, и изиђу њѣму на договоръ и рекну му: „Бегъ Ђорђе, немой да се біємо, но иди ты на Београдъ, и што годъ съ Београдомъ урадишъ и мы ђемо онако пристати.“ И

тако уговоре да се Турци напълнѣ изъ града немичу, ерѣ ѣе одѣ наше войске побієни быти, но да чекаю судьбину Београда. Како се Пожаревацъ преда и очисти одѣ Турака, Меленко Стойковићъ доѣе съ войскомъ и начини шанацъ у Кумодражи; а чето-каикъ стои му за Каябурномъ.

Доѣе Кара-Борѣе и друге поглавице са сѣйномъ одѣ Турака плячкомъ свакъ у свой логоръ (у Топчидеру). Садъ веѣъ мой првѣй наѣенѣй лиферантъ Стефанъ Живковићъ има 60 чивута у Земуну, кои потайно вѣю фишеке и све треѣи четвѣртый данъ номъ у аду по 7—8 бурадѣй фишека претура; а мы по народу покупимо новаца и у трговаца узаймимо, и све му плаѣамо. Садъ е веѣе лакше было, све су старешине у гомили пакъ се старамо. Али е Живковићъ на сто тридесетъ добивао, и себи капиталъ начинѣю, и колико онъ донесе, то мы на Врачару за данъ за два бѣюѣи се потрошимо, пакъ опетъ: „донеси!“ као крадомъ, али то све Немци знаду али крозъ прсте гледе. Све четири дахѣе седе у граду и излазе на бой са Крѣалѣама, кое е Кучук-Алѣа подѣ плату довео. Мы смо имали плаѣена прѣятеля у Земуну, и како разбере да ѣе Турци сутра на насъ ударити онъ доѣе према нама у раванъ, кудъ 'но има насипъ лауданове ѣупрѣе, натрпа трске или сламе, запали, велики пламень видимо и веѣъ познамо да ѣе Турци сутра изаѣи на бой, и бывамо спремни. А лако е дознати, ерѣ Земунски трговци и терѣоманъ сваѣй данъ у Београдъ прелазе своимъ пословима, пакъ дознаду. Тако смо на Топчидеру стаяли, и насъ неколико договарамо се.

Будуѣи да смо Немца у почетку молили да насъ прими, пакъ нехтеде, треба да пошлѣмо и Руса тражимо. Онъ е нашъ единовѣрный и единокровный, онъ

ће нама помоћи. У месецу Јулію (1804.) пређе намъ и Петаръ Новаковићъ Чардаклія, аустрійскій ритмайсторъ, кога њена была у Будиму кодъ руске принцезе, кога ње была за Палатиномъ. Чардаклія био њвою жену са Стойковићемъ Атанасіемъ и Теодоромъ Филиповићемъ послао у Росію (мы нисмо знали да ѡ тамо нѣгова жена) и онъ навали да се иде у Росію. Тако одреде мене, Чардаклію и Јову Протића изъ Пожаревца. Пређе и некій Гая (Николаєвићъ) съ Чардакліомъ (кога ѣете доста писама међъ моимъ артіама наћи). Начинимо прошенія како смо умели, напишемо одъ сваке нахіе где где има какви зидина, развалина или гомила каменя одъ цркве и манастира, и кажемо да су то све Турци садъ поразоравали, да бы сотимъ Руса на већій гнѣвъ подигли и ражалили, да за толике цркве освету учини.

Мы како смо дошли на Врачаръ, одма смо оно прошеніе коѡ смо предъ генераломъ у Земуну одъ дахія тражили, послали преко Немачке у Цариградъ са 9 пунктовъ, а може быти да ѡ и Аустрія писала како Јничари неће да пристану на миръ. — Стоѡћи и тукући се мы съ Турцима по Врачару, дође намъ одъ везира изъ Босне, Бећир-паше (у почетку или у половини Јулія месеца 1804.) бурунтія; а тако исто и Турцима донесе везировъ Дивитар-ага, да обе стране одъ боева престану и да ѡ нѣга Султанъ одредіо да дође и Србе и дахіе помири; тако и мы и Турци одъ боя престанемо. Прошенія (за Русію) стѡѡ готова, но за нѣи мало людій знаде, ербо мы кріюћи то све радимо и чекамо докъ дође Бећир-паша да видимо шта ѣе быти, пакъ у Росію да идемо. — Везиръ дође близу Дрине; пишемо мы и питамо нашегъ пріятеля Хаѡи-Сали-бега у Сребрници како ѣемо дочекаати везира, и колика му ѡ войска. И то ѣете Хаѡи-

бегово писмо наћи у моимъ писмама, где вели: кодъ везира е, кое нѣгове тевабіе кое бега и спахія 7500. — Вы ћете на Дрину — вели — послати неколико одабрани кмета безъ силая (безъ оружја) кои ће га дочекати; а вы ћете кнезови на врачару дочекати га са войскомъ усудиле, а и я ћу съ нѣимъ у ордіи доћи, и прочая. Мы одъ Мачве наредимо кметове да га на Дрини дочекаю. У Шабаци пошлѣмо кнеза Милована Грбовића са 50 конѣика а на Палежъ оде Яковъ, кнезъ Сима и Катићъ Јанко са 600 конѣика.

Дође везиръ на конакъ на Беле-воде у Жарково; сутраданъ спреми се Кара-Ђорђе и мы сви съ нѣиме око 2000 коняника болѣгъ одъ болѣга све са оружѣмъ. Конѣици около стое, а мы са Кара-Ђорђемъ уђемо у чадоръ везиру на разговоръ. Катићъ толмачи. (Заборавіо самъ казати: ону ноћъ кадъ е везиръ на конакъ на Беле-воде дошао, сва четири дахіе, седну у лађе и низъ Дунавъ безъ фамиліе побегну. Може бити да е и везиръ рекао да бегаю. —) Ту намъ везиръ златна брда обећава, но наипосле Кара-Ђорђе рече: „Фала ти ч. паша, мы знамо да царъ нама зулума нечини и радъ е, и тебе е послао да насъ умиришъ; али дахіе су ноћасъ низъ воду побегле, они ће у Видину войску покупити, и опетъ на насъ ударити, као што су и за Хаџи-Муста-паше чинили докъ га веће и убише. Зато ти укратко кажемъ, да четири дахіе докле годе нама у руке недођу мртви или живи, никаква мира дотле нема, нити о миру говори, и съ Богомъ.“ Везиръ Беѣир-паша уплаши се, и рече: „Бегъ Ђорђе отуръ! отуръ! и кажи ми кога имашъ да пошлѣмъ у Ада-кале, а я ћу послати на стрица Реѣепова да ѿ побіе.“ — „Имамъ“ рече Кара-Ђорђе „Миленка бинбашу.“ И тако везиръ напише бурунтію Реѣепову стрицу, да

изда четири дахіе, да іѣ Миленко бимбаша побіе и главе донесе; тако исто и Реѣеп-ага своме стрицу пише: Ако непобіе Фочиѣа Мемеда, Мула-Юсуфа, Кучук-алію и Аганлію да ѣе онѣ одѣ Беѣир-паше погинути. (Даду писма бинбаша Миленку Стойковиѣу, онѣ узме момке, седне на чето-каикѣ, доѣе у Адакале, покаже писма стрицу Реѣепову а чету е оста-віо на полю. Реѣеповѣ стрицѣ види везирову бурун-тію и Реѣепово писмо, и рекне: „Иди, пакѣ доѣи кадѣ се смркне.“ Миленко доѣе, онѣ му покаже собе где су дахіе. Миленко обколи, Турци угасе свеѣе. Миленко запали доста крпа и баци унутра, засветли се, и они сѣ поля све побію, главе одсеку и у Београдѣ донесу).

Кадѣ везирѣ сѣ конака одѣ Бель-вода поѣе, мы изведемо нашу войску врталь сата одѣ камене царе-реве ѣупріе у полѣ, ставимо е око пута у две па-раде око 12 фатіѣ у далеко, поставимо еданѣ топѣ на едномѣ краю, одкудѣ везирѣ у параде улази, а други на краю стражнѣмѣ одѣ ѣупріе. Како везирѣ и войска нѣгова меѣу параде уѣе, наши топови по-чеше пущати, еданѣ на едномѣ а другіѣ на другомѣ краю; у ядны Бошняка и у везира капи крви у образе нема тако су се устрашили. Проѣу и оду у дольні градѣ. Сутра рано мой стрицѣ, Катиѣѣ, кнезѣ Сима, Грбовиѣѣ и више кнезова оду у градѣ однесу оны 9. пунктова кое смо у Земуну одѣ пуномоѣника да-хиски захтевали а и кадѣ смо на Врачарѣ дошли на порту послали; тако кнезови и Беѣир-паша про-читаю и кажу, да се по овоме можемо умирити и т. д. Беѣир-паша одговори: иншала, иншала; іоштѣ ѣе болѣ бити, све ѣете добити. Доѣу кнезови и како е обичай быо, да и Кара-Ђорѣе и друге старешине, у валѣвскоѣ войсци кодѣ цркве се (одѣ шатора) ску-

пляю у ладу, тако се и садъ покупише. Кнезови казую да е везиръ прошеніе одобрію, и да е іоште болѣ обећао да ће онъ уредити. Запитамо іѣ кадъ е везиръ све обећао испунити есте ли тражили да или онъ или мы замолимо одъ Немца едногъ чиновника кои ће на нашемъ уговору бити, пакъ ако бы мы покварили уговоръ, нека Немци пишу у Стамболъ да смо мы криви, ако ли Турци покваре и зулумъ почну, да Немацъ яви Султану коя е страна крива. — Кнезови одговоре: Богме то нисмо искали, а валяло бы, но иди сутра пакъ ишти! Я сутра узмемъ са собомъ Петра Новаковића. Одемъ найпре кодъ Хаџи-Сали-бега, іоште мога оца пріятеља, и кажемъ пореду зашто самъ дошао. Хаџи-Сали-бегъ вели: то е добро, то треба да иштете, и ако nebude одъ комшіе Немца на уговору сведока све ће бити празно. Пође онъ съ нама да намъ толмачи; дођемо везиру и кажемо да су кнезови дошли и одъ нѣга обећанѣ нѣгово казали да ће насъ у добаръ миръ поставити, и да ће оне наше пунктове кое су кнезови юче кодъ нѣга представляли испунити, и да ћеш ч. пашо іоштъ болѣ уредити него што мы иштемо; како то кнезови народу казаше сва войска у гласъ повика: да живи нашъ Султанъ Селимъ и нашъ везиръ Бећир-паша. То му исказа Хаџи-Сали-бегъ изъ Сребрнице, а паши се насмеяше образи, поглади велику белу браду и рече: Иншала, иншала, даси-япарумъ! Пођемъ опетъ скуту и рекнемъ: Іоштъ и ово те народъ поздравіо да на ту нашу погодбуи уговоръ зовнешъ или ты, или мы да зовнемо еднога одъ немачкога двора човека, да намъ буде сведокъ уговора, па ако мы преступимо нека Немци яве нашему цару да пошлѣ войску свою и нека све Србе исече, ако ли Турци зулумъ почну чинити, као што

су чинили, нека Немци као наше најближе комшіе яве нашіму цару, нека царъ пошлѣ свога єднога везира и войску да насъ одбрани. Кадъ Хаџи-бегъ изтолмачи, онда ти мой везиръ закрвави очима пакъ громогласно: Олмазъ, олмазъ! — и іоште громовитіе по трећій путь: Олмазъ! (неможе) рече, у нашега цара землю несме се нико мешати, у нашега цара доста има верны Турака кои ће му казати ко буде кривъ.“ Пођемо скуту и одемо. — Дођемъ у логоръ, опетъ се искупе старешине и Кара-Борђе пита ме: Е, коєкуда шта си добио? „Добио самъ три велика олмаза“ одговоримъ я — „неће паша сведока,“ и пореду све искажемъ. А Кара-Борђе кадъ све са-слуша рече: „Ене-де садъ! заръ вы мислите тако да се умирите, па кућама. Нема ту мира, одсадъ ће да буду боеви велики. Но ти спремай пакъ иди кудъ си пошао!“ (т. є. у Русію). То є све чини ми се, было последнѣгъ дана месеца Юлія 1804. лета.

Веће како є везиръ дошао стало є свуда примиріе. Иду наши люди у Београдъ и Смедерево слободно. Одъ наше нахіе одпустимо четири кумпаніе да се кодъ кућа одморе месецъ дана пакъ да дођу да ове измену на Врачару. Пођемъ я и дођемъ кући у Бранковину, да се спремимъ за Русію, алъ ето ти Дамяна изъ Кутешице вѣ мени: „Хайде — вели — за-бога, ено Турака на Дрини и ніє ій врло много, излазе те плячкаю пакъ опетъ на Дрину, а мы седимо на Симину брду, тамо є Лука Грбовићъ и Ђурчія али еданъ другога неслуша, а лако бы Турке (т. є. Мусагу) разбили.“ — (Овога смо Дамяна изъ Кутешице, я и стриць у почетку слади у Црну Гору Владици и графу Ивелићу у Рисань, и молили, но Ивелићъ одговара, да є нѣговъ господаръ т. є. Русь съ Турчиномъ у великой любви, но упућує насъ у

Цариградъ да Султана молимо. И то ћете Ивелићево писмо наћи у моимъ артијма, а владицино е изгубѣно).

Дамјанъ еднако салетио хайде! я му кажемъ да безъ войске нећу ићи. — „Хайде — вели — войске има доста за ове Турке само старешине нема.“ — Я одма пошлѣмъ за оне четири кумпаніе кое су на одморъ отишле, и скупимъ, и близу Добраве дођемо, пакъ ћемо преко Варне навише, али дотрча еданъ Србинъ на коню и каже да дођоше Турци у Шабацъ, уђоше у градъ, и я — вели — едва утеко. Я одредимъ две кумпаніе да чувамо Ђупію на Добрави кодъ Крнуле, а две да пошлѣмъ на великій одъ Шабца друмъ да и ону Ђупрію кодъ Мрђеноваца чувамо, и одатле пишемъ на мезулъ стрицу на Врачаръ, да су Турци у Шабацъ ушли. Наређуюћи я войску на Ђупріе сатъ ли два ли прођу, алъ ето ти двоице на коньима иду, и кажу ми да се само два сата задржаваше Турци у граду, пакъ се опетъ натрагъ вратише и одоше крозъ Китогъ. Я са оно четири кумпаніе кренемъ се преко Варне и дођемъ на Ново Село кодъ Дрине, дозовемъ и ону са Сими́на брда войску, добро се извѣстимъ да е Мусага кога смо у Априлу месецу изъ Шабца у Београдъ сатерали, преко Земуна отишао у Босну, самовольнике покупио и увребао, крадомъ прошао исподъ наше войске, дошао у Шабацъ, ископао своє новце, натоварио и одма побегао у Босну; кажу, да е имао сто ока дуката. Однео сто ока дуката, у Шабцу на баиру одсекао 70 глава, ербо се нико ние надао, и онда су посекали Радомира оца Павла Радомировића, то е было 6. Августа 1804. године лицемъ на Преображеніе.

(Заборавіо самъ казати: Како е дошао Црныи Ђорђе са Пожаревца са прочима; одма Ђорђе Ђурчія зовне:

Ко е Ђурчинацъ хайде за мноѡ! накупи 10—15 ли безкућаца, удари у Грабовацъ валѣвскій, поара еданъ дућанъ робе некога Ђорђа Маѡара и однесе, и тако све узгредъ зулумъ е чиніо до Мачве, по Мачви ода и истражуе где што турско да нађе. — Узме у своју руку Митровачку скелу, намести свога брата на скели, скеларину наплаћуе себи. Млого пута бѡ е опоми-
 нятъ одъ Црнога Ђорђа и одъ свію да се тога прође, и на Врачаръ у войску дође; но бадава, онъ вели: Я границу чувамъ, одъ скеле новце за ѡебану даемъ. А нигде се сд Турцима ние побіо. Ђурчія бѡ е изъ Босуа немачкога).

Како самъ я са Добраве явіо стрицу да су Турци у Шабацъ дошли, и Яковъ и кнезъ Сима съ войскомъ поитаю, и кадъ чую да самъ я на Новомъ Селу, тамо дођу. Я само еданъ данъ будемъ съ нѣима пакъ ми кажу: да идемъ на Врачаръ, а они други трећи ли данъ убію Ђурчію и нѣгово друштво. Я кадъ дођемъ на Врачаръ искамъ новаца одъ Янка, вели — немамъ, ишти одъ Црнога Ђорђа, а онъ каже докъ дође Яковъ и Сима. — Сви веле: иди шта чекашъ? а ни еданъ неѡе паре. Но я кадъ самъ отишао до куће да се спреимъ, понео самъ двеста петдесетъ дуката свои собствены, али то е мало за великій путь. Найпосле питамъ я Чардаклие колико найманъ за тай путь може бити доста, ербо я нисамъ никудъ одъ Сараева далъ путовао. Онъ вели: може 300 дуката; кажемъ я нѣму: да я имамъ 250, а колико онъ има па да идемо; а Јова Протићъ трговацъ е, понеће за се што му треба. — Чардаклия каже: „Я немамъ више него овы 11 фортинтій и ову пушку, но дай ишти іоштъ ако даду, ако-ли неѡаду да идемо и са то 250, пакъ докле дођемо; Руси поповима добро деле, просићемо.“ За-

речемо се башъ да пођемо па макаръ недошли више, ако где и погинемо, доста е браће и на Врачару погинуло за свой родъ. Садъ тога дана дотера Стева Живковићъ цебану, и сви се састанемо кодъ Црногъ Борђа, и опетъ о путу и трошку поменемо. Господаръ Борђе каже: коѣкуда, я самъ при путу (чини ми се кући е полазио) но ето Якова и Симе и Јанка, нека вамъ даду две три хиљаде гроша пакъ идите. — Видимо да е мало, али шта ћемо и то кабулимо. Садъ са Живковићемъ уговоримо у кои ће данъ послати намъ чамацъ и возаре коѣ смо му одавно наручили да буде готовъ кадъ заиштемo. Стева се обећа послати намъ, јоште каже и я ћу на другомъ чамцу потерати нешто олова да продамъ у Ада-кале, и тако ћемо крозъ Ђерданъ заедно проћи. Помози Боже, рекосмо мы, то е јоштъ болъ, еръ мы и онако нисмо Ђердану вешти. Садъ пишемо Миленку да онъ пише Јови Протићу у кои ће насъ данъ чекати у Раму на Дунаву. Дође уреченый данъ за полазакъ и дође и чамацъ са три возара. Кажемъ я садъ Якову да е дошао чамацъ и заиштемo новаца, онъ ми каже: иди Сими нека онъ даде; одемъ Сими, иди Катићу нека онъ даде, и тако самъ ишао свакоме по двапутъ, и башъ ни еданъ ни грошића. Я најпосле дођемъ онако лютитъ нашемъ чадору, зовнемъ попа Симу изъ Бранковине, и мало за кућу наручимъ, па онда узмемъ прошенія коя су одавно была готова, и рекнемъ момъ стрицу Якову: збогомъ остай! — „заръ — вели — оде?“ — Одо у име Бога — „а дадоше ли ти новаца?“ упита ме далъ „дадоше колико и ты,“ одговоримъ я. Онъ на то рече: стани мало! и даде ми 50 дуката.

V.

Я зовнемъ Чардаклію и у два сата ноћи 1. Септембра месеца 1804. год. на Сави више Топчидера у чамацъ седнемъ и рекнемъ: „збогомъ земльо и завичаю, већъ у тебе я-ли доћи я-ли недоћи!“ И тако возари повезу живо, покрай Београда прођемо, и сву ноћъ путуемо низъ Дунавъ, а кадъ свану требало бы штогодъ ести; садъ се нема шта, ербо у хитњи ништа спремили нисмо. Пође и Гая Николаевићъ съ нама, и самъ незнамъ зашто е пошао. Дођемо у Смедерево, где изађемо и я и Чардаклія оба да што купимо за ело. Шта ћемо наћи? сира, леба и грожђа. Кадъ седнемо опетъ у чамацъ, онда се сетимо како смо паметни, идемо у Русію а изађосмо међу Турке; видимо нашу паметъ, али су Турци іоштъ луђи зашто насъ непитаю куда ћемо. Повичемо на возаре да брже возе да измакнемо. Тако низъ Дунавъ путуемо до Рама. Садъ незнамъ или онай првѣй или другѣй данъ возилисмо се у захожденію сунца поредъ Рама близу края, докъ ето изъ куће човекъ сиђе поближе Дунаву, запита чѣй е чамацъ; возаръ одговори: нашъ е. Онъ кадъ насъ добро разгледа повика: гони чамацъ краю. Мы изађемо изъ чамца, и назовемо му добро вече. Онъ полако одговори: Богъ вамъ добро дао, и добро дошли мои спутници. Я по томе познамъ да е то Іова Протићъ, и одговоримъ: болѣимъ дошли, ако си ты онай кога мы тражимо? — каже: я самъ, и полюбимо се, я му кажемъ за Чардаклію да намъ е то трећѣй другъ и одемо по томъ у конак, где се добро на вечери почастимо, и у здравлѣ и за срећна пута и по доста путѣй напіемо.

Іова Протићъ быо е сасвимъ спреманъ. Кажемъ му колико мы новаца имамо, но да онъ понесе што више може. Онъ каже: Я ћу понети 50 дуката. Но чини ми се понео е више, но нама неће да каже онда, вальда да се у путу болъ штеди. Ноћимо ту (у Раму) и уутру текъ се разсвиће зовну насъ човекъ на Дунавъ. Одемо я и Протићъ кадъ алъ дошао Стева Живковићъ; даде намъ еднога жива шарана: „найте ту рибу и што пре можете уготовите и понесите — рече — я одо полако а вы кадъ ме стигнете, питајте се са мнома као са непознатимъ човекомъ да мои возари непознаду да смо се уговарали, а тако и вашимъ возарима кажите,“ и оде. Мы се вратимо у конакъ и докъ мы фруштуковасмо дотле и шарана сготовише. У име Бога поћемо, седнемо на чамацъ и кадъ се повеземо рекнемъ я: „овако се навезао Колумбъ са својомъ дружиномъ на синѣ море, да нађе Америку и упозна е са Европомъ; а мы се навозимо данасъ на тихій Дунавъ да наћемо Росію, за кою ништа незнамо где е, но само што смо у песни чули да е има, и да Србію упознамо са Росіомъ!“ Алъ рече Іова Протићъ: почекай побратиме, почекай докъ на Берданъ доћешъ, видићешъ како ти е тихъ Дунавъ! — Возе наши возари побрзо, и угледамо Живковића на Дунаву и сустигнемо — ербо нѣгови невозе — кадъ близу будемо поздравимо едни друге срећнимъ путемъ. Запита насъ Живковићъ: ако Бог-да? Кажемо да хоћемо у немачку Оршаву. Дакле, каже, мы смо друштво, и я намеравамъ у исто место —. Путуемо мало докъ Живковићъ поче као самъ да руча пакъ онда рече: дайте чамацъ до чамца па заедно да ручамо, я имамъ добра вина кадъ вы имате рибе, а слађе се у друштву и руча. Тако саставимо чамце еданъ другомъ ублизу и ру-

чамо онако путуюћи и веселећи се. (Жиковићъ возаше два музиканта у чамцу те му свираю).

Поредъ Пореча прођемо ноћомъ. Садъ дођемо у оно село, где узимаю думенціе, кои су крозъ ђердапъ вешти лађе спустити. — Крозъ ђердапъ не-смеду обичне дунавске и савске думенціе спустити лађу, ербо нису вешти и могли бы одма лађу потопити, но се изъ они села думенціе узимаю кои су вешти ђердапу, и говоре да они никаква данка не-даю но само горе и доле лађе пропраћаваю. — Садъ мы Живковића замолимо да када себи нађе думенцію да и нама нађе. Живковићъ рече: хођу браћо а што небы, то ние муке, а они су то и дужни чинити. — Садъ дођу думенціе и узму свакиъ свой чамацъ и путуемо неколико низъ воду. Чуе се нешто где хучи; пита мене мой побратимъ Протићъ: чуешъ ли побратиме штогодъ? — „Чуемъ нешто хучи а неznamъ шта е.“ — оно е — вели — гласъ твога тихога Дунава. — „шта побратиме яданъ, заръ Дунавъ и онакиъ гласъ има?“ — „ниє, ниє, вели, већъ се оно гуске лепршаю по Дунаву и садъ ћешъ видити где се беле.“ Јоштъ неколико пођемо а оно се нешто указа бело по води: „ено побратиме гусака!“ Текъ то Јова изрече, а повика думенція: ко се плаши некъ у лађу легне. — Я и Гая Николаєвићъ легосмо у лађу, а вода плюсну преко насъ. Докъ повика думенція устайте ко е легао! — Я устанемъ и натрагъ погледамъ а оно се опетъ бели и рекнемъ: ао побро, прны твои гусака а горега могъ тихогъ Дунава! и одемо далъ. Кажу ми кадъ е мала вода онда скаче преко каменя кое се много изъ воде види, и брзакъ причинява те се букови беле.

Живковићъ изађе повисоко и оде сувимъ у Оршаву, а мы дођемо водомъ на скелу у Оршаву, алъ

ето ти Живковића и едногъ Србина обрштера. Питамо се мы опетъ са Живковићемъ као са непознатимъ, износимо наше альине, али мало смо и имали. Пита насъ Обрштеръ „попо, ако Бог-да вы?“ кажемъ да хоћу у велику бугарску Трnavу, кодъ владике Данила, кои е био у Шабцу, а я нѣговъ ђаконъ остао, пакъ садъ Срби су съ Турцима у кавзи зато хоћу да идемъ кодъ могъ владике — „лепо лепо, — настави Обрштеръ — а зашто неидешъ преко Турске?“ Кажемъ да несмемъ одъ Турака но хоћу преко Влашке. Пита Протића куда ће онъ. Протићъ каже: имао самъ ортака пакъ побегао у Влашку и однео ми рачуне; — „добро, а вы брате куда идете?“ упита Чардаклию. Чардаклия заноси рекалски: я идемъ господине тражити где-годъ службу, а писао ми е еданъ пріятель да у Яшу има кодъ Чокова служба, зато тамо идемъ. „а одакле си?“ рече Обрштеръ? — и я самъ изъ Србіе — одговори му Чардаклия. — „да тамо идешъ то веруемъ, а да си изъ Србіе ніе истина, твой езикъ ніе сръбскій, и рече — хайдете, хайдете, да одъ мене ненаѣете.“

Мы оно наше покупимо и у котроманацъ одемо. Ту намъ Живковићъ дотера еданъ шаренъ интовъ врло лепъ што е за насъ купію; уутру седнемо и на конакъ у Чернецъ доѣмо. Еданъ добаръ торговацъ бегенише нашъ интовъ врло добро и дае намъ свой полованъ врло тврдъ и якій интовъ и дае 10 дуката прида, но мы недамо волимо да се мы возимо на шарену интову. Поѣмо, одъ Чернеца, пола сата одмакнемо докъ у наши лепи каруца еданъ точакъ са свима паоцима сломи се, само главчина остаде; ето ти намъ садъ веселя. Шта ћемо садъ? Ко ће да иде да моли оногъ торговца да садъ трапимо, садъ е лакше него кадъ е онъ хтео. Извадимъ

я 10 дук. и пошлѣмъ Чардаклію натрагъ, и даде Богъ те онай узе 10 дук. и наше каруце, а нама даде нѣгове кое су насъ, гдешто съ поправкомъ до Петербурга до-везле. Дођемо у Кралѣво; я кажемъ да се немогу старати едомъ и пивомъ и прочимъ да све за нѣи и набавлямъ и плаћамъ, него я ћу давати докле тече новаца, а други нека исплаћуе где што треба; и тако определимо Протића Іову да плаћа и води рачунъ, а како нестане я извадимъ те по 20 дуката дамъ му и опетъ тако.

Дођемо у Букарестъ 14. Септембра (1804 год.) на конакъ. Нађемо російскога конзула и явимо се тайно нѣму куда идемо; онъ насъ советуе и каже: овимъ княжествомъ ништа се небойте, но у Молдавіи гледайте да е што брже пређете. Донесе намъ истый конзулъ одъ вла-бега Ипсилантія пасошъ — — —.

Пошлѣмо по конѣ у мезулану; дођоше конѣи и пођемо. Дођемо у Фокшанъ где се деле ова два княжества, пређемо преко потока у молдованску варошъ. Трефимо башъ у меану кою држе два Србина, неки Петаръ Биюклићъ изъ Ужица и Никола Карановчанинъ, кои се ту молдованкомъ и оженіо, оба наши земляци. Мы смо мислили онде да ручамо па одма далѣ да идемо, зато одма ручакъ и наручимо. Кадъ уђемо у собу али Петаръ Биюклићъ скиде капу пакъ се са мноми у образъ полюби: „како сте оче прото, како е Црный Борђе и Яковъ и сва наша браћа?“ Я се уплаши где ме човекъ познаде па рекнемъ: „опрости брате, вы се у мене упознаете, я нисамъ прота веће самъ ђаконъ, а што ме питашъ за Якова и Црнога Борђа, есамъ іѣ чуо али іѣ незнамъ.“ а Биюклићъ: „а заръ ты мене непознаешъ?“ кажемъ я да га нигда видіо нисамъ, нити га познаемъ. Слуша нѣговъ ортакъ Никола, па каже: „прођи се Петре човека ты си се упознао“ —; „нисамъ Нико нисамъ.

Него прото, зашто свое име крієшъ? ниси ли ты синъ покойнога кнеза Алексе изъ Бранковине, ниси ли ты онай кои си у моіой кући ноћіо, кадъ си одвео девојку изъ Ужица за твога кума Јоксу Прієпольца, и знашъ ли какавъ ти добаръ ђогатъ беше. Некри се, небой се, тврда є вера прећу я умрети него вы; ова два брата незнам, али тебе познаємъ, и садъ знамъ куда идете и шта носите, и я ћу се на ваша писма подписати, па ако што вама буде нека и я погинемъ, доста наше браће и у Србїи гине.“ Я единако ћутимъ и одричемъ. Зовну га Никола на полъ и онъ изађе. Онда Протићъ и Чардаклія рекну ми, ако га познаєшъ зашто се некажешъ, може се човекъ разлютити пакъ намъ пакости учинити, кажемъ я да є све онако као што онъ говори и я нѣга добро познаємъ, али безъ вашегъ договора нећу да се кажемъ. Кажи се веле они, кажи. Уђе опетъ Петаръ, я устанемъ и загрлимъ га па се полюбимо, и сви се излюбимо, питамо се и дуго разговарамо.

Докъ мы ручасмо, дотле посласмо Николу Карановчанина да намъ пасошъ подпише и на пошти конѣ узме. Никола пасошъ подпише, али вели нема коня на пошти, мораю се чекати. Узе Протићъ пасошъ па съ Николомъ опетъ на пошту, кадъ тамо пуна штала коня а они кажу да нема коня; то нїє чистъ посао. (Валя и то да знате да є Ипсианти, влашки бегъ, приврженикъ Росїи, а Мурузъ молдавскїй, Турцима). Уплашимо се мы, зашто бы они говорили да нема коня а коня у штали пуно и нама їй недаду. Опетъ оде Протићъ, онъ зна влашки, иште конѣ, а они кажу нема коня сутра до подне. Мы се їоште већма забринемо. Но Бїюклићъ рече: небрините се я ћу то уредити, оде и нађе проста кочїяша, поскупо га погоди, їоште му толико обрече кадъ

насъ на прву пошту одвезе, да на пошти каже да га е пост-майсторъ погодіо до прве поште да насъ одвезе, ербо у Фокшану ніе было коня. И тако ти мы дупло платимо и у два сата ноћи пођемо изъ Фокшана до прве поште побрзо тераюћи. Дођемо одъ Фокшана на прву пошту, нашъ кочіяшъ каже да га е пост-майсторъ погодіо донде и платіо му. Одатле узмемо пошту и што брже одъ поште на пошту терамо, даюћи кочіяшима добре напојнице. Дођемо предъ мракъ у Яшъ и у конакъ Генерал-конзула у авлію сиђемо. Одемо нѣму у собу, мало постоимо и на нѣгова пытаня: како е на Врачару, одговоримо. Мало за тимъ зовну Генералъ свога слугу и запыта: лошади готови? готови, одговори слуга — готовъ пашапортъ? — „готовъ ваше превосходительство“ одговори му опетъ слуга. Затимъ окрете се нама; „есть у васъ бумаги (артія)“ „есть“ одговоримо мы, „давайте.“ Дамо му мы прошенія и онъ намъ рекне: „вы бумаги за границомъ у карантину Могилѣвлѣ будете получить, счастлива дорога!“ Мы му кажемо да смо ради онде (у Яшу) преноћити и одморити се. На то конзулъ: нелзя ночевать надобно што скоріе бѣгать за границу, чрезъ Днѣстръ, и теперъ будете се звать молдовански купци, росиски поданици.“ И ту насъ е у свой пасошъ записао: молдовански купци, росиски поданици. —

Мы што брже одъ поште до поште терамо. Дођемо на Днѣстръ према Могилѣву, а тамо стои лађа, мы хођемо нашъ интовъ у скелу да увучемо, но еданъ чиновникъ рече: пойдите вы а коляску потомъ будемъ превести. Осташе наша кола и богажя а мы сами у чамцу пређемо у Могилѣвъ у карантинъ. Текъ мы излазимо изъ чамца а дотрча петъ молдовански момака на коньима онамо на обалу, вичу и пытаю:

где су ови люди чія е ово коляска нека пређу да иј видимо. Оде еданъ чиновникъ руски и каже имъ да су ово поданици руски а молдовански купци, и тако се они врате. После онај чиновникъ нама каже, да су за нама трчали да насъ поватаю, и да су насъ са оне стране стигли да бы насъ вратили у Яшъ, и Богъ зна шта бы одъ насъ было. Зато е Генерал-конзулъ одъ насъ бумаги и узео ако бы насъ поватали да се прошенія спасу, и зато намъ ніе дао у Яшу ноћити но брже да бегамо за границу. Мы то вече уђемо контромацирати а преко-сутра наше бумаге по куриру дођу намъ у руке.

Кадъ контромацирамо кажу намъ да насъ зове Константинъ, братъ Александра цара рускогъ. Изађемо изъ контроманца, и текъ што пођемо у Каменецъ-Подолскій Константину Царевићу, а кола намъ се полеме. Чиновници нађу намъ майсторе, разкопаю кола и поправе што е фалило. Натоваримо опетъ нашу богажню и дођемо у Каменецъ-Подолскій. Великій Князь Константинъ екзерцира солдате на плацу. Мы сиђемо съ кола, чекамо и гледамо како екзерцира а све жестоко виче. Кадъ сврши оде у собу; позваше и насъ сву троицу, уђемо и поклонимо се. Князь пита: Ко вы? и одкудъ? Мы кажемо да смо изъ Србіе и да хођемо у Петробургъ до цара. — „есть у васъ бумаги?“ есть — одговоримо мы, „шчастљива дорога, прашчайте!“ па оде у собу, а мы низъ басамаке те у еданъ бирцаузъ, мало поведемо, — — — пакъ онда предузмемо путъ у Кіево. Путуемо и дођемо у Кіево у еданъ трактеръ, кои држи еданъ зовомый Отъ Бенковићъ, Србинъ изъ Баната. Сиђемо съ кола и видимо да су намъ каруце распале се и далъ немогу ићи докъ се неоправе. Колико се тай Отъ Бенковићъ обрадовао, и кадъ е чуо да сръбски

говоримо, насъ све и по два пута полюбіо, и своіой жени (Полякуши) казує: ово су мои сладки, прави и любезни земляци; и она насъ любезно поздравля пришествіємъ, и каже да се и она врло радує што є нѣнъ мужъ свое земляке видіо и т. д.

Садъ, да намъ дозвати майсторе да намъ кола оправляю, коя за четири дана єдва быше готова. Сутра данъ позове насъ кієвскій губернаторъ, пита насъ тко смо и куда ћемо? кажемо мы тко смо и куда хоћемо. Онъ каже: а зашто ћете вы на Харьковъ кадъ є вама пречій путь быо одъ Каменц-Подолска. Кажемо мы да у Харкову имамо єдногъ друга кога бы ради са собомъ узети. Губернаторъ насъ пространо пытао за Србе и Турке како се біємо, и мы му сва ондашня обстоятелства и србска и турска разкажемо. Онъ каже: ваше дѣло неодложно, нужно што скорше ехатъ и прашчайте. Доћемо у квартиръ ручамо и проћемо по піяци.

У Кієву дува єднако ветаръ и носи песакъ у очи. Сутра одемо у велику кієвску Лавру, где се незна у што ће се найпре гледати; или ћу слушати анђелско пѣніє, или ћу гледати двери и иконе и велико темпло, кое се сво у сребру и злату блиста, и самъ човекъ незна где се нашао. Постоимо мало, и оданде одемо у пештере, у єдної пештерици наћемо где се служи литургія, само єданъ одговара, а єданъ стараць седи, велика му брада као снегъ, предъ нѣмє кнѣига колико великій тріодъ и све миче устнама и тайно говори, а у оной кнѣизи све сама имена, зачално писме црвено; тако премеће и шапуће она имена, незнамъ каква су, и башъ нехтеде на ме да погледи. Я се вратимъ и тамо амо по пештери хода, па опетъ у квартиръ. Я Кієво, пештерску лавру и нѣне лепоте изнутра и съ поля немогу описати. Тре-

бало бы да онде врло задуго будемъ и опетъ небы могао изразити какво е. А што ми е у очи наймилие падало то е, што су око све цркве све посадевата топовска ђулета одъ сваке мере, и чини ми се толико иј е, да иј сва србска кола небы у еданпутъ могла потерати, еръ иј е врло много у реду а у висину има фатъ саденуте суре. Велимъ моме друштву: да ми е двадесета часть само одъ ове едне врсте да иј на Врачаръ отерамъ, и овы неколико топова, сада бы већма волео него сва звона свете лавре да у Србию преселимъ. Вели Протићъ: ако Богъ да быће и нама талъ одъ тога кадъ су она овако близу границе. Дођемо кодъ Фон-Бенковића опетъ у трактеръ, кои насъ е врло лепо и любезно частіо. Кола су већъ готова была, зовнемо нашегъ любезногъ домаћина да намъ трошакъ покаже, но Фон-Бенковићъ каже: свакомъ другомъ наплаћуемъ на персону по рублю, а вама као мојој браћи Србима по пола рублѣ. Наплатимо се и пођемо, а онъ јоштъ спреми намъ хлеба и едну шунку. Опростимо се и како смо умели захвалимо му на любезномъ дочеку, седнемо у кола и рекнемо съ Богомъ! а онъ нама по сто пута срећанъ путъ одъ Бога запроси. Управо сиђемо на Днѣпръ где е ђупрія све одъ пола ела некако увезана и на води плива; како съ каруцама на ню наступимо, а она подъ нама поче тонути и сви у кола наплатци у воду опливаше. Каруце иду а она се за нама опетъ диже, и тако све подъ нама тоне, а за нама се диже, докъ пређосмо; и ту смо се поплашили кадъ најпре поче да тоне докъ већъ видисмо шта е.

Узмемо путъ Харкова, но све преко некога песка белогъ што е Днѣпръ изнео. Туда се полако путуе ербо кола у песакъ упадаю до полакъ паоца. Чини ми се да тай песковитый путъ трае неколико пошта, заборавіо

самъ. Кадъ изаѣосмо изъ песка онда смо брже путовали. Доѣмо у Харковъ и наѣмо Чардаклину жену (кою е Чардаклиа са Стойковићемъ и Филиповићемъ послао а мы нисмо ништа знали) и сиѣмо кодъ нѣ на конакъ. Чуе за насъ Атанасіе Стойковићъ и Теодоръ Филиповићъ; (оба Срби и професори у Харкову, и дотрче чисто да насъ виде). Грлимо се и любимо болѣ него да смо изъ едне фамиліе; ту се они немогу сити да напытаю, нити пакъ мы да имъ доста наказуемо како е по Србији и по Срему. Седећи и разговарајући се, и вечера приспѣ, где заедно вечерамо и разговарамо се. Теодоръ Филиповићъ тихо се разговара и умерено, а Танасіе Стойковићъ доста ватрено. Пошто оду они на свое кватире запыта Чардаклиа мене и Протића Јову: „одъ ова два човека кога бы волели да са собомъ поведемо?“ я му кажемъ да бы овогъ манѣгъ волео, ербо ми се онай већій сасма ватренъ и плаовитъ допада; привати речъ Протићъ и рече: „ако онога већега (т. е. Стойковића) поведемо, ни на по пута безъ кавге нећемо моћи отићи, и наипосле узеће намъ и кола па се онъ возити а мы ићи пешке.“ И тако сви рекнемо, Теодора да поведемо.

Сутра дођу они опетъ къ нама. Кажемо мы, да смо ударили на Харковъ и донели аманетъ и поздравлѣ одъ народа сръбскога да Теодоръ Филиповићъ съ нама у Петербургъ иде да намъ буде толмачъ и писаръ. Садъ рекне Стойковићъ: да Теодоръ неможе съ нама поћи ерѣ е у служби професорской и т. д., но мы рекнемо Теодору да се онъ одъ содружества како зна иште пакъ да идемо. Теодоръ кадъ оде представи содружеству у университету и каже све како е; они му ни мало неодобре. Крозъ то сви чую ко смо и куда идемо. После подне дођу намъ опетъ

Стойковићъ и Филиповићъ и са њима еданъ трбушастъ професоръ Французъ; жестоко се разговара и рече: „а куда сте вы ядни пошли? У Петербургъ, е ли? заръ ће вамъ моћи Русія што помоћи? где е Петербургъ, где ли сте вы! у Францію, у Францію идите! ако сте ради помоћи добyti, коя вамъ е ближа а и кадра е помоћи свакога кои одъ насилія страда!“ пакъ лупне чизмомъ о патосъ; „хай, хай, да хоћете само поћи садъ бы васъ я собомъ у Паризъ водію, пакъ да видите добре и брзе помоћи, а одъ Руса се никадъ надати немойте.“ Кажемъ му я да смо мы съ Русима едногъ вероисповеданія, и да насъ та надежда овамо вуче, — „да да, повиче Французъ — то су попови наређивали за свой нтересъ, а негледаю народну срећу и проче и проче.“ — Кажемъ я да мы нетражимо никакве ни одъ кога помоћи, но само да насъ съ нашимъ поглаварима Турцима помири съ коима се біємо кои цара свога неслушаю, а мы нисмо са Султаномъ у кавзи, но смо на зулумъ устали а своме смо цару покорни и прочая.

Садъ Стойковићъ и Французъ одоше а Филиповићъ кодъ насъ остаде. Питамъ га я: како сме тай проклетый Французъ тако да говори? а Филиповићъ ману главомъ па каже: Французъ остае свуда Французъ. Затимъ поведемо опетъ разговоръ о нѣговомъ полазку и онъ рече: да е Богъ дао да найманѣ писмо имате одъ поглавара съ Врачара на мене, могао бы се онда изчупати, а овако ми недаду. Садъ я покажемъ да самъ на Врачару како самъ носію муръ мога стрица Якова у хитњи кадъ самъ пошао, забораवीо оставити, но у цепу однео и ево га. Садъ Теодоръ пунъ радости рече: добро ће быти; пакъ онъ написа писмо овако: „поздравлѣ тебы брате Теодоре, одъ мене црнога Ђорђа и одъ Якова твога уяка и

одъ све сиротинѣ. Знашѣ ли брате када смо се састали на Дубокомѣ у збегу, и кадѣ смо те заклели да идешѣ у Русію и да научишѣ росискій езикѣ, и да ћемо мы послати наше люде тамо пакѣ да ты съ нѣма идешѣ да имѣ будешѣ толмачѣ и писарѣ. Ето іѣ сада шилѣмо; како те нађу тай часѣ са нѣма иди куда те они позову, а они имаду наставленіе. И ако насѣ преваришѣ те съ нѣма не одешѣ, више ниси нашѣ родѣ а быћешѣ проклетѣ одѣ свію Срба и одѣ све сиротинѣ, ако насѣ непослушашѣ као што си рекао, кадѣ смо те послали . . .“ Садѣ я ово нѣгово писмо моіомѣ рукомѣ препишемѣ, и онимѣ стричевимѣ печатомѣ запечатимѣ, и аки бы на Врачару было писато съ датумомѣ Августа последньи дана подпишемѣ и адресирамѣ: „на Теодора Филиповића у Московску где се нађе,“ а мурѣ онаѣ о каменѣ истремѣ на путуюћи у Москву бацимѣ га у едну бару да се ненађе више.

Одма Теодорѣ узме оно писмо и одѣ свега содружества скупштину учини. Да имѣ оно писмо те прочитаю па онда рекне: господо моя, да одѣ васѣ кога народѣ нѣговѣ страда и да васѣ себы у какву нибудѣ помоћѣ зове, бы ли вы кои одбацио народный позивѣ или бы послушали гласѣ народа свога?“ Сви су други ћутали, а онаѣ немирный трбушатыѣ Французѣ скочи са столице и рекне: „да моя нація тако страда, па да мене себы на жертву зове, я не само да самѣ професорѣ у Харкову, но да самѣ императорѣ у Петербургу, я бы престолѣ царскій оставію, а моіой націи отишаю, па или іой што помогаю или не помогаю, са нѣма бы све подносию.“ Онда Теодорѣ Филиповићѣ рекне: „я самѣ Србинѣ господо, и я знамѣ любити сръбску націю као и Французи и други родолюбци, дакле идемѣ да съ родомѣ делимѣ срећу и

несрећу!“ а Французъ повиче: право, право, г. Филиповићъ! Рекну и други, но опетъ му кажу: опомени се како ћешъ у Петробургу доректору одговарати. „Како ми годъ Богъ даде, а вы прашчайте!“ Затимъ дође Теодоръ къ нама и почнемо се спремати. Но Теодора млађий братъ Міяило (Груєвићъ) нема кодъ кога да остане у Харкову, а и трошка свога немаю, на каруце унутра неможе да стане, и тако начинимо му место острагу бола, место сандука, и тако Міяило кадъ стоећи кадъ помало седећи до у Петробургъ дође. Пођемо изъ Харкова. Путуємо, врло яка зима беше.

VI.

Дођемо у давно чувену и пожелану славну Москву, гди се одморимо еданъ данъ и прођемо се да е баръ колико толико видимо, срца и очи насладимо. Но човекъ у толикой пространой вароши а никада досадъ толко у гомили кућа невидѣвши, шта ће пређе да види и да му се начуди: древноцарствуюштем у Кремлю, црквама, или дивнимъ дворовима и лавкама. Требало бы да се дете онде роди и одрасте па текъ у старостъ о Москви штогодъ да казуе, а не као я у планини почти одрастао, па као човекъ изъ едне помрчене собе изађе те у белый светъ или у снегъ погледи пакъ му се одма и видъ занесе докъ мало очи протре. А и ни еданъ ми другій предметъ у очи или срце стати ние могао, ербо га е предметъ Врачаръ, Србія и отечество и сва чувства подпунила. Ту чуємо да е Прозоровскій близу Москве, а и онъ

в еданъ одъ росискій магната, те ти я и Теодоръ Филиповићъ, (кои се кодъ насъ Божа Груевићъ звао, то му в име дао Митрополитъ карловачкій Стратимировићъ, кадъ в Божо изъ Петробурга нама у Србію пошао, да (га) небы почемъ Австріянци поискали као свогъ поданика.) сѣднемо на кола те отиђемо нѣгову дворцу. Тамо ноћимо и рано у ютру у нѣговъ дворъ где насъ госпођа уведе у едну топлу собу и каже: господинъ іоште има посла у другой соби. Седећи мы на столици, а и она на асталу у самовару чай кува и дае намъ те піємо, а она еднако како попіємо опетъ наслужи; по три-ли по четири-ли пописмо, а милостива госпа опетъ наслужи: Кажемъ я Теодору да я више немогу пити, онъ ми каже: попій ту пакъ изврати шолю, и тако учинимъ и она даде Богъ већъ пре-стаде. Каже Теодоръ, такій в адетъ докле годъ не-извратишъ шолѣ све они дослужую; томе смо се после и смеяли, а и мало баръ памети и обычаю научили. У томъ изађе Прозоровскій, съ нама се поздрави, седе и пита насъ: одкуда смо, и кто смо, и для чега смо нѣму дошли? — Кажемо да смо Срби и одъ Београда съ Врачара дошли и зашто съ прошеніємъ и полномошчіємъ идемо у Петробургъ, императора за обрану и помоћъ молити, пакъ смо чули за нѣга, и толико съ пута, свратили молити га, да и онъ одъ свое стране по свомъ кодъ двора уваженію, препоручи насъ и совѣтуе како ћемо се у овакомъ обстоя-тельстве владати. Онъ известивши се о свему, и срб-скомъ востанію противъ Турака, и нашему ондашнѣму положенію, опомене величину Турака у Европи а малину Срба, кои су се тако осмѣлили у невреме возбудити, сожалюе и рекне: извините баћушка, те-перъ я у оставки, — но при свемъ томъ я ћу на мое пріятелѣ писати и колико могу васъ препоручити, а

вы поѣдите до государя, счастлива дорога, прашайте! —

Доѣмо опетъ къ нашему друштву (чини ми се преко 70 врста путуюћу) у Москву. Сутра поранимо преко велике Москве, докъ веће и свану. Говоре да е Москва 15 руски врста дугачка т. е. 3 сата. Путаемо на пошти докъ доѣмо у варошъ зовому Клинь на конакъ. Вазданъ насъ е гонио ветаръ и понешто падао снегъ. Све се боимо да намъ снегъ неуквари каруцама путъ. Сиѣмо у еданъ бирцаузъ, соба ладна, а мы озебли, ербо ни еданъ немамо на себи ништа ни козомъ а то-ли лисицомъ или самуромъ постављно. Я како самъ летосъ по Врачару лаке воене альине носіо, а нисамъ се ни научіо далеко путовати, тако и пошао; а Чардаклія и Божа у немачкимъ, кромѣ Іова Протићъ што има едну као турску бунду, којомъ даньомъ у каруца сва четири ноге замотавамо, а Міяило Груєвићъ, Божинъ братъ млађій острагу на месту сандука, у свакој погоди на полю и самъ незнамъ како се може одржати одъ Харкова до Петробурга. Садъ бирташъ наложи у фуруну и запали свећу, и у соби ништа друго до свеће. Угрея се нешто фуруна и мы се огреемо и почнемо вечерати, али што се танѣ може и евтиніе, и готово смо по-стали сви као пустыньици и прави постници, зашто е готово нестало новаца. На вечери сетимъ се я да е сутра св. апостолъ Лука: „хай, хай, да самъ я садъ у Србій я бы вечерасъ кодъ мога пашанца, Молера быо, и у здравлѣ ако хоћешъ и окама вина изобила піо; и знамъ да ће они у наше здравлѣ пити, но дайте 'вако озебли по еданъ сатљикъ и мы да по-піемо у здравлѣ и нѣино и наше.“ Вели Чардаклія: прођи се човече вина, видишъ да кажешъ да е новаца готово нестало, а знашъ кудъ си се занео и

где си. Повика Јова Протићъ: „где смо да смо, дай донесите, башъ хоћемо по еданъ попиту а у здравлѣ наши Срба у Србији, макаръ я мою бунду продавао да се до Петробурга довеземо, а онде ћемо казати да немамо новаца, па ако имъ динъ подноси нека у нѣиовой кући помремо одъ глади.“ (Но я знамъ да е и Јово имао новаца свои, пакъ нѣ котео ни показивати ни трошити, но вальда е мислио, да су у мене обштински новци, и да ми е дао г. Георгіе на путъ, а кадъ му е и Чардаклія доказао, да нико мени на путъ ништа дао нѣ кромѣ стрицъ мой Яковъ 50 дуката, а друго су мои собствени, онда е верово, али е опетъ чеко да я све а на сви петъ потрошимъ, па кадъ бы башъ нестало и онъ би свое моро трошити). Донесу намъ по сайтликъ вина те ти мы све у здравлѣ верховногъ вожда, коменданта и свію Србаля, а све свакій изъ свога сайтлика. (Али какво јдно вино, црвено истина али на дно пала као нека срезъ; и на дну по 2—3, драмайліе; кадъ ти хоће да донесе а бирташъ узмућка те се зацрвени, а одъ винскога осећаня ништа нема).

Преберемо софру, оде Протићъ са своіомъ бундомъ у каруце и леже, Теодоръ и Чардаклія по клупама, а я простревши нешто ћилимчића башъ покрай фурунски врата. Бирташъ наслага брезови дрва пуну фуруну пакъ затвори и рече: немојте отварати докъ сва дрва неизгоре и углѣнъ се учини, убиће у главу. Тако лежећи, свакій на свомъ месту, докъ, вальда самъ я највећма озебао, пробудимъ се и отворимъ фуруну и опетъ заспимъ а незатворимъ. Треба знати да се ове фуруне изнутра изъ себе ложе, отвараю и затвараю. Но дрва неизгоревши како валя удари она сила по соби, те ти онай ћумуръ удари у главу мога Чардаклію и Теодора, а они съ клупа

поспадаю на землю као піяни и мало живи, и едва се сете одашта е, те съ великомъ мукомъ изваляю се на полѣ, пакъ седи у снегъ и премештай се съ места пакъ на друго, докъ мало къ себи дођу и снегъ едва наниже димъ извуче. Дође мени Іова Протиѣъ и виче: ей побратиме еси ли живъ? ова два хоће да помру. Изађемъ на полѣ имамъ шта и видити; оба седе у снегу, нашарали сву авлію премештаюћи се, више него два ята препелица. Запитамаъ: шта е то браћо ако Бога знате? а они: та не брате, него душману, зашто насъ ноћасъ поби? оди седи у снегъ па ћешъ видити шта е? Я се изговарамъ, да ако самъ отворио фуруну, я самъ башъ на вратима спавао, па опетъ самъ фала Богу здравъ, а они опетъ: та оди ты седи овде у снегъ пакъ онда реци да ниси кривъ и проче. Мени се даде на смей; а поможе ми у смею и Протиѣъ, докъ већъ и они шалу нашу окабулише, и мало затимъ усташе те пођемо своимъ путемъ и много смо се путемъ томе смеяли, и чини ми се да самъ се онда првый путъ насмеяо одъ како смо Дунавъ прешли, а и садъ писаюћи ово немогу да се одъ смея уздржимъ, кадъ помислимъ на нѣнова по снегу лежишта, зато самъ и упамтіо да смо у Клину были у очи светого евангелиста Луке т. в. 18. Октября 1804. года.

И одемо далѣ, и веће по издалѣга угледамо високе звонаре Свето-Петрова града, у комъ знамо да е царъ коме смо пошли. Текъ наступимо у сокакъ перви, где се кола, саонице и проче различите дрвене ствари оправляю, и изнова граде, али еданъ на коню у црвену капуту, рече нашемъ кочіашу: стой! и стаде. Онъ завири у наше каруце и запитатко смо. Мы кажемо да смо руски поданици а молдовански купци; (ербо смо подъ такимъ именемъ одъ

Яша донде путовали, како намъ е генерал-конзулъ рекао и у пасошъ записао). Онаѣ: „хорошо!“ по руски рече нашемъ кочіашу: појди за мною. А онъ предъ нама а мы за нѣмъ, до у трактиръ зовоми „новый Паризъ“ близо дворца. У вече іоште дође намъ еданъ офицеръ, незнамъ како му е име, поздрави насъ срећнимъ пришествіемъ, седне, и онъ распита тко смо и имамо ли пашпортъ, мы му га покажемо и онъ га узме са собомъ по прочитанію, и рече: ми за васъ имамо препоруку одъ генерал-конзула изъ Яша, и одавно васъ погледамо, будите спокойни и одморите се, а свагда се и свакомъ подъ овимъ именомъ молдованскій купци казуйте, а много даньомъ и неходайте у тизимъ халбинама, да непаднете коме у подозреніе, овде различни люди има коѣ на свакога мотре, испитую и примечаваю, а особито као на стране люде, а кадъ буде време васъ ће позвати где требате, а вама ће оваѣ козяинъ (домаћинъ) у свачему на руку чинити.“ И отиде и пашпортъ однесе, то е било башъ лицемъ на святаго Димитрію мироточивогат. е. Октовра 26. дне 1804. года у вече.

Веће намъ бирташъ почео давати ручакъ и вечеру; но Теодоръ и Чардаклія кадкадъ, у немачкимъ халбинама, и у трактеръ оду, а я и Протиѣъ Іово у турскимъ халбинама све у нашемъ квартиру донешена ела едемо. Сутра преданимо. Дође опетъ еданъ чиновникъ око еданъ сатъ ноѣи, и каже, узмите ваше бумашки и поѣйте за мною. Мы узмемо прошеніе и полномошчіе са собомъ и поѣмо за онимъ чиновникомъ не врло далеко у еданъ дворацъ; проѣмо две собе и у трећу гди насъ дочека министеръ инострани дѣла Чарторинскій, поклонимо му се, и поздравимо како смо умѣли; и онъ насъ поздрави срећнимъ пришествіемъ и посади сва четири на столице, а онъ

самъ сѣде на канапе. Я — као што ме друштво одредило, с' оно мало брадице, а заръ и с' тога што самъ се башъ у Србїи родїо и по найболѣ почетаку србскогъ востанїя а и садашня обстоятелства знамъ — устанемъ и она на цара наша прошенїя изручимъ и сѣднемъ.

Министеръ прошенїе прими, види да е на императора и рече: хорошо, я ѣу доложить государю. Пита насъ найпре за имена и где се кои родїо; кажемо: да самъ я у Србїи у валѣвской нахїи у Бранковини селу; Протиѣ у Пожаревцу; Теодоръ у цесарїи у Руми; Чардаклїя, заборавїо самъ где за се каза, негде чини ми око арнаутлука и да е быо у цесарской ритмаїстеръ, да, како се Србїя побунила противъ Турака одма самъ прешао у Србїю. — „Хорошо, хорошо, намъ уже извѣстно что Серби востали противъ Турокъ. А какъ теперъ вашъ вождъ Георгїи Черни и прочи войводи, здрави ли?“ Мы: „слава Богу здрави и кланяютъ ся вашему в. превосходительству и императору; съ упованїемъ на единовѣрную Росїю, и лучшему надѣются, и избавленїе одъ Турковъ.“ — „Хорошо; но Сербїя отъ Росїи очень далеко, а мы съ Турками прїатели.“ Онъ по томъ: „Турки въ Белеградѣ у твердинь?“ „у твердинь ваше превосходительство.“ — „А сколько ихъ тамъ есте?“ — Ми думаемо что етсь шестнадцать тысящъ, и болше будетъ; а и теперъ Босанскїй везиръ привелъ изъ Босни 7600,“ (босански везиръ довео е 7600. како сведочи Хади-бегово писмо) „Есть ли въ Србїи и болше твердиняхъ и съ колко въ нихъ Туракъ думаете?“ Мы: естъ твердиня Смедерево, хїляда петъ сотина; Шабацъ две тысящи; Соколъ хїляда петъ сотина; Ужице 4500. — толко думаемо.“ Онъ: „есть тамъ болшихъ пушекъ?“ Мы: естъ довольно. — „А Сер-

бовъ колко?“ — „пятнадесять тысящъ, что теперъ
 вооружало ся, а когда сви востануть то и болше
 седмдесять тысящъ будетъ“ — „а для чего босни-
 скій визиръ превелъ толко тысящи?“ Мы: „онъ одъ
 Султана послать что би насъ помирилъ, съ бели-
 градскими и прочими Турками.“ — Онъ: „есть ли
 каковъ миръ здѣлалъ?“ Мы: „онъ здѣлалъ толко что
 бы четири дахіе Фочиѣ Мемедъ, Кучукъ Али, Мула
 Юсуфъ и Аганлія на лодкамъ побѣгли низъ Донай;
 за которима, нашъ вождъ послалъ войводу Миленка
 у Адакаде, погубилъ вся четири.“ — „Прочимъ Туркомъ
 визиръ что здѣлалъ? — „онъ прочимъ Туркомъ вся
 опростилъ; а намъ обѣщчалъ сва наша прошенія у
 девять пунктовъ предложена му, точно исполнить,
 и одъ Султана на то подтвержденіе изходатайствовать
 и хатишерифъ; мы благодарили везирю за такво обѣ-
 щаніе, и молили его да бы онъ (везиръ) искалъ
 одинаго чиновника; иль мы да иштемо, отъ аустри-
 скога двора, котори бы сведокомъ био, на погодби
 нашей; да ако би мы ребелію учинили, или Турки
 намъ по первому своему обичаю зулуми почели дѣлатъ,
 то да Австрискій дворъ, найближій сосѣдъ, самага
 Султана точно извѣститъ; — везиръ сказалъ, и то
 громко и яростно: неможно ето битъ, ни еданъ краль
 у нашего цара землю мѣшати ся nebudeтъ; есть —
 сказалъ — у нашего Султана вѣрнихъ Мусломанъ,
 котори ему правду скажутъ, когда и что въ Сербіи
 воспослѣдуетъ, по томъ мы узнали что Турки бѣл-
 градски и везиръ хошчутъ насъ обмануть, толко что
 би мы оружіе положили.“ Онъ: „правда, ето я буду
 ваше прошеніе доложитъ государю императору, а вамъ
 желаю спокойно спитъ, и прашчайте.“ Оде, и мы
 одемо.

После неколико дана опетъ насъ у истый дворецъ зовну, те на нѣово питањѣ почнемо одъ немачкога рата казивати: како су наши оцеви у Фрайкору воевали и пизму одъ Турака примили, како су наши кнезови и зашто нашу войску Хаџи-Муста-паши у помоћъ противъ Пасманѣе видинскогъ и Дахія водили; како су Дахіе Београдъ освоили и Хаџи-Муста-пашу убили. Ово самъ я казивао како е менн мой отацъ казивао, одъ горнѣгъ края Сербіе и око Београда, Јова Протићъ пакъ одъ долнѣга края Пожаревца, и до Видина; ербо Чардаклія е текъ скоро предъ нашъ походъ изъ Цесаріе прешао, а Теодоръ Фалиповићъ (Божа) у Србію ни долазіо нѣ; зато имъ обстоятельство позната была нису.

(Овде дѣцо немојте ми замѣрити что я неишемъ имена, будући да смо онда крадомъ и съ великомъ опасностію пролазили крозь туђе землѣ и ништа записато нисмо носити смѣли, одъ политически дѣла и имена, но само што намъ е говорено, у памети смо носили, и као купци свуда се показивали; а садъ самъ већъ одонда до садъ свашта претрпљавајући поборавіо, и мало ћете имена записати наћи и то нека изъ политике незаписата а нека и изъ заборава, но дѣло ако не и обширно то ћете башъ онако наћи како е бывало.)

По свему горнѣму разговору запыта Министеръ Чарторійскій: „А есте ли просили у аустрискогъ двора у вашега найближега сусѣда, помошчи?“ я кажемъ: „Мы іоште перви дана, у месецу Марту, дали прошеніе съ найтврѣимъ упованіемъ да ће они намъ дати войску, оружіе и проче воене потребе, и да ће насъ конечно ослободити исподъ ига турецкаго, ибо су наши предци у свакомъ случаю превржени и вѣрни были двору аустрискому, а особито у рату съ Тур-

цима Іосифу Цесару, (како ми е отацъ казивао) 18.000 фрайкора одъ Србіе подъ командомъ Михаилъвића 3. године противъ Турчина воєвало, и то смо баръ искали; (мы смо истина искали у прошенію первомъ баръ 18,000 фрайкора да намъ за оно даду.) Но они су намъ писмено па наша прошенія одговорили: да су они съ отоманскою портою у великомъ пріятельству, и да они нама ни войске, ни офицера, ни оружя дати немогутъ; и да бы са портомъ пріятельскій и мирни трактатъ крозь то нарушили; премда опетъ владѣющи крозь прсте гледали су а терговци намъ за денги потребная дають“ — Министеръ: правда, ето какъ Христіанинъ! правда, что бы нарушилъ (трактатъ), а такъ и Росія теperъ съ портою очень пріятельи! Есть писменой у васъ отъ Аустріи одговоръ?“ „Есть, токмо въ Сербіи осталъ.“ — „Хорошо, надобно хранить одговоръ такой.“ Я: „токмо међу прочимъ одговоромъ то едно говорятъ, что се буду постарать позвать насъ и Турки для помирения, за ето и пришелъ варадинскій командирендеръ Беней и позвалъ у Земунъ до 15, Туракъ белоградскихъ и нашего вожда Георгія Чернаго; Янко Катићъ и я, тамо съ нимъ били: генералъ посредствомъ своимъ помежду насъ и Турокъ ничего неуспѣлъ, ибо Турки непристали на наши пункты котори ми предложили.

(Садъ дѣцо о ономъ одговору немачкомъ, на мое прошеніе, кое самъ писо у Забрежю и послао преко доброга Обриштера лайтнера, перви дана месеца Марта, оѣу мало и пространіе казати. У нѣму смо све искали, а и да насъ са свимъ ослободи исподъ ига турскога и проче. И како мени и момъ стрицу Якову у истомъ месецу Марту доѣе одговоръ са свимъ противъ наше желѣ да намъ ни учемъ помоћи неѣе, ербо бы свой пріятельскій съ портомъ

трактатъ покварили, само да ће насъ и Турке позвати да помире, видимо да е одъ мира слаба надежда, почнемо се разговарати о Русіи. Премда намъ аустр. царъ крозъ прсте гледи а лиферанти за новце свашта додаю. — Я самъ онай писмени одговоръ сачувао, и кадъ смо 1805. лето, србски советъ установили найпре у Ман. Волявчи, нахи Рудничкой, а после преместили сбогъ недостатка ране нама и коньма у Монаст. Боговађу у валѣвской, па кадъ смо узели Смедерево, преместимо у Смедерево а после у Београдъ — я онай одговоръ аустрискій да намъ помоћи немогу оставимъ у нашемъ совету, у Архиви да се храни, ако бы насъ Немци кадъ годъ прекорели зашто смо мы оставили нѣи као прве и ближнѣ коншіе, а отишли тражити Русію за покровителя, да имъ смѣло можемо казати, да су они насъ оставили а не мы нѣи, и да виде наша у Марту прошенія и нѣиовъ одговоръ у истомъ месецу 1804 године; као што су мене неки великаши у Цесаріи кадъ смо пребегли 1813. год. и корили, но самъ се я тизимъ изговарао кое и нѣе лажно, и они све то сами знаду да човекъ кадъ се дави макаръ зашто вата се, макаръ е безъ надежде, а колико болѣ држи се где тврду надежду има, као мы на Русію — и колико самъ жаліо за онимъ писмомъ кадъ ми е требало да га покажемъ само, но нисамъ ни знао где е. Мисліо самъ да е у совету изгорело, или да га е мой стрицъ Яковъ, кое ми е казивао, закопао у Београду са прочимъ важнимъ писмама кое се наше политике тичу. Но по некомъ времену кадъ г. Милошъ опетъ умири ово землѣ, пређе и Груевићъ Міяило (Міяило кои е при паденію Србіе 1813. год. у нашемъ совѣту секретаръ быо) и почнемо се о ономъ аустрискомъ одговору и о прочимъ важнимъ писмама разговарати коя се тичу наши ондашнѣи обстоятелства и кое съ

киме преписки, онда ми онъ каже, да се онай првѣй одговоръ аустрискій десіо међу нѣговимъ прочимъ писмама и кадъ е онъ изъ Београда побѣгао, и у селу Ади, кодъ Дунава сѣдіо, да су дошли Нѣмци и сва нѣгова писма однели и прегледали и све опетъ му вратили, само су онай одговоръ задржали кои су у Марту месецу Србїи дали.)

Изъ Петербурга 14. Дек. 1804. пођемо я и Протиѣ Іово. Истога дана Василіе Карамзинъ донесе ми ово мало у кадиѣ евангеліе, кои изнутра своіомъ рукомъ на корица написа овако: „високопочтеному господину протоіерею Матвею Ненадовичу въ знакъ искренняго своего почитанія и доброжелательства, ему и ближнимъего В. К. 1804. год. Декавбра 14. день. Еванг. Мат. глава 10. стихъ втори. Еванг. отъ Іоана глава ѡї стихъ ѡ: и ѡд.“

Ово самъ евангеліе я донео и кадъ смо 1805 совѣтъ устроили я самъ га био поклоніо совету Србскомъ и око тогъ смо совѣтнике скупляли и било е у совѣту до 1813. Кадъ смо у Сремъ прешли незнамъ ко га е пренео, но после 1816. год. опетъ мени дође у руке овако разрушено, зато га веће никуда недамъ изъ наше куће, и ви га чувайте, ако е овако разрушено, нека се знаде да е и оно трпило страданіе. Донео самъ онда и оно велико оковано евангеліе у нашу Бранковичку цркву, у Врелянску мало поманѣ.

Тай данъ 14. Декем. пођемо изъ Петербурга, (а на три дана пређе дали су намъ Руси по 300 р.) преко Варшаве, Галиціе у Мађарску, дођемо у Токай Януара 5. у вочи Богоявленія 1805. год. преко Дебрецина у Арадъ. Ту се мало са Савомъ Текеліомъ поразговара. У мене е био кожу руски до землѣ, рукави до прста, штанкомъ опасанъ, капа на глави руска, зимна црна, чизме мачкомъ поставлѣне. Дођемъ

Текеліи на врата, непуштаю ме у собу; замолимъ за кратакъ разговоръ съ господиномъ, кажу му какавъ мундиръ имамъ; рекне, уђо скинемъ капу, види големъ перчинъ а малу браду (ербо е была млада). Текелія: „молимъ тко сте и одакле?“ — „я самъ Србинъ изъ Србіе.“ Одма дуну угаси свећу, и рече: „Вы сте Ненадовићъ?“ Кажемъ, Есамъ. (Већъ е онъ чуо и знао да самъ я очо у Русію). Пита ме каква е надежда? Кажемъ да е прилична — —. Нѣгова сестра дошла и много гостию има, одемъ скоро. Пустъ сокакъ, блато до колена, идући у бирцаузъ по мраку кожу се савъ до колена укаля, диго га у руке, спаде една чизма, узе е подъ пазухъ, спаде и друга и една чарапа, све то покупи изъ блата, едва ноге изчупамъ. Чини ми се да нигде онакога смолнатога блата као у Араду нема. Дођемъ, едва погодимъ у квартиръ, све бацимъ уморанъ сѣднемъ зноянъ; а Протићъ: „ха ето твога Текеліе!“ види да ми е уморъ и мука досадила, хвала му узе те ми све изопира, намѣсти да се суши. Дођемо на Дунавъ, пређемо у Србію. Дођемо у Кличевацъ бинбаши Миленку Стойковићу; Протићъ оде кући.

VII.

Миленко даде мени свога хата, петъ момака и сексану да ме до Катића у Рогачу одпрате. Таманъ пређемо на Кулићу Мораву, одмакнемо еданъ фрталъ сата одъ скеле, трчи еданъ човекъ на коню мимо насъ, само повика: „бежите ето озго Турака!“ а мы натгагъ, уђемо у скелу и на десни брегъ излазимо.

Дотрчаше турски брзоконоџици напредъ, повикаше: „ей, дай лађу, дай лађу!“ Мы одъ онога човека дознамо да су Турци крџалиѣ. Одма пошлѣмо за бинбашу Миленка и явимъ за Турке; а веће сва войска крџалиска дође, и сяше, водаю конѣ и вичу: дайте лађу. Мы ђоя неотице упустимо лађу съ брода низъ Мораву, и вичемъ на возаре: „држите лађу, држите оде лађа!“ до еднога врбляка и ту е свежемо у врблякъ, онда Турцима одговоримъ: да несмемо дати лађе докъ недође бинбаша Миленко, но причекайте садъ ће. Турци кажу: „мы смо изъ Београда, изунъ имамо одъ Кара-Ђорђа да идемо на нашъ вилаѣтъ; но дайте лађе.“ Кажемъ: да ми вѣруемо но лађе безъ бинбаше несмемо дати, но вы раатъ будите садъ ће онъ доћи.“ Турци конѣ повезаше ватре положише, кафу пеку и пию; до сатъ ли два ли, дође Миленко, огрте влашку белу кабаницу, и влашку капу, и дозива ѿ турски, каже: Селамъ вамъ е одъ бинбаше, садъ ће доћи, но кажите ми ко сте вы? — Турци кажу: „Мы смо изъ Београда Гушанац-Алине бинбаше, Али-Призренъ и Бећир-Бакова, отпуштени смо да идемо на вилаѣтъ.“

На обали има око 50. и више денькова памука, онда повика Миленко, дайте тай памукъ поваляйте на скелу да у лађи узгред превеземо, и Турци ми-сле истина е; но Миленко нареди све денякъ до денъка и начини бусію, а веће и войска поче придолазити.

Онда Миленко скиде влашку кабаницу и капу, па рече Турцима: „Ево мене Миленка, дођо; но ко сте вы и куда ћете?“ Кажу они ко су и куда мисле и да су они друштво Гушанац-алино, и да имаду допуштенѣ, а да е Гушанацъ остао у Београду. Пита ѿ Миленко, а коимъ сте путемъ у Београдъ дошли, и колико васъ има? Кажу Турци да ѿ има триста душа, а да су дошли преко Ђуприѣ, џадомъ великомъ.

— Миленко њима каже: да они опетъ могу ићи цадомъ којомъ су и дошли, а да овуда њима проћи крозъ вилаетъ неда. Турци еднако вичу: Мы имамо и одъ Гушанца и одъ Кара-Борѣа изунъ. — Миленко „Јузъ изунъ! — сто изуна — и да е самъ Кара-Борѣе и Гушанацъ я овуда недамъ проћи.“ Веће е мракъ, наше войске дође доста, Турци се зановише.

Но кадъ види Беѣир-ѣаковали и Али-Призренъ, да онде прећи немогу, они са 20. друга сѣдну ноћомъ у лађу, низъ Дунавъ дођу у Градиште, изађу на суво, кажу у Градишту ко су, и где имъ е друштво остало возећи се на Морави. — Но Градиштани недопусте преко села да сами иду, куда оће, но имъ рекну да ии одпрате узъ Дунавъ до њіова друштва, и пођу; а кадъ виде Турци да ће изгинути, онда у едномъ селу утрче у еданъ котаръ (сенякъ), и почну се тући, најпосле западе сѣно и потрпаю све оружје и најболѣ ствари што су имали у ватру, и ту и они сви изгину и погоре.

Ови на Кулићу опетъ рано искаше изунъ да се превезу, но кадъ имъ одреко смо конечно, а они окретоше узъ Мораву, и између Багрдана, — управъ мѣсто заборавіо самъ — на конаку удари Кара-Борѣе съ войскомъ и све ий поби и плячку узму. (И то се онда говораше, да е Гушанацъ назвао њи невѣромъ кадъ га оставляю и да е писао Кара-Борѣу да ће они изъ Београда побѣћи, да ий дочека и побіе. Та прилика може бити). Ово е било 1805. Јануара око 10—12 ли, ербо смо я и Протићъ емачно были у Токаю 6. Јануара на Богоявленіе, и како смо прешли другій данъ то е было.

Я оданде у Рогачу Катићу, у Тополу Кара-Борѣу, и у Бранковину; и дуго самъ чувао мой мундиръ, руску кожушку, капу и чизме мачкомъ поставлѣне.

По некомъ времену саставимо скупштину неки други послова ради, молимо се Богу у Врелу кодъ цркве, народа много, изнесемъ я оно велико евангеліе предъ цркву, и цѣливаю люди, я кажемъ: да е ово свето евангеліе послао по мени самъ царъ Александеръ, да га цѣливамо и на нѣму се закунемо да се не издаемо, и да ће намъ онъ помоћи скоро, но они да то сви тае да не бы Турци дознали, а мы ћемо сви да вичемо: да смо царева рая, и да ћемо данакъ давати, а да ћемо зле Турке и зулумѣаре тући, и да ћемо кнезове у Цариградъ слати и т. д. Люди све то мени као свецу вѣрую, и кажу: вы уређуйте и како најболѣ знате, а ми ћемо слушати.

Будући докъ самъ я изъ Петербурга у путу быо, наше су старешине чиниле скупштину, порезали трошкове, и свакій по својој нахій купили араче по 3. гроша на главу, ербо е требало и за пуштанѣ Беѣир паше изъ Београда, кои е био кодъ Гушанца-Аліе као подъ стражомъ, да му даде айлукъ што су му дахиве дужне остале; и нѣ га хтео одпустити докле наши комендати нису дали земунцима облигаціе, а Земунски трговци даду опетъ одъ себе Гушанцу облигаціе да ће они изплатити, и тако Гушанацъ одпусти. Беѣир-пашу башъ на самъ Митров-данъ т. е: 26. Окт 1804. и дође на Палежъ на конакъ. Удари повелики снегъ, везиръ дозове стрица и рекне: „Якове, ето ти чадора, ето топова, ето џебане, то е све царско! и вы ако сте као што велите царева рая, а вы пошльите за номъ а я одо, ако нисте царева рая, ето вамъ топова а ето и џебана па што вамъ драго!“ узяше на конѣ и оду по снегу. (Али валя да знате и то, да су Бошняци се поболѣвали многи у Београду, паѣъ утеку до у нашъ догоръ, и узму пасошъ да иду у Босну, но Срби сретну на Дубокомъ, побію, кои ли пређе

преко колубаре сиромѣ преко валѣвске нахѣ такођеръ изгинуло е; невѣруе се да е пола очло у Босну колико е са везиромъ дошло, но све скоро пропало).

Но садъ што ће Яковъ. Држећи се да смо свѣ царева рая, морао е оно све одпратити на Дрину и на Бодовинци Туркомъ предати и квиту узети, како е сигурно све царско Туркомъ предао. Ову квиту, кадъ смо у пролеће наше депутате у Цариградъ послали, по њима и квиту (послали), одъ кое се Порта увѣрила да смо башъ права рая кадъ нисмо њѣгове топове и муницију уставили и себи задржали а лако се могло.

У валѣвској нахи 1805. био е арачлія попъ Павле Марковићъ изъ Такова. Те се зиме кое арачъ, кое пореза Гушанцу, кое за џебану купио; и на пролеће учинимо скупштину у Пеђане више Остружнице, у едной поляници окруженој све шумаромъ, и чувамо страже да не бы Турци изъ Београда ударили. Онде простремо едно япунце црвено, и броимо новце арачке и пореске, одъ сваке нахѣ донешене. Около сѣде све старешине, и Кара-Ђорђе, а кадъ се накупи на япунцету велика громила новаца, дуката и бѣли, онда Кара-Ђорђе рече: „ето коѣкуде, ели ово право ово-лике силне новце давати Турцима, да насъ болѣ туку, или е болѣ за ове оваке новце куповати џебану, па мы да Турке биѣмо?“

Онде су намъ били дошли два боляра одъ Влабега изъ Влашке да насъ увѣшчаваю (и то е по налогу портину) да се прођемо и да се небѣмо, да се порта не бы на насъ разлютила. Мы боярима кажемо; да мы у свачемъ смо порти покорни; а ето гледайте колику смо страшну суму се задужили, докъ смо Беђир-пашу одъ Гушанца одкупили, и да нисмо цару покорни, мы би могли лако и Беђир-пашу побити, и могли смо оне топове и муницију себи задржати, кою

е Беѣир-паша у нашимъ рукама оставіо, но смо права рая царева, кои смо то све на Дрину одвезли и Туркомъ предали преко Дрине, и ево турски тавилъ (писмо) и тако далъ. Но мы увѣравамо, преко све покорности цару, мы ови Турака зулумѣара у Србиі трпити нећемо и самъ царъ да заповѣди. (Видићете писмо Влабегово како намъ пише 1805. год. Мая 17. у моимъ прочимъ писмима).

Одъ ти новаца изплаћуемо дугове Гушанчеве и за цебану; изпратисмо наше депутате: проту изъ Шопиѣа, Стефана Живковиѣа, и Протиѣа Јову до Букурешта, пакъ Јова да остане у Букурешту а Чардаклиа да иде у Стамболъ. Мы смо у прошенію нашемъ записали да шалѣмо два наша посланика, али трећи да стои свагда по гди у тайности, да може свагда у руску мисию одлазити, и наставленіе примати, као што су намъ у Петербургу казали Руси. И послали смо порти све наше рачуне: колико смо преко нашега обичнога данка страшну суму морали дати, кое око Беѣир-паше и нѣгове босанске войске, кое за одкупъ одъ Гушанца за Беѣир-пашу, да се царъ на сиротиню коя се задужила смилуе и т. д. Ово е было последњи дана Априла 1805. года у Пеѣани.

Казао самъ напредъ како е Мусага јоште у Августу 6. 1804. мимо Ћурчию прошао и у Шабачкомъ баиру преко 70 душа убіо, у градъ ушао, новце ископао и опетъ на Дрину побегао. Договори се Яковъ и Катиѣъ Янко (я самъ онда у Петербургу быо) покупе войску око Добраве, да учине освету надъ Шабачкимъ Турцима што су преко уговора вероломно Мусагу у градъ пустили, и пођу ноћомъ, а быо е великій снегъ и мразъ; но издалека войска путуюћи едва по снегу у саму зору предъ капию шабачку дођу. Капія была отворена, пођу унутра улазити први, а

други јоштъ изъ далека иду. Таманъ оца изађе да на цамій заучи сабу — барямску јутреню молитву — (а то было башъ на турски барямъ) кадъ угледа где први улазе на капию, а други се црне на снегу и за њима иду, мане се оца сабе и молитве, веће изъ гласа повиче: аманъ Турци умети Мухамедъ, уђе Вла на капию у шанацъ. Грну сви Турци на капию дочекаю наше, многога у кућама убию, а друге са-тераю у ендекъ око Шабца. Веће е свануло, изъ ендека нико побећи несме, ербо е полъ, кои побегне тога Турци онако у полю убию, и тако е и Яковъ и Катићъ, вазданъ стояли у ендеку до мрака, нити еду ни пию. Турци су доносили вреду воду те на њи просипали, доносили кошнице међу њи бадали, да иј пчеле колю; ту е много наши најболѣи момака по-гинуло, као некій Митаръ Миличанацъ врло богатъ трговацъ, Станко мога оца пандуръ изъ Платичева сремскога, кои е кодъ насъ са женомъ у кући био и добро се обогатио; некій Митаръ Цинцаръ у могъ оца хану на Палежу ортакъ, био богатъ и јунакъ, и прочи много е изгинуло до мрака, а кадъ се смркне јурише и побегну у баиръ, а Турци съ леђа многога ране а многога и убию. Говоре да е око 60 онда по-гинуло, а у наши е и цебане было нестало; али е и Турака баръ толико пало. То самъ слушао кадъ самъ изъ Русіе дошао, а ту био нисамъ.

Јоште и о овомъ дѣцо да вамъ кажемъ. Кадъ самъ дошао изъ Русіе, они наши ускршњи поста пише ми Јанко Катићъ да су сви момци одустали Кара-Борђа, и самъ остао, но брже да му у Рогачу дођемъ да идемо у Тополу да видимо шта е било. Ја за данъ у Рогачу дођемъ, сутра одемо у Тополу съ наши по петъ момака. Дођемо кући Кара-Борђа, то никога кромъ кућевни слугу и госпође Елене, питамо гди е

господаръ? — „очо е у Крѣвацъ,“ а гди су момци? — каже, „ту ономадъ уютру спремили сви конѣ, до-
хоше и рекоше збогомъ остај господару, мы одосмо
нашимъ кућама, неможемо бадава тебе служити, а
кадъ на войску поћешъ мы смо съ тобомъ готови.“
Мало постоя дође и Кар-Борђе самъ на дорату, са
нѣговимъ сеизомъ Симомъ. Исто и онъ каже, али е
лютитъ као змїя, мало и говори.

Мы пошлѣмо за булюбашу Петра Јокића, и у Га-
раше за булюбашу Милована, за Плякића у Каме-
ницу, да они покупе све момке и у Тополу дођу. Че-
камо неколико дана, дође Милованъ булюбаша изъ
Гараша, Марко изъ Ягнѣила, Урошъ изъ Жабара;
Петаръ по пре е дошао, и тако сви око 40 момака
изкупише се. Кара-Борђу ни еданъ не иде, нити ѿ
онъ прима. Упарадимо све момке и питамо ѿ зашто
су они оставили сама господара, и зашто намъ ка-
зали нису, да они неће кодъ нѣга бити, мы бы одъ
сваке нахїе одъ насъ по петъ момака дали да кодъ
нѣга буду, ербо е и греота и срамота да нашъ вождъ
самъ безъ момака буде, и вы сте не само нѣму по
свима нама и народу као неки неверлукъ учинили, и
ко се у васъ одъ садъ поуздати може и т. д. — Они:
„истина да смо ружно учинили, требало е да смо и
вама явили или баръ чекали до скупштине, као што
вы велите, али мы неможемо кодъ нѣга безъ плате
стояти. Мы свакій данъ трчимо тамо амо, нѣгове за-
повѣсти и вилаетске уредбе разносећи, конѣ потрсмо,
руо подерасмо, а кодъ куће наши послови пропадаю,
а мы смо готови кадъ годъ пође на войску, мы ћемо
са нѣмъ, и т. д. Но ако оћете намъ опредѣлити што
годъ плате мы ћемо оцетъ му служити и вѣрни као
и пре бити.

Оду они на свое квартире, а мы одемо г. Борѣи, онъ, едно лютить а друго му е жао, скоро да сузе непусти; кажемо да се момци каю што намъ нису пређе явили, и да они моле да имъ се што айлука опредѣли — „а господару! немогу безъ плате макаръ колико служити.“ Онъ каже: идите, како знате тако и уредите.

Мы се договоримо да имъ обрекнемо плате на месецъ по 60 гроша; (онда е было дукать цес. 10 гр.) т. е. по 6 дуката на месецъ; искупимо момке и кажемо да имъ таку плату опредѣлюемо, и да одъ насъ гледаю, кои хоће нека остане, кои неће нека садъ иде кући да знамо, а мы ћемо на нѣгово мѣсто изъ други нахія момцима подпунити, ербо свуда добри момака има. На то сви пристану и благодарю, обрекну се да ће они и у напредакъ у нѣговой служби бити. Мы кажемо да то нѣ у нѣговой само служби бити, но то е служба цѣлога народа нашего, ербо е Борѣе свію насъ врховный вождъ, а вы нѣга чувате као еданъ аманетъ народни, и кои одъ садъ nebude у найвећой опасности са нѣмъ, веће одъ нѣга одустане, тай ће се звати издаица народни и мы ћемо онога кои бы га издао у чемъ изнаћи и уфатити, пакъ не само нѣга но и нѣгову цѣлу фамилію іоште и одъ тетке дѣте на ватри спржити. Кои то некабули нека изаће изъ параде и нека слободно иде кући, а наша ће брига бити Кара-Борѣи момке набавити. Они сви у гласъ: мы кабулимо, и сви остаемо кодъ нѣга, само да намъ айлукъ кои обрекосте даєте, да можемо куповати конѣ и одѣло и т. д.

Одемо садъ Кара-Борѣи и кажемо све. Онъ сѣди у авліи. Мы доведемо све момке, и кои къ руци, кои къ чему, говорећи: прости намъ господару, мы смо погрѣшили, ево се каємо, и предъ ова два господара

се заклели; ево и теби се опетъ заклињмо да ћемо бити до смрти вѣрни. — Нѣму се завртоше сузе и рече: айте, айте, свак' на свое мѣсто, а што е било било, да е просто, ни спомена нема; а одъ садъ кои жели одъ мене да изађе нека ми напредъ яви и т. д. Сотимъ посао свршимо. Онъ мене и Катића добро угости. Сутра данъ у Рогачу на конакъ Катићу, пакъ у Бранковину.

VIII.

Божа Груевићъ (Теодоръ Филиповићъ) првѣй секретаръ совета, у Априлу месецу дође. Нѣгова е старина и фамилія у нашему селу Врелу, но онъ е сѣдио кодъ насъ у Бранковина, и почео писати устроєніе совѣта, каковъ совѣтъ треба да буде у нашимъ ондашњимъ обстоятелствама.

У Юнію месецу дође намъ писмо одъ г. Борђа: да я повеземъ топъ и нѣму у Тополу дођемъ, да идемо да біємо и попалимо Карановце; Яковъ да узме доста войске, да изађе ни Ужичку међу одъ Валѣвске нахіе; а Миланъ и онъ да одъ Рудничке на међу изиђу и чуваю да небы Ужички Турци пошли у помоћъ Карановцу и нама съ леђа дошли. Я спреимъ едно 100 момака, ербо онъ каже да онамо има войске, али топа нема, и Божа Груевићъ самномъ пође, и како онъ у свомъ журналу пише, да смо изъ Бранковине за у Тополу пошли Юніа 7. и сваки данъ где смо пролазили и како смо Карановацъ тукли, освоили 29. Юніа на Патров-данъ и попалили, на кратко описивао. И ово пише. Кадъ смо дошли у Тополу како насъ е

г. Борђе угостио и на нѣгово т. е. Божино питанѣ о востанію, и да му е Кара-Борђе казивао овако, вели Божа: изъ уста его слисахъ начало востанія Сербовъ, пришедѣ къ нѣму Турки да га сѣку као и друге, онъ ихъ растера, побегне, сазове Станоя, први данъ нѣи 4. била, трећи данъ 9. седми 300 а дасети 2000. говорећи: ако намъ е по самомъ гинути нека смо у гомили да гинемо. Потомъ визитира момака пушке, у многи празне биле, ни еданъ фишекъ, многи еданъ фишекъ у пушци, „нећу пуцати докъ къ нѣму недођемъ и убити узмогу и узнамъ сигурно.“ Онда распусти но да буду готови сваки путъ кадъ ихъ позове; распусти зато да Турци децу непотребе. Онда чувши да сви устаю потеря све, и кои нѣе хтео, нѣму Турчина обеси на врати, или заколѣ. Онда боећи се село глобе сви устану. — Ово е вако записао Божа Груевићъ да му е К.-Б. изъ уста казивао кадъ смо на Карановацъ пошли у Тополи на вечери.

Ајде кадъ самъ око Тополе да запишемъ што ми е казо еданъ старацъ, Станко изъ Врбице, кои е био у чети када е Кучукъ-алия у Врбици на Кара-Борђа ударіо и ђуракъ му отео. „Удари“ вели „Кучукъ изненада, а мы се почесмо тући а къ планини измицати. Ту намъ погибе тринаестъ момака осимъ ранѣни. Едва узъ полѣ измакосмо у буковичку планину. Ту се поискуписмо и чувамо да небы Турци у планину у роблѣ ударили. Кучук-Алија се у Врбици заноћи. У два сата ноћи повика еданъ изъ нѣгове войске „Ај, чуй Србине, одоше Турци путемъ на Плочникъ.“ (великимъ друмомъ.) Мы потрчимо. На Плочнику уватимо бусію; но онај превари и проведе Турке другимъ путемъ на Баню и Тополу (ербо е онуда мали путъ бую) пакъ у Крагуевацъ. Вальда е оно викао Максимъ кнезъ изъ Губереваца кои га е

свуда водіо. Кучук-Алія осване у Шльивовомъ селу, увати три човека и посѣче, пакъ у Крагуевацъ оде, покаже Кара-Борѣвъ ѣуракъ и селяци почну заиру доносити му.“ И ово ми каже Станко изъ Врбице, кои е съ К.-Борѣмъ быо на Новом-Назару: башъ на св. Борѣа 23. Априла, пакъ и на Суводолу, где е ва-рошица, и има кула, и да е преко 600 Турака по-гинуло али е и наши доста, и дође гласъ за про-пастъ на Каменици те се вратисмо, а били смо пошли да се са Црномъ Горомъ састанемо.

(Пожаревачка нахія). Год. 1805. разбіе Миленко и Добрняцъ Афиз-пашу на Иванковци, 6. Августа, на-тера га у Параћинъ. То вече дође ноћомъ К.-Борѣ и Младенъ съ войскомъ; Миленко помисли да се Турци повратише, опали изъ шанца пушкама, докъ Кара-Борѣ залуна добошъ, тако се познаду.

Сутра 7. извезе Кара-Борѣ топъ у винограде Параћинске, опали на Параћинъ, Афиз-паша побегне. Кара-Борѣ ніе пустіо войску у Параћинъ, будући е оно другій пешалукъ, Лесковачкій. Афиз-паша одъ резилука у Нишу умре. Наши депутати Мая 28. дошли у Цариградъ, предали Султану прошеніе 1. Юнія. Како чуе руска мисія да е Афиз-паша на Иванковци разбіенъ, узме наше депутате, Проту и Чардаклию, у едну лађу и 27. Августа у Одесу пошлѣ. — Живковићъ Стева пре е одъ порте са изуномъ пошао преко Влашкс, ѣоя да каже да е Афиз-паша одъ цара по-слатъ, да се Срби неки побили, но нека Афиз-пашу послушаю. Докъ е дошао Стева, Миленко Афиза по-тукао. А да е и дошао Живковићъ небы Афизу по-могао.

Опоени трима славнимъ побѣдама, позовемо врх. вожда да дође у Боговођу, да Богу благодаримо, и нѣга на ново међъ народомъ прогласимо, кои смо

одъ три нахіе скупили, одъ валѣвске, шабачке и рудничке, потврдимо и многолѣтствіе бы одговорало хиляда пушака и два топа. Онъ пише да онъ воли у Борку, но да дођемо кнеза Симиной кући. Одберемо валѣвски, шабачки и руднички 4—500. најотмѣнији люди, и владику Антима. У Борку скупштина. Међу прочимъ опоменемъ я, као што самъ и пређе свакомъ по особъ говоріо, за совѣтъ. Како К.-Борђе, тако и све старешине одобре, да я бирамъ кога хођу, и тако я накупимъ шесть совѣтника одъ кметова и трговца, и кажемъ: да мы само име совѣта за време чувамо, а кадъ се умиримо то ћете вы, главни команди бити у совѣту, и т. д. Кара-Борђе одреди да у Монастиръ Волявчу идемо и тамо сѣдимо, већъ мы, каки смо таки смо, даду мени првенство, и одемо у Волявчу. То е было Августа 15. на велику Госпођу 1805. — Божа Груєвићъ и секретаръ и концеписта, архиваръ, столоначалникъ и сва званія на себи носи.

У Волявчи пустина, планина и врлетъ, нити имамо шта изести ни попити, прави пустиници и постници. Замолимо г, Борђа, одобри, премѣстимо се у Боговађу, где свашта на колима доћи може. (А не као у Волявчи, човекъ на леђи донесе по 40 ока брашна, и то кукурузна, јоштъ да га има доста.) — Садъ ако и есмо у Монастир. ћелијама, опетъ нисмо испосници, ако се и изъ свои кеса ранимо као и у Волявчи.

Међу тимъ временомъ, убію Смедеревски Турци кнеза Ђушу Вулићевића. Кара-Борђе почне тући Смедерево. Пише мени одемъ изъ Боговађе, тучемо Смедерево и узмемо. Онъ заповѣди, одемъ у Боговађу допратимо совѣтъ у Смедеревскій градъ, и тамо сѣдимо.

Јануаріа 4. год. 1806. пише ми Господаръ Борђе, дођемъ у Кнежевацъ; 5-га рано пођемо на цареву

Ћупрію на Топчидеръ, съ тимъ уговоромъ, да узгредъ ако нађемо какви Турака узпутъ закачимо, али да непочинѣмо великій бой, ербо у насъ нема ни стопедесетъ коньика, а пешака ни мало; изтрча ће Турци изъ Београда где іѣ много има. Веће наши брзоконьици отрчаше, у макишу салетише око 20 кола турски са сѣномъ, почеше пуцати. Турци одъ кола начинише кару, бране се. Чуе се бой у Београдъ. Мы одемо путемъ Жаркову, а стиже Дема, Гушанчевъ кабадаиѣ, са стотину хатліѣ, а другіѣ изъ Београда булюкъ за булюкомъ трче. Повика Катићъ: „брду! у шуму барякъ?“ и тако уграбимо у шумаръ. Крѣталиѣ оду путемъ, затеку Поповића Павла изъ Вранића са 20. момака у Майданима, кодъ бели вода, обтеку, потуку се; а другіѣ отрче у Желѣзникъ, око шанца затеку люди, и 7. глава одсеку и побегну на трагъ. Оставе Поповића ранѣна и іоштъ два момка, а други здравѣ се одбране. Дођемо у Желѣзникъ, видимо седамъ безъ глава, а Кара-Борђе: ха, по души васъ чувай добро стражу чувай!

Одемо у Остружницу, спреми мене и Божу у Бечъ молити императора Франца за цебану и друге потребе, одакле пошлѣмо прошеніѣ императору Александру рускомъ, сотимъ и у Цариградъ Султану. То ће бити око половине Јануара 1806. год. тако ми се чини.

Бавећи се ѣ у Бечу изађе Кара-Борђе и Яковъ съ прочомъ войскомъ на Дрину ниже Лешнице, гди ѣ Мемедъ капетанъ Видаићъ довео войску, у Жичкомъ полю побію се, гди ѣ Кара-Борђа тана у вратъ ударило, но свилена марама ніѣ дала пробити; те се Кара-Борђе уклони подъ Видоевицу. Турци обколе нашега булюбашу Живка Дабића и писара Кара-Борђева, Јанићію, вазданъ на нѣѣ юришали и едѣ іѣ мракъ отме, те се измакну а Турци продру у Шабацъ. Кара-

Борђе изподъ Цера дође близу Мишара, у Єленчи око шљивака начини нешто шанчића одъ прошћа. Ујутру изађу и шабчани съ Мемедомъ Видаићемъ, нагло ударе на шанчићъ, но њи храбро одбију, тукући се вазданъ и савъ шанацъ обтекли; докъ предъ вече неки калуђеръ изъ Каонскогъ манастира Макарије, и Петаръ Молеръ са 20. момака изъ шуме проспу пушке, повичу јуришъ, јуришъ браћо, ви одозго; побегоше Турци! — Тако се Турци поплаше. побегну Шабцу. (Јкова е јошъ на Дрини танае зврцнуло у главу, и по пре отишао у Бранковину да се лечи). Ту е Кара-Борђе био у великој опасности, како е самъ у шанцу говорио: по души ти те шљиваре Босанске, како неће да се безъ зла окану.

Ту чуе Кара-Борђе да е одъ Сребрнице Асанпаша у то време — знајући да е наша валѣвска војска на Дрини сва — съ војскомъ дошао у Валѣво, Бранковичку цркву и наше куће попало, и околна села. Ону ноћ онъ — Кара-Борђе — Живко Дабићъ и Милованъ Грбовићъ, поитаю съ војскомъ, дођу у Бранковину, а Турци већъ побегли, и они трчали за њима до на планину, немогли стићи. Ово ми е казивао поцъ Сима Поповићъ, да су у Пођути покладавали кадъ су се вратили, и да е црква и наше куће и село изгорело башъ на наше задужнице.

Изъ Бранковине пише мени Борђе Петровићъ, вели овако: ваше су куће и црква попалѣне, но ваша се фамилија спасла, у Тамнавскомъ збегу здраво и мирно. Немой се бринути но гледайте ваше дѣло за кое сте отишли. — Ово самъ писмо приміо у Бечу.

Војска се наша опетъ врати у Варну и око Добраве одъ Шабца чувати, а Кара-Борђе у Тополу.

Ј дођемъ съ Божомъ изъ Беча, издамъ налогъ шта смо свршили, и донесемъ 1000. комада ракетли

велики, да Шабацъ палимо, кадъ му ближе дођемо. — И одемо опетъ у Смедерево у совѣтъ на наша опредѣленія и тамо сѣдимо. Докъ између Воскресенія (ово ми е Гая Дабићъ казо, да е по воскресенію у вторникъ или среду светлу бой био на Чучуга, я самъ заборовіо быо) чуемъ я да се одъ Сокола войска спрема на валѣвску нахію, кою е покупіо око 5800. Турака, неки валѣвацъ Цора-Османъ. Знаюћи я да е сва валѣвска войска према Шабцу, поитамъ изъ Смедерева, дођемъ у валѣвску нахію, пођемъ Сви-леуви, дознамъ да су Турци попалили попа Лукине куће, и отишли у валѣвску нахію, и у селу Чучуга на конаку. У селу Брезовици одмараюћи конѣ, кои су већъ посустали были, икупимъ седморо, осморо момчади. Пођемъ право за Турцима. Веће чуемъ пушке и познамъ да е бой. Мало, сретнемъ Весу изъ Любинића са 7. момака. Каже ми: неиди, Турци све растераше; я отрча да роблѣ укланямъ. И нехте се са мноми вратити. Я пођемъ унапредъ, пушке непрестаяше. Я идемъ на сентъ, и веће свану; докъ сада текемъ чуемъ плотуне, пуцаю опетъ на ономъ мѣсту, но валя ми донде добаръ сатъ и по путовати, а конѣи посустали. Чуемъ гди много пушака и плотуна пуца. Докъ еданпутъ окрете се гласъ од пушака узъ Убъ. Познамъ да една войска бега, али е наша али Турска. Изађемъ на путъ куда су Турци побегли; нађемъ на путу едного, мало далѣ два и три мртва Турчина. Чуемъ еданъ сатъ одъ мене гди пушке пуцаю али све далѣ. Сађемъ на воду Убъ, нађемъ Якова и Луку, а они се вратили одъ тераня, ербо су уморни одъ Шабца итаюћи и ону се ноћъ тукући.

Питате ме, кадъ е валѣвска войска кодъ Шабца была, тко те Турке разби? — Ето вако е было: Яковъ и попъ Лука и Живко Дабићъ, како чую да

су Турци у Свилеуву дошли, крену се итно и неза-
стану Турке у Свилеуви, за њима пођу, стигну где
су у Чучуга на конаку Турци. Они дођу близу, и
разреде войску која ће сѣ које стране ударити, оставе
рокъ када Турци проуче яцію, т. е. у два сата ноћи,
кадъ се добро смркне, они сваки са своје стране се
прикуче, како два сата буду, јурише са три стране,
и проспу плотуне. Турци одъ ватра побегну, оставе
покрај ватри печене яганъце, сву вечеру, савъ пртлягъ
и плячку, побегну, неки се у вирове убске подаве,
доста њ и мртви остане, а други подъ едно брдо
узкрај пребию. Наши сву ноћъ изъ мрака пуцаю;
(кажу да е било 5800. Турака). Кадъ се већъ зора
укаже наши даду знакъ те се сва войска наша, кромѣ
коньика, прибере на едно брдо у винограду, ограда
нешто шанчића одъ прошћа, Турци нагло ударе
тако да су баряктари до прошћа баряке доносили, и
надъ шанацъ надносили, но ту су сви гинули и ба-
ряке поредъ шанца остављали. Много е и други осимъ
баряктара, Турака падало, и у нашемъ шанцу много
се ранило и коня погинуло. После трећегъ јуриша
Турци се поизступе мало, метеризе поватаю и изъ
шешана туку.

Околна села како су чули пушке у Чучуга, сви
грну, старо и младо у наоколо долазити, докъ и Ми-
лованъ Грбовићъ и Молеръ изъ Кличевца, узпутъ
јаве селима, кои се сви искупе, и одъ села Докмира,
повиче Грбовићъ и Молеръ: ай браћо држите се,
удрите се, ето насъ вама у помоћъ! У истый часъ
погине Џора-Османъ, турскій старешина. Турци по-
бегну, а наши заокупе, и они одморни одъ кућа, по-
тераю. Турци бегајући побацаше пушке, альине, обућу,
да бы лакше бегали, али забадава, Срби стизаю, и
кои сабљомъ, ножемъ, ко и бритвомъ колѣи, кои прош-

цемъ и крляѣмъ у главу туци. Мой старій братъ Петаръ на конакъ четири жива доведе, те ѿ едно дѣте исѣче. Казивао ми е скоро Гая Дабићъ чіе е оно дѣте было. Главѣ нису сѣкли, ерѣ су сви разнимъ халынама, пушкама и другимъ плячкама натоварени были. Ови су терали донде, докле ѿ нису Милићъ Кедићъ и Недићъ Мияило са своіомъ войскомъ су-средли; пакъ ови уморни вратили се а Кедићъ отера до Соколске нахіе, докъ Гача и попъ Мића изъ Скадра ѿ претераю до Сокола. Казую да е преко 2800. Турака погинуло, и оно што е утекло, на добримъ коньима, а пешакъ слабо е утекао, и то босо и голо и сакато. —

Кадъ се наша войска испусти на конаку на Убу, ту самъ видіо у наши войника доста сабаля, ножева крвави и пребіени, кундака у пушака такође изпребіяни изломлѣни, и одъ Турака сваке плячке добіени. Ту ми е врло жао было што и я нисамъ могао у бой стићи. Но хвала Богу и браћи Србима, осветише нашу цркву и наше куће. Ово е было на светли уторникъ 1806. — Наша се войска врати опетъ Добрави чувати Шабацъ, и у Варну.

IX.

Асан-паша покупи око 1000. Турака преко Ядра продре у Шабацъ, одъ шабачке нахіе, кметова око 20. отиду предаду се и однесу запру. Асан-паша задржи десетъ а оне друге пусти кућама да другимъ кажу, да неслушаю валѣвски айдука и Кара-Ђорѣа но да буду цару покорни. А и одъ Босне долазе гла-

сови, да ће летосъ велика сила ударити на насъ, а шабачка нахія збркала се, едни съ нама а едни съ Турцима. Садъ наша войска зажели да я будемъ съ нѣма а да неидемъ у совѣтъ; и Кара-Борђе одобри говорећи: да е садъ найнужніе одъ Турака се бранити, а лако ћемо, вели совѣтъ, подпунити; треба и друге совѣтнике кога народъ зажели и войска закте, послати.

Садъ како Асан-паша дође у Шабацъ, побоимо се да неће на валѣвску нахию ударити. Дођемо на Думачу у Тополикъ съ нашимъ войскомъ, почисти смо онай немачкій шанацъ, чувамо, а войска по Тополику око Думаче. Излазимо око Шабца до баира, дођу Турци биемо се по полю, а кадъ Турци умноже топовима на насъ, а мы се опетъ уклонимо. Одемо ноћомъ у Китогъ. А кадъ Турци своя говеда изтераю да пасу, юришимо говеда отмемо, говедаре побіемо, едва кои утече. Еданпутъ смо отели 230. комада, продали, поделили колико насъ е было. А многи путъ по србскомъ и турскомъ баиру по вазданъ се тучемо, удари тана мога доброга хата у ногу и орону, посла га у Забрежѣ кући. (Да, мы смо стари Миялѣвића шанацъ на Забрежю почистили, и онде нашу фамилию смѣстили, и онде џебану спремамо и віемо).

Еданъ данъ изађоше Турци у полѣ подъ баиръ. Я пояшемъ стричева хата, (што е Гушанцу дао сто дуката, али е добаръ био), те се вазданъ туко смо и прегони смо, докъ хату удари крвѣ на уста и на носъ, я га у логоръ доведемъ, пакъ манька. Реко смо да га е ударило тана у уста, ербо кадъ трчи врло е отварао уста и зияо.

Петровъ постъ настаде, почеше долазити босански капетани и мале паше, Ићи-туглие, и очекую травничкогъ везира према Бадовинцима. Казую намъ

пріятели да е войске према нама много, (ербо е само валѣвска нахія и то не сва —, наша валѣвска нахія чува одъ Крупня, одъ Сокола и одъ Ужица, и шабачка; али е шабачка раздвоена и рогобатна). Кажу пріятели, докъ дође везиръ и Краишници, да ће бити више одъ петдесетъ хиляда. Пишемо мы господару Борђу да оће на насъ много бити Турака, и да овы Турци таки гласъ пушћаю у народъ да они неиду да Србе поробе, но само иду да Србе цару у раялукъ натераю, и да цареве тескере кое они са собомъ носе приме, и цару арачъ даду, па ће се войска вратити, и да е веће Мачва и Поцерица свое люде послала, и Сирчићу паши, и Алай-бегу и Краишничкомъ капетану изъ Новога Муста-бегу, кои су на Бадовинце на ову страну прешли, многе вочіе траву имъ у логоръ односе и други изметъ чине; а валѣвска нахія ніе кодъ насъ сва у скупу, на много чуваю, одъ Сокола и Сребрнице, зато се боимо да насъ Турци непобѣде. — Зато га молимо да намъ или дође или што више войске пошлѣ. Онъ — Кара-Борђе — пише намъ: „будући да Омер-паша полази на овай край, и хоће на Ђупрію, зато я морамъ га чекати и у име Бога како ій разбіємъ, я ћу тамо доћи. Но кадъ Турци говоре да они само иду да насъ цару покоре и тескере даду, и араче узму, пакъ да се врате, а вы гледайте према нѣма лацкайте ій и заваравайте, како најболѣ знате, докъ и я ове разбіємъ и тамо приспѣмъ.“

Ово самъ заборавіо и прескочіо: Кадъ е наша войска по другій путъ 8. Мая 1806. изишла на Врачаръ, Милое Петровићъ начини шанацъ у циганској бари, кудъ протиче Мокри-лугъ преко ливада у Саву, на среди намести неколико топова, пуца на варошъ, и на градъ, а Турци са ђошка одъ варош-капіе на

нѣга бацаю, топчія в турски био Чанак-баряктаръ, и добаръ нишанѣя. Онда в и Яковъ са 300. коньика очо на Врачаръ, докъ су Турке заплашили и у градъ стерали. Едну ноћ оду сви съ Врачара коньици, и сакрію се у Майдану, у ону рупу, где в сада гроблѣ, а кадъ Турци изиђу у Мокри-лугъ и Врачаръ да траже траве, онда они изтрче изъ Майдана, пресеку Турке, и доста іѣ побію, и стрицъ Яковъ доведе два везирова имраора, една кола и два коня; и био се неко време на Врачару, пакъ дође опетъ Шабцу, а Милое остане у шанцу, у циганской бари, како самъ горе казао.

Да, и ово самъ мало прескочио. Седећи мы у Тополику и тукући се око Шабца у Петровъ постъ, намислимо да юришимо на Шабацъ; а будући да се многа со у Шабцу застала, позовемо кои ће се уписати самовольно на юришъ, и осимъ плячке сва со да буде самовольницима накнада, и написасмо 200. Дамо свакоме сачме драмліе да по петъ метну у сваку пушку. Разредимо, Цинцар-Марко са яліе, найбольи юнакъ, рѣши се са сто беѣара ударити на капію доню; наредимо, да Цинцар-Янко са сто беѣара сѣдне у лађу више Шабца и низъ воду да се извезе у куѣе на ялію, ербо одъ Саве стои отворено, никакве тврѣе, и да упадне у куѣе и доню капію отвори, Живко Дабићъ да удари на горню капію да Турке замамлюе, а мы сви други около шанцу да се прикучимо, премъ да в вндекъ пунъ воде преѣи се не може. Оне ракетле, што самъ изъ Беча донео, почнемо бацати, свака войска доспе на свое определење, но Цинцар-Янко непогоди на ялію отворену одъ Саве како бы одма могао долню капію отворити но оде низа Саву. Ови чекаю на капіи и бію се, са све стране пушке непрестано пуцаю, докъ Асан-паша

види да ни одкуда опасности нема, ербо около у ендеку вода, а горня капія врло тврда, паша и сви Турци на доњу капію нагрну и тако себе обезбѣде, премда е было доста мртви и ранѣни одъ обе стране. Ми се вратимо у нашъ логоръ у Тополикъ. Ово е было у месецу Юнію 1806. год.

Айде и ову безпослицу, санъ, да вамъ кажемъ, али се мени готово погодило. У Тополику едну ноћ снимъ я, где идемъ лепо на ногама, али моя глава одсѣчена, и я е носимъ у рукама, па се сѣти да е метемъ на вратъ небы ли прирастла, и мету е, притискуемъ одозго, неболе ме али неће да прирасте, скинемъ опетъ и држимъ у обема рукама а идемъ; опетъ лепо е управимъ да небы брада на криво остала, и опетъ метнемъ на вратъ гди е и была, притиснемъ, а она прирасте. Пита ме еданъ кои е близо мене и гледи: прирасте ли? вели. — Пипну я око врата алъ она прирастла, кажемъ: прирасте — реко — алъ незнамъ ели погодило оно едно у друго што се говори и гута. „Е“ вели „да ніе погодило небы ти могао говорити.“ — Садъ дѣцо смейте се вы, али докъ вамъ последакъ кажемъ, мал' да нећете рећи было е истинито предсказаніе неко.

Седећи мы у Тополику, Стоянъ Чупићъ ода са нешто чете око Дрине, дође намъ и каже да е се онъ састаіо са четири босанска бега, и да су му говорили: пошлите люде нашему везиру, примите арачке тескере и кабулите цару покорность, па ћемо се мы сви вратити. „Но“ вели Чупићъ „нека иде прота са мноми у ордію, да тескере примимо, небы ли се Турци вратили, ако ли се побіемо, врло е много Турака, нећемо цевапъ моћи дати.“

Садъ навали на мене Яковъ и попъ Лука: „иди, иди са Стояномъ, небы ли што годъ файде было; а

ето и господаръ Борђе пише, да гледамо каквимъ начиномъ, не бы ли Турке задржали докъ би и онъ стигао.“ Тако и безъ мое добре волѣ одемъ са Чупићемъ на Дрину. Посла онъ свое люде и дођоше она четири бега, које као реумъ (или бошнячки таоце) у нашъ логоръ пошлѣмо, а я и Чупићъ са Алай-бегомъ Сирчићемъ и капетаномъ новскимъ Муста-бегомъ, дођемо на Бадовинце, у њину ордию съ ове стране Дрине, гди е паша Сирчићъ изъ Горажда. Даду намъ еданъ чадоръ и дочекаю као најболѣ пріятелѣ. На питанѣ паше: зашто се биємо? — Кажемъ, да се мы небиємо съ царемъ, но само са зулумћарима, кои и царева везира и добре Турке, па и наше кнезове исѣкоше и т. д. — „Хоћете-ли ви примити царева тескере? и цару арачъ дати, да вамъ пошлѣмо еднога са 60. Турака?“ — Хоћемо, кажемъ. — „А кога ћете за арачлію?“ Кажсмо Сирчићу: хоћемо тебе. Ты имашъ раю и знашъ како раи треба адалетъ. — „Тако ћете“ вели „сутра кадъ предъ везира одете казати, а везиръ ће дати кога вы хоћете.“ —

Сутра пођемо преко Дрине у велику ордию. Уђе Чупићъ, лађа препуна, я кажемъ да несмемъ, али ђаво на врѣ лађе сѣди, Кулинъ капетанъ, човекъ око 30. година, одевенъ, прикладанъ, повика: улази, улази попе, кадъ я смемъ и ти смешъ. Уђемъ, а кадъ бы смо на средъ Дрине а Кулинъ каже: вала имамъ два књижевника, еданъ турски а еданъ влашки, оба су богомольци, еда и я съ њима на селаметъ изиђемъ. Човекъ веселякъ. Пређемо, и я и Чупићъ, чекамо докъ насъ зовнуше у еданъ врло големъ чадоръ. Кадъ тамо, сѣди шесть паша, ту е и нашъ домаћинъ Сирчићъ, и више одъ двадесетъ капетана. Сѣде а ми стоимо. Пита насъ еданъ: „Зашто се вы съ царемъ биете, и зашто се цару непокорите?“ — Я кажемъ:

Мы смо свагда нашему цару покорни као и наши дедови и оцеви што су были, и мы смо и сада цару и већплима покорни. Но сва господа и сва Босна знаде, како су Даие постале, Хаџи-Муста-пашу убише, и туна у Скочићу Смаил-Ефендию, и Ђадіау и Сребрницу поарати, да могоше, пакъ намъ исѣкоше све кнезове и калуђере и мога оца. Сва господа знаде како е онъ цару и везирима изметъ чинію.

Петъ гласова, кое одъ паша кое одъ капетана, у гласъ рекоше: „Вала тако е, ніе у вла остао цару онаки измећаръ, као што е было кнезъ Алекса. Сви знамо да е на правди погинуо.“

Онде е сѣдію везиръ, али мы незнамо кое е. — Пита: „Када е долазію Бећиръ паша и Даие исѣкао, зашто ви се неумиристе но опетъ воюете.“ Я — есте, Бећир-паша дошао и даие исѣкао, али е Гушанац-алия са Крѣцалияма дахиска тевабія, и горій е него све дахіе; а шта смо ми новаца дали докъ смо Бећир-пашу одкупили одъ Гушанца и нѣгови Крѣцалия! — Рече Сирчићъ алай-бегъ: „истина е тако, я самъ са везиромъ у Београду было и очима гледао.“ Пита: „а зашто се нисте предали Асан-паши, кадъ е дошао съ войскомъ у Шабацъ?“ — „Како е дошао Асан-паша у Шабацъ, одма е отишло 40. кметова и два калуђера одъ шабачке нахіе, и заиру однели, онъ неке пусти, а пола ій поапсію, и у апсу до садъ су петорица у гвожђу умрла; искали смо да ій по нашему закону саранимо, и ніе дао, па ко сме онакоме отићи на предаю. Послали смо цару мизаре и три кнеза, и молимо да намъ пошлѣ едного везира, и войске да Крѣцалие изъ Београда изтерамо и онда се можемо свакомъ добру надати.“ Паша: „ако сте царева рая, оћете ли царева тескере примити и араче дати, пакъ ће везиръ сву войску натрагъ вратити,

и ако нећете у Београдъ или Шабацъ, а вы узмите да вамъ везиръ даде еднога кога вы бегенишете, са 60. Турака, пакъ у средъ вилаета начините одну кућу, и онде араче покупите и цару пошлите, а да мы войску вратимо.“ — Кажемъ: да оћемо, и то ћете кодъ Бога севацъ велики учинити, да сиротиню сатимъ умирите. — „А оће ли Кара-Борђе доћи да и онъ арачъ даде?“ Кажемъ, да оће и онъ и сви други, и мало и велико. „Е добро — каже — а вы кога хоћете одъ паша са 60. Турака и бошче (тескере) узмите и водите, а везиръ ће одпустити войске; али ћемо неколико войске и овде држати докъ вы араче покупите; но кога ћете узети одъ Турака?“ — Кажемъ, да хоћемо Сирчића пашу, ербо онъ има доста рае, а и по немачкой краини найпре е дошао у шабачку нахию, и сиротиню лепо умирио, и никаква зумума ние было, и проче.

Они сви повикаше Сирчићу: бумбарећи, т. е. срећно, срећно. Мы се поклонимо и одемо преко Дрине опетъ на конакъ кодъ Сирчића, кои се веће поче спремати. Мило е мени и Чупићу и пишемо Якову на Шабацъ како смо уговорили, а и везиръ посла бурнтію у Шабацъ, да Асан-паша неизлази на полѣ и незамеће кавге, нити се више біе; миръ е уговоренъ, и да одпусти оне кметове кои су кодъ нѣга у граду.

Питате ме дѣцо, а да сте вы довели 60. Турака и тескере донели, би ли Кара-Борђе оне Турке исѣко и тескере попаліо? — Не би, но бы му іоште мило было, мы би на оне тескере купили араче, ербо бы нашъ народъ драговольно давао, само да царске тескере добіе. Па кадъ бы све купили, ми бы нашега арачлію спремили одкуда е и дошао, а казали бы: да ћемо ове арачке новце послати цару; — а ми

бы оне новце лепо за џебану употребили, и небы намъ было бадава што смо ранили они 60. Турака, шта е то према нашої войсци, међу нама, а ніе у граду, а могли смо (тимъ начиномъ) и цѣлу годину мирни бити одъ нападаня турскога, разтежући у куплѣню и проче.

Веће пуче гласъ по ордіи: миръ, миръ — и сви капетани све свое сиромашніе одпустише войнике, и послаше кућама, и свой Босни е мило.

Но садъ да видите. Човекъ уговара а Богъ рѣшава.

(И ово самъ заборавіо. Кадъ смо я и Чупићъ дошли у ордію, застали смо попа Галоню изъ Мачве, и више одъ двеста кочія мачвански, где догоне дрва и траву и други изметъ по ордіи Турцима чине).

Мы смо заискали међу насъ Сирчића, како самъ горе казао, али како ми Новски капетанъ онда казуе, попъ Лука послао писмо капетану Али-Видаићу (кои е онда за пашу ванзирао) да се онъ као нѣговъ спяхія за нѣгову нахію подувати, и да ће нѣга народъ найволети, и доста кметова подписати. За ово немогу емствовати, да е попъ Лука безъ договора писао. Могоа е и ко други одъ шабачке нахіе у име нѣгово написати Видаићу, и кметове подписати; ербо на мое после питанѣ попа Луку, каже ми да ніе онъ писао.

Садъ спрема се Сирчићъ, а спрема се Али-паша Видаићъ. Сирчићъ съ ове стране Дрине, и са нѣмъ нѣговъ синъ Али-алайбегъ, и Муста-бегъ изъ Новога капетанъ и други краишници држе страну Сирчићу; а Кулинъ капетанъ и други, држе страну Али-паши да онъ тескере понесе, и тако међу нѣи распра.

Зовну мене и Чупића у пашинъ чадоръ. Сѣди паша, Алай-бегъ новски капетанъ, Муста-бегъ и више краишника подъ чадоромъ. Онда капетанъ поче: „попе,

одъ нашего мира и уговора нема ништа. Кадъ вы међу собомъ нисте сложни. Вы хоћете Сирчића пашу, попъ Лука иште Али-пашу, а и мы и сва ордія не-дамо другоме; а Кулинъ и нѣгова орта неда Сирчићу, но хоће Али-пашу, и сва се ордія поделила на две стране, и хоће крвь да легне међу нама. Зато неће ни еданъ поћи. Но ајдете да васъ изведемо на оно мѣсто одакле смо васъ и узели, а наше Турке да вратимо нама, па идите и кажите: ето све ордіе и везира (Ибраим-паше) у Шабацъ; и ко е рая нека дође у Шабацъ, донесе дугу пушку, два пиштоля, и ножъ велики у лико свезано, и нека у Шабцу изметъ ордія чини, пакъ коме Богъ што даде. Но одма спремайте конѣ да васъ липо изведемо и съ наше вире скинемо.“

Мы едва дочекамо, докъ наши конѣ бише спремни, дође око 200 Турака, краишника, све миздракъ у руци, по четири по петъ челенака за капомъ кривомъ краишничкомъ. Пође онъ и Алай-бегъ, прате насъ, и ништа насъ нечуваю. Дођемо у Црну бару, одяшемо одъ коня, чекамо да наши доведу она четири бега да се разменимо, но нема њ — а већъ ноћъ. Почеше Турци подъ ябукама кланяти акшамъ, (нѣину вечерну молитву), ни у по молитве несвршише, ал' повика Алай-бегъ Сирчићъ: „Муста-бегъ! биня, биня! муртатлукъ; (т. е. яши, яши, превара е). Садъ ће Вла обколити насъ овде далеко одъ ордіе.“ — Я поче говорити; да то нѣ превара, но да наши нису погодили на коѣ ће мѣсто оне бегове довести, и да се они никакве преваре небое. Докъ я толико речи изговори, а они сви пригодише молитву, и већъ на конѣма. Узясмо и я и Чупићъ, пођосмо, а они ти насъ окружише онако као сватови невѣсте, и пођосмо. Кадъ я видѣ да идемо опетъ у ордію паде ми мразъ на

образъ; али опетъ се прикучимъ нѣма двоици и рекнемъ: за Бога бегови пемойте тако, да идемо обоица, но да се еданъ вратимо у Шабацъ, да оне бегове доведемо на ово мѣсто. — „Е — рече — ты неможешъ ићи, а кои ће другій?“ Я кажемъ баръ нека иде Чупићъ. — „Добро, Чупићъ може пћи; нека иде! а ты ћешъ съ нама.“ Али се то разговарамо све у брзومه яшаню. Врати се Чупићъ и оде, я самъ остадо, само еданъ момакъ Иванъ Бугаринъ, носи два пиштоля за поясомъ. Садъ они се бое да момакъ неубіе кога, а неће да му пушке узму, вальда да ме неплаше, но капетанъ новски дотера коня близо, пакъ рече: деде ђаче удри изъ твои пиштоля у ону ябуку; ако будешъ прави Дал-крлукчія би ће ти петъ драмлиа у пиштолю, (ал' су они чули да смо свакомъ подавали, кадъ смо мало пређе на Шабацъ юришали, да у пиштолѣ међу по петъ драмлиа) ако ли небудешъ а оно ништа. — Неће момакъ. Я повичемъ: удри, удри! (Сетимъ се да они оће да му пиштолѣ изипразне.) Потезе мой Иванъ, сву ябуку нашара драмлиама као дето клюномъ. Новлянинъ: Аферимъ море, башъ си Дал-крлукчія (кои рукомъ за голу саблю вата.) Онъ опетъ: удри море и други. Те мой Иванъ и други.

Што већма паде мракъ, то они мене већма окружаваю. Како дођемо у таборъ, мене у чадоръ, запалише свећу и еднога побратима покрай мене, сѣди, а око чадора стража. Свуда сѣде Турци, пуше чибуке, а сви ћуте. Чуемъ я где се чибуци изтресаю, невидимъ крозъ чадоръ. Зовнемъ мога Ивана, запитамъ шта е то около? Каже има петдесетъ Турака, сѣде око чадора, пуше и ћуте. Веће видимъ и самъ себи говоримъ: е, мога оца сине, башъ си долио веће. Питамъ мога побратима кои често ми долази, чува ме и излази, шта е ово побро око чадора? „ништа, ништа

побро, састали се Турци те пуше и егленишу.“ Кажемъ я да ми нѣова еглена ни мало нѣ мила, они и лепши мѣста имаду за еглене а не око мене; ал' ко ми е кривъ кадъ самъ турской вѣри повѣровао и и овде запао. — Мой побра куне се: тврда е вѣра небой се ништа за тебе и т. д. — У той се ноћи неспава. Како зору опазише, сва се она спрема, да я ђоя певидимъ, разиђе. Я ону ноћъ у мисли по-ѡемъ себе разговарати и мислити: колико ѡу я за страоту знати? толико, колико ме одъ чадора одведу, а како сабљомъ ударе, више плашити нити страоту трпити неѡу — то ѡе одма проѡи. А и мога су оца посѡкли, и на смрти е аманетъ оставио, да му нико нѡговъ Турцима неѡруе, али самъ я нѡговъ аманетъ заборавио, но то изъ нужде и за народъ жертва, и свакиъ часъ погледамъ када ѡе целатъ доѡи да сѡче.

Рано у ютру ето ти новскогъ капетана, мога по-очима, ербо самъ га синоѡ ѡштъ узпутъ, како смо се изъ Црне баре вратили, поочимио. Поче ми говорити: „Прото, чуемъ я да си се ты врло уплашио, али небой се попе, тврда е турска вѣра, тврѡа одъ камена, я самъ алисъ (прави) Турчинъ Краишникъ, а нисамъ ка ови Бошняци, кои даду веру па погазе; докле годъ видишъ мене жива и мое Краишнике, небой се твому животу, а кадъ погинемъ я, и Алп-алай-бегъ, и паша Сирчиѡъ, и наше войске, онда тиништа помоѡи немогу и проч. (войске око 6000. има съ ове стране Дрине). Кажемъ я: поочиме, я то све теби веруемъ, али самъ се уплашио и немогу се ослободити. Шта ѡе онолико Турака око мога чадора. Капетанъ: „небой се, тврда е вера, оно е моя наредба, за твою и мою файду, а све ѡу ти после казати шта е.“ Како е дошао довео е свогъ момка Ивана, и све трпа ше-ѡеръ по пунъ вилѡанъ: пи попе, то е добро, то разби

картъ. — И тако оде, и често Ивана шалѣ те ми ше-
ћерѣ и кафу доноси и разговора. Иванѣ католикѣ у
закону, поштенѣ човекѣ. Беяше Петровѣ постѣ, а
неки кнезѣ Иванѣ изѣ преко Дрине, доноси ми рибе
дринске, и онѣ ме разговара, али уздише, или е лу-
кавѣ или врло жалостивѣ, то ми нѣ мило, готово бы
волю да ми недолази съ нѣговимѣ уздисанѣмѣ. До-
лази ми данѣомѣ и попѣ Галоня Мачвански. Ви-
димѣ како Мачвани догоне дрва и траву. Чуди се
попѣ Галоня зашто Чупиѣ недоведе бегове. Докѣ
сутра данѣ доѣе попѣ Галоня и каза ми, да Чупиѣ
несме нигде у войску да изаѣе, хоѣе га валѣвске
старешине и войска да убѣю, говореѣи: одвео нашегѣ
проту, предао Турцима у руке, а онѣ се вратио, и
свуда га по Китогу траже, а онѣ се сакрио, незна се
где е. Я онако чекаюѣи толико дана и сваку ноѣ
онаку страоту око себе гледеѣи, веѣѣ самѣ себе пре-
горео, али ми е жао момка што га доведо да онѣ
съ мене погине. Колико жалимѣ момка кои ѣе съ
мое памети погинути, опетѣ жалимѣ и коня где га
доведо бадава да га Турци яшу, ни отетѣ ни покло-
нѣнѣ; а я шта самѣ тражио нашао самѣ.

Опетѣ новски капетанѣ доѣе и пита: поце, еси
ли се што огаретио? я му опетѣ кажемѣ: поочиме, я
се немогу никако ослободити. Да ми е срце као у
Кралѣвиѣа Марка опетѣ бы се уплашило, гледеѣи
толику войску, и око мене толику сваку ноѣ стражу.
— Опетѣ онѣ сиромѣ заклинѣ се, вели: видишѣ ко-
лика е ова ордиѣ. Я кажемѣ да видимѣ и да нигде
толике видѣо нисамѣ. — Видишѣ ово полѣ — кажемѣ:
видимѣ. „Да башѣ ваши айдуци она четири бега и
посѣку, толико неѣе се на овой ордиѣ познати, ко-
лико да изчупашѣ четири травке изѣ овогѣ поля. А
што е толика стража ноѣомѣ око тебе, то е зато, по-

родица и войска они бегова кои су доле, искали су тебе да те воде нѣма преко Дрине, да те они чуваю, а Кулинъ капетанъ и Али-паша оће да те парама уцѣне, зато самъ я метуо више Турака, да те одъ нѣи чуваю, а опетъ породице она четири бега неверую нама, бое се да мы тебе непустимо, а нѣини бегови неостану у айдучкимъ рукама, зато е много око тебе, ерѣ и они шалю свое те чуваю, да те мы не-пустимо. Башъ да она четири бега и погину одъ айдука, тврда е вира на кою самъ те довео, ты се небой, твой ми крмакъ предъ своимъ овомъ ордіомъ на образу висіо, ако те неизведемъ на оно мѣсто одакле самъ те приміо, и стаяћу докъ ты уђешъ у Китогу, па кадъ два пиштоля избацишъ, онда ћу знати да си на саламетъ изишао, и съ мое лице вире скинуо, и после кои кога море, и чія дублѣ засече. (т. е. сабля.)“

„Све то господару и поочиме я вѣруемъ, али незнамъ како оде Чупићъ толико дана, нити доведе бегове, нити каква абра имамъ за чимъ стои. Но дайте да пошалѣмъ мога ђака, нека оде и види за бегове и дође да намъ каже, па после шта ће бити нека буде. „Е, айде некъ иђе!“ Кажемъ я да ђакъ (веће и я га поче звати ђакомъ) ни кудъ самъ отићи незна. Одма онъ нађе едногъ Мачванина, онъ нема коня, кажемъ я ето мога коня; капетанъ: а шта ћешъ ты безъ коня? я кажемъ: мени ће ђакъ опетъ довести. Лепо спреимъ све на коня. Пита мене Иванъ кадъ ћу я доћи, вели; я му кажемъ: кадъ пође Чупићъ, онда и ты доћи и доведи коня; а већъ я видимъ да Чупићъ више неће на пазаръ, тако неће ни мой Иванъ ни мой конь доћи.

Веруйте ми дѣцо, кадъ испрати и момка и коня чисто ми ни пола муке нема. Кадъ момакъ мой вѣрни неће съ мене погинути, а и конь неће Турцима остати,

а себе самъ осуђуемъ, шта самъ тражіо нашао самъ, я већъ себе прегорео. Колико ме капетанъ слободи, я еднако целата погледамъ. Докъ едно јутро дође мой поочимъ, капетанъ новски, брзо иде и нагло повика: Муштулукъ, Муштулукъ попе, живи бегови! — „та я знамъ да су живи, но камо њ да дођу, да се и они и я курталишемо брига.“ Капетанъ: бе кадъ су они живи садъ ми нје бриге, а ни теби, макаръ кадъ дошли. Я самъ се стражіо да њ они ајдуци непобію, пакъ онда бы мучно было и за ме и за те. Сутра ћемо да идемо и да се разменимо.

Рано у јутру искупляю се Краишници, све са миздрацима, криви капа на глави, скоро на свакога капи по две и по седамъ челенка. Ове челенке даю везири оноемѣ кои каурску главу донесе. — То му е на глави носити као неки орденъ, и по томъ се познае колико е глава непријатељски осѣкао и кои е болѣи юнакъ.

И ово самъ заборавіо. Када веће видимъ да Турци хоће да дођу у Шабацъ, нити оноликој сили можемо против-стати, одемо кодъ Сирчића паше и рекнемъ му: вы пашо ако Богда оћете у Шабацъ да дођете и раю предате, и мы ћемо нашу войску која насъ слуша одъ Шабца уклонити, али вы знате да сада кодъ насъ има ајдука, Бошняка, Ерцеговаца, Немаца и други земаля безкућаца, кои ће у Китогу дочекати и побити се са ордіомъ, па ће се войска разлютити, а роблѣ е око пута, па ће све поробити, па ће се народъ уплашити, па вамъ нико на предаю несме, но изунѣ дай намъ да роблѣ одъ пута уклонимо. Паша: а ты пошљи кога нека се роблѣ уклони съ путѣ. Наћемъ попа Галонића, пошлѣмъ да трчи и закаже роблю да бегаю и малѣ гоне у Церъ а други у Засавицу

кажи, да ће Турци да ударе. Попъ Голоња оде, и тако све съ пута уклоне.

Зовну мене у чадоръ Алай-бега. Дођемъ, сѣди са нѣмъ мой поочимъ Муста-бегъ новски капетанъ, оба пуше и ѣте. Рекоше и я сѣдо; и мислимъ да оће да ме уцѣне, колико ѣу новаца имъ послати. (А имао самъ само осамнаестъ дуката, и све самъ ѣй подавао кое моме побри, кое другима да дознамъ шта се за мене и народъ говори). Намислимъ да имъ обрекнемъ колико заишту, само да се курталишемъ живъ. По задуго ѣуташе, докъ рече Муста-бегъ: кажи му Алай-бегъ! „Юкъ вала, кажи му ты!“ Онда капетанъ поче овако: „Попе, да ти кажемъ едну ѣаию (т. е. приповедку). Бю е еданъ Краль — вели — и воевао, и многе землѣ поузимао, и дошао до едне землѣ, слушай добро, коіомъ една краљица влада. Онай Краль напише кнѣигу оной краљици, иште да му даде неколико градова, а неколико да остави за себе; пакъ недао му шейтанъ (ѣаво) да пошлѣ кнѣигу по саиій (кнѣигоноши) но узме те свеже прапорацъ на ногу, пакъ собомъ самъ однесе краљици кнѣигу. (У Турской адетъ е кои кнѣиге носи онъ свеже на ногу прапорацъ, пакъ слободно свуда иде, нико му на путъ стати неће, и зове се саия). Та е краљица имала два сѣна у войсци, и тога саию пропусте, и кнѣигу однесе нѣіовой матери краљици. Кадъ уѣе у одаю (у собу) где краљица сѣди, да іой кнѣигу и каже поздравъ одъ нѣгова краля. Краљица кнѣигу проучи, осмене се, па рече: „Е краљу шта ти е іоште муратъ (воля, желя)?“ краль: Богъ съ тобомъ краљице ни самъ я краль веће нѣговъ посланикъ, истина да самъ на кралѣвѣ обликъ наликъ зато ме краль шалѣ тако великимъ кралѣвима и краљицама, те имъ кнѣиге односимъ. „Юкъ, юкъ, ты си тай и тай краль.“ — Онъ

се одриче. Али е краљица врло мудра была па е послала накаша (молера) те кралѣво суре извадила пакъ у другой соби држи, зовне краля у ону собу пакъ рекне му: огледай се у ово огледало, погледай садъ у ово суре (образъ) чіе е ово суре. — Види краль да га е краљица познала, пакъ онда уити (уфати) краљицу за прси, потеже анѣаръ, да убоде и рече: башъ есамъ краль и видимъ да ѣу погинути али и ты неѣшъ живити. Краљица повиче: „дуръ, дуръ! (стой, стой) кнѣйгоноша неима зарара, я ѣу теби дати кнѣйгу те ты проѣи крозъ войску мои синова, али кадъ знашъ писати, напиши кнѣйгу, подай саіи други путъ, нека носи, а ты немой самъ писати самъ односити, еръ да е икакавъ саия гди годе пигинуо, я бы тебе убила, и опетъ кажемъ ти, напиши кнѣйгу па неноси самъ, но по другомъ шальи.“

Ово е за мене приповедка да небудемъ другій путъ кнѣйгоноша. То е доста одъ Турчина совѣта. Ето мое казиванѣ што самъ вамъ обеѣао. Садъ онай мой санъ толкуйте како оѣете, я га толкуемъ овако: Што е была осѣчена глава и у рукама самъ носіо — то е што самъ отишао у Турке, однео е самъ у рукама; што први путъ мета на вратъ, притискава и неможе да прирасте, то е оно што насъ први путъ Турци изведоше пакъ се непромени смо, но ме Турци вратише у ордію, то самъ опетъ мою главу носіо у рукама. А што е после прирасла, то е што су ме Турци после по другій путъ извели и разменули. Слава Богу на цѣгову дару, безъ кога се т. е. безъ Бога, я никадъ небы оданде избавіо. То е было мало после Петровадне.

Садъ поѣе Алай-бегъ и мой поочимъ Муста-бегъ Н. и по више одъ 200 Турака како самъ казао са миздрацима и мало у кога нема бѣле браде. Наѣоше

мени мачванске кочиѣ. Я се возимъ, а Турци еднако окружили око кочиѣ. Дођемо у Црну бару. Опазимо нашега кнеза Кедића, и Цинцара Янка, попа Николу Смилянића и више капетана и коньика. Међу њима стое она четири бега. Садъ новски капетанъ отрча на хату къ њима, одъ наши изиђе Кедићъ и Цинцаръ Янко предъ њѣга, повичу: неиди Турчине ближе кадъ нисмо вѣру уватили. Онда капетанъ узе везенъ ягдукъ, баци Янку у руке: „Ето вира!“ — Цинцаръ Янко развѣ ягдукъ и рекне: „Ово е марама, камо прота, прота?“ — Капетанъ: „ту е вира завезана, садъ ће и прота доћи.“

Почестна ова моя парада сва стои на коньма, не сме нико да сяше, докъ Муста-бегъ преко поля до-трча и поче викати Турцима: сяште браћо, сяште браћо! а они сви у гласъ: а како ћемо капетану сяти, кадъ ено Вла пуна планина. Онъ сиромаше на све рукомъ: „е, сяште браћо турске вамъ вире, Вла се уплашио оће да бига, па ће намъ бегове одвести или побити. — Едва сиромаше ослободи те посяшаше, али сваки покрай свога коня стои и миздракъ у рукама држе, како бы одма узали. Я ти одовуда на кочиѣ а четири бега одонудъ, сретнемо се на средъ поля, питаю ме весели: како ти тамо прота? — „хвала Богу добро, како е вама было?“ шућуръ Богу. — Я моме поочиму Муста-бегу благодаримъ, и на хата узашемъ и дођемо подъ Шабацъ у Тополикъ. Ово е было Юнія 6. 1806. год.

X.

Пишемъ господару Ђорђу обширно како е амо и да Турци хоће ямачно доћи у Шабацъ, ербо е врло

много Турака, нити мы сами можемо имъ забранити да у Шабачъ недођу, и да ћемо мы ову нашу войску изступити одъ Шабца за Добраву да у народъ не-пустимо.

Яковъ е отишо на Забрежъ волове предавати, кое смо по народу покупили за џебану и џебану примити. Я и попъ Лука кренемо войску исподъ Шабца са Думаче и у Вучієвици намѣстимо. Трећи, четврти ли данъ, заборавіо самъ, дође везиръ и петъ паша и сва ордія у Шабачъ. Напунише све Шабачко полъ. Просуше пушке пуцати и по' сата су непрекидно пуцали, као наша парада што безъ команде пуца, и шесть топова еднако, зато да бы нашу войску већма поплашили.

Међу тимъ дошло е писмо одъ господара Ђорђа да е онъ разбіо на Морави Турке и да у Тополи купи войску и да ће нама скоро доћи.

У кои е данъ босанска войска пошла за у Шабачъ, у онай истый данъ Хаџи-бегъ Сребрница, изишао на планину Рожанъ према валѣвској нахи, послао и неколико села озго запалио. Кадъ войска димове опази а они ноћомъ сви отрчаше свое фамиліе укланяти съ пута.

Писали смо и я и Лука Якову, како е кодъ насъ, како Хаџи-бегъ одъ Сокола пали валѣвску и комадъ Шабачке нахи, и онъ е писао Катићу и кнезу Сими да доведу индатъ, и почели се у Дрену — селу валѣвске нахи — скупляти. Я чуемъ да е Кара-Ђорђе дошао на Бѣли бродъ, и одемъ къ нѣму. Онъ води са собомъ кнеза Теодосію изъ Кнића и Грузана око триста войника; Миланъ и Милошъ Обреновићи съ Рудничанима, и горњи край Београдске нахи. Дођемъ я, онъ до Бога лютитъ, само што се поздрави смо, пакъ опетъ ћути. Мало после пита за войску, кажемъ,

како горњи край опази где Хаџи-бегъ пали куће а они отрчаше да роблѣ укланяю; а Посавина како види онда и они утекоше; по одоше Яковъ и кнезъ Сима и на ново у селу Дрену купе, и чекаю Катића Янка, и ко е годе побегао опетъ сви у войску долазе. — „То ніе истина“ рече „кодъ Якова нема никога!“ И онъ посла Стефана, свога момка, да види, оде Стефанъ и дође и каже, кодъ Якова има и кодъ кнеза Симе 4,000 войске, онъ и томе каже: „ніе истина!“

Да, — одма ме е запитао: „камо ти хатъ?“ кажемъ: послао самъ у Забрежѣ да се мало поизлечи, гди га е тане мало ударило на Шабцу съ Турци біюћи се. „Ніе, ніе — вели — онай твой хатъ бели, но онай што су ти Турци поклонили и 400 дуката.“ Я кажемъ: да су ми хата поклонили я бы га доиста до-яшію, а дукате бы донео, али нису, но самъ я мои 18 дуката потрошію, а да самъ имао и више бы потрошію, гди самъ запао и у каквой самъ муци и страу быо. „А ков-куда, ко тебе посла у Турке! Ты иде по Петробургу, иде по Бечу, пакъ оде у Турке да све тайне покажешъ.“ Я кажемъ да небы никакве тайне одкрію макаръ погинуо. — „Енеде! а кадъ Тура метне на муке, како небы казао. Ко те посла? заръ ниси имао кога послати и заваравати Турке, већъ самъ собомъ да идешъ.“ Я му кажемъ: господару, мы смо вамъ послали и явили, да Турака сада е пошла найвећа сила, да сами неможемо противо стати, и да они говоре да ако примимо тескере и раялукъ окабулимо, да ће се оны вратити, тако дође Чупићъ и съ договоромъ свію я самъ очо съ Чупићемъ, а нашимъ одлазкомъ мы смо ій на Дрини задржали баремъ двадесетъ дана, ако не више.

Узе онъ малу чутурицу, напи се, пакъ пружи мени. Я принесо устима а немого се напiti, помисли: Боже

мой, како е Кара-Ђорђе могао помислити да бы я узео одъ Турака 400 дуката, а да нѣму небы казао! и саме сузе залише — немога се ракіе напиту. Спусти чутурицу покрай нѣгова колена, уста, — а онъ само погледа — и одо подъ едну шљиву, набіемъ цубе на главу, и ту незнамъ колико самъ плакао и суза изліо, у томъ и заспимъ. Рекао му Поповићъ Павле изъ Вранића: яви му се господару, црче плачући, жао му е, „нека, нека коекуда, нека зна другій путъ како ће у Турке ићи. Заръ е мало другій люди да ий шалѣ куда види да ий треба слати.“ Пробуде мене, Поповићъ Павле: айде — вели — зове те господаръ. Устанемъ, уміемъ се, дођемъ, онъ сѣди и Миланъ и кнезъ Теодосіе изъ Кнића, и Павле Поповићъ, сѣдо и я, а онъ одма: „ето Валѣвска и Шабачка се сви поплашили и збркали, а овај (рукомъ на ме) све што е радіо и писао све е добро бивало, пакъ садъ неће ни онъ, а шта ћу я самъ да радимъ!“ -- Я онда рекнемъ: господару, я самъ истина кодъ везира говоріо да смо мы сви цару покорни, и да ћемо примити арачке тескере, и цару арачъ дати, еда бы везиръ войску дулѣ задржао, докъ и вы на Морави Турке разбіете и нама дођете. А да смо Турке баръ 20. ако не више дана нашимъ одлазкомъ задржали, те у Шабацъ нису дошли, то ћете после се и одъ други осведочити. А садъ су мене кодъ васъ опали да самъ одъ Турака новце узео, и да ми одъ садъ ни ты ни други као невѣри вѣровати као до садъ нећете. Зато ми е жао, зато самъ сада у овомъ магновенію забунъ, и смућенъ, одъ мене ништа за садъ негледайте, нити могу као до садъ што радити. „Ене га садъ! я некажемъ да си невѣранъ мени и народу. Но кажемъ да си лудъ. Заръ ти е мало други' люди макаръ и войвода да шалѣшъ а не ты собомъ да

идешъ самъ и т. д.“ Видимъ и я после да нѣ самъ одъ мене паметно было и одъ Чупића! али е пробитачно, ербо смо задржали Турке више одъ 20 дана докъ и Кара-Ђорђе дође. „Кума Стево — повика — донеси дивитъ и артию!“ Донесе Степа нѣговъ. „Де — вели — узми, па пиши коме знашъ и како знашъ.“ Одемъ я сада подъ шљиву где самъ плакао. Пишемъ кнезу Пеи у Забрдицу и кажемъ да е: „— — господаръ Ђорђе прешао Колубару на Бели бродъ, и да се улогорио у селу Лайковцу, и да е довео 12000. войске и петнаестъ топова, (само са два топа дошао е, али тако е онда валяло л...ти.) и да ће 4000. войске и петъ топова послати на Убъ, друмомъ, ближе къ Шабцу; и да е онъ чуо да се Хаџи-бегъ ушанчио у Братачићу валѣвскомъ, и да кодъ васъ нема войске, зато ће господаръ Ђорђе одавде право у Валѣво са ово осамъ хиљада войске и еданаестъ топова, изъ Валѣва управо на Хаџи-бега да га разбие, па кога кнеза близо Хаџи-бегова шанца нестане и сву нѣгову войску у гомили, тай ће кнезь на мукама умрети; а кои се войникъ ненађе у својој войсци, тай ће войникъ предъ нѣговымъ кућомъ на колу бити. Но се главама играти немојте, свакъ своју войску, кои пушку понети може, у гомилу, предъ Хаџи-бега! а ето господара, сутра ћемо одавде поћи; пошли бы данасъ, али неможемо да волове одма искупио кои ће топове вући. Я самъ нѣму казао, да вы кодъ себе имате войске, но нису сви, али сте врбовке послали и догоните войнике, зато опетъ велимъ ако кодъ васъ nebude сва ваша войска на брой, ты неможешъ живъ остати, а и мене ће посѣћи што га варама. А онъ има доста войске, и безъ васъ може Хаџи-бега разбити и на Дрину нагнати. У Лайковци Юлія 1806. (забравіо самъ датумъ) Прота Мат. Не-

надовићъ.“ (Ово е Кара-Борђево додатакъ:) „П. П. господаръ Борђе посла ће свое момке тайно преко села, и кога нађе кодъ куће онде ће га убити и на точакъ метнути а кућу запалити. Ово ти тайно пишемъ за тайне момке, да небы кога кодъ куће за-стали.“

Друго тако исто писмо напишемъ кн. Миловану Грбовићу; треће кн. Милићу Кедићу, четврто Мияилу Недићу булюбаша. Однесемъ нѣму писма, прочитамъ, „е тако, тако!“ рече. Пошлѣмъ по момцима свакомъ.

Докъ мы другій данъ изъ Лайковца у Валѣво дођосмо на конакъ, али намъ казаше, да су сви они којима самъ писао у скупѣ съ войскомъ предъ Хаџи-бегомъ кодъ Братачића. Рано у јутру посла господаръ Борђе Милана са нѣговомъ войскомъ и нѣговимъ братомъ Милошемъ Обреновићемъ, Лазаромъ Мутапомъ, Јованомъ Курсуломъ, и одоше у индатъ Кедићу, Грбовићу и кнезу Пен. — Сутра у јутру рано повика господаръ Борђе: „ајте, спремајте, да идемо Братачићу“, почеше спремати момци; а я искупимъ главне люде т. е. кнеза Теодосію, булюбашу нѣгова Милована изъ Гараша, хаџи Мелентија Архимандрита рачанскогъ, (ербо е Кара-Борђе лютитъ и у бризи, Турци са своју страна; слабо съ кимъ говори,) и рекнемъ: ајдете да говоримо господару Борђу да онъ неиде собомъ горе, но нека сѣди овде: Ако разбіе Хаџи-бегъ наше, сви ће овде доћи, ако ли оде господаръ, и Боже сачувай да Хаџи-бегъ разбіе Кара-Борђа. онда све пропада. — А они кажу: мы му несмемо говорити; а ты ако смешъ говори; а спремаю. — Мучно мени да онъ иде. Пакъ одемъ нѣму и рекнемъ: господару, мы смо се сви договорили да ты собомъ неидешъ горе, ерѣ ако Хаџи-бегъ разбіе нашу войску, то е ништа, као одну чету, и опетъ ће се сва войска овде око тебе

скупити, ако ли ты идешъ, пакъ Боже сачувай, да тебе разбѣе, а онъ више войске има него у насъ, онда бы пуко гласъ, да е Хаџи-бегъ разбѣо Кара-Борѣа, и наше войске и народъ гди е годе кон, сви бы надежду изгубили, а Турци се ослободили, и после конечна пропасть свима кадъ глава страда. „Е, чича прото, тако е, то све и я знамъ, али ће рећи: не-смеде Кара-Борѣе да изиђе Хаџи-Бегу на битку, а како ће сутра везиру и свой Босни изићи!“ Манемъ я рукомъ, дође хаџи Мелентіе и Теодосіе, почнемо сви говорити колико смо болъ знали, да га уставимо; и онъ одобри, баръ данасъ да се задржи да чуемо за нашу войску, која е предъ Хаџи-бегомъ, како стои. Тако престаде спреманъ. — Прође по сата, а нѣму дође опетъ уя, повика: „спремайте!“ брже обадише чадоръ.

Я опетъ покупимъ оно мое друштво и дођемо молити, одъ сваке руке доказивати да за нѣга нѣе данасъ путованъ, баръ докъ наша войска горе учини пробу на Хаџи-бегу и т. д. и одобри, ово е было подъ Кличевцемъ у Валѣву на мѣсту где е сада кула. По-ѣута мало пакъ повика: „кума Стево, айде узмите тай топъ, пакъ отиди са чича Протомъ, Грбовићу и кума Милану у помоћ!“ (Онъ е мене често чича протомъ звао). Мы спремимо топъ и око 60 коньика, пођемо, онъ остаде и кодъ нѣга кнезъ Теодосіе изъ Книѣа, и са нѣима око триста войника.

Я и Стева (нѣговъ писаръ) одемо, и на еданъ сатъ и по, близо логора чуемо пушке много пуцаю. Познамо да е бой. Поитамо што брже. Дођемо до Миланова шанца. Миланъ увуче топъ у шанацъ и каже: Турци су наше разбили и ето наши бегаю. Я са оно 60. коньика изтрчимъ на брдо имамо шта и видѣти, наши низъ еданъ потокъ шумаромъ бегаю,

а Турци съ обе стране полѣмъ, обколили коньѣци, а пешакъ за нашими крозъ честу трче и бію. Мы са брда сви у гласъ повичемо, и неколико пушака ола-
 лимо; чуше и видѣше Турци насъ и помисле да за
 нама велика войска иде, пакъ побегоше натрагъ, а
 наши како їй ми сретосмо окуражише се и за Тур-
 цима. Одъ рѣчице (та е рѣчица по сата одъ Хаѣ-
 бегова шанца) наша се войска опетъ поврати и тера-
 юћи Турке и убіяюћи, сатерамо у шанацъ. Обилазимо
 са две стране. Кнезъ Грбовићъ, Милованъ, и Милошъ
 Обреновићъ съ войскомъ (еръ е Миланъ у шанцу)
 одъ истока; а съ оно мога друштва преѣмъ одъ юга,
 и Мутапъ, Живко Дабићъ и Јованъ Курсула, мы смо
 се на едномъ брегу у планини наднели надъ турскій
 шанацъ и тучемо у шанацъ, и добре пушке лепо у
 шанацъ добацую, и коя згоди, убія. Дође намъ изъ
 шанца крозъ честу неки добаръ юнакъ, Гача изъ
 Скадра соколске нахіе, кои е Хаѣ-бегу на Штиру
 рану однео (ербо е соколска нахіа іоште политично
 подъ Турцема) и онъ изъ свое добре шешане неко-
 лико избаци и едного уби у шанцу. Еданъ повика
 одъ наши: „аферимъ Гача!“ — „ѣути — вели — душу
 ти, невичи *Гача*, веће вичи: *удри Буро*, ербо ѣу а
 садъ Хаѣ-бегу опетъ у шанацъ.“ И Турци пуцаю
 изъ шанца на насъ, но мы смо грменѣ уватили бусію,
 и само гди кога ране, кое ми пошлѣмо у шанацъ.
 Тако смо се тукли добра три сата, докъ еданпутъ
 пояша савъ турскій коньикъ и оде северо-западу.
 Разговарамо се куда ѣе? да неѣе Шабцу? и веће за-
 ѣоше за брдо. Прође, реци, еданъ сатъ, а они оби-
 шли уз' еданъ потокъ, пакъ юришише на Грбовића
 и на Милоша съ леѣа, а пешакъ изъ шанца, онда
 наши немаду куда но право крозъ коньѣке. (Ту по-
 тине нашъ кнезъ Пея и доста други). А други турски

пешаци изъ шанца подиђоше подъ насъ пуцајући узъ брдо, а ови други навалише на насъ и мы брду барякъ окренемо, т. е. Мутапъ, Курсула, Живко Дабѣтъ и я и оно наше войске све планиномъ Кокоровомъ. Већъ наши Турци нетрчаше далеко за нама. Дођемо у шанацъ Милану у мракъ. На томъ бою погibe наши по више 60. али е Турака и одъ 300. више, како намъ е после Гача казао. Увати се мракъ и прођоше два сата, дође намъ Гача изъ Скадра, и Никола изъ Прогоревца, кои су текъ изъ турскога шанца изашли и кажу: хоће Турци ноћасъ да бегая, дайте войску да наместимо покрай пута у бусіе да се сити натучемо ноћасъ Турака. —

Миланъ неда, но каже ово су турски шпијони, хоће да нашу войску туркомъ издаду, я кажемъ да су ово наши пріятелѣи, нѣи добро познаемъ, и овај Гача вазданъ е съ нама био и Турке тукао; ая, не вѣруе и неда. У шанцу се задржимо, ранѣнике испратимо кое у Валѣво, а неке своимъ кућама. — Зовнемъ я Мияила Недића изъ Осѣчне буюбашу. и рекнемъ нѣму да узме вредни момака, колико више може, да иде да запали турско село Петрцъ, Хаџи-бегу иза леђа. Онъ то послуша, и оде са 200. момака. У тай часъ дође мени писмо одъ Кара-Ђорђа. У кратко пише: „како — вели — примишъ ово писмо, тай часъ айде овамо, и повези топъ, а та войска гди е нека стои до друге заповѣсти.“ Я онай часъ поитамъ съ топомъ и осванемъ кодъ нѣга у Валѣву. Путуюћи ону ноћъ видимъ ждраку што е Недићъ савъ Петрцъ попаліо. Кадъ види Хаџи-бегъ ватру иза леђа а войску предъ собои, онъ остави шанацъ у Братачићу и побегне натрагъ на Рожанъ. Недићъ попаливши Петрцъ, опази где Турци побегоше, удари на стражнѣи и доста ѣй побіе и плячке и коня узме. Я оставимъ

момка, да ми, кадъ сване и разбере есу ли Турци побегли, као што намъ каза Гача и Никола, или іоште у шанцу стое, хаберъ донесе.

Како се састанемъ съ Кара-Борѣмъ, кажемъ горня обстоятелства, и рекнемъ: надамъ се да ће Хаџи-бегъ побећи, ербо намъ добри наши пріятелѣи кажу; и да ће мой момакъ рано хаберъ донети за Хаџи-бега. — Кара-Борѣ: „Е, мой чича прото, ево и горе неволѣ, ударили Турци одъ Шабца, и наша се войска побила и Катићъ Јанко погинуо, а друго, ништа незнамъ куда е наша, куда ли е турска войска окренула. Но где ћу я данити и чекати докѣ болѣ разберемо о войскама?“ Я кажемъ: господару, у Косирићу кодъ мои воденица, онде има за конѣ траве, у воденици брашна, могу момци леба наместити.“ Онъ остави мене и кнеза Теодосію вишѣ Валѣва са оно 300. Грузана, съ топомъ, да онде чувамо, ако бы Хаџи-бегъ продро и у Валѣво дошо. Я му кажемъ: господару, мени ће мой момакъ донети аберъ озго, и ако буди Хаџи-бегъ ноѣасъ вратіо се натрагъ, я ћу избацити петъ топова, ако ли буде освануо у своме шанцу, я ћу избацити три топа, ако ли би сачувай боже овде продро вы ѣете чути и више топова. Онъ узе око стотине свои момака и оде.

Текъ прошло четири — више ли манѣ ли — сати, дотрча мени у Валѣво момакъ: Муштулукъ, вели, Хаџи-бегъ ноѣасъ утече натрагъ на планину. Я одма изпалимъ петъ топова, да чуе Кара-Борѣ, да е Хаџи-бегъ побегао, да се зна по томъ обстоятелству владати, и опетъ пошлѣмъ момка да му изъ уста каже. Но онъ како е чуо петъ топова, све е знао. Увѣріо се да се Хаџи-бегъ натрагъ повратіо. Ето ти нѣгове писме. „Како примишѣ — вели — писмо, крени войску сву и топъ, айде право на Убъ, и гди бу-

демъ чуѣшъ, да ме стигнешъ.“ Я се одма крзнемъ са кнеза Теодосіемъ, повеземо топъ, и онай данъ проѣмъ касабу Убъ, и у ноћи стигнемъ га у Любинићу на конаку, сутра у Орашацъ на конакъ, гди намъ доѣе Яковъ и кнезъ Сима изъ Бельина на договоръ, и више булюбаша, и они опетъ у Бельинъ одоше, мы ноћимо, сутра доѣмо и мы у логоръ у Бельинъ.

Како е Кара-Ђорђе чуо да е Янко Катићъ погинуо, одма е послао своя четири момка да доѣе братъ Янковъ, Марко, Янку на мѣсто, и поведе одъ свое кнежине сву войску. Ёрбо како е Янко погинуо, и мртва га одпратили, сва е нѣгова войска вратила се кућама, говорећи: кадъ немамо нашегъ старешине съ киме смо се научили воевати.

Айде дѣцо да вамъ на кратко и о смрти Янковой што годъ преповѣдимъ. Докъ се Кара-Ђорђе бавіо кодъ Валѣва, а мы горе око Хаџи-бега, босанскій везиръ и сва велика войска одъ Шабца крену се путемъ къ Београду, (Асан-паша држао е десно крило преко села и палио) доѣе у село Месарце гди Яковъ, попъ Лука и Янко Катићъ предсретну га и побію се, и по жестокомъ бою одъ обе стране, Асан-пашу разбію и потераю га къ Шабцу натрагъ, у томъ тераню сустигну едногъ старца, салете и повичу: предай се, предай се Турчине, негини лудо. А Турчинъ повиче: коме да се предамъ, кое вамъ е старешина? войници повичу: предай се Катићу Янку; (кои се туна на близо трефіо) и Янко дотрчи са запетимъ пиштолѣмъ у руди, надтрчи на Турчина и самъ повиче: предай се Турчине, баци оружѣ, я самъ Янко Катићъ. Турчинъ рече, предаћу се, и чуюћи име Катићъ, а знао е како Янко храбро Турке сѣче, потегне изъ свое мале пушчице те Янка на мѣсту убіе. Садъ наш комшія и парохъ,

попъ Панта, скочи съ коня и старца свеже. Ову самъ пушчицу гледао у пона Панте, мало е дужа одъ едногъ аршина, невадя три гроша. Ово ми е вако казивао попъ Панта, а и више люди кои су онде были; а и старацъ мало е више валяо него нѣгова пушчица, али проклети, уби онакога мудрога и прекомѣре храброга юнака, Катиѣа Янка. Овога Турчина старца, како е дошао у логоръ Марко, братъ Янковъ, за свога брата посѣко е.

Докъ се то горе размрсивало, дотле везиръ са великомъ войскомъ, друмомъ прође, дође у село Ушће кодъ Саве и падне око рѣчице Вукодражи, коя дѣли валѣвску и шабачку нахию, на конакъ. Дочую то наши, побацие Асан-пашу више терати, нека иде самъ, а они се поврате за везиромъ, нађу га на конаку и сву ноћ изъ шуме тукли изъ пушака; а кадъ зора буде, они се далѣ у шуму уклоне, ербо е у Турака врло много войске и топова, кое су сву ноћ на наше бацали и ђулета и картаче, а у наши нѣ топа било. — Садъ везиръ видећи како наши ноћомъ нападаю и бию, а мож' да е чуо да е Асан-паша разбиенъ, остави путъ къ Београду, врати се натрагъ, и брзо тераюћи опетъ дође у шабачко полѣ на свое старо мѣсто.

У то време, чуюћи то Милое Петровићъ, кои е имао шанацъ кодъ Београда у циганској бари, кудъ протиче Мокри-лугъ у Саву, да су Турци одъ Шабца пошли къ Београду, и београдци често на нѣга ударили, врло се био поплашио са оно мало войске и бећара, али се опетъ храбро бранио и одржао шанацъ, докъ е дознао да су се Турци горе разбили на Вукодражи.

Айдете опетъ горе. Кадъ изъ Орашца дођемо у Бельинъ у логоръ, застанемо и Милана де е нѣгову войску довео. (Ербо како е чуо Кара-Ђорђе да е

Хаџи-бегъ стукнутъ натрагъ, писао е и послао свога момка да одма съ войскомъ дође, а да остане Грбовићъ Мированъ, и Кедићъ Милићъ и Недићъ, да чуваю да се небы Хаџи-бегъ повратио къ Валѣву или пошао на Шабацъ, нама за леђа). Садъ у Бельину у логору преданимо. Ту е Кара-Ђорђе, лютитъ, слабо съ коимъ говори, све љути. Докъ му нешто писаръ нѣговъ, вальда е скривіо, онъ љипи, пакъ ти мога Стеву батинѡмъ, батинѡмъ, нико несме да се прикучи да моли, а одъ нѣга се неотима. Докъ већъ у неко доба потрчасмо молити и Стеву отури смо те побеже, а онъ крѣпачу довати да убіе, а Стева се умеша у войнике и тако се спасе. Садъ сва и войска и войводе и капетани гледаю то, и еданъ съ другимъ шаплѣ: лой брате, кадъ онъ одъ свога момка и писара тако ради, я шта ће одъ насъ ако скривимо быти. Уђе слога, и да е рекао онда: айте сви на Саву да прегазите ту се небы смео наћи еданъ кои небы на Саву нагазіо, а то ли на Мишарско полѣ.

Ту намъ у Бельинъ дође Милошъ Стоићевићъ поцерацъ (до то доба нѣ био знатанъ) одъ свои Поцераца поуतेко. Садъ Кара-Ђорђе обу опанке и пушку на раме, на пешке, и мы, насъ око сто петдесетъ за нѣмѣ, премъ да се нѣговъ конъ, доратъ, и наши неколико коня а и мой, по издалека за нама, води, али мы сви у опанцима за нѣмъ пешке узъ Добраву, кудъ насъ Милошъ проводи, више шумѡмъ него полѣмъ, до Цера планине, исподъ Цера дођемо у двориште Милоша Обилића. Ноћимо. Одъ нашега друштва отиде неколико момака крозъ Китогу, на друмъ куда Турци већъ изъ Босне слободно у Шабацъ пролазе, побію се и донесу петъ глава турски. Онде су доведена три ѣмета поцерска, кои су ишли у Турке и рану носили. Пита Кара-Ђорђе: „Чиѣ се ово дво-

риште зове?“ Кажу: зове се Милоша Обилића войводе поцерскогъ двориште; „е коекуда, посѣците ову троицу турске удворице, кои воле Турцима него своіой браћи Србима; а ово нека буде (рукомъ на Милоша Стоићевића) войвода Милошъ Поцерацъ, Милошу Обилићу на мѣсто! я вы Поцерци, (окрете се нѣма ербо в онде съ Милошемъ дошло неколико, око сто Поцераца) видите како ова троица платише своимъ главама, кои воле Турцима него своіой браћи Србима, тако ћете и вы сви кои одъ садъ неузаслуша овога мога и вашего войводу Милоша; а ти войвода поцерски ако мое заповести неизпунявашъ овимъ ћешъ трагомъ проћи.“ Поклони се Милошъ и пође му руци, онъ недаде руке, но се у образъ полюбише, и рече Милошъ: господару, сто живота да имамъ сви љу сто изгубити, а твою љу волю и заповѣстъ до смрти изпунявати. — Стое они Поцерци у највећемъ страу, гледајући ону троицу безъ глава, докъ еданъ рече: господару, нисмо имали међу собомъ свога войводе, опрости намъ до садъ, а одъ садъ мы сви за нашимъ войводомъ а онъ за тобомъ у гору и у воду! — а и други сви: у гору у воду, за нашимъ войводомъ. Ори се стотину и више гласова, да човеку и сузе потеку. „Ето коекуда, да е просто, а одъ садъ да васъ видимъ. Чувайте се да вамъ у таке гости недолазимъ.“ Сви му се, и мы и Поцерци, поклони смо и благодари смо. Поцерци пођоше руци, онъ се по съ некимъ у образъ полюби. Те ти богме и мы съ войводомъ сви и са свима люби се у образе, (као добра фамилія на Божићъ око пуне софре): наша браћа, наша браћа! христосъ посредъ насъ!

Вратимо се у логоръ. Кадъ сутра да видишъ наше браће Поцераца са своимъ войводомъ, нагрну као скакавацъ у логоръ. Невѣруемъ да е кои смео остати,

већъ ако какавъ врло престарио, да сарани ону тро-
ицу посвѣчени. Ето шта у свое време важи паметна
строгость. Погубити троицу за сачувати хиљадама.
Истина да мени непристои овако мислити и говорити,
али и христосъ спаситель себе е дао на смртъ да
спасе савъ родъ человѣческій. Тако е и Кара-Ђорђе
радио. Прикучимо се поближе Добрави, Кара-Ђорђе
нађе еданъ проштацъ себи изъ ливаде, и заповѣди
да свакии войникъ, пешакъ и коньикъ нађе проштацъ,
и преготови, кога пушка неможе пробити. Ово е,
(горе приповѣдано) бывало одъ Мая 1806. до 30.
Юлія. Пођемо, 31. Юлія, дођемо на Мишаръ, по
приличномъ бою начинимо шанацъ.

О ПРАВИТЕЛСТВУЮЩЕМЪ СОВѢТУ.

Како е совѣтъ у Србіи постао 1805. Августа 15.

У Петербургу србской депутаціи пребацивали су и преговарали (Чаторинскій, иностранны дела): да нашъ Кара-Борђе убія и неправде чини. На то смо мы депутаты одговорили: да ніе истина, но Кара-Борђе, одъ сваке оне нахіе, коя е са оружіемъ на Турке устала заиште одъ нахіе најболѣга и правосуднога човека, и тако одъ сваке нахіе по еднога са собомъ води, и свакога кривога даде онимъ людма те пресуде, и какву каштигу они изрекну, онъ, Кара-Борђе, даде своимъ момцима те изврше. — Онъ (Чаториски) каже: „ако е тако, то е добро; ако и ніе нека буде. И валя да имате синодъ. Србо нити ће Росія нити икаква држава, корешпондирати са еднимъ човекомъ, но са народомъ и са синодомъ.“ Како депутаты изъ Петербурга — я и Јованъ Протићъ — дођу око половине Јануара 1805. године, први око Кара-Борђа, Якова, Милана и кнеза Симе и прочи старешина мирски и духовни; Јова Протићъ пакъ, око Миленка Добрнѣца и проч. навале да се синодъ постави. И како Кара-Борђе, тако и сви други и народъ кабули и жели да се темель правительству постави. Но будући да е навала Турска одъ свію страна, зато се ніе могла скупштина сабрати. Докъ е Кара-Борђе Карановацъ тукао и 29. Юлія попаліо и Турке истерао, дотле дође му известіе да е порта учинила Нишкога Афиз-пашу, везиромъ бео-

градскимъ, и наложила му: да покупи войске колико му треба и да дође у Београдъ да Србе покори. Афиз-паша, одма почне купити войску. Међу тимъ нареди да се неколико хиљада покрои они мали црни капица одъ абе, као што е онда у Пожаревачкој нахи, раи Србима, адетъ быо носити, и мали бритвица, и да фесове поодузима а црне капице подели, и да оружје одузме а бритвице да подае. Кое е неколико пуни кола спремио и натоварио быо. И одма е послао свога Омер-агу у Ужице за муселима, и да купи одъ Босне войске, да буде готовт, докъ и онъ у Београдъ пође. На тай гласъ по узетию Карановца, остане Кара-Ђорђе, да око Ягодине скупля войску, да дочека Афиз-пашу, а пошлѣ преко мене да са Миланомъ и Яковомъ гледамо небыли се одъ кое руке са ужичанима уговорити могло: да они мирую и да се у боеве немешаю; баръ докъ бы Афиз-пашу разбили. У противномъ случаю како најболѣ знате — вели — само гледайте, да мени ужичани за леђа недођу, кадъ се я са Афиз-пашомъ побіемъ. (Божа е и Веса Велимировићъ отерали изъ Карановца топъ у Бранковину).

Я се састанемъ са Яковомъ и Миланомъ. Позовемо и дођу намъ 20. Турака ужичана у планину Црнокошу. На питанѣ Србско: зашто су дозволяли бегу Новлянина и Фочића Осман-агу изъ Босне, и што ће имъ Афиз-пашинъ Омер-ага изъ Ниша, и зашто купе ябанску войску, и нашто ће имъ та войска? — Ужичани одговоре: да они некупе войске, но да е изъ Ниша дошао Омер-ага, са Афиз-пашиномъ бурунтіомъ, и онъ га зна шта ради и проч. Срби одговоре ужичаномъ: Та вы добро знате да е босански везиръ Бећир-паша, предао нама четири дахиѣ; на наше исканѣ морао допустити те смо имъ главе поодсецали; чули сте и добро знате да су шабачки Турци,

немогавши трпити одъ насъ боеве, лане изъ града изтерали Мусагу Фочића, са нѣгови триста момака яничара; пакъ су сада съ нама у миру и любви, као што смо и пређе били, а иначе бы погорели. Тако делате и вы истерайте Омерагу, нишкога бегу Новлянина и Осман-агу Фочића и нѣову войску пакъ мы да идемо нашимъ кућама, а вы останите у миру и съ нама као и досадъ у любви и комшилuku; или дайте да їй мы истерамо или побіємо. Ужичани кажу: да їй они истерати немогу, нити їй вама у руке предати можемо, ербо то и наш динъ (вѣра) недоушта. Срби рекну: да ће они доћи са войскомъ да їй отераю или побію, пакъ ће онда целоме Ужицу и свой сиротинѣи бити тешко, а савъ грехъ на ваше душе. И тако се растану, и свакъ у свой логоръ оде.

По растанку са Турцима, я одма дођемъ у Бранковину, распишемъ на кметове да у речени данъ сваки што выше войске у Бранковину доведе; и Божа е та писма разашилъ, а я хитно одемъ на Забрeжѣ и у Земунъ ради цебане и други воени потреба. Како дођемъ одма са ономъ войскомъ изъ Бранковине и топовима и цебаномъ пођемъ, найпре явивши Якову и Милану, да ћу я преко Малѣна у Пожегу, ербо за топове нема друга пута на Ужице, но да се они стараю, да не бы я изненада на Турке нагазіо. Они одма све войске прикуче близу Ужица, и по великомъ бою око свега Ужица поправе метеризе, тако и Турци око свои кућа бусіе поватаю, и бране се изъ пушака и са града топовима. Наша войска тако е око Ужица стаяла: одъ Поникова са запада кнезъ Милићъ Кедићъ изъ Суводаня валѣвскогъ, и Хади Мелентіе архимандритъ рачански, са едномъ горнѣомъ части соколске войске; Яковъ Ненадовићъ одъ севера пакъ съ валѣвскомъ на Татинцу Крчагову до Крушчице:

Миланъ узъ рѣку. Бетиню одъ истока са рудничани; прота Милутинъ гучански одъ юга са Ябучя. И тако се жестоко туку. Дођемъ са топовима и ономъ войскомъ, која подкрепила обсаду. Намѣстимо два топа (выше іѣ нѣ ни было) према граду на Крушци. Сви коменданты, войводе и старешине, стаяли су сваки међу своіомъ войскомъ, и храбрили, а самъ стаяо кодъ оба топа, помагао са момцима топове пушити, ербо нисмо имали до само мало вешта еднога топчию, а другога намъ ранише Турци на Карановцу. Ту е было ђулета сумпоромъ и смоловомъ жиномъ обвіени, ту е было са ковачкимъ меовима усіаты гвозђа, најпре по фишекъ землѣ набіємо пакъ вруће гвозђе у топъ. Чувши наша войска наше топове како пуцаю, а могла е скоро сва войска видѣти, ербо е Ужица у равни, а около брда као венацъ куда наша войска стои, и скоро свака войска другу види; на гласъ топова іошъ болѣ охрабри се войска и жестоки бой удвои се. Турци одбіяю, наши навалюю. Ту е између прочи погинуо нашъ храбри бараяктаръ Дамянъ Миленковићъ изъ Кутишице. (Тоба смо Дамяна я и стрицъ Яковъ іоште 1804. год. слали у Црну Гору до владике Петра и у Рисанъ до Ивелића, те е айдучки очо и дошао и писма однео и донео). Пуцаюћи такимъ ђулетима и врућимъ гвозђемъ, погодимо еданпутъ одъ цаміе у мунаре, која е сва одъ чамовине или одъ луча. Запали се мунара у средъ вароши. Пролети едно ђуле и башъ у метеризъ, где су око 200—300 цигана одъ каменя метеризъ начинили на Забучю, а кадъ ђуле паде иза леђа међу цигане, и каменъ по нѣма прсну, наши ти цигани нечекаю друго ђуле но сви широмъ оставише метеризъ и преко Бетинѣ граду побегоше. А Милутинъ прота са драгачевцима упаде за цигански метеризъ,

а наши сви у наоколо повикаше у гласъ: утекоше Турци, утекоше Турци, утекоше Турци! — Чуюћи Турци тай гласъ, а видѣвши где цамія скоро у средъ вароши гори, у еданпутъ оставише свое бусіе и побегоше граду. Срби юришише и са све стране запалише куће. Наши, кои су знали гди е затворено око 60. Срба варошана и селяка, отрче обію затворъ и пусе да непогоре. Ко ніе погинуо или ранѣнъ, или нетрчи унутра да пали и плячка, но стои на брду као я на брду кодъ топова, врло му е лепо было гледати божіе чудо, како сва варошь у еданпутъ пламти. Ветра ни найманъ нема да дува, но изъ долъ дигао се пламенъ у ведро небо, и кадъ високо димъ као дебео столпъ изађе, онда се рашири облакъ одъ дима на подобіе амбреле, и озго ладъ начини. То е было лицемъ на св. пророка Ілію 20. дне Юлія 1805. Тай е бой трајо ноћомъ, и одъ ютра до четири сата после подне, да у Ужицу ни едне куће или зграде ниси имао видѣти. (Кажу да е было кућа 5000, турски). Само се види што ніе могло у градъ стати, ербо е градъ маленъ, преонуло око града женско и мушко као рой за грану. Чуешъ само јукъ жена була и писку деце.

Зауоставимо войску. Наместимъ страже, да се войска близу роблю неприкучуе. Дође вѣстникъ одъ Турака, моле да изађу на разговоръ. То имъ се одобри, и дође ѿ 20. кое стараца бѣлы брада, кое агалара. По поздраву и мало на земљи одмора, како Турци тако и мы Срби све што е было припишемо судбини, и да е то одъ Бога ксметъ. Што е коме господини Богъ на рођењу записао валя да претрпи, но како ћемо одъ садъ? — Добро ћемо господо, прво истерайте Омерагу нишкога, Бегу Новлянина и Фочића Османагу и нѣову войску, кои су и донели уга-

ракъ и ваше куће попалише; друго донесите 50.000 гроша да поделимо войсци која е свое куће послове оставила и око васъ дангуби; треће да доведете 80 добри коня, да подпунимо у кога е момка конь погинуо: пакъ вы кои може нека овде сѣдп, кои неможе путъ му е отворенъ у Босну. Турци обећаваю Омерагу, Бегу и Фочића и нѣову войску изтерати али немогу нити имаю новаца и коня дати. (Да, заборавіо самъ, — овай Омерага послао ми Афиз-пашину бурунтію: да я као човекъ књижевникъ знамъ да е греота се цару противити, но да окренемъ народъ опетъ подъ царевъ skutъ и да ће ме царъ бератомъ и ферманомъ као могъ оца учинити оборкнезомъ и проч. Башъ е лепо погодіо коме е послао бурунтію. Посекао ми оца па мене кнежи, лепа паметъ!). Мы останемо при првome исканю. По многомъ разговору и ценъканю, веће Турци кабулише, изнесоше 50.000 гроша, и доведоше 80. добри коня. Яковъ и Миланъ бров паре и поделюю конѣ, а мени даю еднога врло добра хата подъ добримъ такумомъ и рактомъ. Но ево садъ нешто новіе! нећу я тога хата, него хоћу онога хата кога е Османага Фочићъ дояшіо у Ужице т. е. белогa крхата, ербо е нѣговъ братъ Фочићъ, када е мога оца посекао, мога коня одвео. Вичу Турци: „вала е овай хатъ болѣи него Фочићевъ; а нѣговъ неваля ни 100. гроша!“ Виче Миланъ и Яковъ: узми добаръ е хатъ и окићенъ; ето каже господа да онай Фочићевъ неваля. — „Валяо, неваляо, я хоћу онога кога е Фочићъ дояшіо или ћу садъ я подићи войску, ударити на градъ и самъ га узети а може бити и главу Фочићеву, и выше зла бити; но вы се маните брояня новаца све ће то напразно бити.“

Одустанемъ оданде, одемъ међу войску и кажемъ: како ми е Фочићъ кадъ ми оца посѣкао одвео мога

коня, а садъ неће да свога даде, но хоће на срамоту да га яше, а другогъ подмеће, а я хоћу на градъ съ войскомъ да га самъ узмемъ. Ту е быо кнезь Милићъ Кедићъ, наши сви капетани, и Мутапъ, войвода Милошъ Обреновићъ и прочи. Онда Мутапъ: „айте браћо, айте! посѣкао ми оца, поарао ме, одвео ми коня; пакъ садъ неда, но кодъ оволике наше войске да ми га яше на срамоту, айте браћо на градъ!“ Залупаше добоши, развише се баряци, полетише войске свака своје старешини. Гледаю Турци и пытаю Милана и Якова: шта ће оно садъ бити? — Ето шта ће, човекъ хоће Фочићева хата или оће на градъ. — „Аманъ, уставите!“ — Мы, веле, уставити неможемо, ербо нѣга сва войска слуша скоро болѣ него насъ, но идите вы и молитѣ га, ербо ће намъ савъ посао покварити. Дође Хаџи Ибраимъ валѣвацъ и јоште два старца. Почеше говорити: прођи се човече, бајшъ кадъ е за тимъ стало, дај момке и да пошлѣмъ три Турчина, нека хата доведу, макаръ се са Фочићемъ побили.“ Спремимъ Цинцара Марка и Илію Клонпу изъ Валѣва, и поведу јоште четири момка. У градъ оду, заишту хата белогa, но Фочићъ почне се противити: да неда до мртве главе. Онда скоче ужичани: вала ћешъ га дати, или ћемо садъ и тебе и хата предати Србима у руке. Заръ ти е мало што сте донели угаракъ и наше куће попалисте, но јоште хоћете да и роблѣ Србима у руке дате. Наполѣ изъ града, пакъ делите мегданъ са Србима! — Фочићу се немадне куда, заповеди те хата изведу, гола. Момци рекну: мы га водити нећемо и несмемо безъ добра такума. Онда изнесу савъ коньски такумъ, и кубуре сребрне и проче, добро га одену. Фочићъ се заплаче, полюби хата у чело, и момци узму и доведоше на Татинацъ. Истина да онаки хатова може

быти, али редко, и у свой Србији ни у єднога нїе было онакога а то-ли болѣга; и тако самъ га после яшїо много година. (Запретимо те и Бега Новлянинъ, кои є кнеза Ранка, Лукина брата, 1800. лето, убіо; пошлѣ свога хата Луки).

Ето садъ є мирна краина! — Новце и конѣ поделимо. (А и прїятельима нешто около пошлѣмо). Конѣ подпунимо кои су изгинули, и отмѣнимъ булюбашама. Поставимо Алексу Поповића изъ Субѣла за ужичке нахіе войводомъ. Огласимо да сваки Србинъ слободно долази у Ужице — а чаршіе нема ербо є све изгорело — и ко има шта продавати. За сигурность емствую ужички Турци и србски поглавари. Ужичани истераю свое госте у Босну; а мы одемо сви сваки своимъ кућама. То є было дне 22. Юлія 1805. — (Ту є было кадъ су ови Турци ужичани, пипали рукомъ србске топове, и кадъ су видели да нису дрвени, као што су они држали, сузе имъ ударили).

Хайдемо садъ Кара-Борѣу и Миленку, да видимо шта раде.

Кара-Борѣе скупїо потайно войску око Ягодине, и чека да Афиз-паша преѣе преко Мораве, и да га дочека у бусїи, зовомой *Жилѣ*. То є место идући одъ Ягодине къ Ђуприји, шума и честа да ни пешакъ никудъ проћи неможе, а то-ли коньикъ, но само туда и то узанимъ путемъ, као што є у Мачви Китогабыо. Но по несрећи обадва су та пута и шуме окрчєна, и у ливаде и нїиве обраћєна, и то є велика штета за Србию. Дозна Афиз-паша, да га Кара-Борѣе чека да само преко Мораве преѣе, да га дочека, а Миленко, кои є стаяо у шанцу на Иванковци, за Афиз-пашомъ да поѣе и тако да међу две ватре Афиза увате. Несмеюћи Афизъ преко Мораве на Кара-Борѣа,

но пошлѣ три Турчина кодъ Миленка, и говоре да се Миленко уклони съ пута, да Афиз-паша съ царевимъ ферманомъ и войскомъ прође преко пожаревачке нахіе у Београдъ, и како Афиз-паша у Београдъ на везирлукъ сѣдне да ће писати да царъ пошлѣ ферманъ и бератъ на Миленка да онъ буде у пашалуку найвећи кнезъ и тако далѣ. — Миленко одговори: „кадъ е Афизъ са царскимъ ферманомъ, нека иде царскимъ друмомъ, преко Мораве, Ягодине и далѣ Београду, куда су одъ Косова, пакъ до садъ везири у Србію улазили и излазили; а што ми берате и кнештво паша обећава, знайте да я волимъ надъ овимъ краємъ комендантъ србски бити, него бератомъ надъ свимъ пашалукомъ кнезъ бити. А Афизу преко пожаревачке проћи недамъ.“ *Турци*: „Миленко, у тебе е мало войске, а у Афиза силна е войска, онъ ће и на зоръ проћи.“ *Миленко*: „може преко мое, и мои войника мртви глава, али докъ еданъ живъ трае, проћи му овудъ недамъ. А Богъ праведной страни помаже. Таки и последњи одговоръ и селамъ однесите Афизу. Выше нема разговора!“ — Турци оду и кажу све Афизу.

Миленко видѣвши да Турци преко Мораве на Ягодину, неће и несмеду, и добро се увѣри да ће сутра сва сила на нѣговъ у Иванковци шанацъ ударити; одма пише у Ягодину Кара-Ђорђу, и све му яви, и каже, да ће сутра на нѣга Афизъ ударити, но нека онъ прикупи войску близо, и да Турцима съ леѣа удари. Кара-Ђорђе како се извести о свему, одма прикупи войску Морави, и почне преко Мораве преводити. Но Афизъ нечекаюћи дуго, но сутра рано са свомъ войскомъ крене, удари на Иванковце, и вазданъ на Миленка юришивао, а овај га храбро дочекивао и одбіяо вазданъ до мрака, гди е доста

пало са обадве стране, али е петъ пута више пало Турака, ербо они съ поля юришаю, а Срби изъ шанца дочекую, и Турци вазданъ свое и мртве и ранѣне односе. Кадъ се веће мракъ уфати, Афизъ поплаши се и у Параћинъ врати. Сами мртви турски коня преко четири стотине што е око шанца лежало, кромѣ што е ранѣни одведено.

Кара-Борђе и Младенъ како войску преко Мораве преведу, поитаю на Иванковце; но већъ и ноћъ наступи. Брзokonъици отрче, а неявивши напредъ да иде Кара-Борђе и Младенъ, но у мраку прикуче се шанцу. Миленко помисли да се Афиз-паша повратио и повиче на войску: плотунъ юнаци! Войска опали пушке, како се говорило око 10. съ поля кое мртви кое ранѣни падо; докъ се овы одбію натрагъ, и добошомъ огласе и познаду се.

Сутра рано Кара-Борђе изведе войску и топове на брдо выше Параћина, и неколико топова опали. Афиз-паша уплаши се и са свомъ войскомъ побегне у Нишъ, где после неколико дана, или одъ стра или одъ срамоте напречацъ умре. Како Афизъ изъ Параћина изађе, Кара-Борђе да дозвати неколико параћински Турака, и каже имъ да онъ на Параћинъ войсци не да, и да онъ ніе ни съ царемъ ни съ другимъ пашалуцима околнимъ у кавзи, но само са београдскимъ дахијама, субашама, и са онимъ кои зулумѣарима помажу, и тако яви, да сваки Србинъ слободно у Параћинъ ради купованя и продаваня може ићи, зато онъ и параћински Турци емствую. Одатле врати се свакъ своіой кући, а Кара-Борђе у Тополу, одкле намъ явля све како е Афиз-паша прошао. Ово е было око — одъ 1 пакъ до седмогъ или 10. Августа 1805 године, датумъ непамятимъ.

Садъ у два месеца, мы освоивши и попаливши Карановце, разбивши ужичане многобройне и Ужице попаливши, разбивши силну войску Афиз-пашину, трима славнимъ побѣдама опоени, свакій србинъ и србкинѣ песму пева гордо. Шта намъ садъ треба радити то е: да се постарамо садъ за у внутреность добаръ поредакъ увести. Я несметаюћи са ума, да намъ прво намѣрени синодъ валя увести, (о комъ Божа пише еднако у Бранковини устроєніе, кое овде прилажемъ) согласимъ Якова, Милана и кнеза Симу, као коменданте. Пишемо Кара-Ђорђу, да намъ 14. Августа дође у манастиръ Боговађу у вочи велике госпође. Наредимо и разрежемо одъ валѣвске, београдске и рудничке нахіе, да обличњи краєви, за 1000. за скупштину, сву потребу донесу у манастиръ Боговађу, и обличњи краєва будюбаше да доведу 7—800. момака съ пушкама дугимъ, и то да буде све у вочи госпође у Боговађи. Довеземо оба топа, кои ће на црквене возгласе пуцати и плотуне палити. Дозовемо валѣвскога владику Антима, (истина да е быо Гркъ, али света душа) кои ће на светой тайни Кара-Ђорђа помазати светимъ миромъ. Божа е спреміо едно слово врло возбуждателно за слободу, и трогателно, кое ће се очитати у цркви при помазанію Кара-Ђорђа, и шта е нѣгова дужность, и шта на заклетви на себе прима; друго пакъ слово народу и войницима, на полю, шта е савъ народъ дужанъ и проч. — и да онде люде за синодъ изберемо. Мы смо довели кмета Весу Велимировића изъ Любинића за валѣвску; Кою Ивановића изъ Свилеуве за шабачку. Миланъ довео Стояна изъ Берчића за рудничку. Све е то у приправности было, и са радостію чекамо, да намъ дође господаръ Ђорђе, да сутра на велику госпођу чинимо параде и церемоніе. Истина биле бы

просте, али бы насъ Србе здраво веселиле; докъ предъ мракъ 14. Авг. дође татаринъ, донесе намъ одъ Кара-Борѣа писмо, да онъ у Боговаѣу неможе доћи, но да е онъ наредіо да буде скупштина у Борку кодъ кнеза Симине куће, но мы тамо да идемо. (Тога узрока нисмо дознали, зашто намъ недође; може бити нѣ хтео себе понизити на нашъ позивъ, но онъ хоће, како и гди онъ рекне). Како намъ е свима собратимъ жао было, што немого смо чинити наше намѣрене церемоніе, на славу како Кара-Борѣа тако и цѣлогъ народа... но се повинуемо заповести, одберемо найотменіи око 300. люди и владіку Антима, а проче одпустимо кућама. Дођемо у Бораку, и тамо е све готово за скупштину. Разговори были су о свачему а найвише о попуњаваню на боевима са Турцима цебане, да гледамо, не само потрошено попуњити, но и више добавити, и да ћемо о есени опетъ скупштину собрати, и колико се на скупштини одобри на вилаетъ порезати, да се дугови подмире и одуже.

Међу прочимъ разговорима у засѣданію, я опоменемъ: господару! будући да сте вы и све старешине обећали, да на првой скупштини синодъ поставимо, и да е то савъ народъ чуо, и да съ нестрпениемъ кадъ ће се синодъ установити, погледа; а ово е скупштина, и садъ е време!“ *Кара-Борѣа*: „Коекуда! ето у скупштини пакъ бирай найболѣ, и кога хоћешъ, пакъ люде води у монастирь Волявчу, и тамо свѣдите!“ — Я одма искупимъ Весу Велимировића изъ Любинића, за валѣвску; Кою Ивановића изъ Свилеуве, за шабачку; Стояна изъ Берчића за рудничку; Павла Поповића изъ Вранића, за београдску; кое смо за то опредѣленіе и довели. Преставимъ како Кара-Борѣу тако и свима, и кажемъ кои е за кою нахію. Кара-Борѣа и сви рекну: да богда срећно! „Садъ“ вели

Кара-Борђе „узми иѣ пакъ води у Волявчу, и старайте се како васъ Богъ учи за савъ народъ сръбскій да бы и мени терета мало скинули; а я ѣу скоро тамо доѣи.“ Али валя да одъ сваке нахіе по еданъ совѣтникъ буде, зато Божа одма написа, одъ нѣгове — Кара-Борђе — стране заповѣсть: да свака нахія собере одъ старешина, булюбаша, калуђера, попова, кметова и одъ простогъ народа цѣлу скупштину, и да између себе изберу найболѣга, найправдолюбивіега човека, и у комъ сва нахія има повереніе, и да га закуну: да ѣе онъ са прочимъ совѣтницима, о свему народу сръбскомъ безпристрастно бригу носити, а наипаче о своіой нахіи; да ѣе свакога праведнога заступати и бранити, а крива, быо онъ комендантъ, войвода, булюбаша, попъ или калуђеръ или кметъ, безъ разлике и лицемѣрія, кривца великога за нѣгова дѣла у синоду явити, синодъ пакъ врховное вожду Кара-Борђу, кои ѣе согласно крива каштиговати а права одбранити. И кадъ се закуне, нека му скупштина полномошчіе са подписима цѣле скупштине даде, нека донесе у Волявчу, и онда ѣе га синодъ за свога содруга и синоцію примити.

Онда ти я, и Божа, и она четворица гореречена, съ места одемо у монастиръ Волявчу, где само наѣмо ватре и еданъ араръ брашна кукурузна калуђерскога. Монастиръ сиромашанъ, ѣеліе малене и ниске. Велике рудничке планине до манастира притисле, и едва човекъ съ конѣмъ доѣе а кола никако, насъ шесторица и шесть момчади, едемо оно мало калуђерскогъ брашна, али скоро да нестане. Пошлѣмъ нашего друга Стояна, преко брда у Црнуѣе и далѣ те намъ наѣе брашна и купи, и люди на леѣи доносе, и по нешто пасуля. Кола никако доѣи немогу. Гди кои се понамешта по доксату, гди спавамо. Наша е

срећа што е било лето, како смо прави испосници са раномъ, јоште да е зима, онда Богъ зна шта бы било.

Нађемо еднога селяка, те намъ отеса и начини одъ липовине асталъ и две клупе; наместимо у едну собицу; простремо едну мараму на асталъ, метнемо свето еванђелије и манастирски крстъ, и око тога чинимо засѣданіе. За чою и друге мале канцелариске ствари, поручили смо да се донесу; одма намъ дође кнезъ Јанко изъ Конске за смедеревску; Бурица изъ Ресаве за Ћуприску; Вукашинъ изъ Сабанте за ягодинску; Јованъ Протићъ за пожаревачку. Свакій е донео како се заклео, и одъ скупштине полномошчје. Чуше околни люди за синодъ и навалише као на светиню, тужити се и питати кое зашто. Особито калуђери са старимъ дипломама да имъ потврдимо. Друге смо люде задовољавали како смо умѣли, калуђере пакъ одбіяли смо: да ніе синодъ јоште подпуніо се, а и то треба ће чекати да буде, и да скупштина привилегіе потврди и т. д.

Постећи онде, а неимаде се где годе што годъ за ело купити, (сваки бы одъ насъ волео се са Турцима тући него синодовати у Вољавчи) пошлѣ мене дружина у Тополу и кажемъ господару Ђорђу, какву оскудицу у лебу, и у свачему трпимо, а и самъ е видіо кадъ е долазио, за то га сви молимо да насъ макаръ гди премести, макаръ у какво село, гди бы имали што годъ за ело и за конѣ купити. Онъ каже: видимъ и самъ да се мучите, али тако е садъ време, а да ће Богъ и болѣ. Я ћу писати Якову и Милану нека кажу боговађскимъ калуђерима, нека вамъ што за дочекъ приправе, пакъ идите онамо. — Я одма одемъ у Вољавчу, кажемъ господареву одобреніе, и и сви се обрадую. Трећи данъ спремимо се и опростимо са пустиньомъ Вољавачкомъ; и пођемо за у

Боговађу. Ударимо на Тополу гди насъ є лепо уго-
стіо; мы захвалимо господару, дођемо у монастирь
Боговађу. Калуђери насъ лепо приме. Поделимо собе
за квартире; опредѣлимо najlepшу игуманову собу
за застѣданіє. Са калуђерима у великой трапезаріи
ручавамо заедно; садъ намъ се чини да ніє лепше
ни цару. У томъ ту намъ дођу наручене ствари као:
зелена чоя, чираци, маказе, артиє, восакъ и проче
канцелариске потребе. Простремо чою по лепомъ
асталу, исправимо евангеліє и боговађски великъ сре-
бромъ окованый крстъ. Садъ наставимо радити, што
смо у Волявчи почели; т. є. пишемо у сваку нахію:
да сакупе обшту скупштину одъ нахіє, воєне погла-
варе, попове, калуђере, булюбаше, и одъ села по 3—4
и 6 люди, и да између себе изберу по три найра-
зумніа и найбогобоязливія, и кои су у народу као
правдолюбци познати и да їй закупе скупштина: да
ће они у магистрату седети, и свакоме безъ разлике
безпристрасно и безлицемѣрно, по садашнѣмъ обичаю
за садъ, и по чистой своіой совѣсти, судити. А бу-
дући да за садъ немамо другій писара, зато да од-
реде где има по више у єдној цркви свештеника
по єднога, до кодъ мађистрата моли се Богу и
да може што годъ одъ магистрата у совѣтъ од-
писати и явити; и да те люде намѣсте или у ва-
рошь, ако ніє изгорела, или макаръ у селу у какву
кућу, да сѣде и да суде. У повећимъ пресудама, могу
позвати и воєне старешине; у недоумѣнію да яве си-
ноду, одъ нахіа кое су ближе синоду а синодъ яви ће
Кара-Ђорђу; а кое су нахіє ближе Тополе, оне нахіє
и мађистратъ нека являю Кара-Ђорђу, а господаръ
Ђорђе явля ће совѣту. И то да буде одма испунѣно.
И магистрати се поставе за садъ тако, докъ се со-
вѣтъ са г. Ђорђемъ постара и друге уредбе пошлѣ.

У Валѣву е существовао мигистратъ іоште одъ 1804. год. одъ први дана Мая. Найпре смо одъ све нахіе саставили на Рельину полю скупштину, одредили Петра Читака изъ Мушића, Јована Рабаса изъ Рабаса и попа Мату изъ цркве бранковичке, ербо е у цркви бранковичкой онда било четири свештеника; и дали смо имъ два пандура. И кадъ смо у Валѣву поставили маѣистратъ, онда смо са войскомъ отишли на Врачаръ, на летњи Никольданъ. И воене старешине являле су у синодъ како е по внутрепости и како намъ се око граница налази, а мы смо изъ синода слали господару Борѣи тако исто, изъ дољни нахія; а бљиже нахіе Тополе, слали су известія у Тополу Кара-Борѣу, а онъ нама и извѣштавао како намъ по внутрепости и по нашимъ границама стои.

Седећи мы у Боговаѣи и частили смо се съ калуѣерима — премда смо и мы по нешто куповали, али не све; у Волявчи нисмо имали ни еднога помоћника за писанѣ, него е Божа быо и канцелиста, преписчикъ, протоколиста и све, само што самъ му я кад-кадъ помагао преписивати, емъ пресѣдникъ емъ експедиторъ. У Боговаѣи имамо два калуѣера Неофита изъ Дрена, и Мойсея игумана, те су помагали концепте преписивати. Зато треба нашимъ калуѣерима благодарити, што су намъ монастире сачували, где се наше свештенство учило, и нашу веру и обичае сачували, те се ни смо истурчили или пошокчили као у Босни.

Но и ту нећемо дуго седити, казаћу вамъ зашто. Смедеревске нахіе старешина Буша Вулићевићъ, дође у Смедерево у србску варошъ. (А Турци были су сви у граду, и како су іоште были 1804. лето. Када е Кара-Борѣе предао пожаревачке Турке, удари на Смедерево, да и нѣга туче. Смедеревски Турци изаћу

предъ нѣга, и замоле га: немой насъ туѣи, мы ѣемо съ миромъ седити у граду; а ти иди, како годе са београдомъ учинишъ, мы се противити ништа неѣемо. Онъ даде имъ вѣру да се небое, но само мирно у граду да сѣде, и тако іѣ у томъ примирію остави). Садъ, 1805. предъ есенъ, доѣе Буша Вулићевићъ у Смедерево, и са Србима врло се веселіо, али кажу да се врло напіо, пакъ ноћомъ самъ дигне се на градску капію. Турци викали: тко си? и натрагъ! — Буша шта е говоріо незнамъ, и ніе хтео одступити. Найпосле Турци опале изъ пушака и убію га.

Чуе то Кара-Борѣе. Колико е жаліо Бушу, выше се обрадовао и веселіо што су смедеревци вѣру и примиріе преступили и поводъ дали, да іѣ туѣи може. Скупи войску и обседне и туче Смедерево. Башъ непамтимъ колико е дана тукао, пише мени у Боговађу, те и я одемъ у Смедерево. После неколико дана Турци се предаду, и мы у градъ уѣемо. Преберемо Турске аласе, и неколико найсиромашніи, за кое смедеревска нахіа кажу да су поштени и мирни, оставимо, у донѣмъ граду, да живе у своимъ кућама, а друге све оправимо низъ Дунавъ. (Афиз-паша када е купіо у Нишу войску, послао е узъ Дунавъ на лаѣи преко петдесетъ харара велики, у свакомъ powyше одъ сто ока пиринча; и кадъ онъ доѣе съ войскомъ у Београдъ, да онаѣ пирпначъ крене у Београдъ). Кадъ наша войска уѣе у градъ и опазѣ пирпначъ, почеше сваки ягмити, свакъ за себе. Ту се деси неки булюбаша Живко Шљивићъ изъ пожаревачке нахіе, кои е после войводомъ постао, и узе еданъ араръ. Кадъ я видѣ да се тако може, бацимъ мой шаль преко два арара, и рекнемъ: ова два хоѣу я за светый синодъ! У оно веѣе нико недира. Живко са момцима пренесе свой араръ и у едну куѣу мету. Я му

рекнемъ: молимъ те булюбаша да и ова два за свети синодъ, тамо пренесемо. Живко одма заповѣди момцима, те пренеше кодъ нѣгова араара, и кућу за-творимо.

Садъ Кара-Борђе рече: айде, вели, да бирамо куће за синодъ. Нађемо одну прилично лепу кућу. „Ево ти, вели, куће за синодъ, а ево около други за ноћиванѣ синоція, но иди у Боговађу, и све пренесите овде у ову кућу.“ Я сутра поранимъ, и кадъ у Боговађу дођемъ, кажемъ, да смо Смедерево одъ Турака очистили, и да смо тамо нашли приличну кућу за канцеларије и за засѣданіе, и да имаю квартири одъ турски кућа, и да е заповѣдіо господаръ Борђе да се спремимо и у Смедерево идемо. Мы се са нашимъ духовницима опростимо, и они намъ за срећно путованѣ, молитву читаю и одпою. Ето и друго преселеніе синода.

Дођемо у Смедерево, у наши царева и деспота градъ, и све како валя понамештамо. Найпре учинимо рачунъ, досаданѣга на синодъ и око синоція трошка, нађемо да смо за све то потрошили 1300. гроша т. е. 130. дуката цес. (Ербо смо се о себи као и други войници ранили о свомъ трошку). И мени синодъ даде облигацію, ербо самъ я све мое собствене новце трошию. Мы како смо дошли у Боговађу, одма смо послали на Забрешку и шабачке скеле, да скелеціе држе чисте рачуне, и да никомъ другомъ по синоду свакогъ месеца доносе рачуне, и што буде готови новаца донесу. Како се намѣстимо у Смедерево и почнемо радити у Смедереву, пошлѣмо наше скелеціе на Гроцку и по Морави. Истина да онда нѣ било трговине и слаба е хасна бывала, алъ опетъ по нешто у синодъ дође, и синодъ мени у Смедереву

врати сто тридесетъ дуката, кое самъ на основаніе синода потрошіо.

Ту намъ е дошао у синодъ Младенъ Миловановићъ изъ Ботунъ за крагуевачку, Аврамъ Лукићъ изъ Драгачева за чачанску, кнезъ Василіе за ужичку. (Тогa смо Аврама слали у Триестъ, те намъ е испросіо одъ Срба у Триесту око 2000. фор. и то е онда лепа помоћъ). Туна како смо умѣли радимо, а све се надамо кадъ ћемо Београдъ узети да и тамо четврто преселеніе синода дочекамо, и Богъ даде те дочекасмо. Я кажемъ: господару, сада се доста совѣтника искупило, я самъ довео Весу изъ Любинића за вaлѣвску кои ће овде у синоду остати, я ћу да идемъ кући, да мой стари занатъ предузmemъ. — *Кара-Борђе*: енеде га садъ! а што си люде искупляо, кадъ ниси мислио са шњима седети и прочая; но иди ты братъ Весо кући, а кадъ я мой стари занатъ почнемъ радити, онда ће и чича прота свой стари занатъ. Веса едва дочека и оде. Онда одпусти и Бурицу изъ Ресаве. Зашто га е одпустио видићете; а одма на нѣгово место дође Здравковићъ изъ Ресаве, Милосава Ресавца отацъ, за ћуприску нахию. Ту намъ дође Савићъ (Юговићъ) у opakли, и будући да е онде седіо владика Леонтиѣ, и мислио е да владика има вливаніе у совѣту, зато се око владике умилявао да бы га владика у совѣтъ приміо, а друге као за маловажне држао, (зато е неко време као у подозренію быо) а ніе знао да е Кара-Борђе мрзіо на Леонтија, као на найгорега Турчина, за тай узрокъ што су све четири дахіе послали међу Србе владикy и дошао е у войску, и Србе совѣтовао да се прођу буне, но да се агама покоре, и проче, и мало іоштъ онде ніе платіо, зато е Леонтиѣ быо у подозренію, со тога и Юговићъ кои се съ нѣимъ саобраштавао.

Мене е много пута владика питао и кушао: шта су намъ Руси рекли у Петербургу? — Я самъ то казивао: да Руси ништа друго нису рекли, но толико совѣтовали да мы сами за себе, пошлѣмо кнезове у Цариградъ и молимо порту, да намъ пошлѣ доброга везира, и да насъ одъ Гушанца и зулума ослободи, као што смо и послали проту Алексу изъ Шопиѣа, Стевана Живковиѣа и Чардаклию Петра 1. Мая 1805. лето. А и г. Вукъ пише у својој *даници* да е владика у Смедереву у синоду бую, но то нѣе погодіо; бую бы, алъ да нѣе владика Леонтіе у почетку кодъ Кара-Борѣа и кодъ народа укваріо, и нехтео остати међу народомъ, (као нашъ свети Антимъ валѣвски, ако е и бую Гркъ). — Кадъ е Божа умро, нѣговъ млађи братъ Михаило Груевиѣъ стане за секретара у синоду.

Кадъ е мене Кара-Борѣе по дѣлу народнѣмъ послао у Бечъ, я се упознамъ са Стефаномъ Живковиѣемъ (кои е превео на србски Телемака). Позовемъ га да дође са мноумъ у Србію. Стефанъ каже: имамъ само, вели, іоште по године да учимъ и да свршимъ науке, и диплому добиѣмъ, пакъ ѣу преѣи. — Я му кажемъ: проѣи се брате врага и диплома и выше ученя; нама е нужда и неволя за учене люде, и то што си научіо нама ѣе бити за садъ доста, а дипломе може бити да ѣешъ са сабљомъ у руци добити, како е кодъ насъ. И онъ послуша и преѣе. То е другій родолубъ за Божомъ. — —

Пытате ме, зашто е Кара-Борѣе Бурицу одпустіо, или правіе да кажемъ, изъ совѣта истерао? — Сѣде у синоду Кара-Борѣе и запита ме: есу ли ти сви совѣтници одъ нахіе полномошчіе донели? — Я кажемъ да есу. „Да видимъ“ вели. Уста Божа и у нашої младој архивици наѣе и донесе, и неколико прочита. „Наѣи“

вели „братъ Буричино полномошчіе, и прочитайте ми.“ Прочита Божа, онъ слуша, како се Бурица у скупштини заклинѣ найвећомъ клетвомъ, живимъ Богомъ, и триста и осамнаестъ богоносны отаца, и свимъ светимъ — по калуђерски — „да љу я Бурица са другимъ синоціяма старати се о свему нашемъ народу, а наипаче о своіой нахіи, мотрити, изтраживати, разпитивати и чувати, да не бы ячій слабіега, старешина, булюбаша, или газда сиромаха праведнога нападао и газіо, и ако то не бы могао, моимъ добримъ совѣтованѣмъ прекратити, да љу безъ лицемѣрія безпристрастія по моіой чистой совѣсти, у синоду являти, да синодъ како знао буде, права одбрани и крива да каштигуе и проче.“ *Кара-Борђе*: „е браћо синоціе, (онда е было выше браће него господина,) е-ли вамъ Бурица явіо, да е нѣму познато, како е еданъ булюбаша, еднога поштена и права човека, изпребіяо, ногама и чизмама газіо, и да е тай човекъ после четири дана савъ изпребіянъ умр'о?“ — „Ніе господару!“ — Бурица уста и рече: „забравіо самъ господару!“ Мы се управъ почесмо за нашегъ другара стидити, и почесмо разговарати шта е заслужіо, када е заклетву преступіо. Кара-Борђе пресече наше договаранѣ и рече: „братъ Бурица, кадъ си преступіо заклетву и ниси надъ народомъ надзиравао, и ниси чуввао овце; а ты узми капу пакъ иди чувай свинѣ, и срећанъ ти путъ!“ — Бурица пође му руци, а онъ трже руку. Тако ти мой Бурица оде изъ совѣта. Одма пишемо подъ именомъ синода и Карађорђевимъ, и дође намъ Велиславъ Здравковићъ, отаць саданѣгъ совѣтника, Милисава Ресавца. — —

О АЙДУЧКИМЪ ЧЕТАМА.

(пре устанка Кара-Ђорђевогъ).

Ј самъ одъ части мога оца Алексе описао житіе, но ово самъ заборавіо, кое мислимъ да е најважніе одъ нѣгови дела. Кадъ су Немци оставили Србію и свое судове пресекли а турски судови нису јоште по касабама дошли, нити понамештани, казао самъ како е мой отацъ дошао изъ Карловаца предузео обдржавати међу народомъ миръ и тишину, а како е валѣвска нахіа подъ заштитомъ одъ войске наше која е становала кодъ Валѣва у Кличевцу шанцу, тукла се по граници и бранили нахію одъ Турака, која е могла радити, и са житомъ била е изобилна.

(Премда су многи Турци еданпутъ долазили на Кличевацъ, и цели данъ тукли се, где су мога оца были, одъ шанца одвоили са числомъ войске, и са Турцима се помешали; ту мал' ніе погинуо, докъ ніе Кљуновићъ капетанъ изъ шанца индатъ послао, и онако међу помешане Србе и Турке опалио топовима и тако растави Србе и Турке, где е погинуо турски знатни поглавица и войсковођа Зеинъ Усеин-ага и много Турака. Одъ наши погине изъ Котешице храбри Марко Кара и више одъ србскогъ фрајкора. Реченый Марко убіе Зеина, пакъ бади шоду а узме Зеинову шешану, но одъ шешане неимаюћи фишека да напуни но празномъ се кіячки браніо, и савъ кундакъ о Турке изпребіо, докъ много Турака салете и изъ пушака убію га. Зато би требало, свакога нашега

войника советовати, да у бою никада свое оружѣ, макаръ непријательско и болѣ било, немая, ербо сва-
кїй човекъ своје оружїю ѣудъ зна, и одъ нѣга фи-
шеке умерене има, и у нѣга се најболѣ поуздати
може. И за то одличїе мой отацъ одма е ванжирао
обрлайтнантомъ. Тай фрайкоръ и офицере и я самъ
видео у Кличевцу. а после ми е отацъ казивао да е
тай фрайкоръ у хиляду и осамъ стотина момака са-
стояо се, изъ саме валѣвске нахіе, кои е само обу-
ченъ бно у фрайкорскїй мундиръ, и екзерцирали се,
и да е подъ Михалѣвићемъ изъ све Србіе было осам-
наестъ хиляда момака, кои су се сви екзерцирали и
противъ Турака уза савъ немачкїй ратъ на Турке
воевали. Само шабачка нахіа нїе фрайкора давала.
Немци су седели у Шабцу а шабачки кметови тайно
су купили по нешто арача и кріюћи одъ Немца, по
игуману манастира Каонскога Макарію, у Зворникъ
Виданѣима пошилиа, зато Турци на шабачку нахію
и нису навалѣвали, и она е могла слободно землѣ-
делїе обдржавати, и довольно ране имати; кромѣ што
е морала кулукъ войскама немачкимъ чинити).

Као што самъ казао, мой отацъ судећи валѣв-
скомъ нахіомъ и овимъ краємъ, докъ еданпутъ црни
Борѣе са 50, шесет-ли момака преѣе Кулубару на ма-
ломе Борку, на Кршу, и поѣе одъ села до села, преѣе
у Шабачку нахію донikle, пакъ се поврати, одакле
нѣгова чета натовари по неки казанчићъ и по некїй
котлићъ. Прелазећи преко валѣвске Колубаре и Там-
наве, где годе ноѣе по едно говече заколю, а село
имъ мора лебацъ намесити, одакле по некїй товаръ
жита понесу, ербо су каже имали у планини Клѣште-
вици збегъ. Чуе то мой отацъ, пошлѣ имъ свога бу-
любашу Живана изъ Каленића, попа Петра изъ Та-
кова и кмета Весу Велимировића изъ Любнића, да

га поздраве: да одма изъ нахіе изађе, и да се више неусуди съ таквимъ начиномъ у валѣвску нахію прећи, ербо онъ то неможе а и неће трпити, да се по народу такви трошкови одъ безпосленичара чине. Посланици оду, нађу га у Баняни, и кажу му одъ Алексе и лепъ и прекъ поздравъ. А а онъ одговори: я самъ и самъ пошао, и ово жито хођу да носимъ ербо у нашему краю нема леба, а што е Алекси за тимъ стало? и тако га поздравите. — Оде преко Колубаре.

У то исто време дошао игуманъ изъ манастира Боговађе Васи́ліе (Жарко). Овай Васи́ліе био е родомъ изъ села Палюва нахіе валѣвске. Кадъ дође игуманъ Жарко моме оцу Алекси и каже му: да е прешао преко Љига некакавъ Петаръ Мутнянинъ са 20—30. момака, и по боговађској нуріи бадява еде, піе, и замоли га да онъ тамо оде, кое ради Мутнянина, кое ради и други сеоски послова. Алекса оде у Боговађу, пошлѣ игумена Жарка, дозове у манастиръ Боговађу Петра Мутнянина, и на питанѣ: зашто онъ толико момака води, и по сиротинѣи бадява рани? — Петаръ му е казивао: да се у тамошњимъ нахіяма збркало — и да тамо немаю ране, да су дошли да се поране и проче. Онъ му е казао: брате Петре, иди съ душе, води те момке и распустити нека иде свакій своіой кући, ербо я немогу то трпити да вы народъ узнемируете вашимъ конацима и проче проч. Петаръ е, — каже мой отаць — врло човекъ памѣтанъ и разборить быо, кои се обећа да ће одма преко Љига прећи, и одма љу — вели — све распустити, и ако я тамо неумогу живити, я љу доћи да кодъ тебе пандуръ будемъ, и одма е отишао, отаць каже, веће после за нѣга нисамъ ништа чути могао.

Овай истый боговађски игуманъ Жарко у 1804. году, кадъ смо на Врачаръ изашли, быо е и онъ

онда када е Кара-Ђорђе пошао у вече, на неку веру београдски Турака да ће му капију отворити. (Хотели су га преварити и само га унутра упустити, пакъ капију затворити и унутра све потући. То се добро зна, да су Београдци Турци хотели миръ съ нама, они би могли и сами ласно дахије потући, ербо е више много Турака ерлія, него дахија; но то е наговоромъ дахија било, да само преваре и унутра међу куће у сокаке домаме). И Жарко пошао ноћомъ. Кадъ буде на Лауданову шанцу, завади се Станое Главашъ са Жаркомъ око едне ђорбалте жуте одъ пиринча, као тупа сикирица, коју я познаемъ. Станое Главашъ хтео е силомъ да му са юнкаша скине. (Ову е ђорбалту т. е. тупу сикирицу, игуманъ боговађски и за Турака на седлу о юнкашу свагда носіо, я добро знамъ). Игуманъ Жарко, — юнакъ, ни Турцима се ніе дао газити, но ій е везао и сикирицомъ ономъ тукао — потегне саблю и повиче: „около голићу!“ (ербо е онъ имао таки обичай често говорити, кадъ хоће кога одъ себе да одбіе; а и у шали са нама одъ пређе говорио намъ е: „около голићу!“). Станое Главашъ повикне: „побратиме Ђорђе, ево калуђера са сабљомъ! — Онъ се прикучи да види шта е, а Главашъ извади пиштоль на Жарка, а Жарко мане сабљомъ, да Главаша удари, алъ промаши те Кара-Ђорђа мазне и засѣче по образу. Главашъ и други опале пиштольима те игумана убію. А кадъ пиштољи пукну, онда сва войска повиче: „лагумъ, лагумъ!“ пакъ бежи натрагъ колико се скочити може. Овако ми е князь Милошъ Обреновићъ, кои е онда био войвода, са великимъ смеіомъ казивао. Сваки намъ е, вели, скокъ одъ Лауданова шанца до у Мокри лугъ по сто дуката вредіо. И онъ и сва войска мртва е игумана благосиляла, говорећи: „Жарко погибе, али сву нашу войску одъ срамотне смрти

избави, ерѣ би насѣ Турци на нѣовой вери све потукли.“ А то се и само каже, да су ерліе хотели нама верни бити, они би лако могли учинити, када дахіе и нѣова войска изиђу на насѣ на Топчидерѣ и у Врачарѣ на бой, они би лако могли капіе затворити, и шанацѣ уфатити, пакѣ они изнутра, и мы сѣ поля међу две ватре дахіе и нѣову войску, и ако неби све побили, мы би баремѣ отерали у Видинѣ, кадѣ би ерліе нама одѣ истине верни были.

Докѣ е мой отацѣ одао по селима боговађскимѣ и по другимѣ мѣстима подгорскимѣ, селима око медведника, дотле неки Јовица изѣ Врбице са 40—50. момака, пређе на беломѣ броду Кулубару, и преко валѣвске оде у шабачку нахію. И онѣ, где годе ноћи по едно говече заколѣ, а селяци мораю лебацѣ давати, и пиђе. У исто време и црнѣ Борђе, са выше момака него што е водію, пређе на Скобалу селу на кршу, преко Колубаре, и већѣ дође до Вуконе и до Кожуара, исто по првome обичаю, бадява еду и пію. Чуе то мой отацѣ. Све друго на страну остави. Дође кући у Бранковину, разошлѣ момке по селима, заповѣди: да се сви фрайкорци сѣ пушкама скупе у Чучуге, где ће іѣ онѣ чекати. Искупляюћи се войска, дочуе то црнѣ Борђе, врати се, чини ми се изѣ Вуконе и изѣ Кожуара натрагѣ, и дође у Таково. Отацѣ мой на Убѣ, а Борђе у Шарбане на ручакѣ. Стигне га войска мало се попушкараю: и они оставе ручакѣ, дођу у Каленићѣ. Отацѣ мой за нѣима стигне іѣ близо Колубаре, и помало се пушкараю, као ђоя еданѣ другога плаше: овај да они брже бегаю, а онај другіѣ плаши, да ови неприступаю ближе. Докѣ Црнога Борђа чета, мога оца булюбашу, Николицу изѣ Црвене Јбуке, убіе на мѣсту, и выше ране момака. Мой отацѣ угледавши свога врснога булюбашу

Николицу, мртва покрай себе, разлюти се, и да га освети повиче: плотунъ, и юришъ юнаци! Войници, као што су у фрайкору екзерцирати и знаду шта е плотунъ, обале многе пушке. (Ту убию Кара-Борђева еднога момка на мѣсто, и Кара-Борђа самога ране у руку у дланъ. Пробію му дланъ, одъ кое ране Кара-Борђе е у руку сакатъ остао). Ту већъ ніе было могуће, одъ грма до грма прескакати, ни бусіе фатати, но нагну широмъ бегати, а ови за нѣима; а они нагазе на колубару и побегну, оставе и оно жито и друго што су понели. (Овако ми е мудри и храбри изъ Рогаче Катићъ Јанко — кадъ смо на Врачаръ изишли 1804. године. — Кадъ се нисмо са Турцима по Врачару тукли, но у Ладнику више цркве, (одъ чадора), сѣдили; па ми е преповедао и смејући се вели: „твой ме е отацъ два путъ преко Колубаре у воду нагоніо, те самъ по пуне чакшире воде износіо, где Црногъ Борђа дланъ пребише, едногъ момка убише, и више ранѣни; но после, Алекса и я кнезуюћи, а Борђе тргуюћи, и заедно са Хаџи-Муста-пашомъ на дахіе воююћи, врло смо се пазили, и као браћа живили, и разне разговоре водили; и овај ми силай — вели — твой отацъ а мой братъ поклоніо. Богда га прости! ал' да радимо да га осветимо!“

Докъ се мой отацъ у Каленићу око Колубаре са Црнимъ Борђемъ и Јанкомъ Катићемъ играли клиса, дотле дочуе у манастиру каонскомъ, Јованъ Врбица, поврати се натрагъ. Пошлѣ два момка у Бранковину моме стрицу Якову и кмету Глиши Павићу, да му приправе едно говече, вина и ракіе и на 50. друга лебацъ, за ручакъ, иначе прети, да неће село на миру остати, а я ћу, вели, све платити у новцу. Они све то приправе, поране и узяшу конѣ, изађу на бранковички висъ да изъ прекрая гледе одкуда ће Врбица

доћи. Врбица прође врло рано, кући дође где се ручакъ готови, ал' незастане Якова ни Глише. Пошлѣ два момка да иѣ нађу на брду и поздраве, и да иѣ на вѣру дозову, а да се ништа небое. Ови момцима одговоре: да они неће доћи, и възпоздраве Врбицу, да и онѣ гледа и што пре може побрже руча и да одлази, и проче.

Я како самъ, као ђакъ, спавао са стрицемъ Яковомъ и са Глишомъ у пшеници подѣ едномъ ябукомъ петровачомъ, нисамъ ни осетио кадѣ су ова два отишла. Устанемъ и онако сананъ пођемъ кући, али на плоту на прелазу, стое три момка съ пушкама; запитаю ме чѣй самъ? я се кажемъ да самъ синѣ Алексинѣ; докѣ еданѣ мени руку у цепѣ, извади кесицу, у нѣой седамъ, кое петака кое маряши, пакѣ себи у недра. Отацѣ ми е начиніо сребрнѣ прстениѣ и подписао мое име, да се я болѣ учимъ, а оваѣ ти скиде и онаѣ прстениѣ, пакѣ себи у цепѣ, па повика: бежи, бежи натрагѣ, ако те опази арамбаша посеѣи ће те! и отера ме натрагѣ. Я гладанѣ, а жадеѣи за моимъ петацима, помислимъ: я нисамъ никомѣ кривѣ, и неће мене арамбаша посеѣи; вратимъ се око брда, дођемъ кући, ал' то велика громила оружати люди, дуге пушке о шљивама vise, едни седе, други одаю. Еданѣ седи те га момакѣ чешля, великѣй перчинѣ, све му се прси сияю. Я запитамъ едного, кое е арамбаша? ерѣ самъ упамтіо одѣ онога што ми петаке узе, да е арамбаша нѣиовѣ старешина; — оно е, вели, што е у токама, што га момакѣ чешля. Я скинемъ капу, пакѣ одемъ те га полюби у руку. Пита ме чѣй самъ? я му се кажемъ да самъ Алексинѣ. „Добро душо, добро, мы ћемо да ручамо пакѣ ћемо иѣи. А где ти е отацѣ?“ Кажемъ да я незнамъ. Пожалимъ се арамбашѣ, да ми нѣгови момци

узеше кесицу и прстенъ. Онъ фришко посла три момка а она троица дођоше; упаради и пита ме кои е узео? я кажемъ, овај е, а онъ повика, те ми одма даде и прстенъ и петаке. (Овај кои ми е кесицу узео, био е именомъ Новица изъ Гараша, и онъ е после у Кара-Ђорђево време подигао ребелију на Кара-Ђорђа, наћићете у моимъ писмама кое е године и месеца било, я самъ заборавио. За Новицу и његово друштво противъ Кара-Ђорђа, има се доста писати — а и за друге бунтовнике кои су, и кадъ, на сирома Кара-Ђорђа бунили).

На Врбици арамбаша нису биле токе, него све талири еданъ до другога, по ечерми изпрешивати. Таманъ они седоше да ручаю, али врагъ, или ђаво, донесе две бабе изъ Подгора. Ђипише питати одкуда иду, и чую ли где годе за какве айдуке, и есу ли видиле какву войску? — Јдне бабе незнаду обинѣ, да лажу, кажу: идемо изъ Уба, никога писмо видѣле, но чу смо на Убу, да е Алекса са некаквима се побіо и разтерао. Онда ти двоица ђипише, свезаше бабе за шљиве, загрнуше зубуну, па голимъ ножевима плъостимке, одсекоше и одъ шљива гране: Казуй баба шта сте јоштъ чуле и видиле? јдне бабе пиште као гуе: јой станте казаћемо; а оне сироте оно те оно, што су и пре казале. Заръ и њима се досади туђи, повика Врбица: прођите јй се, но ајдете ручайте. Ручаше побрзо пакъ онда узеше мога брата Николу, и нашега слугу Тодора међу се, и одведоше са собомъ до у село Јсеницу до оне чесме, пакъ јй врате оба натрагъ. И ови кажу да су врло брзо ишли, заръ бояли се чете; и ништа неплатише, а вальда бы платили да недођоше вражѣ бабе, те поплашише. (Овај арамбаша Јованъ Врбица, после за Кара-Ђорђева рата, имао е добаръ даръ и све е ранѣне момке

у Врбици и по войсци видао, и танета изъ момака вадіо; и я кадъ самъ одлазіо у Тополу, многи путъ самъ му, кадъ на конакъ кадъ на ручакъ долазіо, и врло е поштенъ човекъ быо; и о прошлости смо еданъ другомъ приповедали).

Садъ мой отацъ кадъ у Колубари дозна, да ће Врбица одъ Каоне преко Бранковине проћи; поита изъ Колубаре са четомъ да га претече, но кадъ дође кући, а Врбица измакао и отишао Боговађи. Мой отацъ задржи се у Боговађи, и поручи да му іоште войске дође, пакъ онда се крене на Клѣштевицу, гди кажу да е збегъ быо, говорећи: айте юнаци, да ій питамо, како могу чете преко валѣвске преводити, и да имъ покажемо да самъ я садъ господаръ валѣвске, и да недамъ народа газити. И тако ти оду на збегъ. (Незнамъ е ли ту Кара-Борђе десіо се; а можда е очо руку видати). Еле по маломъ odporу збегъ разкопаю, и што су нашли казанчића, сачића и котлића, свакъ свое позна и поврати. И одонда су већ престали безпослени булюци по нахиі одити; докъ веће и турски судови по касабама се поставе; а мой отацъ почне опетъ, као и пре немачке краине, кнезовати; докъ и Фочићъ посече га. Дакле Кара-Борђе е имао две ране, едну на руци одъ пушке, а другу одъ саблѣ на образу. Обадве ране одъ Валѣваца.

Садъ и треће зло, іоште у почетку кое е хтело да буде, кое бы могло найвећу несрећу нашемъ народу да проузрокуе, овако е было, ако ме питате: Казао самъ да смо на Врачаръ изишли съ войскомъ 1804 год. 6. Мая. У нашої войсци быо е Живанъ изъ Калинића кои е быо како мога оца Алексе, тако и нашъ главни булюбаша; и свагда се укланяо изпредъ Кара-Борђа, ербо е знао Кара-Борђе. да е

Живанъ изъ села Каленића, где е онъ у руку рану добыо.

Поврати се Кара-Борђе изъ Пожареваца. (Кои е био узео одъ сваке нахиѣ поглавице и понешто войске, отишао у Пожаревацъ и предао Турке, а мене оставили те самъ топчидерску войску нагледао и рачуне и дебану примао, а по неки путъ съ Тррцима се по Врачару тукли и Савамалу попалили). Премда смо мы свакій у свомъ логору запрећивали да нико безъ узрока пушку неизбаци, бы ће каштигованъ, но войска скоро сакупљена и нерагулата; нѣ се могло са свимъ узаптити. Кара-Борђе кадъ дође (неколико дана по долазку) пошлѣ свога чауша и у свакомъ логору изда оштру заповестъ, да се нико неусуди пушку напразно избацити, ербо ће жестоко каштигованъ бити. Али неки нашъ мали булюбашаца, Митаръ Манѣница, братъ кнеза Пее изъ Забрдице, кога е Фочићъ окнежіо када е мога оца посекао, и кои е Пея са Яковомъ и Кара-Борђемъ у войсци ишао на Пожаревацъ, кога е Кара-Борђе омилио и еданъ му одъ турске уцѣне сребрнъ ножъ поклоніо. Истыъ булюбашаца Митрићъ, избаци едну пушку. Чуе то Кара-Борђе, ербо е близу насъ сѣдіо. (т. е. кнезъ Сима на стѣняку, више саданѣ соларе; а нашъ логоръ на царевой ђуприі; а Кара-Борђе и Катићъ Јанко између насъ; а Младенъ и Миланъ кодъ айдук-чесме. Све то съ леве стране Топчидера.) На гласъ пушке пошлѣ Кара-Борђе свое момке; нађу Митрића и отераю нѣгову чадору, кои се оправдао, да се сама пушка окинула.

Кадъ то види стари булюбаша Живанъ, а онъ се поплаши, мислећи, кадъ Кара-Борђе отера Митрића малогъ булюбашацу, кои е само избацио пушку преко заповести, а сутра ће и мене, кои самъ са ѣне-

зомъ Алексомъ у моме селу на нѣга пуцали и руку му пребпи, то Кара-Борђе само проба, хоће ли войска валѣвска бранити свога булюбашу. Яковъ и Катићъ Янко, были су отишли кодъ айдук-чесме у логоръ Милану и Младену као у гости. Я самъ у ладу спавао, докъ пробудимъ се и чуемъ гди добоши лупаю, а войска се паради. Помисли и фришко запитамъ, одкуда Турци долазе? Живанъ каже: „нема Турака, него Кара-Борђеви момци отераше булюбашу Манѣницу. Данасъ нѣга, а сутра ће мене, да пизму покае. А мы недамо се газити; зато самъ я заповедіо да се войска паради, и топови да су готови, и оѣмо нашегъ булюбашу међу насъ.“

И то треба знати, да донде ніе ни у єднога поглавара было топа кромѣ у насъ; кое су намъ пріятели изъ Новог-Сада, особито владика новосадски Јовановићъ, іоште како смо у Марту Шабаци почели тући, по Пулѣвићу изъ Митровице; два топића по одъ по фата послади. Зато смо на најопасніємъ месту и стали съ логоромъ, на царевой ђупріи, и чували. Єдно зато што смо имали два топа, а друго што е у насъ валѣвске войске одъ свію найвише было. А кадъ войску Живанъ побуни, я видѣ какво зло и пропасть хоће да буде; съ тога повичемъ: стой булюбаша, я ѣу садъ Манѣницу довести! — И рекао бы да нисамъ отрчао, но одлетіо, и Кара-Борђу све кажемъ, шта е, и каква ће несрећа за све насъ одтуда произићи, а и самъ види гди се войска колеба и паради. Кара-Борђе одма рече: „айде момче, и моли Бога што си братъ кнеза Пее, кои ми е ушао у волю на Пожаревцу, а младъ си, и кажешъ да ти се сама пушка оборила, а я бы тебе научіо како се свое оружѣ чува, а небы ти помогао ни овај чича прота.“ (Онъ е мене многи путъ звао: чича прота).

Ома вратимъ се я са Манѣницомъ у войску, и колико самъ умео саветовао и казивао, зашто смо устали воевати: да бы се са Божіомъ помоћу избавили одъ турскога зулума, а другоячіе неможемо но слогомъ и старіега послушаніемъ, и да сви мы морамо имати еднога старешину, као у срећнимъ домовима, кога ћемо и слушати и бојати га се. Сва войска повика: „тако е, тако е, и еданъ старешина бити мора свима, но међу насъ любовь и слогу! и да се съ Турцима бiвмо и нашимъ старешинама покорни и послушни будемо, али да и старешине нама правду творе и прочая.“

У неделю по обычаю дође Кара-Борђе и Катићъ и ондашнѣ нахиске старешине, и после божествене литургије седнемо подъ ладникъ; ту е и Живанъ булюбаша. Међу прочимъ потребнимъ а и шалљивимъ разговорима запыта Кара-Борђе: бога ти момче какву ты ономадъ будалаштину бејаше започео.? — *Живанъ*: „одъ стра господару: скривіо самъ іоште кадъ е кнезъ Алекса заповедао.“ Онъ се осмену мало: „такоп се бои онай бега а не онако; а ты као стари булюбаша свима нама добро познатогъ кнеза Алексе, требало бы да си кодъ нѣга паметъ научіо, да научишъ и мене п свакога другога, да се држимо у любви п у слози, а не да зао примѣръ показуешъ. Видишъ шта смо започели! и знай ты и други да Црни Борђе нiе подигао оружѣ да надъ своіомъ браћомъ пизму и освету чини, веће е подигао и позвао све васъ п свакога Србина на оружѣ, да на Турцима освету чинимо, како за кнеза Алексу тако и за све кнезове наше и браћу, кое су Турци псекли, и погубили, и да скинемо у пме Бога ярамъ коп Србинъ одъ Косова вуче до данасъ. А я одъ садъ првога чуемъ, да рекне, да ће своме брату Србину пизму

или освету учинити, я ћу десетъ Турака живи пустити, а писмецій Србину, главу ћу одсећи.“ *Живанъ*: „господару признаемъ да самъ покваріо и кривъ самъ; али самъ се препао. Опрости ми!“ — Онъ се опетъ малко осмену. *Живанъ* пође му да полюби у руку, онъ му руку недаде, него се полюбише у образе, и рече: „нити є кривъ є. Алекса, нити я, ни ты, но онако є онда време было. Одъ садъ кои што старо зло спомене, или какву пизму узгони, бы ће му као што самъ казао. И докъ самъ я живъ неће бити пизме, ал' неће ми ни други судити — —.“ Устаде и „збогомъ!“ оде своме чадору. Мы сви присуствујући онде, склнемо капе и благодаримо на опроштению и прочая.

Опетъ Живанъ и Кара-Борђе. После є овога *Живана* *Кара-Борђе* врло любіо; и у 1806 години, када є *Кара-Борђе* дошао у Валѣво, да идемо на Братачињъ предъ Хаџи-бега, онда на Кличевцу седнемо да печено ягњъ ручамо. Онъ зовне *Живана*: оди *Живане* да ручамо! — *Живанъ*: „де-те вы господару, ручайте, я данасъ постимъ понедељникъ.“ — „Ха, ха, ха! кое-куда подуши те, зато оће Хаџи-бегъ да попали сиротиню, еръ вы постите понедељникъ. Седи ручай велимъ ти!“ — Те ти се мой *Живанъ* нахлопи на ягњъ, као и *Кара-Борђе* и я, грѣшници. *Кара-Борђе*: „Кое-куда момче, смета ли ти ягњъ?“ — Бала ти господару, кои ми опрости; одъ садъ ћу све овако. (*Кара-Борђе* быо пошао на Мишаре, пакъ успутъ дошао са око 300 Гужана. У *Кара-Борђа* ніе было обичая *море, бре*, никоме рећи, но свакоме, и млађемъ и старцу: *ей момче*, мало позатегне, рекао бы да два о изговара; н. п. *моомче*. То є знакъ некогъ почитанія и благоволенія.

ПОСЛЕ ПРОПАСТИ.

При паденію Србіє 1813. год. 23. Септемвра месеца, Никола Мариновићъ, Земунацъ, бывши добаръ познаникъ, а можно да и ортакъ покойнога Милана Обреновића, поручи да войвода Милошъ Обреновићъ, што пређе може, на Кленачки према Шабцу чардакъ дође: имамъ му нешто важно казати. Войвода Милошъ нехотѣвъ самъ ићи, зовне и мене, пређемо оба; гди запита Мариновићъ: како сте съ Турцима? кажемо: да се са шњима біємо и да ий се небоимо, а скоро ће и зима два зла раставити. А Мариновићъ крозъ плачъ: а јдно вамъ ваше бієнѣ и небоянѣ! а гди вамъ е Черни Георгіе? — Кажемо: да е доле на Морави предъ ономъ турскомъ ордіомъ. Мариновићъ каже: ње истина, но ено га побѣгао у Земунъ, а Београдъ пустъ остао, Турци дошли у Смедерево и къ Београду спѣше и проче. Кадъ се добро извѣстимо и о истини увѣримо, вратимо се натрагъ на баиръ у наше шанчеве, кажемо самимъ войводама, и договорно одредимо войводу Милоша Обреновића и булюбашу Петра Тополца, да узму све конѣике кои се онде накоде и да трче мензилски ону ноћъ и београдски градъ уфате, ако пређе Турци уграбили небуду, и како градъ уфате да намъ даду знакъ, да и мы сву войску и лаке топове довеземо преко Добраве, къ валѣвској нахи, а да остане Луко са Шабчанима и Чупићъ Стоянъ са Мачванима према Турцима, где и садъ стое, нека шабачки градъ чуваю, и нека се Турци око тврдогъ Шабца забавляю,

или ако смеду на Врачаръ покрай Саве иду, кадъ е нашъ Београдъ, а мы имъ у народъ не дамо.

Мало затимъ дође Андрија Милошевићъ изъ Кутишице, и посведочи да в Черни Георгіе доиста побегао у Немачку; да в Яковъ Ненадовићъ у совету напуніо два бурета найважніи писама, и на Забрежѣ да се у Цесарію претуре, у место ракіе, послао; и да в нѣму — Андриі — заповедію, те совѣтъ запалію, да небы Турци важна іошъ писма затекли; и да су Турци на београдску нахію наступили, и да већъ пале. То сва войска веће дознаде, и као громомъ поражена оно вече сва побѣже низъ Саву. Овимъ начиномъ останемо я и капетанъ Јовица Милутиновићъ, саданъи членъ суда валѣвск. у нашемъ шанцу, са 18 момака, пунећи велики топъ и на Турке бацаюћи, да бы наша войска и топови далѣ измакли; и Турци ѣуте. Докъ много после одласка наше войске, запали се една кућа у граду; и звоно поче наопако лупати, и Турци онда повикаше: „ала, ала, ала!“ и на градъ юрише, кога празна нађоше. (Говори се да в Луко одъ Думаче вратіо едногъ момка, те в кућу запалію.) Веће се засветли и по нашемъ шанцу, и мы са 18 момака побегнемо низъ полѣ шабачко, за прочомъ нашомъ войскомъ. На дну поля недалеко одъ Думаче ѣупріе, стигоше насъ Турци у мраку, и на стражнѣ момке опалише пушкама, гди Никола Живкелићъ изъ Кутишице падне съ коня неубіенъ, но близу у ритъ сакріе се, а мы за нашомъ войскомъ побегнемо; но чусмо гди око Мишара пушке пуцаю и ханъ у Мишару гори, познамо да су Турци насъ претекли и да намъ в путъ одъ наше войске претеченъ, мало се повратимо да ій около обиђемо и претечемо, но кадъ дођемо на Мишаре, видимо да и на Добрави меана гори и пушке пугаю

Вратимо се путъ къ Валѣву, и у сунчево роѣнѣ дођемо на коцелѣвачку ђупрію, ту се съ Јовицомъ опростимо и исплачемо еданъ другомъ, аки последнѣ цѣлованіе одамо. Јовица оде својој кући, а ја са оно момчади на Забрежѣ, гди се народъ у Цесарію превози; куда е и войвода Милошъ Обреновићъ на данъ пређе био дошао съ войводомъ Ефремомъ Ненадовићемъ, (а нѣ као што Милутиновићъ каже; са своимъ Димитріемъ) и ненашавши свое фамиліе, по коју е јоште пређе са Шабца послао свога Димитрія, да е доведе, нашавши Якова Ненадовића у Забрежю, а не у Немачкој, и свога сыновца Ристу, сина Миланова, кога е Яковъ са собомъ изъ Београда и извео, Милошъ преда на аманетъ Якову и саблю Миланову и Ристу, кога е веће Яковъ у Росію одвео. А Милошъ узме гунь ¹⁾ одъ Дамяна Марковића изъ Бранковине, и оде у Брусницу тражити своју жену и децу. Ја кадъ самъ после Милоша дошао у вече, нађемъ Якова у Забрежю, и почнемъ га укоравати: зашто намъ пређе неказаше да ће бѣгати, да заедно сви бѣжимо, или да сиротиню Турцима предаемо, како ми е босански везиръ Деренделія бурунтію, и Хаџи-бегъ свое писмо у логоръ нашъ у Липолистъ послали, и понуђавали: да народъ предамо на царскій образъ, да се нероби и непропада; ербо е тако заключіо сѹлтански девлетъ и росиски царъ. Яковъ се мени изговара и заклинѣ: да и онъ ништа знао нѣ да ћемо овако бѣгати. Ја ноћимъ у забрежкомъ шанцу, и оставимъ капетана Мирована Зуяловића изъ Тулара, съ препорукомъ, да онъ туне командира, и

*) Први дана пропасти србске, све су се войводе морале крители, не само одъ Турака, него и одъ бѣгајући Срба; ербо е народъ врло био огорченъ противу своју свои старешина.

дошавши народъ у Цесарію превози, а да ђу я ићи предъ Турке, и кадъ видимъ да они иду низа Саву, я ђу му хаберъ послати, ко се nebude могао преко Саве превести, да бега у шуме. И отиђемъ уза Саву; у Грабовцу ноћимъ, поранимъ, дођемъ у Орашацъ, одакле изъ планине видимъ, гди Турци изъ Дрена тераю говеда и прочу стоку къ Сави, на ушћу у Саву рѣке Вукодражи. Вратимъ се на велики друмъ, и кога сретнемъ да на Саву съ фамиліомъ и колима иде, кажемъ: да се врати натрагъ, и кога сретне нека враћа и нека бегаю натрагъ у велике планине, ербо су Турци, едни одъ Београда а други одъ Шабца Саву уватили, и одъ Цесаріе путъ пресекли, и кои пође упашће у Турке. Пошлѣмъ хаберъ капетану Миловану и Ђорђу Крстивоевићу, да су Турци на конаку на Ушћу, и да ће данасъ или сутра на Забрежѣ, а одъ Београда и сами виде димове докле су Турци дошли.

Одатле се вратимъ и одемъ у Бргуле, мојой воденици, узети брашна и леба умесити, и онде оставимъ мое конѣ и проче момке, а са шесть момака пѣшке одемо у село Конатице, где видимо Турке падеће село и арајуће, и они насъ виде, и мисле да смо и мы Турци. Други су иза наши леђа, у Лисомъ полю и Пироману. Покрай Турака прођемо и одемо крозъ планину у Кожуаръ, на међи шабачкой. Видимо иза леђа гди Турци пале Баняне и Любивићѣ. Предъ вече вратимо се, и крозъ любинске попалѣне куће и покрай еднога оделеня Турака, дођемо у Таково Живалу Попа-Петрову, коме е кућа у лугу, где смо пређе јошъ наручили, да онъ свагда готова за насъ леба у преправности држи. Ал' то све Турци попалили. Одемо у едну ливаду и ноћимо. Рано устанемо. И одамъ неколико дана и даню и ноћу у недо-

умѣнію. Турке видимъ, а топове чуемъ, како турски топови едни одъ Смедерева и Београда до Колубаре, а други одъ Шабца и ушћа у Саву реке Вукодражи, гласъ топовски гласомъ гласу одговара. Видимъ и димове одъ запалѣны селски кућа, едни одъ Шабца а други одъ Београда, у небу се састаю, у ведру дану облакъ начинили, и за свакога Србина кои чуе и види, кан-да га у срце удараю, или самъ у огню гори. Садъ ми дођи о витію, слушај и гледај и опиши ако можешъ онданѣ, грозно позоріе народа србскога! а наипаче одъ Мораве те до Београда, где ни юніа дѣти обоего пола ни столѣтніа старци непошчажахуся. (Одъ Мораве до Колубаре, ербо е валѣвска Посавина, што ніе могло уграбити преко Саве, то е побегло у планине, а села и куће празне остале, и горе у ватри коя су близу друма). Испитуј виновника а неосуждавай сама Чернаго Георгія.

У такомъ крайнѣмъ недоумѣнію, помислимъ, небо високо, земля тврда, а одъ Цесаріе Турцы воду затворили, бегати се нема куда а бранити се неможемо. Неизбѣжимо робство и смртъ предъ очима видимъ. Презнемъ и отргнемъ се изъ руку отчаянія, и аки одъ сна пробудимъ се и помислимъ: а да л' бы се іоште у чемъ себи и свомъ роду помоћи могло? одъ свію мисли, ова ми се учини необходимо најпреча и найнуждніа: молити найвећега врага, Турчина. Одъ два зла бирати манѣ. Пређемъ на край турске войске. Дођемъ выше Уба на брдо Вучякъ, гди нађемъ око 30. Срба у скупу, плачући се поздравимо. Замолимъ я некога Глишића Милована изъ Палюва: да ме послуша и однесе мое молебное писмо у турску войску. Глишићъ иза гласа повиче, да несме, но да молимо старца Якова. Пошлѣмъ истогъ Глишића и два моя

момка; доведу старца Якова изъ Палюва. Я му кажемъ мое намѣреніе, и молимъ га да однесе мое писмо до везира Деренделіе и до Хаџи-бега, у коме молимъ се у име народа: да непале и да неробе, а да ће се народъ на царски образъ предати; но ево неволѣ, старацъ Яковъ виче еднако: несмемъ те несмемъ, посећи ће ме Турци. Молимъ намолити немогу, а претнѣ ми непомажу.

Напоследку кажемъ старцу: Якове, ты си одъ свію насъ овде старіи баремъ 25. година, умри пре насъ 25. дана, а морешъ спасти толику сиротиню одъ паленя, сеченя и роблѣня; и кажемъ му: ако однесе писмо у везировъ логоръ, могу га Турци жива пустити, али ако неоднесешъ Богомъ ти се заклинѣмъ да ћешъ овде за по сата одъ мене погинути. Кадъ Яковъ види да му е мрети те мрети, пристаде да носи писмо. Одсекоше му великій прутъ, на вр' прута начинише процепъ, и у тай процепъ мету писмо. Онъ узе тай процепъ съ писмомъ, подиже га високо да се види, и оде у турски логоръ. У томъ писму приклиняо самъ везира да престане робити и палити. Савъ се народъ разбѣжа. Шта ће цару пуста земля, шта ће имъ Србія кадъ све Србе исеку и прочая; веће да устави паленѣ и сеченѣ по селима, а народъ се предае и на миру ће бити, и прочая.

Старацъ изъ Палюва доиста писмо однесе у процепу, но кадъ е преко поля близу логора быо, трипутъ е падао, па опетъ устане и далѣ. Ніе смео никудъ на страну, ерѣ смо му казали, да ћемо мы за нѣмъ изъ шуме еднако гледати, хоће ли башъ у Турке отићи. Везиръ кадъ прочита писмо, заповеди одма те се сва турска войска изъ села поврати и престане свуда выше палити и плякати, и крене се

далѣ. А старца Якова невредима одпусте.¹ Наши оду на Врачарѣ, приме одѣ везира: Муселима и кадию и одведу у Валѣво. И сотимѣ се одѣ Колубаре до Дрине мирѣ учини и судови турски и кнезови поставе. По неколико дана, томе слѣдуе Аксентиѣ кнезѣ београдске нахиѣ, и после оде кнезѣ Аксентиѣ са Шер-чесмомѣ и преда войводу Милоша и проче.

Я преѣмѣ на Купинову. Чуѣмѣ да е верховни вождѣ у манастиру Фенеку. Отиѣмѣ нѣму, где су были и свети краль студенички и сви калуѣери. На вечери напи еданѣ одѣ калуѣера: у здравлѣ врховнога вожда господара Ђорѣа Петровиѣа, коменданта сербскаго! — а онѣ сиромѣ бризну плакати и сузама лице му се обли. Дай ми садѣ онога юнака, и ино-вѣрца, кога се ништа некаса, као насѣ, да се држи и незаплаче, ако има и камено срце. Сва се вечера у плачевно позориѣ обрати. Ту е г. Евтиміѣ, ондашњи прота земунски быо самовидѣцѣ, кои би може быти и болѣ казао. Одемо у собу гди се кафа пиѣ. Студенички архимандритѣ, Мелентиѣ старый Василиѣ и Самуилѣ. Сиромѣ верх. вождѣ, све едѣнако ецаюѣи и држеѣи руку на очима, на столици сѣди. Я управѣ да кажемѣ одѣ плача едѣа самѣ проговарао за утѣшити вожда, и рекнемѣ му: господару ниѣ فايѣе плакати, но узми пасошѣ, иди у Бриселѣ гди се чуѣ Александерѣ, и кажи му: я самѣ Черный Георгіѣ Петровиѣѣ, кои самѣ подигао мой народѣ да га одѣ турскога зулума избавимѣ, и десетѣ година држао се; а садѣ доѣе 20. Турака на еднога Србина и освоише насѣ. Зато дошао самѣ, каштигуйте како хоѣете мене, а избавите народѣ мой. — Рече му прота земунскій:

¹ Доцнѣ кадѣ се Србиѣ ослободила, писаоцѣ ови мемоара израдѣо е, те куѣа тога старца Якова, дуго времена ниѣ пореза плаѣала ни на кулуѣѣ ишла. Л. П. Н.

господару, тай совѣтъ врло е добаръ. Ни други ти лепши дати неможе. А вождъ: „тако е коѣкуда! искао самъ пакъ ми недаду Немци пасоша.“ Я му рекнемъ: ишти само до ћесара Франца, да ће ти се, а у Брислу чую се да су оба двоица императора, и прайскій краль, а кадъ дођешъ едноме, онда можешъ свима троици. Онъ: „тако ћу и искати. Но иди ты обиђи и намести твою фамилію пакъ дођи, пакъ ћешъ и ты са мноѣмъ ићи.“

Я одемъ у Купиново и у Ашанѣи обиђемъ свою родбину,¹ која е кодъ свои люди већъ намештена, и одемъ у Фенекъ. Кадъ я тамо алъ нѣга и проче отерали у Голубинце; те и я тамо. Каже онъ да му недаду Немци пасоша, но неznamъ ко ће носити прошеніе? — Я опоменемъ за Стеву Живковића, и они ме пошлю да га зовемъ да напише на цареѣе прошеніе. Одемъ у Земунъ, кажемъ Стеви зашто га у Голубинце зовемо. Стева каже: брацо мой, я хоћу, но нека оне курѣе новаца даду, ербо я немамъ. Я опетъ у Голубинце —. И одемъ у Нови-Садъ да обиђемъ стричеву децу као братъ Еврема, нѣгову майку и проче. Докъ се я у Новом-Саду бави, алъ и они сви се изъ Голубинца у Варадинъ дотераше, и у горњи градъ метуше. Будемъ онде данъ, два, пакъ бежи у Ашаню и Купиново докъ ме нису Немци шњима.

¹ То су му была браћа, снаѣ и сестре, а нѣгова прѣа жена раніе была е умрла, а сва деца (десеторо нѣи) такође су поумирала іоштъ у годинама дѣтинѣства. Мати му е онда іоштъ жива была, но нѣе хтела са осталима бежати преко Саве, него е остала у Србији, и изъ своѣ куће прикрила се у суседну кућу у селу, где е после годину дана и умрла.

Благородный господине Прото Матея Ненадовићу,
и Господару войвода Петре Молеру Николаевићу,
Здравствуйте о Господѣ на многая лѣта, и примите
наше любезно и плачевно ѡблованіе!

Мы овде подписани, у име свега уднога народа
Србскога, коме ћемо знати шта писати, ако вама
двоици нећемо, кои све знате јдно станѣ наше, што
смо претрпили и шта садъ трпимо, одъ проклеты ла-
вовы уста до грла обзинути, кои намъ веће діяти не-
даду: глобе велике неисказате, зулумъ нестерпимъ,
страхъ и трепетъ у стару и у младу, кадъ ћемо сви
быти изсечени одъ лютога меча турскога. И садъ да-
накъ порезаше безъ броя, кои нигда издати неможемо
овако поарати и попалѣни, него морамо удну децу
продавати, у кога пређе пороблѣна нису, те ово испла-
ћивати, за кое смо се садъ и посастаяли, порезу ре-
зати, а другчіе не бы се смели нигди ни састати. За
то овомъ приликомъ вама обоици пишемо, а вы мо-
рете и прочимъ, комъ треба одъ наши саобщити, и
великимъ васъ Богомъ Саваотомъ заклинемо, да намъ
истину явите, ели наше сунце одъ востока, и наша
велика надежда сасвимъ угасила се, и ели насъ нашъ
великій царъ Александра сасвимъ оставіо? Ели се
насъ царъ нашъ сасвимъ одрекао? Ели царъ нашъ
насъ жалостный и тужный и никадъ неутѣшимый еди-
новѣрный родъ свой, Турцима и ныову скверному
олтару, и преподнѣмъ грлу на жертву поклонію?
Ели царъ нашъ съ Турчиномъ миръ учиніо на 40 го-

дина, како овде нама Турци казую? ахъ, горе намъ о горе! намъ! оставлѣнымъ, подъ најжесточайшимъ мучителѣмъ на свету, да и остатокъ Сербалѣ до конца истреблѣни будемо. Господинъ Господине Прото! камо перва обеѣаня нашего цара, кадъ си найпре изъ Петробурга дошао, у почетку краине наше, и нама по-старіймъ потайно казивао, да мы имамо нашего христіанскога цара великогъ Александру, кои ће насъ скоро избавити и своимъ криломъ покрити, управляти и нама судити, а неће намъ судити ни шокци, а некто ли проклети Турци. А мы смо ядни све то веровали, и подъ истомъ надеждомъ живили и крепили се, себе и децу нашу на жертву давали, кое смо послѣ сви и явно осведочени чрезъ царске посланике, ђенерале, господина Родофиника и Недобу, кои су у Београду седили, кое смо гледали као самогъ цара нашегъ Александру и као сунце са небеса; после осведочени чрезъ Господина Архимандрита Филиповиѣа, рускога кавалера, и после осведочени чрезъ Господина Архимандрита студеничкога г. Мелентія Никшиѣа, кои е и онъ быо у Петробургу, и царска намъ обеѣаня изъ уста казивао, увѣрени чрезъ руску войску у Сербіи по квартирима у Београду бившу и најпосле чрезъ Господина ђенерала Ивелича у манастиру Враћевшници на сабору предъ свимъ войводамъ и войницима сабраннымъ и нѣгове у име цара заклетве: да насъ Росія оставити неће; и чрезъ крестова и ордена наши, бывши старшина на персима истымъ Господиномъ Ивеличемъ донети, и друге многе неисказате сведочбе. Са свимъ смо были сви увѣрени, да Сербія ние Сербія, веће нова да е Росія, кое су и сами Турци и Немци признавали, и насъ Московима звали у време среће наше, а садъ намъ се поругаваю и зову насъ

яловнымъ Московима. А нама ние познато, зашто насъ царъ нашъ овако остави. Или сви гореспоменути казиваоци и наше бывше старешине насъ лагаше, или су они томе и криви, те насъ великій нашъ царъ остави и на жертву богохуднику поклони. Мы народъ предъ Богомъ и предъ свимъ светомъ невини — Зато вама ово пишемо, ако су бывше старешине неке не-кудъ и отерате, како чуемо, валя да су иѣ криве наши, али вы фала Богу ни сте, еръ знамо, да се ни сте замѣрили ни кодъ цара ни кодъ народа. Вама е слободно у име сиротинѣ иѣи цару и просити. Камо студеничкій Архимандритъ Мелентіе? камо Стеванъ Живковиѣ? камо Миленко Стойковиѣ и Петаръ Теодоровиѣ Добрняцъ? гди су, зашто се и опетъ нетрудите, трошка ако немате, зашто пѣшке неидете, и леба непросите, докъ до цара доѣдете; на путу умрите одъ глади, и мы браѣа ваша и родъ умиremo свакій минутъ одъ страха и зулума по путови, мы на васъ уздамо се, да ѣете вы соединити сузе ваше са сузама нашими и да ѣете непрестано умивати ноги и престолъ нашего великогъ цара Александре и наше велике надежде Русіе, и духа коимъ едѣа іоште дп-шемо, кое чуемо да е и туѣе народе многе избавіо одъ зулума, дигао и прославіо, нека и насъ избави одъ овога нестерпимога ига, нека изліе милость и славу свою, коіомъ га е вышня десница прославила, и на насъ единовѣрный и единокровный убогій родъ свой што скоріе да до конца небудемо истреблѣни, да у страху сви вообщче вѣру свою као Босна и Вукъ Бранковиѣ богомерску Турску непримимо. Зато отиѣйте, просите и видите, есмо ли са свимъ одъ нашегъ цара оставлѣни доѣйте и кажите намъ истину, кою одъ васъ чекамо, тако вамъ великога Бога и

Христова страшнаго втораго пришествія и суда. Ако не одете и недоѣдете скоро, да намъ истину кажете, то, сви одъ малогъ до великогъ ваши соперници, будемо на страшномъ суду божіемъ! опетъ васъ съ горкимъ сузама поздравлямо и заклињмо у име све сиротинѣ.

У Топчидеру Августа 8. данъ 1814. года.

Милошъ Обреновићъ бывшій войвода Рудничкій. Кнезъ Аксентіе Мпладиновићъ Беогр. Кнезъ Радованъ Грбовићъ Валѣвскій. Кнезъ Василіе Іовановићъ Ужичкій. Лазаръ Мутапъ войвода. Мпливое Тадићъ войвода. Папто Илићъ капетанъ Соколскій. Арсеніе Ломо войвода. Василь Павловићъ капетанъ. Георгіе Лазаревићъ Шабачки капетанъ. Милошъ Дринчићъ войвода.

П О Л Н О М О Ш Ч І Е.

Съ коимъ мы нижеподписаны у име цѣлаго народа сербскаго крѣпость и полну власть даемо господину Матеп Ненадовићу протопресв. валѣвскомъ, да онъ представляюћи писмена прошенія наша можетъ гдѣ потребно будетъ и устмено распространяти, писмена прошенія самъ у име насъ цѣлаго народа сочиняти и гдѣ бы надлежало представляти; еднимъ словомъ, что онъ говорити, заключити и подписати будетъ тоѣ истое мы нижеподписаній у име цѣлаго народа говоримо, заключаемо, подписуемо и соутверждаемо. На кой конецъ его во имя господнѣ, за об-

шчєє сїє дѣло наше въ Россійскою державу отсила-
юћи сїє полномошчїє нашими именми и печатма со-
утвержденное ему вручаємъ. Дне 15. Августа 1814.

Въ Сербїи сушчїй.

(М. П.) Милошъ Обреновићъ,
воевода рудничкїй.	(М. П.) Мелентїє Никшићъ
Архмандр. М. Студенц.
(М. П.) Кнезъ Акс. Младенов.,
воевода Београдскїй.	(М. П.) Петаръ Молеръ Нико-
лаєвићъ, бивши воево-
да соколскїй.
(М. П.) Кнезъ Радов. Гербов.
валѣвскїй.	(М. П.) Павле Цукичъ
отъ Крушевца.
(М. П.) Кнезъ Василїє Іованов.
ужичкїй.	(М. П.) Максимъ Крстичъ
бившїй воевода зворн.
(М. П.) Лазаръ Мутапъ
воевода чачан.	(М. П.) Павле Поповичъ
нахіє Београдске.
(М. П.) Миливой Тадицъ
воевода валѣвскїй.	(М. П.) Ілія Марковичъ
шабачке нахіє.
(М. П.) Панто Иличъ
капетанъ соколскїи.	(М. П.) Іовица Милутиновичъ.
(М. П.) Арсенїи Лома воевода.	
(М. П.) Василь Павловичъ
капетанъ.	
(М. П.) Георгїй Лазаревичъ
капетанъ шабачкїй	
(М. П.) Миличъ Дриничъ,
воевода. ¹⁾	

¹⁾ Сви ови 11. войвода были су онда у Србїи, они други 7
што су подписани были су у Срему, а по већой части у Зе-
муну. Подписи оны прво именованы 11. и Максима Кр-
стића, као и цело пуномоћїє, єдапъ є рукопись. Они други
подписали су се сви своєручно, и поредъ свога имена
ударили свое печате; кодъ они 11, пакъ нема печата, само
стои свуда кодъ имена М. П. Л. П. Н.

ПОСЛОВАНЪ У БЕЧУ.

У време бечкогъ конгреса. Другій редъ полазка
мога съ прошеніями у Вієну.

(Онѣда самъ понео и печате, ако се она прошенія неодообре да другоячіе могу правити).

9. *Декем.* 1814. год. у среду, по совершєній прошенія, доѣмъ у Карловце; ноѣимъ.

10. *Декем.* Четвр. у Варадинъ. Подпишемъ пасошъ и маршруту за пошту, одємъ у Нови-Садъ, купимъ потребно на путъ, доѣе пошта и по полдне у 1. сатъ изъ Новог-Сада поѣмъ. Неимаюѣи коня на треѣой пошти прєноѣимъ.

12. *Декем.* У вочи неделѣ доѣмъ на конакъ у Пешту. Ноѣимъ, уютру докъ пасошъ подписа, докъ у Будиму, опєтъ коня нема. Смыслимъ, платимъ фіякера до прве поште (13. Дек.) и у 1. сатъ по пол дне седнемъ у кола.

14. *Декем.* Путуємъ даньомъ и ноѣомъ.

15. *Декем.* У вторникъ у 8. сати доѣмъ у Вѣну. Кодъ „златне крушке“ ноѣимъ. Изъ Новог-Сада у Бєчъ за 4 и по дана.

ПОСЛОВИ СЪ РУСИМА.

Декембра 15. дне 1814. год. доѣмъ у Вѣну по другій редъ съ прошеніємъ изъ Земупа, одакле самъ 9. Декембра пошао. 16. Дек. явимъ се г. Недоби и предамъ єму писмо одъ народа съ печати послато и обяснимъ усмено, каково є сада страданіє у Срби и прочая. — 17. Дек. рано у 8. сатїї одємъ г. Недоби и све му по реду пространіє пзъявимъ да самъ

доне полномощіє и печате войводске, да можемо по совету ньіовомъ писма правити и печате где потребито буде ударити у име целогъ народа сръбскогъ обонополь Сави. Тай часъ одемъ съ Недобомъ графу Коподистріи у канцеларію, по обичномъ поклоненіи кажемъ: да є народъ сръбскій сада у крайнѣй погибели и да Турци секу, вешаю, на колѣ набіяю, робе и хараю и проче, тако да є народъ принуђенъ быо и по другій редъ обаче последній, послати ме съ полномошчіємъ и печати да могу просити милости найпре у императора російскогъ, као у покровителя, а после у свію христіянски царева и саюзника; зато отъ єго сіятельства совета просимъ. Графъ советує и за добро налази, да свима царевима прошенія поправимо, и да буду готова. За рускогъ императора да просимъ аудієнцію преко Булгакова, и nebude ли могао аудієнцію изходатайствовати, то у цркви или на степени когда импер. Алек. изъ цркви пође да му се инштанція у руке предаде; и да одемъ кодъ нѣгова секретара Стурзе, да прегледи є ли добра инштанція. Кое самъ таки учиніо и отишао Стурзи, провидіо є и казао: добро, добро! іоште додайте овай пунктъ: что бы цареви у толико милостиви были, народъ сръбскій са султаномъ помирити, и что бы султанъ са Србима, аки съ подайницима и съ платежницима своимъ поступалъ а не аки са жертвами. А то є было одма и тако начинимо на сва четири еднака прошенія т. є. аустрискогъ, прайскогъ, рускогъ и англискогъ. Донешено прошеніє одоздо, кое є у Земуну 8. Декем. 1814. год. начинѣно, нїє сходно видео ономъ обстоятельству.

19. Декем. препише г. Давидовићъ и Фрушићъ и однесемо по третій редъ г. Недоби у вече, и тамо оно прошеніє и преноћи; и Недоба повадіо изъ тога

неке главне пунктове, те іѣ онъ у канцеларію предао, кое ѣе императоръ читати преѣе нашегъ прошенія, и рекне г. Недоба: да се може іоште на краѣе начинити, и што више на росиске речи преокренути, ербо ѣе царъ слаѣе читати и проч. — Советуе г. Недоба: да на графа Неселроду начинимо прошеніе на немачкомъ ѣзiku, и да га молимо што бы онъ нама у єго им. велич. аудіенцію изходатайствовао, и да бы и онъ своимъ уваженіемъ како кодъ рускогъ, тако и кодъ други саюзника за народъ србски милость свою показао и говоріо и проче. Како стои у нѣговомъ предатомъ писму.

20. Дек. Ово исто писмо однесемо у канцеларію и предамо г. Булгакову, онъ га изъ канцеларіе однесе и предаде грофу Неселроду у великой сали. — И даде ми Булгаковъ цедулю подъ печатомъ, и однесемъ е Недоби, кои одма оде Булгакову на разговоръ. — Кодъ оца Ђермана ручамъ, и съ нѣимъ одемъ у секретара Даниловскогъ препоручити се, онъ сказалъ: дѣло е ваше у графа Неселроде, там' пойдите. Данасъ писао самъ архимандриту Мелентію, Молеру и Гап, и явіо да самъ среѣно овде дошао пословати; и како советую онако поступамо.

21. Дек. преписао е г. Фрушиѣъ и однео самъ Недоби, видіо и одобріо т. е. прошеніе на цара; и казали смо да су исто тако и на друге цареве, само што су имена изменята. Казао ми е Недоба да одемъ до Булгакова, и да му явимъ да су сва прошенія готова.

22. Дек. у 10. сатіѣ отишао самъ у канцеларію Булгакову, онъ сказалъ: „приди у 12. часъ.“ Отишао самъ у 12. часъ, а онъ сказалъ: дали смо расписку императору о вашемъ пришествіѣ и прошеніѣ, что онъ скажетъ, вы то узнатъ будетъ чрезъ г. Недобу и

прочая. Одемъ одма Недоби и кажемъ да самъ быо кодъ Булгакова и шта ми е рекао. Недоба каже: добро, еже ли мнѣ они скажутъ что нибудъ то я вамъ незакосню обзнанитъ. Но подаждите.

23. Дек. у вече питао самъ Недобу имали какавъ одговоръ одъ Булгакова, Недоба сказалъ да нема юште никаквога.

24. Дек. рано око 9. сатій одемъ Недоби и питамъ има ли какавъ одговоръ, каже да нема — но да одемъ кодъ Булгакова да га самъ упитамъ. У 12. сатій одемъ Булгакову и питамъ има ли какавъ одговоръ, онъ ми сказалъ: пождите юште непришло одъ императора. Я сказалъ: будемо мы пождити токмо имѣемолъ мы надежду добити аудіенцію у его величества, что бы ему народнѣе прошеніе вручили. Булгаковъ: конечно будетъ но время неизвѣсно. Я: еже ли вы знаете что nebude аудіенціи то мы гдѣ нибудъ будемъ вручитъ ему своеручно писмо. Булгаковъ: будет будет несумнѣно. — Спрошивахъ: давати прочимъ царемъ прошенія преждъ нежели кодъ нашего императора аудіенцію имѣемо? Сказалъ Булгаковъ: конечно надобно давать. Нашъ царъ вся знаетъ, но вы поскорите давать; и сказалъ намъ да прошенія буду готова на све цареве. То вече одемъ г. Недоби, и кажемъ да е обнадеждіо да ће бити аудіенція и казао намъ да прочимъ даемо прошенія, тако исто и Недоба рече: подай что скоріе на то нашъ царъ чека, т. е. да дамо и другимъ владательима да они могу болѣ радити за насъ у согласію. Ту е присуствовао и г. Павковићъ. Тако смо и почели и дали графу Врбни прошеніе за аудіенцію кодъ императора аустрійскога, тако и прочима, како стои, свакога подъ своимъ именомъ на особитимъ листо-

вима,¹ сирѣчь: на аустрискогъ, на прайскогъ и на англискогъ. О коима самъ свима записао како смо ишли и кога дана и како смо коме предали. Давао самъ Стевану писмо (прошеніе) да однесе до г. Стурзе да и онъ провиди, но Живковићъ ние хтео но ми е казао да му више прагъ непрелазимъ — — — и прочая.

31. Дек. у 6. сати одемъ кодъ г. Недобе и кажемъ да смо были кодъ аустрискога Худелиста и да смо му предали у руке прошеніе кое ће онъ дати графу Метернику, и да е казао г. Худелистъ да е се Србскій Сенатъ врло непоштено противу државе и противу самогъ императора владао; но да они то ни найманъ србскомъ простомъ народу неприписую, и да ће онъ т. е. Худелистъ іоште данасъ по одлазећемъ њиновомъ куриру, у Стамболъ у име императорово Ёлчи аустрійскомъ писати, да бы султанъ као њиховъ пріятель, заповедіо Турцима да одъ онакогъ са Срби поступаня престану. — Недоба е казао: право и каже да су ружно поступали на комшилуку. — И да е добро што ће они султану то преко елчіе дати знати.

1. Јануара 1815. год. Нисамъ одлазио г. Недоби.

2. Јануара такође, имаюћи посла другима одлазити.

3. Јан. рано у 8. сати одемъ г. Недоби и казао му, коме смо предали прошенія и съ киме говорили; зато рекао ми е да одемъ до у канцеларію до Булгакова, и да му кажемъ да смо сва прошенія испредавали.

У 10. сати одемъ у канцеларію, гди чекамъ читавъ сатъ, а дође г. Булгаковъ, сказалъ ему: в. прев.

¹ Копіе ови прошенія на цареве и на њине министре по већој части сачуване се налазе. Л. П. Н.

мы по совѣту вашему сва прошенія гди кое надлежало раздали смо, но что намъ теперь повелѣваете дѣлать? — Онъ: хорошо, надобио ждять одговоръ. — Я: „сказалъ аустрискій императоръ что будетъ аудіецію намъ дать, зато наставленіе прошу.“ — „Хорошо, я о томъ съ графомъ проговорю, а вы завтра придите.“

4. Ян. у 10. сати одемъ кодъ Булгакова и явимъ се у канцеларіи, онъ сказалъ: ето графъ Неселрода пошелъ у императора, но вы подаждите и завтра обдванадесетомъ часѣ придите.

У вече у 6. часа одемъ Булгакову, да кажемъ да уютру доѣи немогу, ербо морамо кодъ аустрискога императора быти на аудіенціи и ненаѣмъ га у канцеларіи. Одемъ г. Недоби и нѣга ненаѣмъ, вратимъ се. После опеть одемъ г. Недоби, наѣмъ га и кажемъ да сутра морамо быти на аудіенціи кодъ аустрискога императора, зато га молимъ да отиѣе до Булгакова и каже да немогу у речено време кодъ нѣга доѣи, по томъ Недобе за советъ питаемъ, како ѣу кодъ аустр. говорити. Каже: говорите да е народъ сербскій къ овомъ двору быо толико година вѣранъ и бы ѣе и у напредакъ и прочая.

5. Ян. у 1. сатъ по полдне. одемъ у канцеларію, гди Булгаковъ даде ме одвести у велику салу, сказалъ: пождите не мношко. Тамъ сидѣлъ полъ часа. Приде Булгаковъ и у другу собу графу Неселроди узове ме. Графъ таки по моемъ поклоненій зачалъ говоритъ: „Ето я самъ былъ у государя, я све сказалъ и онъ самъ видѣлъ како сербскій народъ теперь страдаетъ одъ Турковъ, да, императоръ многократно писалъ султану что бы престалъ отъ таковыхъ мучительств. и прочая; и васъ императоръ будетъ звать къ себѣ.“ — Я спросилъ графа, что бы и онъ одъ

свое стране како кодъ е. им. в. А. всерос. тако и кодъ други саюзниковъ постарал ся о благоденствій народа сербскаго. — Графъ: „я све то сотворю по силѣ моей“ — Я сказалъ, что мы были на аудіенціи кодъ е. в. им. австр. что онъ сказалъ, да что болѣ можно у тайности пребивамо, что не бы Турки дознали, и тимъ у вяшче зло вергнуть. Онъ, графъ: „правда то, — но вы прочимъ неявили, токмо намъ росиск. австр. прайскомъ и англискомъ, а одъ тихъ небудеть султанъ разумить. Но друго что?“

Я: Онъ говорилъ что онъ као добри пріятель султановъ будетъ ему писать, что бы народу сербскому облакшати. Но будетъ ли султанъ послушать незнае. — Графъ: „правда.“ — Я: ваше сіятелство, мы дали прошенія на 4. царя по вашему наставленію; но наша сербска надежда на Росію покровителя своего, да и избавитель скоро будетъ, сва; еже ли избавлени будемо, то Россіи благодарить, а еже ли пропали и истурчени останемъ, то Россіи приписать будемъ. Графъ: „ето правда, васъ императоръ будетъ звать, и вы узнаете чрезъ г. Недобу которое время будетъ.“ — Просимъ ваше сіятелство что бы вы пространно разказали его в. како нинѣ бѣдный народъ у крайнѣй нуждѣ, іоште ни коему другому руке непружаеъ за избавленіе просить, токмо Росіи и прочая. Графъ: „несумѣнно онъ васъ избавить —.“

6. Ян. одемъ г. Недоби и кажемъ да самъ быо кодъ Булгакова и грофа, и да су казали да ће насъ императоръ звати на аудіенцію, но въ которое время, да ћемо преко его знати. Недоба: добро, что они мени скажутъ то я вамъ безсумѣно явлю. —

7. Ян. опетъ г. Недоби, и нема никакавъ одговоръ. Одемъ г. Павковићу, онъ мало болестанъ. 8 и 9. Ян. ни самъ био.

10. *Ян.* рано у 9. сати одемъ г. Недоби и момакъ каза: неима господина кодъ куће, но дођи довече око 5 или 6. сати. У 5. сати по полдне одемъ и нађо другога човека кодъ нѣга, и немого се ни очемъ разговарати. Само каза ми г. Недоба да има една соба за едну персону близу нѣга.

13. *Ян.* ишао самъ кодъ г. штатскогъ титуларногъ советника Павковића, разговарамъ се, но дође еданъ офицеръ, тако одемъ.

14. *Ян.* у 4. час. примили смо писмо изъ Земуна съ подписомъ Архимандритовимъ, Молеровимъ и прочимъ, на г. Павковића и г. Недобу, Фрушића и друг. — Таки по г. Е. пошлѣмъ писма г. Павковићу да изручи; Фрушићу и Давидовићу я самъ предао. А его високородію господину статскому совѣтнику и кавалеру Теодору Ивановичу Недобѣ, да я предамъ и отишао самъ у 5. сати по полдне и ненађемъ га кодъ куће, слуга каже у 7. сати дођи ће. Я слузѣ предалъ писмо, и кажемъ, да ћу дођи у 7. сати на разговоръ и тако вратимъ се. То вече у полакъ 7. сати одемъ опетъ, нађемъ г. Недобу, почнемо се пространіе разговарати за насъ србске депутате — — и за нека собствена предложена прошенія коя самъ видіо кодъ Булгакова у канцеларіи да е веће повторено. (Свта Чотра дао е прошеніе, гди се каже да е быо сербски совѣтникъ и за се проси, да га царъ призна и награди пензіомъ као и оне у Русіи србске бегунце, и кое ми е Булгаковъ показао, пита ме Булгаковъ: знашъ ли ты за то? — кажемъ да незнамъ). На што е говоріо (Недоба) да бы болѣ было трудити се о обшчему благу, а то получивъ свакій ће участникъ бытъ, и да е у обшчему благу получіо и наше собствено — за кое смо се нарекли депутати. — — У то доба дође

момче, пресече намъ разговоръ, и даде ми оно писмо кое самъ мало пре нѣгову момку быо дао, т. е. Мелентіево, молер. Макс. Цук. и проч. да га однесемъ г. Павковићу да га преведе на руски и да се даде грофу.

Тай часъ — 8. сатъ — однесемъ г. Павковићу и кажемъ му налогъ, кои рекне: „све љу учинити за любовь рода, и дужности царске службе.“ Хотео се и выше разговарати но дође еданъ, и тако ми е со отпушченіемъ рекао: „заповѣдайте сутра доћи те ћемо се што нибудъ разговарати.“

15. *Јануара.* У 11. сати опетъ одемъ Павковићу, да видимъ преводи ли оно писмо, кое самъ му синоћъ дао, но онъ скоро сво біяше превео. Благодаримъ му на нѣгову труду, кои е се прошедшу ноћъ быо трудіо о нашемъ дѣлу, и казао ми е да ће данасъ све на чисто быти преписано, и да ће га г. Недоби послати и далѣ куда надлежи.

16. *Јан.* Одемъ Павковићу г. Лазару, и питамъ ели свершио писма? Каже свершио самъ и г. Недоби послао. Тай часъ одемъ и нађемъ га, каже ми: да е писмо преведено, и да га е дао грофу Каподистрии, но да га грофъ ніе имао кадъ прочитати, него ће вечерасъ прочитати и дати у канцеларию грофу Неселроди. Питао самъ: валя ли съ овимъ писмомъ да одемъ и самъ до Булгакова? на то Недоба: валя, валя, но отиђи.

17. *Јануара.* Ујутру рано у 8. сати у канцеларию, но г. Булгаковъ іоште небеяше дошао, зато служители кажу ми да неће доћи до 12. сати, но после да дођемъ. У 12. сати одемъ но г. Булгаковъ беяше кодъ грофа Неселроде. Причекамъ, изиђе Булгаковъ, покажемъ му писмо кое су Срби изъ Земуна

писали да¹ Турци нису ни найманѣ свое ярости у Србїи умекшали, но единако Серблѣ бію, сѣку хараю, робе, и на колѣ набіаю, и да се нѣова злоба све одѣ данѣ до данѣ выше и выше умножава а не-умалява, и да су Турци са свимѣ намѣрили и име србско да се нечуе истребити; зато просимо что бы одѣ императора и каково нибудѣ рѣшеніе отѣ е. в. добити. — На то Булгаковѣ отиѣе у другу собу гди грофѣ стои, и яви му, изиѣе и мени каже: я самѣ то све казао грофу, и данасѣ іоштѣ грофѣ до императора полази, и све ему сказати; што буде отѣ императора то ѣете вы чрезѣ г. Недобу извѣстно знати.

То вече отишао самѣ г. Недоби, казао самѣ му да самѣ быо кодѣ г. Булгакова и шта е говоріо. На то ми г. Недоба реѣне: доѣи у ютру рано, и оно писмо кое е на росиски преведено, отѣ грофа Каподистріе узми и Булгакову однеси.

18. *Януара.* У 7. сатїй примимо писмо одѣ Гае Николаевиѣа изѣ Земуна и однесемѣ г. Недоби, нѣгово предао му, а наше прочитамѣ кое гласи: за Караѣейзу да се у Ђуприі-паланци затворіо са своимѣ Крѣаліама, и муселима ондешнѣга посѣкао, и хареме оданде отерао, и у околнимѣ нахіама дао себе прогласити за найвеѣега нѣовогѣ старешину, и да народѣ ништа се одѣ другога нико нема бояти, но да ѣе онѣ свакому и самомѣ цару и везиру за нѣи од-

¹ Главніи люди изѣ Србіе являли су ємигранти ма у Земунѣ, све што Турци у Србіи раде, а они су одма изѣ Земуна то писали у Бечѣ депутатима, кои су та писма преводили, преписивали и министрима давали да бы се они сажалили и што пре помогли. Овакви извештая, као што се изѣ єдногѣ писма види, было е око 46. но сада налази се сачувано само 26. од кои неке у овой кнѣзизі ставлямѣ.

говарати и нѣи бранити. На то рекне ми г. Недоба да я у име нѣга одпишемъ и поздравимъ све, т. е. Мелен. архим. Молера, Цукића, Поповића Максу и проче, да имъ одпишемъ и на то и на первашнѣ писмо у име нѣга, да иѣ увѣримъ да е надежда добра, и да ће бити спасеніе, само нека моле Бога, да живи Имп. Алекс. — Ако не данасъ бы ће сутра, ако не сутра то преко сутра, еле неће остати безъ спасенія, но мало да буду у стерпѣнію; и прочая. И то ми е рекао: Турци сѣку оне кое имъ кнезови предаду, а не друге, а ребеліянте и други цареви сѣку.

19. *Јануара.* Рано у 8 сати одемъ г. Недоби, и мало поседимъ докъ онъ приписива тужбу Младенову на Кара-Ђорђа. По совершенію тогъ писма, одемо у канцеларію грофа Каподистріе и даде ми оно писмо сербско што е г. Павковићъ превео, да однесемъ г. Булгакову.

У 12 сати однесемъ оно писмо и предамъ г. Булгакову. Онъ каза: да ће га предати грофу Несел-роди и да ће г. грофъ предати самомъ императору. Я самъ га онда одъ мое стране молио: покорно молимъ ваше превосходителство, что бы вы у име наше молили єго сіятелство г. грофа, да бы и ово, а и свако наше тужно прошеніе исправно и незадржано преко нѣга у руке єго императорскому величеству дошло; да се єго вел. увери, како тужни народъ сербскій подъ нѣговимъ покровителствомъ, и опетъ у последнѣмъ свомъ часу узда се и чека одъ свога покровителя, да му и избавитель буде, и да намъ какво нибудъ рѣшеніе даде надежде или већшегъ очаянія. — Онъ: „То се увѣрите све ћемо учинити — и доиста ви ћете скоро срећни бити, обаче ове речи да никому некажете, за свою честь и проч.

20. *Януара.* Отиѣмъ г. Недоби и кажемъ да самъ однео писмо у канцеларію и дао г. Булгакову.

21. *Януара.* Нисамъ никудъ имао посла отиѣи.

22. *Януара.* Примимъ писмо г. войводе Молера, такоѣеръ друго на г. Недобу съ подписомъ г. арх. Мел. Мол. Цук. Поп. и Тополца П. и то вече однесемъ то писмо г. Н. и ненаѣмъ га кодъ куѣе, но се вратимъ.

23. *Януара.* Рано око 8 сати однесемъ писмо и предамъ г. Недоби, прочитамъ и я мое кое е Мол. писао — —. Г. Недоба каже ми да однесемъ ова писма г. Павковиѣу да ѣй преведе на русиски, кое ѣе онъ, г. Недоба, таки дати грофу Неселроди, а грофъ цару нашему. И то ми е рекао г. Н. да су Турци у Влашкой неке зулуме починили; но за се горе.

Однесемъ таки г. Павковиѣу писма и кажемъ да е г. Недоба рекао да ѣй преведе како треба, но г. Павковиѣъ собомъ оде до г. Недобе — а да ѣе онъ писмо до у ютру свершити како треба — но да я рано къ нѣму доѣмъ.

24. *Януара.* Ишао самъ рано г. Павковиѣу, но нисамъ га нашао, отишао у канцеларію. — У 7 сати быо самъ кодъ г. Негобе и питао га: хоѣу ли писати я или онъ за — — — На то г. Недоба: немой, но гледай свога дѣла, и пр. И то рекао ми е: да свагда пишемъ доле, да гледаю каквимъ начиномъ болѣ могу, кое съ политикомъ кое съ новци, нека се съ Турци помирую; макаръ голи остали, само душе да се сачуваю и вѣра. —.

25. *Януара.* Ишао самъ г. Павковиѣу и дао ми она писма: одъ 7. Януаріа подъ именомъ Гаинимъ, Мелентіев. Молеровимъ и Цукиѣевимъ; друго одъ 11. Януаріа, кое гласи како Турци по Сербіи свирѣпствую; треѣе проте Смиляниѣа, истогъ содержанія.

26. *Јануара.* У 1. сатъ по подне, примили смо писмо одъ архим. Мелентія Молера, Павла Поповића, Павла Цукића, и Гайно и прочи. Жалостнѣйше страдање сербско у Сербіи, и турско на Сербе свирѣпствіе, то есте: да су одъ они кои су пређе позатоворани были, да су 11. и 12. Јануарія на београдскимъ капіама мечи исѣкли, а числомъ глава: 96. — По казиваню земунскога терџомана до сада 173. (главе); и да су истый тай данъ изъ крагуевачке нахіе донели осечени сербски поглаварски глава у Београдъ 50. — И того времена да су игумана изъ Николѣ Атанасія и іоште некое число Серба довели и на колѣ кодъ батал-џаміе понабіяли живе; и да су изъ Београда отишли Турци у сваки градъ и касабу да све оне исѣку кои су позатварати были у апсове, кое сума износи затворены люди кое гди у турскимъ апсовима число у малу руку узети се може седамъ до осамъ стотина. У Крагуевцу кои су были затворени и посечени 86. — У Чачку такођеръ 78. — У Драгачеву то време посечени 60. И да су разумели да изъ Драгачева воде свезани Серба у Београдъ, (и по путу секу где кои сустане, и незна се хоће ли кога жива и довести) числомъ 100.

27. *Јануара.* У 8 сати однесемъ ово писмо г. Недоби, и ненађемъ га кодъ куће. Вратимъ се, и одемъ г. Павковићу, и покажемъ писма жалостна, но и г. Павковићъ показа ми свое писмо, кое му е рођакъ изъ Земуна писао, исто и оно гласи жалостнѣйше страдање сербско — и онъ ће изъ нѣгова писма оно превести.

У 4 сата по подне одемъ г. Недоби покажемъ писма и читамъ предъ нѣимъ жалостно станѣ србско, како последнѣга одъ насъ говора ишту, у последнѣмъ свомъ издыханію, и питамъ да ме советуе шта ћу имъ

на ово одговорити? Има ли со чимъ утѣшити? — Онъ ништа друго, но како е и пре говорио да имъ одпишемъ: да свакимъ наченомъ гледаю како годе съ Турцима, кое съ новци, кое съ политикомъ, да бы мало умирити се за време, еръ су така обстоятелства, да моле кнезови београдскогъ владику, да онъ пише и моли патріярха, а патріярхъ цара да имъ за време облакша. Я кажемъ: ако што скоро nebude то љу и я иѣи у Сербію, водити свога брата и іоштъ 100 одъ најболѣи фамилія 100 синова или браће, одвести у Станболъ заклети се патріярху, а патріярхъ цару, и дати му тай реумъ нека сѣде, да намъ се само зумъ скине. И бы ѣемо Султану вѣрни и сваку нѣгову заповѣсть, буди каква была, макаръ и съ оружѣмъ исполнявати. Онъ: а кадъ што буде заръ да изгину она момчадъ? — Я кажемъ да е болѣ да погпну стотинама него сви, — „не, не, то се може и другчіе; до два дана да видимо шта ѣе послѣдовати.“

28. *Януара.* Рано у 8 сати по наредби г. Недобе одемъ г. Павковиѣу, и предамъ му оно писмо и кажемъ, како е рекао г. Недоба, кадъ га преведе да га даде у канцеларію грофу Каподистріи, и молимъ га да что скоріе учини онъ; рекне да ѣе све учинити.

29. *Януара.* Дођу намъ писма у 5 сати по подне, и таки однесемъ два на г. Недобу, и ненаѣемъ га онде, рекне ми нѣговъ служитель: дођи у ютру, наѣешъ га около 8 сати, а после уѣи ѣе у канцеларію.

30. *Януара.* Рано у 8 сати одемъ г. Недоби, и предамъ му нѣгова писма и мое, немаде кадъ слушати но оде грофу, я му поѣемъ говорити да насъ советуе што ѣемо и како ѣемо, има ли какво последнѣ рѣшеніе, онъ рече: дођите мало после, моѣи ѣемо се о тимъ разговарати, и да узмешъ она писма да однесешъ г. Булгакову докъ г. Павковиѣъ донесе.

У 9. сати одемъ и почекамъ. Ёго высокородіе господинъ статскій совѣтникъ и кавалеръ Теодоръ Ивановичъ изъ канцеларіе неможе изаћи, а г. Павковићъ недође, зато одемъ, и рекне ми момакъ: дођи до-вече између 7 и 8. сати, наћи ћешъ господина.

Одемъ у 7. сати а г. Недоба іошъ у канцеларіи. Чекамъ полъ сата, дође г. Павковићъ. По томъ мало изиђе г. Недоба и у нѣгову собу одемо. Питамъ есу ли она писма предали? — Каже, да су већъ дата императору. За проче рече да се небринемо.

31. Јануара у 9. сати отишао самъ кодъ г. Павковића и дао му оно наше писмо, у кому стои написано: како е една сербкиня молила статуу, а мислећи да е жива императора Александра видила, кое е свакога сожаленія и плача достойно. Узе га г. Павковићъ, и рече: „да га покажемъ у церкви нашимъ господамъ, каково е сербско къ Росіи преверженіе, и у нашега цара надежду полажу.“

1. Фебруара было самъ у 9. сати кодъ г. Недобе и казао ми е да ће данасъ или сутра нашъ императоръ што смо му годъ преко грофа дали прошенія и жалостна сербскаго страданія, да ће онъ то све предъ све саюзнике и иностране министре представити, и да ће царъ на то казати: да онъ неможе више сердцу одолѣти нити трпити, да се сербски народъ будући нѣму единозаконни, а и подъ нѣговимъ покровительствомъ, овако тирански изстреблjuje! — И да се мы ни найманѣ несумнямо, да нећемо скоро слѣдствія добра о тому видѣти, и да ће надежда небити тшча. Но вы претерпите се докъ видимо шта ће други одговорити, на предложеніе нашегъ императора.

2. Фебр. было самъ кодъ г. Недобе, и разговарали се — —. Дођите сутра да видимо шта ће бити изашло.

3. *Фебр.* одѣмъ и каже да јоште ништа, — а увѣрите се, каже, за цѣло да е све представљено да лепше и болѣ неможе бити.

4. *Фебр.* нисамъ быо.

5. *Фебр.* одѣмъ, питама, има ли что? онъ каже: надамъ се да ће данасъ императоръ на министру издати что буде, ербо тако редъ иде, што царъ подпише преко министре излази.

7. *Фебр.* одѣмъ и питама, но каже јоштъ нема.

8. *Фебр.* примимъ писмо оздо, однесемъ и јавимъ.

9. *Фебр.* одѣмъ, питама, нема јоштъ.

10. *Фебр.* ишао самъ, нисамъ га кодъ куће нашао.

12. *Фебр.* одѣмъ, каже ми, да е јуче говорио графъ Разумовски са англискимъ о дѣлу нашемъ, и да му е добро одговоріо; а данасъ ће са аустрискимъ.

Примимъ писмо Гаино, однесемъ да покажемъ но nebude кодъ куће.

13. *Фебр.* рано одѣмъ покажемъ писмо.

15. *Фебр.* Одѣмъ у 8. сати г. Недоби, каже: „некако незнамъ или е одъ Бога или е одъ кога другогъ, обаче неможе нама посао да пође управо како бы требало, ови други стое супротъ — — но опетъ уздамъ се у Бога, ако неможе другоячје бити а оно ће бити као Влашка.“

16. *Фебр.* ишли смо я и Е. да му покажемо писмо, кое смо примили одъ общине; но нисмо га нашли.

17. *Фебр.* одѣмъ и покажемо писмо, да су Турци послали у вилаѣтъ заповѣсть, да сви кнезови мораю доћи и одъ свакога села кметови да поведу оне момке, као: капетане, топчје, добошаре, и кои му драго бы чиновникъ за сербскаго владаня, они да сви мораю доћи у Београдъ. Судѣћи мы говоримо да јѣ хоће како скупе све исѣћи. — — Кажемо да су одъ цара

биле пошле тескере, у Србију арачке, но да су опетъ враћене, и да е место тескера одъ цара изишао катил-ферманъ на сву Србију, и да хоће да све исѣче и прочая. Да се выше Срби немогу за новце одкупљивати, ербо Турци узму новце и опетъ поѣку, нити се они могу сами помирити докле царъ небы предузео да са Султаномъ уреди и проч. И већъ неколико нахія, као: Гружа, Крушевачка и Жупа и друге нахіе, немаду ни човека жива у себи но саме жене и дѣца, а люде све кое на колѣ кое извешали. И то ће истиномъ сутра грофъ предати цару —. Кое ме г. Недоба увѣрава да несумнямъ — но да будемо у стерпѣнію и да четверти данъ дођемо и видимо хоће ли се што до она доба моћи одговорити.

22. Фебр. У опредѣлени данъ одемъ г. Недоби питамъ и нема іоште никакова рѣшенія: по дођите прекосутра да видимо.

23. Фебр. опетъ одемъ и нема.

24. Фебр. такођеръ одемъ, представимъ писма коя самъ приміо одъ архимандр. и одъ Молера: да е Милошъ у Београду съ іоште неколико кнезова, и да везиръ иште одъ сваке нахіе, повелико число люди, подъ именомъ да шанацъ око Београда копаю, и то све да мораю доћи: топчіе, добошари, каплари, капетани и войводе и найманъи кои е быо чиновникъ сербски или момакъ войводински; а особито да е везиръ веће два путъ Милошу говоріо, да му доведе Мутапа Лому, Дринчића, Протића, кнеза Аврама и проче неке войводе, ако ій недоведе да ће Милошъ за нъи главомъ платити. И да су Главаша у Колари убили, и главу у Београдъ донели, зато прочи несмеду да дођу, ербо виде како дођу да ће изгинути, зато е Милошъ слао човека и пытао за советъ: имали каква надежда поћи, макаръ до 3. месеца ако ће

быти, да се бранимо да непуштамо овако невинъ народъ да се колѣ и истреблюе? и да су му наши одговорили да причека докѣ одъ насъ известіе добію, зато како да имъ одговоримъ? — На то г. Недоба докѣ и то предамо, да видимо шта ће намъ изнутра одъ цара казати.

25. *Фебр.* Одемъ питати, но известни гласъ дође, да ће императоръ поћи ови дана, што ћемо мы овде безъ никаква известія или рѣшенія, куда ли ћемо ићи одавде, неимаюћи народу ништа показати, прима ли насъ или неприма, ербо ће насъ питати? — Говори ми Недоба: како се чуло да е Наполеонъ побегао, мислимъ да ће се императоръ іоште задржати, садъ се могу сва обстоятелства другоячје може бити и променути, но за одговоръ чекайте 4—5. дана, познаћемо како ће бити.

1. *Марта* 1815. год. примимъ писмо одъ Молера и Гае и представимъ: да е Милошъ іоште у Београду съ некимъ кнезовима, и да су многи народъ дотерали и шанацъ копаю; но да су люди, изъ нахіе валѣвске, Ранко изъ Вуконе долазіо, послатъ одъ кнеза Петра питати: хоће ли што бити и до 3. месеца да устанемо да се бранимо, ербо знамо докѣ шанацъ сверше да ће све исѣћи; како многи люди по шумама и горама бегаю, и да су посѣкли войводу Протића, и да е везиръ Милошу говорио и заклиняо га тайно, да му буде веранъ, и да га неизда, ербо имамо — казивао е — ратъ съ Московима и проче.

Питао самъ: како бы помогло се онимъ людма кои доле седе, пакъ тераю ій или у Русію или у Турску или да се овде подпишу? — рекао е: да мы идемо молити овде, ербо то мы неможемо у нѣовой земљи, но вама е приличніе. Казао ми е, да одпишемъ доле у име нѣгово да е болѣ овде еданъ него

3. — То е вели, мое мнѣніе а вы опетъ како знате. (Ово е за Стеф. Живковића и за Ђвту Чотру да онде у Бечу нетребаю).

3. *Марта* дођу и писма изъ Земуна. Однесемъ у вече, представимъ да су Турци веће почели бојати се и Немца, и говорити: имамо ратъ съ Московомъ а ево и Немацъ на насъ хоће войну. Представимъ да су Ломе войводе 21. Фебр. главу одсѣкли и у Београдъ донели, представимъ да су турске чете отишле уфатитъ га.

8. *Марта* однесемъ писма Молерова, кажемъ, како Турци држе све кнезове као подъ стражомъ, да имъ доведу 3000. најбольи Србова у Београдъ да њмъ исѣку или неће пустити кнезове —. Недоба каже: то е мучно вѣровати, и несмемо цару представљати, но да се разбира е-ли права истина, пакъ онда ћу п. я.

10. *Марта* одемъ Булгакову јавимъ вишеречена писма, то исто и онъ, Булгаковъ, рече да треба о томъ потврђења.

13. *Марта* пишемъ Молеру и Гаи да добро испитаю: е-ли истина да иште везиръ 3000. люди погубити — — и да ми напишу које какве чувене неистините вѣсти, које се несмеду царевима представити.

17. *Марта* одемъ Булгакову, нисамъ га нашао у квартиру.

18. *Марта* однесемъ писмо Молерово, како се Милошъ са шњимъ састао, разговарао, и да му е везиръ говорио и заклео га: хоћешъ ли Милошу бити вѣранъ имамо ратъ съ Московима, и проч. Но да Милошъ иште последнѣ рѣшеніе одъ насъ, црно или бело, и да е Молеръ одговорио да ћемо скоро одговорити, но нека јоште трне. Зато просимъ шта да

имъ одгоримъ? *Булгаковъ*: я за садъ незнамъ. Но то: да надежда избавленію за цѣло има, но іоште време неизвѣстно! — — — и прочая.

20. *Марта* донесемъ писма Молерова, и Гаина, ненаѣмъ *Булгакова*.

21. *Марта* такоѣръ канцеларія затворена. Не-
деля е.

22. *Марта* предамъ прошеніе на грофа. Рекне ми *Булгаковъ*: доѣи до 2. дни.

24. *Марта* кажемъ *Булгакову* како Серби у Сербиі непрестано страдаю и безчеловечне муке трпе, у надежди на покровителя своего, и іоште у овакомъ положенію, да изстребленію сербскомъ клоняшчагось тиранства никому другому руки своя непростирають токмо покровителю своему —. *Булгаковъ*: изъ вашихъ росписокъ узнали и све знаємо, но вы пойдите до грофа Неселроди, онъ будетъ съ вами говорить прочая.

Таки одемъ Неселроди. Яве му, онъ сказалъ: нѣтъ *Булгаковъ* здѣсь завтра приди — —.

25. *Марта* одемъ, опетъ: нѣтъ *Булгаковъ*.

26. *Марта* у канцеларіи каже ми г. *Булгаковъ*: грофъ будетъ первее съ государомъ говорить, потомъ на ваше прошеніе одговоръ дастъ; но вы подаждите, и чрезъ меня время узнаете или чрезъ Недоби.

27. *Марта*, кодъ Недобе питамъ: еда што? каже нема.

29. *Марта* кодъ Недобе. Кажемъ, како пишу изъ Срема: да іѣ тераю судови, да имъ се подпишу да су ћесарски поданици или да иду у Турску или у Русію. Ако е могуће да представите овомъ двору, да іѣ іоште претрпе и неузмирую. *Недоба* каже: то вы болѣ е да замолите за нѣи кодъ овогъ двора, а мы неможемо се мешати у овомъ царству, но ви молите. Али они нѣи неће претерати силомъ у Турску.

А што їй прегоне изъ села у село, то политика за-
ктева; да Турци чую —. Кадъ се тако муче, што
нису у Русію пошли? Я самъ казао: да су Срби
уверени были на слово императорово, да ће Сер-
бію избавити по слову даному, и да ће се они вра-
тити свакій у свое отечество; или ако са свимъ неиз-
бави, поне са султаномъ, своимъ посредствомъ, умири;
а друго, свакій оваї кои є остао, по половина фа-
миліе нѣгове у Сербіи остало є, зато су гледали
шнѣма саєдинити се каквимъ начиномъ. *Булгаковъ*:
зато что буде государъ сказалъ, вы будете узнатъ.

— *Априла* 1815. одемъ г. Булгакову у канце-
ларію; онъ одъ грофа изиде, и повеселимъ гле-
домъ: „но подаждите! іоште государъ день неозна-
чилъ, котори будетъ, а безсумѣно будете имѣтъ у
государя аудіенцію —.“ Я прошу что дѣлатъ буду,
время нашему пашпорту прошло? Насъ буду терать.
— „Но подайте грофу Стаклбергу, онъ вамъ дастъ
росписку на здѣшню полицію, и небудутъ васъ оне-
спокоюватьъ.

5. *Априла* одемъ Булгакову; и грофъ изиђе на
полѣ. Онъ: ето я помянулъ грофу а вы подождите.

8. *Априла* одемъ Булгакову, но онъ опетъ каже:
подождите, неможно питати хоће ли што быти?

14. *Априла*. Кодъ Недобе, ніе ли што Булга-
ковъ одговоріо? — ніе.

16. *Апр.* такођеръ ніе.

17. *Апр.* одемъ кодъ Недобе, изиђе грофъ Капо-
дистрія. Тай данъ у вече опетъ Недоби, каже, дођи
другій редъ.

18. *Априла* воскресеніе.

20. *Апр.* Оно што смо пређе чули и явили, да
су се Срби противу Турака дигли бранити животъ,

посведочило се. На то явимъ графу, и графъ каже: явићу государу.

23. *Апр.* известіе изъ Молерова писма, све разумѣсмо, како су Срби — они 3000. осуждени везиромъ на смерть — устали бранити свой животъ. Говоримъ Недоби, да совѣтуе шта ћемо? — Питао графа, графъ дозволио да начинимо прошеніе по нашей воли, и дамо преко князя Волконскога императору. Начинимъ, однесемъ г. Недоби, но каже врло е големо, задржа кодъ себе за прекратити; два дана стояло, кодъ нѣга, онъ сасвимъ другоячѣе сочинію; я примимъ, и мое употребимо, где смо о свему старомъ и ново императору опоменули. (Како гласи подъ датумомъ 27. *Апр.* прошеніе на е. в. Александра перваго). То е дато Априла 27. дне.

3. *Мая* г. Недоби покажемъ писмо: да бѣдно отечество наше, у последнѣмъ часу гибли своя насъ себи зоветъ.

4. *Мая* Недоба каже, да е говорио много графу за насъ. — Я одемъ Булгакову и кажемъ: да Срби, нашъ бѣдный родъ страждушчи у последнѣмъ отчаяній свакія милости лишень; намъ пишуць что отечество насъ потребуе въ себѣ имѣть, зато мы за долгъ себи признаемо, и немедленно отечеству на жертву поспѣшитъ будемо; но послѣдняго рѣшенія просимъ — и прочая. Булгаковъ: подаждите, я много за васъ говорилъ; будетъ рѣшеніе и прочая.

10. *Мая.* Недоби однесемъ писма Молерова и Мелент. явимъ: како се Срби бію и добро успѣваю, но да бы царъ послао што новаца, да се сада у овакой нужди подпомогне. *Недоба:* а коме бы дао? кадъ у Србіи нема човека коме бы се вовѣрили, све су не-

валяли —. Я кажемъ да има и добри люди комъ бы се смѣло вовѣрити, нису сви неваляли.

11. *Мая* опетъ одемъ кодъ графа Орурка. Графъ узме ме у интовъ и одведе кодъ генерал-ађутанта государевогъ, графа Чернишева. Чернишевъ сказалъ: поутру придите, будемъ самъ, теперъ имѣемъ дѣло.

12. *Мая*. Одемъ Чернишеву, и придетъ генералъ: извините бађушко, что я сей часъ пойду на дорогу, а вы что имѣете дадите моему ађутанту, Якову Степановићу Бутягину, онъ мнѣ принѣстъ.

13. *Мая* предамъ прошеніе Бутягину на Чернишева.

14. *Мая* отишао е и самъ императоръ руски изъ Вѣни.

15. *Мая* одемъ у квартиръ Булгакову, слуша скаже: нѣтъ.

17. *Мая* кодъ Недобе.

19. *Мая* кодъ Булгакова, и сказалъ, приди завтра графъ хошчетъ съ вамъ говоритъ.

20. *Мая* отиђемъ, и сказалъ, днесъ неможно а чрезъ 3. дни придите.

23. *Мая*, по утру. *Графъ*: „что ново?“ — Я сказалъ какъ Сербіи біются непрестано и всегда Турке побѣждаютъ и проч. — „Ето знаю, но вы сделайте что вамъ первѣе сказано — — — — они будутъ престать, а императоръ имѣетъ о томъ попеченіе, да, и писалъ — — —.“ *Послѣднѣй* разъ прошу ваше сіятелство что бы Россія дала денги за сіе время и одпустили нашего врх. вожда. *Грофъ*: „а тко ему бранить еже ли онъ самъ хошчетъ.“ — Ово е да бы нашего вожда пустили у Сербію дођи, у садашнѣ време оправитъ въ Сербію что бы дошелъ. Булгаковъ: а тко его держитъ, еже ли хошчетъ онъ самъ поити — и проче. — —.

28. *Мая* съ г. Павковићемъ одѣмъ генералу Оту, молити, да бы онъ и посланикъ кодъ овогъ двора нама потребе нуждне изходатайствовали. Онъ Отъ каже: мы ако пођемо то радити, то ћемо за васъ горе урадити но вы сами о томъ, како најболѣ знате, просите. — Я: мы се боимо да у какву замерку кодъ Руса непаднемо. *Отъ*: вы се тога небойте, Рос. зна вашу желю и приверженіе къ ей; но сада тако е да морате просити сами.

ПОСЛОВИ СА АНГЛЕЗИМА.

30. *Декем. 1814.* у полакъ 8. сати одемо съ г. Фрушићемъ и г. Ё. полномошчному (у конгресу) министру англискому, господину Лорду Кастлрии, да му предамо прошеніе сочинѣно у име сербскога народа, у комъ молба стои да бы се и онъ као кралѣмѣстникъ англискій съ прочи саюзници подузео кодъ слутана србскій народъ оправдати и у миръ довести и проче — —. Ненађемо га у двору, служители намъ рекну: да сутра у 10. сати дођемо, и да ћемо му онда предати писмо, и моћи са шњимъ говорити, и тако вратимо се натрагъ.

31. *Декем.* у десетъ сати опетъ одемо Лорду Кастлрію, изиђе нѣговъ секретаръ, дамо му писмо и покажемо когъ е содержанія и шта просимо,

На то секретаръ каже: да се они у такве велике предмете мучно подуфајаю. То е дѣло — вели — у себи врло деликатно, то се каса султана и нѣгове внутрениости, а мы смо са отоманскомъ портомъ у врло голему пріятељству —. „Башъ зато што сте вы у прія-

тельству, мы къ великодушному англискому престолу и къ милостивому лорду припадамо, што ће нѣга султанъ найболѣ као свога пріятеля послушати, и заповѣдити да се престане одъ оногъ надъ Србима свирѣпствія.“ Пита: На комъ е езику прошеніе? „На немецкомъ.“ „Мы нисмо добри немци“ но опетъ га узме. Но другій секретаръ пресети се, и врати намъ говорећи: носите и на латински преведите ми, болѣ латински знамо, и сутра га у 12. сатій донесите. — Тай данъ г. Давидовићъ и Фрушићъ у вече почну преводити, 1. Януара 1815. год. соверше писмо.

2. Януара одемъ са г. Фрушићемъ гди лордъ обитава, предамо секретару, онъ намъ каже: докъ лордъ прочита и види, пакъ или ће васъ звати на разговоръ, или ће преко насъ што буде казати, и запишу у нѣиховъ дневникъ нашъ адресъ и нумеру гди пребивамо 3. 4 и 5. Януара нисмо одлазили.

6. Януара самъ я и Е. ишли смо у квартиръ лордовъ. Дали намъ да сѣдимо, и разговарао се секретаръ турски съ нама, питали смо има ли какавъ одговоръ, онъ одговори: іокъ, трећій данъ быће одговоръ. 10. Януара око 10. сатій одемъ са г. Фруш. и Е. гди намъ кажу служительи лордови нема сада ништа но сутра у 12. сатій, може быти да ћете моћи съ Лордомъ говорити, и тако одемо натрагъ.

11. Януара одемо съ г. Ф. у 12. сати, мало почекамо, но лордъ покрай насъ и еданъ нѣговъ адютантъ на еданъ ма прође на врата на полѣ; — ни взора! — Зовну насъ нѣгови служительи у другу собу, где мало текъ посѣдимо, изиђе намъ други адютантъ, и почне говорити французски: будући да е лордъ многимъ конгрескими дѣли отягошченъ зато ваше прошеніе ніе имао времена извидѣти, но я знаюћи обсто-

ятелства и садашнѣ двора англискога са портомъ отоманскомъ пріятелско сношеніе, да, и кадъ добро ваше прошеніе извиди. неће вамъ друго одговорити но ово што вамъ кажемъ, а я вамъ ово кажемъ: да се нашъ дворъ англискій у такова деликатна дѣла нипошто мѣшати неће, ни вы выше нама долазите, само толико васъ могу саветовати, да се добро чувате и у тайности стоите, да васъ е жови султанови люди невиде и недознаду о комъ дѣлу овде сте, пакъ ће онда султанъ рећи, кадъ се влашки кралѣви мѣшаю у мое државе, я љу нѣма начинити посла. Но до неколико дана, вы еданъ можете доћи ако бы лордъ имао што да вамъ рекне — и тако одемо.

ДЕЛАНИЯ КОДЪ АУСТРИСКОГА ЦАРА.

24. Дек. 1814. год. дали смо писмо молбено на г. графа Врбну, да бы намъ у его императ. величества аудіецію исходатайствовао, что бы прошеніе народно ему мы своеручно вручили — момакъ нѣговъ одговори: дођите прекосутра бы ће вамъ одговоръ. То смо были я, г. Ф. и Ё. У речено време ишли смо я и г. Ё. и питали има ли какавъ одговоръ за насъ, и не бы — међутимъ ишли смо свакій данъ и вече и утро.

28. Декабра дошао намъ е одговоръ писменъ да ћемо безсумнѣно имати аудіенцію кодъ его величества императора аустрискога — но кадъ императоръ опредѣли данъ и часъ да ће намъ г. Врбна явити и проче. Тай данъ буду и писма (прошенія) сва готова, коя е преписао Давидовићъ и Фрушићъ.

30. Дек. у 8. сатій по подне съ г. Фрушићемъ одемъ у дворъ фиршту Метернику да му предамо писмо (на немачкомъ ѣзику) кое смо начинили у име народа србскога, но служительи нѣгови кажу дођите у ютру око 10 или 11 сатій онда ћете моћи предати.

31. Дек. рано у 10. сатій одемо опетъ, гди мѣсто Метерника изађе намъ совѣтникъ державный Худелистъ, и прими писмо, и увѣрава насъ да ће га тај часъ дати графу Метернику.

Препоручимо се да бы и онъ као една висока особа кодъ в. в. како најболѣ знао буде проговорити и у милостивити в. им. в. да бы изволили представити султану, да бы престао одъ онога свирѣпства кое сада на Серблѣ у Сербіи сушече излива — Г. Худелистъ: „знамо мы добро како іѣ Турци колю и сѣку, и на колѣ набіаю, и до садъ а особито садъ су Турци весма огорчени на Серблѣ, и умислили су да Сербѣ са свимъ истребе ако узмогу. Обаче тѣо имъ ѣ кривъ, то су све тому они узрокъ. — Я: молимъ ваше сіятелство, ніе прости народъ тому нешта кривъ. Народъ ѣ простъ, ненаученъ, особито слуша и повинует се тѣо му се годе старешина назове. Г. Худелистъ: „я, я! знамо мы то добро да народъ ніе кривъ но су кривѣ нѣіове старешине; а особито нѣіовъ онаѣ неваляѣи и гнусный сенатъ, кои су у Београду были, они су съ нашимъ поданиками свирѣпіѣ поступали, него сада Турци што шнѣима поступаю. Они су наше поданике неправедно ариштовали, глобили, били, убіаѣи; они су сваку правичну трговину са своимъ невалялствомъ прекраћивали; они су хтели и наше у овой страни поданике противъ свога цара возбунтовати, да су съ непорядочнога нѣіовога поступаня многи наши граничари, како терговци тако и други, несрећни постаѣи; они су и на

самога нашего цара хулили. Тако су се были возгордили, са ономъ маломъ своіомъ искромъ случайне среће, да ни єднога императора у Европи себи сравняли нису. Дотле су своимъ будаластимъ високоуміємъ были дошли, да се веће на комшидуку нису могли трпити, и да смо веће мы сви магнати готови были цару говорити, да єданпутъ, дигне неколико регемента, да савъ онай Београдъ разори, но опетъ знаюћи мы милостиво срце нашего цара кои жали народъ, нисмо му хотели говорити, и чекали смо небыли се поправили, али нектеше се поправити дотле докле ядни народъ у пропасть нетурише. А ко вамъ є давао изнайпре баруть, олово, пушке? ко добре совете, како ћете поступати? ко ли кодъ султана правдао и увѣшчавао га да вы нисте устали противъ отоманске порте, но противъ и нѣгови ребеліянта Турака, и зулумѣара. Єднимъ словомъ, тко васъ подигао да сте могли донде доћи, докле сте были дошли? све є то нашъ царъ као милостивый отаць вама чинію и преко толики благодарнія и совѣта, опетъ нисте умѣли чувати, но они неблагодарни онако се непоштено владаше докъ бѣдный народъ упропастише. Будите увѣренный да смо све то отдавна предвидили, и точно знали шта ће и како ће съ вама бити но кадъ и прочи совѣти наши непослушани осташе, морали смо сожалѣвати не о нѣима но о ядномъ народу кои є таковимъ у руке пао.¹ — Преко свега тога, у

¹ Овай ставъ, одъ *„будите увѣренный —“* па доведе, написанъ є другомъ рукомъ на страни са знакомъ да се овде уметне. После тога става стои ово додато: „и ово є г. Фрушићъ подписао што я нисамъ могао упамтити што рече државный совѣтникъ Куделистъ да су Србску пропасть предвидѣли —.“ Іоштъ на єдномъ месту има єданъ малый уметакъ рукомъ Фрушићевомъ написанъ. — Л. П. Н.

време своє погибели, мы смо ій примили подъ свою заштиту. Турци су ій много искали, нашъ царъ ніе ій хотео дати. — Нашъ царъ народъ е сокранію одъ Турака, и у време найвеће ватре у своє државе при-
мію, гди и садъ се многи находе —.“ — Ваше сіятел-
ство (рекнемъ я) народъ прости, кои данасъ страда,
тому ніе кривъ, народъ ніе знао нѣино неваляло по-
ступанѣ; мы за онай невиный народъ молимо; за на-
родъ, кои е двору аустрискомъ и росискомъ свагда
отъ толико столѣтія вѣранъ быо —. *Фирштъ*: „знамо
мы добро да е народъ србски добаръ, и да е онъ намъ
выше и отъ 100. година свагда вѣранъ быо, гди смо
га годе потребовали, и мы нѣима и сада неѣемо се
отреѣи, но ѣемо све оно учинити, што се клони среѣи
народа сербскога, и буде у могуѣству нашему, а увѣ-
рите се да ѣу я садъ, іоштъ и неявляюѣи императору,
ербо му знамъ волю, писати нашему елчіи барону
Штирмеру, и по данашнѣмъ куриру, и наложити му
да онъ представи дивану и султану како найболѣ
буде знао, да султанъ заповѣди везиру престати одъ
оногъ свирѣпія, надъ Серби, а и кадъ цару явимо,
то ѣе исто и онъ учинити.“ И отидемо.

1. *Януара* 1815. год. ишао е г. Ё. у квартирѣ
грофа Врбне, питао за одговоръ, и ніе ни тай данъ
изашао одговоръ за аудіенцію.

2. *Януара* око подне я одемъ питати, има ли
одговоръ за аудіенцію, опетъ служители кажу: мор-
генъ, моргенъ! (сутра, сутра).

3. *Януара* рано одемъ кодъ портигера и питаемъ,
цедулѣ прегледамъ наше нема іоште; опетъ добіемъ
одговоръ: моргенъ, моргенъ.

4. *Януара* опетъ одемъ рано прегледимъ цедулѣ,
наше нема; портиреръ каже ми: виръ урѣ, виръ урѣ!
(у 4. сата). — Тога дана у 5. сатій у вече, изиѣе

намъ цедуля да у ютру т. е. 17. Ян. по немецкомъ, будемо на аудієціи кодъ его величества императора аустрійскога.

5. *Януара* у седамъ сатій дођемо у Бургъ (царевъ дворъ). Уђемо у салу, гди стое на реду они, кои су пређе насъ опредѣлѣни, и тако и мы у редъ на свое место станемо, т. е. Я, Фрушићъ и Ђвта, дође редъ и насъ, уђемо у салу! и по обичномъ поклоненію, на питанъ его величества, каже му Фрушићъ тко смо и шта просимо, у томъ предамъ му я прошеніе у руке. Императоръ рекне: „све я то знамъ. Извѣсно е да Срби много неправо трпе, и трпѣти мораю до времена, васъ пакъ увѣравамъ да самъ вашъ пріятель быо, и есамъ, да самъ васъ помагао барутомъ, оловомъ, топовима, раномъ, совѣтима добримъ, словомъ и дѣломъ, све самъ оно чинію што се годе могло посредствомъ моимъ. Увѣрите се изъ тога, што самъ васъ у државѣ мое приміо и заклоніо, а да ћу и садъ то чинити, то вамъ обећавамъ, али добаръ стати немогу хоће ли султанъ послушати; но опетъ мислимъ да ће мене пре послушати, него икаквогъ другогъ императора, будући самъ съ нѣмѣ у добру пріятельству. А да васъ одъ стране конгреса препоручимо и предузмемо, то за садъ неналазимъ за добро; прво, помислиће султанъ да му заповедати намеравамо, а то нисмо у состоянію чинити, и можемо ономе народу веће зло проузроковати, а я незнамъ ко бы радій быо, вы или я, да вамъ помогнемъ; но ћу му пріятельски представити и мислимъ утврдо, да ћете до неколико дана слѣдства моѣй предпріятія у дѣйствию познати, али я знамъ добро да докле име Србинъ и Турчинъ царствуе, то двое неможе се сложити. Но вы будите овде іоштъ, я ћу вама дати знати што воспослѣдуе. Я ћу султану одъ мое стране

што могу лепше и ласкавіе представити одъ стране комшилука, а и одъ стране христіянлука, и несумнямъ кодъ султана да се послушати нећу, но хоће ли нѣга нѣгове паше послушати то неznamъ. Вы знате како е кодъ Турака, но шта ћемо кадъ се што болѣ за садъ за васъ учинити неможе. Я бы найрадїй томе народу помоћи, народу велімъ, у коємъ толикїй интересъ мое државе лежи, съ коимъ самъ се я толико година лепо слагао, съ коимъ на вѣки лепо живити желимъ. Моя е желя заслуге србскога народа о мени, оправдати и наградити, а и мое заслуге, іоштъ већма кодъ нѣи умложити, сада пакъ іоштъ време нїе. Увѣрите народъ о момъ добромъ срцу еъ нѣму, о моемъ посредствію и соучастію, и о моемъ торжественномъ обѣщанію: да ћу султану представити и молити га, како найболѣ знао будемъ да вамъ спасеніе буде. Мое о вама обѣщаніе заиста чућете до некогъ времена, а желимъ и ради ћу да га у состоянію вашемъ осетите. А вы постоите овде (у Бечу) іоште, я ћу вамъ казати шта буде — —.“ Потомъ мы одемо.

25. *Януара* у пол' едногъ сата одемъ са г. Фрушићемъ кодъ статскогъ совѣтника г. Худелиста, да се молимо да бы императоръ, или преко Хофкриксрата на генералъ команду писао, да бы генерал-команда како прїятельски дала говорити београдскому везиру, да бы престао одъ свирѣпогъ са Србима поступаня, будући да смо у надежди да ће султанъ послушати цареве кои су му писали, и да ће везиру скоро доћи наставленіе да са Србима мирно поступа. Но нисмо га нашли кодъ куће. Служительи рекну намъ: између 8 и 9. сати дођите, моћи ћете са г. Худелистомъ говорити. Између 8 и 9. сати одемо опетъ и место Худелиста, добиемо разговарати се кодъ штатсрата г. Пренера. Потомъ одемъ у кабинетску канцеларію импе-

ратора аустрискога, да видимъ има ли какво рѣшеніе на инштанцію сръбски емигранта. Ту ми императоровъ секретаръ яви да е иста инштанція іоште 18 Януара князу Метернику одправлѣна. — Истыѣ данѣ одемъ князу Метернику. Ту ми яве да е на државну канцеларію послана, и зато да се кодъ штатскогъ совѣтника г. Худелиста или Пренера явимъ. — Г. Худелиста ненаѣмъ у канцеларіи, а г. Пренеръ ништа ми ние могао казати. — Доцніе одемъ око 1. часа по подне и ту се на ново пріявимъ кодъ Худелиста, овай одма совѣтнику државномъ г. Пренеру оде, извѣсти га о дѣлу и Пренеръ ме дозове говореѣи ми ово: „ваша инштанція, кою сте 17. Януара нашемъ императору предали, послана е фиршту Метернику, съ препорукомъ всевисочайшомъ и са желаніемъ да бы се у тайной конференціи внутреннихъ дѣла, о тому посовѣтовали, како бы се желанію сръбски емигранта удовлетворити могло, будуѣи да нѣихово желаніе са желаніемъ императоровимъ сасвимъ сагласно естъ. У совѣту се томъ за добро нашло да се иста инштанція у копіи у Цариградъ Интернунціусу или Ёлчіи аустрискомъ, барону Штирмеру пошлѣ, и да му се одъ стране императора и Метерника и државне канцеларіе, дѣло сръбски емигранта усрдно препоручи, тако, да онъ као што га Богъ учи, и као што болѣ узможе прилику гледа, онако стварь ову дивану и султану представити (турскомъ) да само подозреніе или каквомъ злу веѣемъ предупреди, будуѣи да е стварь у себи тако чудна и деликатна (тугальива) да се одовудъ никакво наставленіе дати неможе, како Штирмеръ да поступити има. Бояти се убо морамо да съ добримъ намѣреніемъ, зло кодъ Турака неускоримо, а злимъ за садъ или силомъ, или претнѣомъ поступати нити можемо нити е разумно; зато смо му

препоручили само стварь србску и подъ совѣстный одговоръ званія и определенія нѣговогоъ наложили му, да гледа самъ како болѣ може волю императору испунити, и милости императорове достойнимъ учинити се, и за васъ добро издѣйствовати, садъ е време такво, да више и болѣ што за васъ учинити нити знамо нити се може. Сотимъ јоштъ еданпутъ увѣри ме и наложи ми одъ слова до слова србскимъ депутатомъ да кажемъ.

28. *Јануаръ*. Између 8 и 9. часа одемъ съ Фрушићемъ кодъ штатсрата г. Пренера аустрискога, покажемъ му данашня известія како јдни Срби страдаю, и молимо га да бы учинили милость за кою смо и г. штатскогъ совѣтника Худелиста молили, да бы о томъ императору говорили и у име насъ молили, да бы его Величество преко Хоф-криксрата на генерал-команду заповѣдио да бы генералъ-команда, каквимъ годъ лепимъ начиномъ београдскомъ везиру говорила, да бы везиръ за любовь овогъ двора и комшидука престао одъ онаквогъ мучительства, съ коимъ Срблѣ мучи и истребљуе, и покажемъ му колико су Турци Србаля у Београду и на други мѣсти мучительски истребили и то само за неколико дана. — Друго молили смо и то да се наложи генерал-команди да заповѣди офицерима пограничне страже до свакога Србина кои бы преко Саве у ову страну бегали и тражио свомъ животу спасенія примаю, ербо до сада ние то за неко време допушчато. — *Г. Пренеръ*: „Господо, то ние одъ Султана, но е то све одъ онога проклетога Сулейман-паше; и ако и буде одъ Султана, увѣрите се, да ће вамъ нашъ царъ, све као отацъ вашъ што е годъ могуће учинити. Мы смо пзъ канцеларіе тако ту стварь Штирмеру у Цариграду препоручили да болѣ за васъ быти неможе; тако, велимъ, да ни нашъ соб-

ственный интересъ сматрали нисмо, а знате, да и мы наши непріятеля имамо, да смо и сами кодъ Турака оцрнѣни, и толико смо му пута досадъ збогъ васъ и наше трактате нарушавали. Увѣрите се, да народу неће ништа бити а да криви мораю се бояти. (Премда е то кодъ Султана много што смо му онако писали) но несмеду они праве сѣћи. А знайте и то да се они (Турци) и своє сеньке бое, а ово што сада чине, ако е све истина, то ће имъ се извидети и оштріе препоручити да таква зла нечине. Ербо наше команде нама неописую да е башъ сасвимъ тако почело бивати и съ реда се сѣћи. Истина да Турци много сѣку, али само оне, коє имъ нѣгови кнезови предаду. — И мы ћемо писати на генерал-команду да гледу лепимъ начиномъ говорити везиру, да нечини таквога мучительства на христіянлуку, и явити да смо писали у Стамболъ, а што се тиче кои Србинъ побегне амо, да га приме, обаче покривено, да Турци невиде. Опетъ увѣрите се да ће све то до 26 дана сасвимъ другојачіе бити, за то доба моћиће нашъ Ђлчія за васъ сигурно што-годъ добро издѣйствовати.

5. *Фебруара* оде г. Фрушићъ по другій путъ кодъ штатсрата г. Пренера пытати е су ли писали на генерал-команду, да бы предложили везиру да престане одъ мучительства и тиранскога поступаня надъ Србима. Онъ каза то: Мы смо јоште онай часъ писали генерал-команди да насъ добро и порядочно у томе извѣсти, раде ли Турци све оно што се овде одъ васъ чує, ербо нама генералъ команда нїє више явила само за 40 Срба да су у Београду погублѣни, и то одъ они ребеліянта, коє су нѣгови кнезови сами туркомъ предали на смртъ, кадъ се о томе чрезъ генерал-команду извѣстимо, онда ћемо то дело по зреломъ расужденію предузети; међутимъ доћиће изъ

Цариграда одъ нашего барона Штирмера е ли што могао за васъ кодъ Султана издѣйствовати, и мы ћемо поредъ тога знати се владати за ваше шчастіе.

18. *Априла* одемо кодъ министра г. Пренера и явили смо да су Срби опетъ противу Турака востади, свой бѣдный животъ зашчишћавати, па само являмо да знаду а кадъ болѣ разберемо да ћемо доћи явити имъ, и совѣта на то одъ нѣи искати.

26. *Априла* Извѣсно разумѣмо, и опетъ г. Пренеру одемо, явимо, и онъ каже: да су гранични команданти и нѣима о томе извѣстіе дали. Молимо да намъ у таквомъ случаю совѣтъ даде. На то намъ онъ каже: Нашъ Ђлчія дивану турскомъ говоріо, но ништа успѣо ніе. Самъ е Реис-ефендія казао: да та рая мора сва помрети, која се тако често буні. — Просили смо на то одъ нѣга совѣта, и да се овај дворъ съ прочима подузме насъ своимъ посредствомъ са Султаномъ помирити, но онъ каже: немогу вамъ на то одговорити докъ се са г. Метерникомъ непосовѣтуемъ, но другій путъ дођите у опредѣленный данъ.

3. *Мая*. Одемъ г. Пренеру, онъ тако каже: „будући да е то дѣло садъ овогъ магновенія врло немогућно, и мы морамо съ Турчиномъ врло яко пріятельство држати, зато садъ ништа о томъ предузети неможемо.“ Молили смо и казали да смо ради опетъ кодъ его Величества на аудіенцію изаћи и лично молити га. Онъ на то рекне: добро, изволте молити, онъ ако нама о томъ наложи мы ћемо се старати.

5. *Мая*. (17.) одемъ я и г. Давидовићъ кодъ г. Врбне, замолимо га за совѣтъ, и милость, која намъ е сада найнужнія у овимъ обстоятельствама, и да намъ аудіенцію опетъ изходатайствуе кодъ его Величества императора. Онъ одговори: што се тиче дѣла за кое ме молити ніе у моіой власти, обаче што будемъ и

гди могу неодричемъ за васъ говорити. За аудієнцію пакъ явићу императору и што онъ каже извѣстићу васъ. Потомъ запише наша имена. (Г. Врбна знао е славенски, и тако могли смо се почесто разговарати.)

6. *Мая.* Одемъ рано, нема за аудієнцію ништа решенія. После подне оде г. Давидовићъ кодъ г. Врбне и донесе писмо, да е его Величество изволело 8 сего у 8 сатій дати намъ аудієнцію.

8. *Мая.* 1815 год. (20. Мая римск.) Одемъ са г. Давидовићемъ кодъ его император. Величества императора Франца прваго. По обычномъ поклоненію, представимо: како су Срби были Турцима послушни, но Скопљак паша везиръ београдскій, заиште одъ наиболѣи фамилія 3 хиляде момака да погуби: како су ти осуждени уплашили се и побегли, како су други устрашени къ нѣма саєдинили се и на оне Турке напали, кои су Србе убіяти хтели, и тако су неке побили а друге изъ сръбски села протерали, и да се народъ решио веће савъ погинути, а садашњимъ Турцима немогу покорни бити: но молимо да бы съ прочимъ своимъ союзницима кодъ Султана учиніо, да други везиръ кога Срби бегенишу дође и прочая. — *Императоръ:* „Вы сте упливали у єдну воду изъ кое ѣте мучно изпливати. Я васъ сажалюемъ и радъ самъ да изпливате, а све знамъ шта сте трпили; мени е одъ граничкій командій познато —.“ „Ваше Величество, мы нисмо упливали у ту воду, одъ какве наше силе и непокорности Султану; но нужда насъ приморала, гора него 1813 год. кадъ се насъ пола у Сави подавило, а пола подъ вашу заштиту пребегли. Па кадъ се сада на суву давимо, болѣ еданредъ на воду напливати, па ко се удави а ко остане. А ако Ваше Величество са прочимъ саюзникомъ и само малый прстъ помоћи пружите, то се надамо да ѣмо моћи

колико годе испливати, а ако ли непружите а мы ћемо се и на суву подавити.“ — (Кадъ самъ рекао „малый прстъ“ царъ запыта Давидовића: шта е то „малый.“) *Императ.* „но я вамъ ништа помоћи немогу, я самъ сада у пріятельству са Турцима. А шта иштете и какву помоћь?“ — На то я кажемъ: Само ону милость кою сте имали србскомъ народу одъ лѣта 1804. до паденія србскогъ 1813 год. — *Императоръ* рекне: „шта самъ я и пре чинію, само едаредъ, и то мало, дао вамъ барута и олова —.“ — Ваше Величество опетъ онако мало и просимо као у оно време. И оно оружѣ секвестирато да даду. — *Императоръ*: Е, да дамъ вама пушке, да пуцате на Турке.“ — Не да пуцамо, но да се бранимо докъ насъ Ваше Величество са прочимъ саюзницима заштитите.“ — На то императоръ упыта ме: „есте ли были кодъ императора Александра?“ Я одговоримъ: „просили смо пакъ насъ непушта къ себи.“ Императоръ рекне: (кое ми е чакъ после Давидовићъ казао) „а вражѣ политике, мисли онъ да нико незна шта они са Србима раде! — а што васъ непусти къ себи? — алъ вальда неће зато што е у момъ двору, — а то е све едно.“ Затимъ замолимо мы и то: да емигранти (бегунци) могу се слободно у Србію повратити. На то императоръ: „ако вамъ брани? — хоћешъ ли и ты ићи кући? Я одговоримъ: хоћу Ваше Величество, како намъ прошену милость поклоните. На то онъ намъ каже да причекамо іоштъ у Бечу, докъ намъ одговоръ даде.

15. *Мая.* Оде г. Давидовићъ у канцеларію и питао за одговоръ, и казали му до 5 дана да дође.

20. *Мая.* Оде опетъ г. Давидовићъ но казали му да е послано г. Метернику. — Тай данъ одемъ са г. Давидовићемъ у штатску канцеларію гдѣ изађе предъ насъ г. Пренеръ. Питали смо за одговоръ но онъ

каже намъ да нема ништа. Представимо му каква е молба, и како се може народу помоћи, а коликиј е интересъ царства у томъ, србскомъ народу помоћи, но онъ каже: све то знамъ, но садъ ние могуће, таква су обстоятелства и мы сожалюемо. — Молимо га да онъ све наше речи изяви Фиршту Метернику, и одъ свое доброте срдца, да распространи; онъ одговори: хоћу и дођите до 3 дана, шта Фирштъ одговори знаћете. Међутимъ казали смо му како насъ е императоръ добро приміо, и како намъ е казао дати одговоръ.

23. *Мая*, была е велика парада зато што е Неаполъ добывенъ.

24. *Мая*. Одемо у 12 сатій и причекамо у сали. Изађе државный совѣтникъ г. Пренеръ и каже: у овомъ садашњемъ обстоятельству и у овомъ магнувеню ништа вамъ одговорити, нити вамъ по желји вашој помоћи што можемо, нити се одъ насъ надайте. — Мы кажемо да немамо куда ићи, но јоште хоћемо херцогу Райнеру, и ако насъ и онъ и вы сви отерате, мы ћемо опетъ доћи; десетъ пута ако насъ отерате, мы ћемо и хиляду пута доћи, и за милость просити и прочая. — *Пренеръ*: „я вамъ, на оно прво ваше прошеніе, одъ стране г. Метерника то одговарамъ, а вы радите како хоћете.

1. *Юнія*. Съ г. Давидовићемъ одемо г. Пренеру, питамо га: е ли дошло едно прошеніе на императора одъ србскогъ народа послато преко земунскогъ генерала Червенке и генерал-команде, подъ датумомъ 16. и има ли какавъ одговоръ на све? Онъ одговори: „мы незнамо, може бити да е генерал-команда управо у главный квартиръ на цара послала, за то морамо чекати на одговоръ.“ Мы смо опетъ повторили наша досадашня моленія како за рану, оружје

и проч. На то онъ одговори: „мы смо писали, и одоздо одговорили су, да србскогъ оружя више и нема кодъ насъ. А што се тиче одъ насъ помоћи, садъ у овомъ магновенію ништа вамъ помоћи неможемо, ербо и сами видите како е.“*

ПОСЛОВАНЪ СЪ ПРАЙЗИМА.

28. Дек. 1814. год. у 12. сатій одемо, са г. Фрушићемъ у Бургъ, гди стои краљ прайскій, тражити прилику да бы кодъ краля добили аудіенцію, и своеручно прошеніе предали му, и устмено молити га пространіе о милости и помоћи къ страждующимъ Серблѣмъ. Но ађутантъ краљѣвъ каже намъ, да они о томъ знаду, и да се о томъ говори: но премда нашъ царъ неможе о томъ непосредствено радити, опетъ ће по могућству свомъ, попеченіе имати, и вы ђете, што желите, моћи докучити; но вы аудіенцію кодъ нашегъ краля просите преко г. Хумболда нашега Елчіе при двору аустрискомъ, будући да е то дѣло дипломатическо, а я самъ милитарска персона, нѣму то принадежи, безсумнѣно добиђете. — Тай истый данъ у еданъ сатъ по подне съ г. Фрушићемъ однесемо писмо на немецкомъ езику у № 620. гдѣ пребива Хумболдъ, и предамо нѣговимъ млађимъ и рекну намъ у 4. сата да после дођемо, за одговоръ. Мы одемо у речено време но опетъ намъ кажу, нема сада ништа, но дођите сутра у 8. сатій.

* Сви су саюзници онда были збунѣни, еръ после неколико дана была е битка на Ватерлоу. Наполеонъ е 26. Фебр. 1815. утекао съ острова Елбе, а 20. Марта ушао у Паризъ, а 18. Юнія была е битка на Ватерлоу. Л. П. Н.

30. *Декембра* у 10. сатій съ г. Фрушићемъ одемо кодъ Хумболда, и никаквогъ одговора недобиемо. Но служительи реку намъ: кадъ изађе какавъ одговоръ мы ћемо вамъ сами у квартиръ донети, и тако се вратимо. — У истый данъ у 12. сатій донесе Хумбодовъ момакъ писменный одговоръ, да морамо просити аудіенцію преко фиршта Харденберга, полномошнога прайскога министра у конгресу. У истый данъ у 8. сатій съ г. Фрушићемъ одемо гди стои Харденбергъ, однесемо писмо кое е у име народа на нѣга съ печатима послано, у коемъ молили смо га: да намъ аудіенцію кодъ краля изходатайствуе, и да се и онъ по свомъ уваженію кодъ свога краля и кодъ свои прочи превисоки саюзника, о примиренію сербовъ кодъ султана потруди. То писмо предано му е на немецкомъ езику са 6 мурова; молили смо за одговоръ и служительи реку: кадъ изађе одговоръ мы ћемо сами донети у вашъ квартиръ.

31. *Дек.* Нечекаюћи на ньиово обѣштанѣ одемъ у квартиръ, питама има ли какавъ одговоръ? нема кажу данасъ ништа, но дођите крозъ три дана, быће одговоръ, буде ли пређе мы ћемо сами донети.

1. *Януара* 1815. год. чекали смо овай данъ и небы ништа. 2. *Ян.* одемъ опетъ у 12. сатій у домъ гдѣ Харденбергъ пребыва т. е. № 1188. питама има ли што годъ одъ фиршта, одговоръ: „нѣма, нѣма.“

3. *Ян.* около 11. сатій отићемъ и питама но секретаръ ми каже: нѣма, но чрезъ три дни дођи, быће.

6. *Ян.* рано у 9. сати одемъ и портиреръ каже нема јоште но чрезъ три дана дођи.

10. *Ян.* око 10. сатій одемъ съ г. Фрушићемъ опетъ фиршту Харденбергу. Млађи намъ кажу садъ спава, но мало после дођите. (Међу тимъ одемо мы

лорду англискому). Кадъ после дођемо Харденбергу каже намъ да идемо државномъ совѣтнику г. Кистеру. — Явимо се и кажемо да насъ е послао г. Харденбергъ, и зашто смо дошли. Кистеръ каже: „то све стои до Харденберга, но-я љу сутра къ нѣму отићи и о томъ разговорити се, по томъ или ће васъ онъ къ себи звати, или преко мене что нибудъ даће вамъ се знати, зато вы прекосутра дођите овде къ мени, я љу вамъ што буде казати.

13. *Ян.* у 11. сатій одемъ съ г. Фрушићемъ къ легаціоналномъ прайскомъ совѣтнику г. Јордану, по совѣту државногъ совѣтника г. Кистера, да се извѣстимо шта е г. Харденбергъ у призренію наше молбе учинію, у случаю ако е што досадъ учинѣно. Обаче нисмо могли съ нѣмъ говорити, ербо е было кодъ Харденберга на конференція. — Истогъ дана у 4 и по сата отишао е г. Ф. државномъ совѣтнику да бы се совѣтовао съ нѣмъ како бы могао са Јорданомъ говорити. И ако е пословима обтерећенъ, да му писмено предамо, но Кистера ненађе кодъ куће, но буде за сутра у 10. часъ опредѣленъ да дође т. е. 14. *Януара.* — Тога дана предамо на краля прайскогъ прошеніе преко г. Јордана.

14. *Януара* у 10. сатій уютру оде г. Фрушићъ државномъ совѣтнику г. Кистеру, онъ му каже: да е по обѣщанію свомъ, нама 10. *Ян.* учинѣномъ, кодъ Харденберга опоменуо у призренію дѣла сербскихъ депутатовъ, кое му е князь Харденбергъ на предрасужденіе было вручію, и да е князь Харденбергъ одговоріо: да е исто дѣло легац. совѣтнику г. Јордану предао, къ тому да е г. Кистеръ самъ съ Јорданомъ говоріо и разумѣо да е молба наша у дѣлу и порядку, и да ће желаніе наше испунѣно бити и то несумнѣно! — Међутимъ опетъ му наручію да оде

данасъ іоштѣ г. Јордану и самъ се о томе іоштѣ болѣ увѣри. 15 и 16. *Ян.* Ишао е г. Фрушићъ у квартирѣ г. Јордану и ние га нашао кодъ куће.

17. *Ян.* оде Фрушићъ и нађе г. Јордана и говорио е съ нѣмъ да е дошао питати има ли какавъ одговоръ на предано одъ србски депутата прошеніе, на то му казао да дође прекосутра и добыће писменный одговоръ.

18. *Ян.* оде и нема. *

КРАТКЕ ЗАПИСКЕ.**

Чамови се зову оне лађе одкривене, што изъ Босне дрва и япію у Београдъ возе, а чамціе, они Турци што возе, скоро безъ кошуля, голо само ору-

* На выше места налазе читаоци знаке изоставляня (— — —), а и из смисла могли су где где приметити, да ние све казано што бы се имало казати. Да не бы ко помислю, да самъ я што меняю, морамъ овде изъяснити: да ни една речъ ние додата или изоставлѣна, него е печатано онако како се налази у рукопису. Читавъ оваѣ дневникъ послованя своѣго написао е мой отаць (прота Матія) своіомъ рукомъ, и то онда кадъ е у Бечу быо. На рукопису истогъ дневника налази се на два места додатакъ одъ неколико врсти, рукомъ пок. Фрушића записанъ. Господа коя се занимаю съ новіомъ србскомъ исторіомъ, ако желе могу у свако доба како све ове рукописе, тако и друге историске документе печатане и непечатане, собомъ прегледати.

** Ове су бележке на различитимъ писмама и артіяма и у различита времена рукомъ могъ оца записане. Оне немаю међу собомъ свезе. Я іѣ овде одну до друге ставлямъ. Могу и оне къ обясненю где кои историски догађая што годъ принети.

жіе и где дођу у село бадява еду и пію; а кадъ се у Београду или другој каквој касаби кавга почне, оставе чамове пакъ иду коме воле, или ко имъ више плати.

— Маріаш-паша изъ Херцеговине є, одъ Требиња. — Радичъ Петровићъ био є родомъ изъ села Остружнице кодъ Саве. Бю є убіенъ съ Молеромъ.

Шабачка нахіа ніе давала никога у фрайкоръ; но и кадъ є у Шабцу седіо генералъ, нѣнови кметови криюћи одъ Немца, купили су арачъ и по Макаріи изъ Каоне слали у Зворникъ, зато Турци нису хотели на шабачку нахію навалѣвати, и многи су изъ валѣвске нахіе у шабачку преселявали се и нису у Сремъ бегали, єрбо су у шабачкој нахіи мирни были.

(О кнезу Максиму). Што г. Сима Милутиновићъ у Србіянки пише за старо-влашкога кнеза Максима, да га є совѣтъ србски на правди апсіо и ранѣна у граду држао, и у звезде га юначествомъ окува, а наше совѣтнике хули и лунявцима и коєкаквимъ ружнимъ именима назива, ту се Сима врло преварио, и ніе знао ни политике нити ондашнѣ србске муке и воеваня, како є Србіа мира и одъ войне одмора желила, (крозъ толике године веће изнурена была.) Но нека га фали и по свомъ обичаю, како є у „Србіянки“ многе войводе и друге юнаке презрео, а многе є одъ зеца, лафа, описао. Но вальда є таковъ обичай у списателя и поета, а може бити младъ є бю па и

онъ нѣ све знао колико садъ зна. Но што му драго! я оћу за Максима старо-влашкогъ да кажемъ зашто е совѣтъ принужденъ быо апсити га. Кнезъ е Максимъ имао на едну турску појку породицу пизму одъ кое е изъ старога Вла и побегао у Србію. У свему воеваню нѣ се могао осветити своимъ непријателѣма; а кадъ Росія 1812. год. учини примиріе, и одъ главне руске квартире дође врховномъ вожду и совѣту, да е примиріе и да се о миру ради, то се войводама яви, да се одъ свакога на Турке нападаня, подъ одговоромъ чести и живота чувамо — —. Тако исто и одъ Султана дође везирима и свимъ Турцима околнимъ да се Србину ни зла рѣчь нерекне а то ли, Србину коме, Турчинъ какву штету да учини, и тако се обе стране ослободе и за кућевне послове привате. Виђећи то войвода Максимъ, покупи неколико друга и тайно оде Новом-Пазару, кодъ Дуге поляне нападне на оне своє непријателѣ, те неке убіе, и нешто поара, а и самъ онде рану добіе. Потуже се Турци у главну квартиру у Влашкој, одъ кое дође како господару Борђу тако и совѣту велики укоръ. Тако исто и босански везиръ пошлѣ свога Пешкир-агу, како зато, тако и за друге разговоре, кога самъ я на Рожню одъ Хаџи-бега примію, и у Тополу га врховному вожду одвео, а види ћешъ и у мојој писми * кою ми Хаџи-бегъ изъ Сребрнице пише. Садъ врховни вождъ и совѣтъ, за удовлетворити и Русима и Турцима, а и свою рѣчь одржати; морали су Максима оковати. Садъ треба расудити, шта би друге државе таквomu преступнику судиле и заслужуе ли ондашњи србски

* У печатаномъ 1861. год. „протоколу писама П. М. Н. о ратованю край Дрине“ налази се и то писмо печатано на стр. 159. Л. П. Н.

совѣтъ, зато у *Србіянки* срамоту —. А прочитајте и писмо Хади-бегово које самъ 8. Мая 1812 год. примію.

Петаръ Новаковићъ секретаръ магистрата валѣвскогъ (у 1812. год.), који е имао у магистрату свега за годину 300 гроша, едно говече, и 500 ока жита. Петаръ Новаковићъ био е родомъ изъ Осека, ученъ, врло поштенъ човекъ, Србинъ прави.“

„Што самъ я у совѣтъ давао само 4076. гроша, я самъ исплаћивао мензулане и барутане.*

Редови послати 23. Ян. 1812. г. на Рожанъ по Пирги. 1. Милованъ и Милутиновићъ. — 2. Живановићъ и Гая Дабићъ —. 3. Максимъ Филипов. и Кутлача —. 4. Раонићъ и Гая Петровићъ —. 5. Сава и Мита —. 6. Бура и Мартиновићъ. — 7. Ђрићъ и Бранко. — 8. Ђорђе и Василь. — 9. Марко и Живко.

Приметба: Ови горњи капетани све по два зими на изменце чували су шанцеве око Сокола, а кадъ месецъ изиђе, друга двоица иду те њи замене, ако ли се погоде да опетъ стари и који су ближњи чувају, то имъ на коме е редъ плате, а они седе кодъ куће.**

* Ова белешка стои записана на некимъ списковима и рачунима одъ 1812. год. но много е доцније дописана. Изъ ови спискова може се видети како е купљена пореза у оно време. Види се да су неке пореске главе плаћале 12, а неке 10 гроша у новцу, а види се да е купљено и свакояко жито, говеда и вино. То су и у место плате где треба издавали. Една белешка овако гласи: „Сваки г. войвода по едномъ магистратцу да даде уречено за рану и такожде пандурина по реченому пропису.“ Л. П. Н.

** Ова е приметба додана 1844 год. списку они капетана; а списакъ е јоштѣ 1812. год. писанъ. Л. П. Н.

У горњи осамъ села, * одъ 1812 год. кое е онда у ови осамъ села било 330. глава порески или войнички, а сада у 1844 години има 682 главе пореске, дакле одъ 1812. год. нарасло е више глава за 32 године 351 глава. То е више одъ пола кое нарасло кое се населило. А када е Кара-Ђорђе почео воевати у 1804 год. много е манѣ у ови 8 села било одъ 330. глава. Судећ^и по ови 8 села кое су пописати, да е у целой Србији овако нарасло и умножено народа; у 1804 год. много е манѣ него у 1812 години било, а садъ у 1844 години преко пола умножио се народъ. — Но ова су села у равни покрай Колубаре, гди се мало ко насељавао, ербо одъ свию брдни села нису се хотели у раванъ насељавати, но све у брдна села устављало се. У 1804 год. у почетку устале су на оружѣ одма крагуевачка, београдска, пожаревачка, смедеревска, и оно лето тукли смо се, а 1805 друге су се нахије неке соединиле.

Први дана Мая 1805. год. ми смо на скупштини были у Пећанима, на умки, и то више пећине у шумару, бојећи се да небы Турци изъ Београда изашли на насъ. Онда смо донели онде одъ свию нахија покупљене новце за араче, преброили и Турцима дали, а попређе были смо изабрали проту Алексу Лазаре-

* Ову е приметбу записао после списка порезки глава изъ села: Лайковца, Рубибрезе, Јбучя, Калинића, Скобаля, Бргула, Шарбана, и Палюа. У томъ списку поименце записане су све пореске главе (у 1812. год.) изъ поменути осамъ села, и колико е во одъ нѣи пореза платію. Изъ истогъ списка види се да су онда нешто плаћали Русима, вальда што су їѣ учили екзерциру; ерѣ у томъ списку стои на едномъ месту забележено: „*Россискимъ капларомъ за екзерциръ ф. 18.*“

вића изъ Шопића б. нахиє, Живковића Стеву и Јову Протића, за у Цариградъ послати. Ово е была прва депутація Султану. — Ту су намъ (т. е. у Пећане) дошли изъ Влашке бояри одъ Влабега послати, ђоя да насъ мире, за кое ето у свомъ писму и Влабегъ сведочи. — На депутате наше чекао е Чардаклия у Букурешту, кои е у место Јове Протића са Стевомъ и протомъ у Цариградъ отишао, и тамо су лепо примлѣни. Но кадъ су Турци чули да е Миленко Стойковићъ Афиз-пашу на Иванковци у пожаревачкој нахиі у месецу Августу разбіо, были су врло у опасности. Но руска мисія избави иѣ, и тайно у едной лађи у Одесъ пошлѣ, како ћете у овимъ писмама наћи како и прота Алексіє сведочи. А ето и прошеніе* наше на Султана кое е депутація однела, читайте. Што ћешъ наћи у подписима, Кара-Борђа и друге старешине измешато подписате, и што нисмо Кара-Борђа првога подписали, то смо онда као неку политику мислили, да неби порта мислила, да е Кара-Борђе натерао друге да се подпишу, но да смо као сви еднаки и едно желимо и едно просимо.

Петаръ Чардаклия Новаковићъ, кои е самномъ у Росію ишао, поизостао е у Петербургу, како су намъ Руси рекли, чекајући курира изъ Цариграда, да виде хоће ли порта покорити се, и Русима карнаџиске и друге трактате испунити или ће ратъ објавити. У Марту дошао е Букарештѣ; и чекао на наше депутате и прошеніе, и онда съ протомъ Алексіємъ и Живковићемъ отишао у Цариградъ. — У прошенію два се депутата именују, а три отишла су у Цариградъ зато

* Ово е прошеніе печатано у *Голубици* V. 1843 и 1844 г. стр. 277. Л. П. Н.

да свагда еданъ може одлазити у мисію рус. и на-
ставленія добивати, а и новаца ако бы нужно было.

Спужъ Остоя, кадъ смо мы съ валѣвскомъ вой-
скомъ Марта 1804. год. на Шабацъ дошли и Шабацъ
умуасерили и почели туђу, онда е бую Остоя ста-
решина и неки Андрія Витомировићъ, а после на-
стане Лука Лазаревићъ, а іошъ после Стоянъ Чу-
пићъ; одъ Мишара и Милошъ поцерацъ.

— — — Око 10. Јануара пошлѣ мене г. Ђ. у
Бечъ императора за дебану и друго коешта молити и т.
далѣ. Год. 1806. опетъ на Шабацъ, умуасеримо, юри-
шимо, и наши многи уђу у куће, но Турци навале и
истерая, гди и наши много ал' више Турака погине.

У петров-постъ везиръ и 6 паша дође на Бадо-
винце съ войскомъ големомъ; (гди смо я и Чупићъ
ишли у турску ордію и о миру говорили и задржали
Турке, докъ намъ и Кара-Ђорђе дође и бой на Ми-
шаре) пакъ у Шабацъ. Мы одступимо одъ Шабца у
валѣвску нахію.

Хаци-бегъ дође на Братачићъ, одемъ Милану и
Грбовићу у помоћъ, тамо се бисмо; ону ноћъ дође
одъ Кара-Ђорђа писма да вратимъ топъ и дођемъ
нѣму у Валѣво и каза ми да е Катићъ Јанко на Ме-
сарици погинуо. Дођемо у Белинъ, одемо на Мишаре
1. Августа. Боеви. Оде Кара-Ђорђе, мы останемо на
Мишару, и често смо съ Турцима боеве заметали гди
е одъ обе стране гинуло.

Год. 1806. опетъ дођемъ на Београдъ. Узмемо и
горњи градъ, 17. Декемвра пашинъ. Год. 1807. оде
стрицъ Яковъ, оснуе Лозници шанацъ, я изъ Бео-
града извучемъ 3. топа турска изъ града, безъ ла-
вета, скупимъ коваче и коларе на Забрежю окивамъ,

само на воскресеніе што самъ светковао, а у светли понедеоникъ све окивао и радіо. Одвеземъ одма на Лозницу. Чуваюћи Лозницу често су Турци долазили те смо се тукли. Бой на Новомъ селу, на Рожњу и око Сокола. Бой преко Дрине сниже Лознице у шанцу на Запређу подъ Главичицама. Бой у Тичару полю. Бой у пуштаню изъ Муасере Кедића на Рожњу. Бой на Баурићу. Бой на Сикирићу. Бой на Вранковина, на Дрини. Бой опетъ на Сикирићу 15. Априла 1809. год. докъ пређосмо преко Дрине. Бой на Любовићи и Раковцу, скеле съ леве стране Дрине у Босни истогъ времена. Бой на Прибићевцу выше Сребрнице, гди се на јуришу рани кнезъ Милићъ Кедићъ а умре у Баурићу. Бой подъ Сакаломъ у Грачаници. Бой опетъ велики на Рожњу, 1809. последњи дана Мая, Сулуна-паша и 23. капетана босански. Бой у Раћеву полю. Бой опетъ у Братачићу, сутра бой на Остружну. Бой на Буковици, 1811. Октовра бой на Лозници — бой на Брашинци кодъ Цера Августа 15. дне, овде є бую и Кара-Ђорђе у бою, 1813. на Засавици нај-после на Шабцу. Ово све ако доспемъ радићу да што пространіе за сваки бой опишемъ, али око Лознице, Шабца и Сокола врло незнатне, боеве мале, нећу моћи гди самъ бивао све описати, само тебъ нека знате колико годе шта є бивало на нашъ горњи край, гди самъ бивао, и самовидецъ бую; а у донѣмъ краю и Делиграду само што самъ слушао и неке велике боеве изъ писама дознавао. Ако ми Богъ узда радићу да попишемъ све войводе и капетане ко є гди самномъ бивао на комъ бою, ако и немогу све датуме погодити, имао самъ попа Максима изъ Крнића и све редомъ бележіо, но тевтеръ у беганю пропадне зато моћићете наћи у писмама у мојой малој баш-

тини* а она књижица што е први путъ наштампата о востанію Србіє и описаніє боева у кратко на Врачару и по Србији, ту ће и датуми бити.

Веће самъ казао вамъ на едномъ мѣсту, како е мой отацъ изъ Карловаца 1791. године у нахию прешао, и како су Немци отишли а турски судови јоште непостављени цѣлу годину, као обрлайтнантъ, тако су га люди звали лаћманъ Алекса, судіо. Онъ е у Срему видѣо како су села на кунпаніє поделѣна, тако е онъ за облакшати себи уредіо кодъ сваке цркве по еднога главнієга кмета и назвао га срескимъ кметомъ,** на кога онъ слао е заповѣсти, а онај срески кметъ на све други села кметове, која села долазе оной цркви, заповѣсти издавао, и гди гди у своимъ подручнимъ селима мале ствари поравњавали. И тако:

1. Кодъ цркве бранковичке Ђорђа Крстивоевића изъ Забрдице кмета среза бранковичкогъ.

2. Кодъ манастира Докмира, Живка Дабића изъ Јутине. Живко Д. погибе на Лозници у понедељникъ на св. троице у великой баталіи.

3. Кодъ цркве Рабровице Арсенију Раонића изъ Лознице. Арсеније погибе на Грчари кодъ Лознице у недељу на св. троице у великоме бою съ Турцима. После Арсенија, -сина нѣгова Николу поставимо капетаномъ.

4. Кодъ цркве Степанъ, Василя Павловића изъ Баєвца.

* Тако е онъ звао своју збирку сачувани писама и документа, еръ говораше: да се најрадіє по тој баштици шета. Сва та акта поделіо е онъ у две велике свеске. Прву свеску у којој су писма одъ 1790 до 1815. звао е „стара баштица,“ а другу свеску звао е „нова баштица.“

** Види стр. 29. Л. П. Н.

5. Кодъ монаст. Грабовца Бранка Николића изъ Грабовца, а после Петра Ђрића изъ Звечке.

6. Кодъ Ябучке цркве: Живана Петровића изъ Каленића.

7. Кодъ Монастира Новака: Милованъ Зуяловићъ изъ Тулара. Овай е погинуо кадъ и мой братъ Сима на Дублю у години 1815. Юлія 13. дне у шабачкой нахи на юришу на турски шанацъ.

8. Кодъ Врелянске цркве, Веса изъ Любинића, а после Весе Бура изъ Црвене ябуке.

Сви ови главни срески кметови како смо ми чули Карађорђеви гласъ, да е устао на Турке, сваки е свой срезъ са оружіемъ (у мес. Фервару 1804.) на заповестъ нама доводили, и куда е мой стрицъ Яковъ или я заповѣдали тамо ишли, и ми смо ѿ назвали *срескимъ булюкбашама*, а за таке ѿ сва войска признавала. Како е кои войвода или капетанъ умр'о или погинуо, онай срезъ избере по своіой вољи и кажу намъ: овогъ волимо, и тай буде.

Ово су доле к. Николе Грбовића и нѣгова сина Милована булюкбаше:

1. Гая Петровићъ изъ Шушеоке. Овай погибе на Засавици 1813. месеца Септемвра.

2. Јовица Милутиновићъ изъ Санковића.

3. Живко Санићъ изъ Кадине Луке.

4. Никола Кутлача изъ Заруба.

5. Марко Радомировићъ изъ Стойшића, (изъ Словца).

Ово су доле Кедићеве булюкбаше. (Милића Кедића, кога е Фочићъ Мемед-ага на мѣсто Иліе Бирчанина окнежіо, и кои погибе выше Сребренице преко Дрине на Прибићевцу, на юначкомъ юришу на турски шанацъ на капи, и по освоєнію турскога шанца умре 1809. год. Априла око 25. дне. После Милића

синъ нѣговъ Димитріе войвода одъ Кара-Борѣа потврѣенъ).

1. Јованъ Бобовацъ Симићъ, изъ Бобове.
2. Крсманъ Пирга изъ Ребеля.
3. Стеванъ Н. изъ Миличинице.
4. Ранко Мишковићъ изъ Лелића.
5. Максимъ Филиповићъ изъ Буковице. Овај Максимъ погине на Засавици Септембра 1813.

У валѣвској нахи бѣо е стрицъ Яковъ и я, войводе: Ефремъ, Грбовићъ Милованъ после братъ му Радованъ В. изъ Мратишића; Кедићъ Милићъ изъ Суводаня кои е погинуо у Босни; Петаръ Молеръ изъ Бабине луке; Кара-Марко Васићъ войвода рачански изъ Осата али е седио у Валѣву; после, мой братъ Сима войвода погинуо на Дублю Юлія 13. 1815.

Све су ове буљукбаше и войводе храбро воевали противъ Турака и нѣе ни еданъ свое подручнике удручавао, и ми смо буљубаше капетанима, а нѣове срезове кунпаніама за болѣ кодъ народа уваженіе звали одъ 1804. до 1811. года; а у 1811. Јануаріа 1. када советъ ново урежденіе и расположеніе у воинству и воеваню уреди, дођоше свакоме войводи войводске а буљукбашама капетанске дипломе. Дође и мени войводска диплома за кою нисамъ толико маріу, мислимъ кадъ самъ могао одъ 1804. до 1811. године са владичиномъ синѣлиомъ воевати зашто и одъ садъ немогу, * алъ веће самъ

* Я тврдо држимъ да е онъ ово неколико речи противу войводске дипломе, рекао у обрану свога свештеногъ чина. Онъ е дотле ишао по народномъ послу у Петербургъ и Бечъ, бѣо е председникъ савета, предводио войску на Шабцу, край Дрине, на Врачару и по другимъ местима, али то е све чиніо као свештеникъ, као прота. Сада пакъ — 1811. год. — учинило му се да войводска диплома уништава

запливао, валя пливати. (Молио самъ врхов. вожда да даде моме брату Сими команду ако му е воля, а да мене остави на миру, но то ми се неуважи. Наћи ћете у моимъ писмама вождовъ одговоръ). Младенъ Миловановићъ постаде попечитељ войске, Яковъ Ненад. внутренњи дѣла, и прочи проче, да се нѣ двоица свакогъ за свою струку питаю. Многи люди посумняше да се Кара-Борђи одузима властъ, на кога су се были научили, добри га слушати а зли га се и непокорни бояти, и веће се могло примѣтити, хотя и мало, одъ млађиѣ къ старимъ неко и неповиненіе бивати. (Ербо е са дипломама дошло и наставленіе, колико войвода, колико капетанъ сме ударити найкривлѣмъ човеку штапа, пређе ли кои меру тай ће подъ строги одговоръ доћи). А до тога времена када е годе и коме млађеу стари запретио: да ће га описати и Кара-Борђу послати у Тополу, већъ ти тай се нѣ смео противити, и самъ га е гласъ Кара-Борђевоѣ страшио и у послушаніе доводио, а запрети му военимъ попечителѣмъ Младеномъ М. толико чини као деветимъ у плугу, ербо се Младена нитко небои. Вы ћете децо рећи: та то е добро за Кара-Борђа, нека се воени попечитель стара тако е у свакомъ царству, а Кара-Борђе господаръ надъ свима нека раатъ буде. Та то я врло добро знамъ да е тако у свакоѣ држави и кралѣвини, и то врло е добро и у своме реду да има главнокомандующи надъ войскомъ, а државници или владѣтели седе у своимъ дворовима безъ велике бриге, и ако бы кои принцъ а макаръ и краль дошао у войску онъ подлежи главнокомандующему, као и други офицери, и

нѣгову синѣлію и свештеничкѣй чинъ, кои му е чинъ быо милии одъ своіу други' чинова, и кои чинъ до гроба е поштовао више него друге светске чинове. — Л. П. Н.

гледа готова посла. Али ви питајте кога хоћете е ли Младенъ могао замѣнити Кара-Борђево име у тако време, я кажемъ да нѣ могао, а ако е могао зашто нѣ замѣнио, ербо када е Кара-Борђе прешао у Немачку у младеновой руци была е сва источна и южна Србія и войска, (кромѣ нашего горнѣга края).

Я сву ону уредбу одобравамъ али питамъ кои болѣ знаду, е ли у оно време јоште, за насъ пробитачна бити могла, да када Кара-Борђе у кою войску дође, да се по туђој системи влада а не по својој старој, када е Србію разпространявао. Чудна е то стварь! Смыслити и судити валя. — Опетъ велите: а како у другимъ државама свуда тако бývá? — Опетъ я то некудимъ, али башка онда наша Србія, башка кралѣвине, ербо свакомъ кралю, одъ шукундеда пакъ и одъ оца, остала войска уредна, офицери учени и готови, а краль на асталу подпишеш ратъ или миръ, да се бѣе или да се небѣе. Али нѣ таква войска уредна и готова остала одъ деда и одъ оца Кара-Борђу, нити е перомъ и мастиломъ саставіо, но онъ обуо опанке, два пиштоля за поясъ, дугу пушку у руке, пакъ напредъ јуришъ на Турке; иди га ти или кои други остани ако смешъ острагу! — Премда е овде и политика свою намеру имала, опетъ се мени чини, да е Тока свою систему и планъ одъ 1804. године, у пуной мѣри држао, да бы са свимъ друго было у 1813. лету.

А заръ бы Велько погинуо онде, да су послушали Кара-Борђа да се у Неготинѣ незатвара, но да сву Краину опусте, жену и децу истоку у поречку реку и у Майданпекъ, у онаке планине, што но рекну непроходиме и непобѣдиме. Скоро самъ видѣо планине какве су: одъ Пожаревца до Майданпека 6. сата, одъ Майданпека до Пореча 6. сата, одъ Пореча до

Брзе Паланке 6. сата. Те су планине врлетне и високе, докъ на едно брдо изиђешъ сатъ, докъ у потокъ сиђешъ сатъ, па опетъ тако, путови су были на завойшчицу узани да све мора конъ за конѣмъ ићи, а редко да два заедно могу ићи, а буквићи око пута чести као коноплѣ, ништа невидишъ осимъ неба надъ собомъ, и кадъ бы Турке у онаке тесне богазе и бусіе напустили, да небіе пушкама ако жалишъ барута, но чакляма што се лађе одъ брега одбіяю, кога бы хотео Турчина да бирашъ закачити, увући у буквикъ и клати. Обићи те немогу да бы 6. сата облазио, да ти с' леђа дође. Ово самъ видѣо, али ми е Г. Ћоса* казивао, да су ове планине допрле до близо Делиграда, и да су идући попреко на югъ одъ Дунава къ Делиграду широке 40. и выше сата, и да се немогу за 140. сата обићи у наоколо, и да су врлетніе и тешњи и мучни путови, него што самъ я видѣо. А у Майданпеку велика река вода и пространа раванъ, а тако поречка река гди бы десетъ нахія са свомъ стокомъ смѣстити се могло, а таке страшне планине около, и да се од Дунава и Брзе паланке пакъ до близо Делиграда, само на петъ мѣста крозъ најтешнѣ путове и бусіе гди иде конъ за конѣмъ и човекъ за човекомъ у те планине ући може и нигди више. Я самъ само путемъ прошао (премда е кнезъ Милошъ сада начиніо широкъ путъ) али самъ познао како е было и мислимъ да се на Кавказу гди се Шамил-паша са Русима толико година біе, ніе боля згода за обрану, него наше

* Ово е по свой прилици писао око 1846. год. кое е године прошао крозъ речене краеве са г. Стев. Стояновићемъ тадашњимъ саветникомъ, као депутација одъ стране савета да поздраве на граници княза, кои се враћао изъ Казанлука, где е ишао на састанакъ султану.

поречке планине, или србски Кавказъ — како я себи представлямъ. — Тако е Кара-Ђорђе заповѣдао, да се у те планине народъ сатера, и да се краемъ планина чуваю онакви тврди богази а сувише што буде войске да се дигне к' Делиграду, и да се Неготинъ и сва раванъ и поля празна остави, а Велько, како е съ конѣицима юнакъ да се свагда у полю са бећарима налази и да на Турке с леђа и изпрека, како згоду види напада и т. д.

А ако се сумняте да е тако Кара-Ђорђе заповѣдао, наћи ћете међу моимъ писмама нѣгова писма, да мало у комъ строжаише неналаже ми, да народъ и стоку одъ границе и изъ равни у најврлетније планине најпре и најпре како се Турци граници прикуче уклонимо, кое смо ми то и чинили. А тако е свакомъ заповѣдао. Зато велимъ да се Ђокина свака и свуда заповѣстъ нѣ слушала, незнамъ зашто, или е нечій интересъ или е нечія суетна и бесполезна слава. —

Ајде мало и о Неготину да вамъ приповедимъ мое примѣчаніе, (докъ се какавъ добаръ и вѣштъ планиста нађе и опише га). Неготинъ е у равни подъ брдомъ велики шума и планина, одъ нѣга е све равно полъ до Видина, између Неготина и наши брда и планина, една бара, тресетъ, као полумесецъ око шанца опасала, одкуда бы наша войска у индатъ дошла турци дошли одъ Видина што е суво полъ увадили и топовима тукли, наши да су и хотѣли изићи, валяло бы или на бару да се даве, или крозъ Турке. Хтели су едно или друго, али Велько нѣ допустио. По моме мнѣнію да онде нѣ ни градіо у накой незгоди шанацъ и люде затварао, врло бы добро учиніо, но да е овамо преко बारे гди годе до планине гди га не бы могли Турци обколити, или Брзу паланку болъ утврдіо, онде никадъ я не бы шанацъ градіо и

кадъ не бы Турци никадъ имали топова. Када е Велько погинуо а већъ и барута нестало онда войска нагрне на ону бару, онде су сви хатови и други конѣи остали у бари и люди се много подавило. По моме мѣнїю треба шанацъ градити одкуда ми лако може доћи помоћъ, или у крайньої нужди да бы се имао куда измаћи у болю згоду, а да непријатељ неопазѣ. Но ту е тако: или крозъ цѣли таборъ (турски) и гинути, или преко оне страшне баре и топити се.

Питате: а кадъ нисте имали никакве обштена-роднѣ касе, како сте войску ранили? — и есте ли имали судове? — Ето како, договорили смо се и заповѣдали и сваки кметъ у своме селу, наредїо све на седамъ войника по два коня са седломъ или самаромъ, и то кои нїе способанъ за боя. Кадъ пођу войници сваки у торби понесе на леђима готова леба, што му може за два за три дана бити доста (ако га имао ко умесити и испећи) а коморція веће зна кое су нѣгови 7. момака за коима ће онъ носити, зађе одъ куће до куће закаже: у овај и овај данъ донесите мојој кући ко што имате войнику слати. Онда отацъ, братъ, или жена, или други изъ куће донесу седамъ ока брашна, ако нема пшенице, а оно кукурузно, кошулѣ, гра, мало соли, мркогъ лука, праса, альме, и сува мяса ако има, ако ли неима ништа, а оно мора бити брашна и мало соли; ако брашна нема свога, а оно кућани у кога има узму на радъ и после газди одаргатаю — еле ће войнику послати, и кошулѣ донесу — и искупе; а коморція све натовари пакъ за войскомъ гди ѣй стигне са шњима заедно иде и носи. Кадъ кадъ, ако на коню нїе тешко, а онъ свои войника и гунѣве и альине натовари, те имъ уморъ помало олакшава, а онај други што е коморція остао, кадъ већъ време зна, кадъ ће у войника одъ прилике

ране нестати, и онъ зађе одъ куће до куће, закаже, те му одъ они 7. войника коима ће онъ да носи и да првога коморцију измени, ко шта има поднесе му кући, а и онъ натовари, пакъ къ войсци. Неки сретну старога коморцију у путу, на близо войске, а неки затеку га кодъ войника, и ту се размене, стари оде а нови остане, али свагда по еданъ коморција кодъ войске налази се, ако бы куда помарширали да узъ войску рану носе. И кадъ се войска побіе, онда коморције чуваю (мало далѣ) рану, альине и гунѣве, и ако се какавъ рани на бою, они га нотоваре на коня, однесу га или кући или гди знаду да има велчеръ, кои зна лечити рану. Тако и велика села, макаръ было по сто войника, на сваки седамъ момака по два коморције, како самъ горе казао, да се ове две коморције по на свои 7. момака меняю, и за животъ несме коморција фалити, но мора на рокъ донети. Ако бы се какавъ случай тrefио, и коморција недође, а они нѣгови войници одъ дружине узимаю у займъ, и кадъ му комора дође враћаю еданъ другоме, еле, докъ има у еднога леба неће гладовати, но дѣле братински, макаръ да му и ніе селякъ.

Питате: како сте вы старешине кои сте момке водили, себе и момке ранили? — Исто тако како годе и други войници, одъ свои кућа носили лебацъ и смокъ. Наћи ћете у моимъ писмама, тефтериће, цедулѣ, по колико су ми одъ куће бели за мене, по колико за момке сомуна или лебова слали, соли, лука, по мало зейтина и сирѣта (за цикоріе салату ербо е свуда има) купуса и т. д. А кадъ ми недође моя комора, я у войника узаймимъ, па была проя была погача, тамо е свашто сладко. — Треба и то да знате да у најпрвомъ востанію противъ Турака, у 1804.

Фервара, све су старешине и булюбаше постале одъ найимућній Срба, кои е быо кнезъ, или трговацъ, или попъ или кметъ, или онако имућанъ кои е имао добру баштину, задругу, доста стоке, воденице, и друге приходе, кое смо звали *газдама*. Премда нѣ великога богатства много было, али опетъ побольи одъ други; кои су могли повести о своіой рани по два, по десетъ и по двадесетъ момака, и отмѣномъ момку пушке или што годъ за отличие поклонити. А све смо момке узимали, што смо звали *уписници*, одъ добри фамилія, задруге и найбогатій кућа, кои су могли себи коня, пушке, момачке хальине одъ свои кућа добивати, (кромѣ ране, кадъ смо на войсци, како дођемо кућама распустимо, и они оду кућама, пакъ на измену долазе колико намъ требаю) и кои се рани на бою, видарину платити. — И то треба да знате, кадъ пође войникъ одъ куће на войску, онда отацъ даде му ако има по мало трошка, ако нема а оно мати, или сестра, или жена одкине съ капе или подбрадника макаръ по два цванцика те му даду и понесе, ако му дође до нужде да потроши, ако ли не-буде нужде а онъ опетъ донесе жени или сестри.

Мы како смо Турке изъ Валѣва истерали, остало е турски воденица, како у Валѣву тако и по нахіи доста, одма смо поделили; узели смо едну воденицу нашої кући, (ербо я и стрицъ Яковъ и браћа нисмо были поделѣни); едну смо дали Грбовићу; едну Кедићу, едну Пеи кнезу; а друге, сваку све на два булюбаше по едну воденицу у ортаклукъ поделили, те су сваки држали одъ 1804 до 1809. год. безъ никакве кому плате; а у 1809. правительство како друга добра турска тако и воденице изпродава, но смо мы сви, сваки свою воденицу исплаћивали и у касу народню новце положили.

Питате: есмо ли имали судове? — Какво е опетъ то питанѣ! — Та по три айдука у планини пакъ оцетъ зна имъ се старій. Мы како смо се почели спремати на Врачаръ, одма смо у почетку Мая (1804) учинили скупштину одъ хиляде люди, и попова. Я самъ имао Кормцию, изъ нѣ извадіо неколико параграфа иустиянови, и Мойсеови закона, кадъ украде ягнѣ, вола, коня, да плати двое и штапов. ко отме девойку, кои войникъ утече изъ войске, са страже и тако далѣ, до 15.—20. пунктов. Прочитамъ скупштини, и сва повиче: тако, тако нека намъ се суди, и да атера и глобе нема. Манѣ кривице оставимо на чисту совѣсть судіама, и по обичаю нашемъ, а што башъ немогу нека нама на Врачаръ шалю. И то ћете ви рећи: та ти су закони врло жестоки. Та и Мойсей ніе быо будала, но е правіо законе, према своме ондашнѣмъ народу. Изберемо за судіе Петра Читака изъ Мушића (и то ћете може бити наћи у моимъ писмама) и Јована Н. изъ Рабаса, дамо имъ 3 пандура да начине у Кличевцу у немачкомъ шанцу колебе и апсѣ, да узму еднога попа одъ бранковичке цркве за писара, ербо іѣ онде има четири попа. После дође намъ изъ Куповинова Сава, бивши скоро шабачки владика, онъ се запопи, а за нѣмъ изъ Аустріе дође Петаръ Новаковићъ изъ Осѣка, добаръ у магистрату секретаръ, кои е изъ кнѣиге немачке казивао, како се барутъ (кува) и туче, могли смо за данъ по тридесетъ ока барута у Валѣву најболѣга зготовити, али мучно било шалитре добити, и опасно да се незапали кувати. —

И членови су магистрата одъ свои кућа издржавали се, после две три године, порезивали смо по нахіи на два члена по 35 дук. цес. едно говече, и

500 ока жита на годину. Питате како ће два човека у суду бити? — опетъ они! — а заръ нѣ секретаръ човекъ, и у онако време, или е онъ безъ душе, те неће право рећи. Та децо нужда законъ меня, болѣ е ишта него ништа. *

* Овде се свршаваю нѣгови рукописи. — Јошъ неке нѣгове бележке и она нѣгова писма, у којима се спомињу где које историске ствари, печатаћу другій путъ. Л. П. Н.

Д О Д А Т А К Ъ.

1. (Аустрискій военный советъ, у овомъ писму явля Алекси Стефановићу (Ненадовићу) обрлайтнанту, да му е царъ одредіо пензію 15. форинти месечно, коя му починѣ ићи одъ 4. Новем. 1790. год. и да му оставя и далѣ офицерскій карактеръ, и може носити воене знаке и униформу. *)

Se. Majestät aus ganz besonderer allerhöchsten Gnade nach der vor sich gegangenen Dissolvirung des Servischen freikorps, Ihnen Alexa Stephanovits, den k. k. Officiers character, mit der erlaubniss der tragung deren Militärischen Ehrenzeichen und des Armée uniforme beizulassen, und anbey von 16 des letzt ausgetretenen Monat November an eine Pension von monatlichen Fünfzehn Gulden, allergnädigst zu bewilligen geruhet.

Diese allergnädigste entschliessung wird Ihnen Oberlieutenant Stephanovits, zur nachrichtlichen Wissenschaft und guten Versicherung mit dem beisatz eruiert, dass, weil derselbe nach seiner von sich gegebenen Erklärung in Syrmien sich künftig aufhalten wird. die oberürte monatliche Pension bei der Peterwardeiner-Militär Invaliden kasse vom besagtem dato an unter einem angewiesen werde, und derselbe solche allda gegen behöriger Quittung zu erheben habe.

In Ermanglung eines Kriegs presidenten
(L. S.) Tige m. p.

Ex consilio auläbellico

Wien den 7. December 1790.

von Dürfeld m. p.

O 15. №. 2922.

An den Oberleunt. Alexa Stephanowits vom dissolvirten Servischen freikorps.

* Види стр. 28. Л. П. Н.

(Митрополитъ Стратимировиѣ Проти Матею Не-
надовиѣу у Бранковину.)

* Благоговѣннѣйшіи отацъ Протопресвитеръ
мнѣ любезный!

Уповаю да отговоръ Гдна Коммандирендеръ-Ге-
нерала изъ Варадина на Нашъ христіанскій тамош-
ній Народъ управлений доселѣ примили есте, изъ
коего сте и по себѣ уразумѣти могли, но и я васъ
увѣрити могу, да е предпомянутый Гднъ Генералъ
вашу нужду и тугу и всевысочайшему цесарскому
двору, и сего двора Слчіи у Цариграду находящемуся
обявіо.

Мой отвѣтъ на оба два посланія ваша на цѣлый
клеръ и народъ сербскій управлений здѣ вамъ при-
сылаю, изъ коего и Архипастирское мое о единовѣр-
ными нашими попеченіе и усердіе увидѣти можете.

Кромѣ того вашему Благоговѣнству за вашу соб-
ствену вѣдомость и управленіе, приложити, здѣ могу, да
Турскій дворъ и съ нашимъ Аустрійскимъ, и съ Россій-
скимъ и съ прочими окрестными дворами у миру, у лю-
бови и у пріятелству находится; дакле и каждому отъ
овихъ дворовъ угодно будетъ ако вы Турецкому Сул-
тану, као вашему обладателю вѣрни пребудете, слѣ-
довательно мыслимъ да у ово време одъ другихъ овихъ
дворовъ неможете другу помощь ни ожидавати, развѣ
то едно, да васъ они кодъ Турскаго Султана препо-
руче. И то єдино и желити и молити можете. Но при том
вы сами валя да се бринете за себе, и прошеніе ваше

* Ово се писмо споминѣ на страни 80. Л. П. Н.

и желаніе вашему надлежательству, сирѣчь Султану Дивану Турскому да предложите: между тимъ сва дѣйствія ваша тако да уреждуйте и то всегда у памяти да имате да сте Подданицы Турскаго Султана, и да и по совершеніи предпріятія того, кое сте предузели, опетъ Турской Порти подложни имате быти. Едно само облакшаніе и безопасіе за будущее одъ Турскаго двора и вашего обладателя просити свободно можете; а друге дворове кои су Турскаго двора пріятели, можете молити да вамъ буду защитницы у прошенію вашему. То е еданъ сигуранъ путь, коимъ по моему мнѣнію шествовати можете: коимъ ако ходили будете никого увредить неможете, а ни Божію при томъ ни человѣческую заповедь преступити небудете, а за себе опетъ промотреніе и уредбу исходатайствовать можете.

Настойте дакле и вы, и све друге старешине, и кметови Народніи, да бодрствуютъ да небы се мирнымъ Туркомъ обиде никакое твориле, како что и у овому другому посланію опоменухъ.

Препоручу емъ вамъ такожде, да колико е можно и сами свой родъ чувате, да небы кровопролитіе, безъ нужды бывало.

Чуемъ при томъ да е Гнъ Епископъ Шабачкій у рукахъ Турскими, дакле препоручуемъ и молимъ, а и Христіянска любовь то отъ васъ изискуеть, да бы онъ или отонуду добримъ начиномъ избавленъ былъ, или да бы поне безбѣдно ондѣ сохраненъ быти могъ; по елику разумѣхъ, да онъ не зато своевольно у Граду заосталъ, аки бы небрегалъ о стаду своему и Туркомъ угождати хотѣлъ, якоже мнѣ первѣе сказано бистъ, но паче да аще бы случилось Христіаномъ несчастнымъ быти, онъ тамо сущъ Турковъ къ милосрдію приклонити постарается.

Сіявся имѣя къ Вашему Благоговѣйству особито повѣреніе, во особѣ, и за вашу токмо собственую вѣдомость и упутствованіе вамъ пишу, и посилая вамъ Архипастирское Благословеніе пребиваю

Въ Карловцѣ 29. Марта 1804.

благохотнѣйшій

Стеф. Стратимировичъ. с. р.

3.

*„Пунктови одъ Сервіянаца изискуеми месеца
Мая 1804. года.“ **

1. Ови четири даие, то естъ Мехмет'ага Фочоглу, Мола Юсуфъ, Кучугали, Аганли баряктаръ, Муса изъ Шабца, Юсуфъ Хади Климентоглу, да се изкорену изъ Београда и у напредакъ да небудну друге даие, нити да се чуе выше име Чифликъ, зашто и само царство запрећуе чрезъ покланяемаго фермана.

2. Хиляду и петъ стотина пандура да дамо подъ властію везира на сохраненіе и сигурацію нѣгову, и нашу, докле дође царева войска кодъ везира, пакъ онда да се врату пандури сваки у свое место.

3. Просимо отъ царства и отъ Мемлећетъ опрошеніе и царскога фермана кои ће заповедати да не бы смео никакавъ Турчинъ или явно или тайно отмашченіе надъ Раіомъ чинити нити да имаде укоравати да е Рая царству непокорна, будући да е Рая цару покорна, него само противимо се онимъ зликовцемъ одъ кои смо немилостиво мучени были.

* Види стр. 86.

4. Сваки везиръ или други комендираць кои бы послать быо, да управля Раю по хатишерифъ, кое нама царство вручило у години 1793. у коимъ пише се сваки данакъ, колико Рая имаде давати у царску хазну; и свакомъ везиру кои бы быо, и спахіяма, войводама, и кадіяма, ову сву дацію обећава Рая опетъ по царской заповести дати, безъ свакога найманѣга изговора; а друго никакво ново обновленѣ и додатокъ неће да примимо.

5. Рая ище да буде у свакой наи судница (кадилукъ) и да се тамо по закону сваки судъ прегледи, и докъ се небы човекъ судіо, да неприми ни найманю кацигу, нити у аресту да будне, и то кадіе да будну люди паметни и богобоязливи, да неграбу новце и после крозъ то Раи неправду да чине.

6. Иште Рая да имаду ону слобочину коя е имъ дата по хатишерифъ, да обновляваю церкви и манастире, кое су пали и изгорели, а међу тимъ сваки обичай наше вѣре да се неправично незапрећава одъ кадія, войвода и спахія, то естъ, да неиде никакавъ Турчинъ у свадбе и да се немешаю Турци у женидбу и венчанѣ нашегъ закона люди, нити да заповедаю поповима и родителѣмъ девоячкимъ да мораю венчати за кога Турци хоћеду, ербо ови обичаи стою у власти нашего архипастира, то естъ архиерея, по томъ да несуди никакавъ забить поповомъ и калуђеромъ и да имъ нешилѣду мораселе и да и незатвараю, ербо попови и калуђери да се имаду судити одъ нашего архиерея и отъ нѣга да се наказую.

7. Рая да имаде продавати самовластно сваки свой манзулъ оному свакому кои му даде већу и болю цену, и торговци да пролазе слободно по нахіяма да тергую како и пређе.

8. Рая да може себи избирати кнезове, и нѣи да припознає везирѣ, као началнике раѣ и нѣіове речи да се слушаю кодѣ свакога кадїѣ за сваки добарѣ посао; а међу тимѣ Рая иште, согласно сви, да избираю єднога човека за верховнога целога Рода сербскаго, и онѣ да се находи непрестано у порти (кашіи) и сваки посао кои бы се дотицао Раѣ, сваки везирѣ да има дѣйствовати чрезѣ овога верховнога човека сервискаго, и да се порезѣ и други царски данакѣ разделює по нахіяма чрезѣ овога верховнога пакѣ онда кнезови да покупе порезѣ и други данакѣ одѣ Раѣ, и да однесу кодѣ нїовогѣ верховногѣ и онѣ да предає у кашію; и кадѣ бы требовало да изиђе какавѣ бумбаширѣ, онда найпре да се имаде оному верховному прїявити, и одѣ нѣга да прими хузметѣ што бы се за право нашло и да неможе бумбаширѣ кнезовима досађивати; и за онога верховнога човека да имаде паша послати Арзч' дувлетѣ и онѣ да будне ферманѣ у име драгомана сервіянскаго како и у Мореа што се находи.

9. Када насѣ високи дувлетѣ помилує на све ово наше прошенїє, мы ћемо жертвовати нашѣ животѣ за све што бы намѣ дувлетѣ заповедао и хоћемо се показати найпокорнѣйши у заповести дувлета; єго держава буди отѣ Бога непобедима.

(Послато и у Цариградѣ а и Бећир-паши после у Београду предато П. М. Н.)

ЗА ПАМЯТЬ. *

Свака наия да избере 1. разумна, честна, и заслужена мужа, кому послови вилаетскій да се препоруче, и кои само за вилаеть жєвити, бдити, и радити са свомъ снагомъ да дужанъ буде. Овоме нахія да писмену власть, и полномощіє, и ужитакъ опредѣли. 12. има наия, дакле 12 такови люди поглавити.

Поглаваръ или предсѣдатель быти ће првый у совѣту. Што совѣтъ определи да испуни; заповѣсти подъ своимъ именемъ да издає, у совѣту да првый седи, и да се поштує као отаць отъ другій совѣтника; а кадъ се совѣтници заедно несложє, онъ єдної половини право дати може.

Ови 12 да се скупє, и да седе у єдномъ мєстѹ. (За садъ у каквомъ манастиру, н. п. у Боговађи). — Ови 12 да управляю народомъ целимъ.

И послове вилаетске да међъ собомъ раздѣле. Измежду себе да изберу поглавара за мєсєць дана, другій мєсєць другога и тако далѣ. (Добро бы было, и весма нужно, да єданъ господаръ прєсѣдатель буде, у нѣговомъ одсуствѹ, да онай мєсєчный буде). Съ начала баремъ, 3. господара ближня да дођу, и овай советъ у имє целога народа да отворє).

Овый 12. саставляѣе *начальный правительствующий совѣтъ народный*. Овый измежду себе да изберу неколико найспособніи за ведєніє дѣла. Како ти:

1. Єданъ да носи бригу за войску и зваѣе се *военный попечитель*. Овога ће дужность быти, за муні-

* Ово є „устроенѣ савєта“ кое є сирєміо Божє Груєвићъ у 1805. год. Види стр. 187,

цію, и за оружїє бригу имати: т. є. за баруть, олово, пушке, топове, пиштолѣ, саблѣ, ножеве, и рану. Овай да мора знати добро воинствена дѣла, и нѣму што годѣ на войски бѣва, да се являти има. Овай да мотри да су млађи старіимъ покорни, да у войсци редѣ буде, и да буде, войничкій судїя.

2. Другїй да носи бригу за хазну вилаетску, и зваѣе се *попечитель хазне*, или ти *кассе вилаетске*. Овога ѣе дужность быти, кассу вилаетску вѣрно чувати, новце народнѣ одѣ г. кнезова на рачунѣ прїимати, и трошакѣ кудѣ треба давати. И зато целому вилаету одговарати мора. Овай да мотри на скеле, на арачѣ, порезѣ и све приходе и разходе.

3. Третїй да носи бригу за судѣ вилаетскїй, (и тай ѣе се звати *великій судїя*). Овай ѣе мотрити судили се по закону, и тужбе вилаетске прїимати, и велике кривнѣ, кое смертну каштигу за собомѣ воду, разправляти.

4. Четвртїй да носи бригу за священство, и и просвѣщенїе вилаетско. (Ово лице мора поглавитїй свєященикѣ быти, и зваѣе се *попечитель просвѣщенїя и священства*). Овай да мотри на редѣ свєященика, совершиваю ли дужность; подѣ нѣимѣ да буду манастири, цркве, школе, учительи, и све што кѣ воспитанїю треба. Онѣ учене люде да иззива, цркве да прави, и школе; и владикама за поповство младиѣе да представля.

5. Петїй да носи бригу за корешподенцію са внѣшними дворови, (и зваѣе се *попечитель иностранный дѣла*). Овога ѣе дужность быти писма одѣ други царства примати, совѣтовати се са совѣтомѣ вилаетскимѣ тайнимѣ, и одговарати, и политику народню водити, у сосѣданїю секретарѣ быти.

6. Шестый да има бригу носити за внутреный миръ у вилаету, (Полиція) и за добаръ редъ: Онъ ће се звати *попечитель мира реда и трудолюбія*. Овай мора прилѣжный домаћинъ бити. Онъ мора пазити да хайдука nebude. Мотрити мора па леньивце, на зле люде, на шпионе, и бринуту се мора да се по вилаету свуда ради.

Остали шесть да су у свему совѣтници и кромѣ тога, свакій одъ свое нахіе представитель, (репрезентантъ) да буде; и што годъ у нахіи бива, да има совѣту сообщити.

Совѣтъ да има свой печатъ народный, кой свагда да буде кодъ предсѣдателя временого, и секретара народна.

Свакій советникъ и предсѣдатель, да се при вступленіи у должность закуне вилаету, да ће право, и прилѣжно дѣла своя совершивати: и совѣтникъ после године дана, а предсѣдатель по истеченію свога председательства, да да рачуне, шта е добро за вилаетъ урадіо, и како е дужность испунио.

У почетку еданъ може и две должности исполнявати; како ти 1-ву и 6-ту еданъ; 3-ју и 4-ту заедно еданъ; и тако бы четиры попечителя была.

Будући да ће се у овомъ совѣту *управительствующему* најважнія дѣла вилаетска совершивати, треба выше подчиненый дѣлателя, како ти: *писара, кнѣзгоноша, и неколико момака кои стражити буду*.

1. За садъ писара други неможемо имати, развѣ кои су кодъ насъ, т. е. нѣколико свѣщенника млађи, кои поболѣ знаду писмо; а може се и една школа таки, спочетка у манастиру завести, у коіой да секретаръ приправи магисторе и свѣщеннике ове за по-

литическа дѣла. Треба после за ову канцеларію све приправити, како ти хартіе, маказа, воска червена, мастила пера и прочи стварій. (За ове стварій треба бригу дати едномъ совѣтнику, кой ће бити економъ канцеларіе).

2. Књыгоноша мора бити повише; на примѣръ 10. Овимъ да се плаћа опредѣли, сходна. (За овај су посао млади люди најбольи, но треба ихъ оштро држати, и заклети).

3. Што се страже святилишча овога народнѣгъ тиче, добро бы было, да се булюбаше са своимъ момцыма редомъ амо долазити опредѣле; т. е. за 15 дана еданъ пакъ онда другій, и т. д. и то изъ ближњи нахія редомъ, како ти изъ валѣвске, шабачке, београдске и рудничке. Момцы ови, докъ су овде, да се мало по мало ексерциру уче. (Види се да мора механа бити; онај, кой ову механу подъ аренду узме, мора се обвезати да ће свагда пића и ела добра у готовости имати). Ова механа може велику хасну виласту чинити, зато се мора сходна направити, и неколико соба имати. (За отмѣне госте мора се у монастиру лепо уређене две, три, собе држати).

Што се тиче ране, питія, сена и вчма за совѣтнике и нѣхове конѣ и люде, зато се мора съ почетка Игуманъ монастирскій бринути; докъ се и къ тому еданъ народный економъ не опредѣли. (У монастиру да се свакій данъ божія служба и летургія служи). Еданъ калуђеръ да има бригу да се савъ монастиръ и собе, и порта у наоколо у чистоѣи држи. — — —

5.

С Л О В О. *

Законъ е воля вилаетска, коя вилаету цѣломъ и свакомъ добро заповѣда а зло запрешчава. Првѣй дакле господаръ и судія у вилаету естъ законъ. Подъ закономъ мораду и господари, поглавари и совѣтъ правительствующій (общча канцеларія) и свѣшченство, и воинство, и савъ народъ быти; и то подъ еднимъ и тымъ истымъ закономъ. Законъ добре, за-служене да награди; а зле, непокорне, лѣньиве у служби, да каштигуе. Зато законъ разуманъ и праведанъ быти мора. ** — — — —

Нису они знали шта е законъ, законъ велимъ граждански. Законъ е вилаету то, што едномъ човеку рана, пиће, воздухъ, одѣло, и кућа; т. е. како човекъ кадъ ране и пића и проче нестане умрети мора, тако и вилаетъ безъ закона мора да пропадне, да опетъ у робство дође, и да се са свимъ растргне и и погине. Но законъ тако као и рана, мора добаръ быти. А како ћемо мы тай добаръ законъ направити, подъ коимъ ће вилаетъ честитъ и срећанъ быти, крепко и твердо стаяти, и одъ колена на колено славни и честити быти. На прво пытанъ треба паметно да отговоримо. Ербо отъ овога и срећа и несрећа народня зависи.

Ово насъ и срце и душа наша најболѣ научити може. Чему е сваки разуманъ честанъ и поштенъ човекъ покоранъ, и шго онъ до смрти свое слушати жели. Свакиъ ће рећи, я самъ покоранъ *разуму* и *правди*. Ове љу до смрти мое и гладанъ и жеданъ,

* Ово е слово спреміо Божа Груевићъ да говори 15. Авг. 1805. кадъ се установи саветъ. — Види стр. 187.

** Изгублѣно е неколико листа.

и го и босъ, вѣрно слухати. Свакій човекъ ово, свака жена и дете овако говори, у сердцу своме: *заповедай ми разумно и твори ми правду*, пакъ љу за те у нужди и крвѣ пролити. Може ли штогодъ на свету лепше, слађе и миліе быти, него кадъ и кривацъ осуђени рекне своме судіи: *Ты си ми разумно и праведно судіо, сваку љу каштигу радо претриити*.

Разумъ дакле и правда есу две половиине благополучія. Гди разума и правде нема, ту нема закона.

Мы да подигнемо и да добро утврдимо у Србиі ова 2 рада: *разумъ и правду* и да іѣ добро укрѣпимо са цѣломъ нашома снагомъ, да се свака сила и снага њима покори. И оваѣ мудрый и праведный законъ, да намъ првый господаръ и заповедникъ буде. Онъ да заповеда господарима, войводама, совѣту, свящченству, владикама, и свакоме малому и великому. Онъ ѣе насъ бранити, и свободу и вольность сачувати.

Гди е добра конституція, т. е. гди е добро установленіе закона, и гди е добро уређена власть подъ закономъ, ту е слобода, ту е вольность, а гди еданъ или више по своіой вољи заповедаю, законъ не слушаю, но оно што хође чине; ту е умрео вилаетъ, ту нема слободе, нема сигурности, нема добра, већ е онде пустаилукъ и айдуклукъ, само подъ другимъ именовъ.

— То естъ нитко у народу да нема власти ни найманѣмъ сиромашу зла чинити; а особито онаѣ, кога е народъ за судію и заповедника избрао, не само да несме ни найманѣ зло чинити, него да мора у свакой прилики добро чинити, иначе бо ніе достоянъ судія и поглаваръ быти. — *Прва е дужность поглавара старати се да е у вилаету свакій сигуранъ за себе, за животъ свой, за децу и жену свою, за домъ*

имѣніе, и честь свою. — — Сигурность 1. *живота*, 2. *имѣнія*, и 3. *чести*, свакій, да, и оно дете кое се ешче, родило ніе, иште одъ заповѣдника, и ако поглаваръ нѣма свима животъ, имѣніе и честь сачувати неће, или неможе, ніе достоянъ поглаваръ быти.

Втора дужность поглавара есть освободити неосвобожденне, и *свободу* видаетску сачувати, ербо намъ е у свободи двапутъ міо и сладакъ животъ. Свобода насъ разлучава одъ зверова, и робъ горый е одъ звера, ербо човеку робу оно се одузима, што га чини человекомъ. Болѣ е неживити, него у поганомъ робству быти. — Свобода, свобода насъ людма чини, — свобода и вольность дае войнику якость, войводама и поглаварима мудрость, и правосудіе. Она старешинама дае любезно къ млађимъ отеческо срце, она священство просвѣщава, и руке нѣхове на благословеніе свободного стада свого воздвиже. Свобода советъ народный умудрава, свобода свакога обогашчава; свобода орача у полю, пастира кодъ стоке, путника на путу, войника на войсцы и домаћина кодъ свое куће, весели и утѣшава, и міо му животъ чини. У свободной земљи у полю болѣ роди, и марва се болѣ плоди, лепъ се хлѣбъ еде, и добро вино піе. — Едномъ речію гди нема свободе ту нема живота.

6.

ДНЕВНИКЪ БОЖЕ ГРУЄВИ҃А.

7. *Юнія* (1805. год.) поѣо съ Протомъ и съ три момка изъ Бранковине, къ Тополи къ госп. Борѣу. Ноѣи смо у Зеопц, чусмо ту да е Кара-Борѣе съ госп.

Янкомъ отишао на Остружницу по цебану, удари смо на противъ имъ и пола часа ѣздивши сретосмо господаре горнѣ и съ около 30 момака; три лепа баряка носеѣи нова: еданъ преукрашенъ и доста скупъ господара Янка одъ зелена и црвена мола, на коєму озго коплѣ, и иконе св. Николая и архангела Михаила съ друге стране; а два господара Борѣа сходнѣя много данашнѣму вкусу, еданъ одъ пола белогъ пола зеленогъ тѣфета. — Тако ездисмо Янковой куѣи. Кадъ се приближисмо Рогачи (Янкову селу) баряке момци развѣяше, и пѣніемъ шуму напунише. — Ту ручасмо, а после Янка оставивши дома, мы съ госп. Борѣемъ и момци его, поѣосмо къ Тополи. Путъ изъ Рогаче къ Тополи естъ найпрѣятнѣй: све шуме, коє су овуда величествене, све холмови (ни єдногъ великогъ брега нема), ливаде и поляне, влатата пшеница, измењу се приближаваюѣій се Борѣевой куѣи, два сата єднако крозъ шуму идосмо, и около захожденія сунца после 6 часова, (толико има одъ Рогаче до Тополе) стигосмо у Тополу. Домъ Борѣевъ на чистомъ холму западу окренутой страни лежи, савъ новимъ шаранповомъ и кулама ограѣенъ, внутри одѣлена авлія, и нѣгова стара куѣа, зграда, и два чардака; и у еданъ насъ поквартирише до врата; а другѣй выше, квартиръ є господара Борѣа, а доле висока штала, горе противъ друге половине има две старе зграде, у єдної ливница одова и єдна кула подъ коіомъ є арестъ. Ту ноѣисмо, састасмо се са госп. Базрѣанбашомъ Іовомъ Раичемъ, кои є очекивао насъ за одговоръ у Молдавію. Мы га познасмо.

9. *Юнія* дошли су хабери, да су се Карановци затворили и да су се потукли и 9 Турака и 3 Срба пало. Дошла писма одъ влахбега изъ Влашке явля да су наши послѣ среѣно къ нѣму дошли, предъ нѣимъ

тайно показали прошеніе, и онъ се весели, отправио ихъ таки далѣ, проту изъ Шопиѣа, Новаковиѣа и Стев. Живковиѣа, пишу да е и генералъ конзулъ того ради дошао у Букурестъ, да може явити народу и своимъ. Писма пишу писана су у Петербургъ государю, и Чартор. — отъ мене, и Цариградъ, скоя, ишчу новаца.

На вечери овога дана господаръ Ђорђе лепо насъ угости, изъ уста его слишахъ начало востанія Сербовъ: пришедши къ нѣму Турци да га секу као и друге, онъ ихъ разтера, побегне, сазове Станоя. И првый данъ нѣи 4. была су, трећій данъ 9. 7. данъ 300. а десетый данъ 2000 скупили се говорећи: ако намъ е по самомъ гинути, нека у гомили гинемо. Потомъ визитира момке, пушка у многи празна была и ни еданъ фишекъ, а у многи по еданъ фишекъ у пушци, кои говорише: „нећу пуцати докъ къ нѣму недођемъ и убити узмогнемъ сигурно.“ Онда иѣ распусти, но да буду готови свакиѣ путъ кадъ ихъ позове; распусти зато да Турци дѣду непоробе. Но чувши да сви устаю, потеря све, и кои ние хотео нѣму Турчина обеси на врати, или заколѣ, онда боећи се село глобе, сви су устали.

10. Юнія чекасмо кнеза Симу и Јанка съ войскомъ.

11. Юнія дођоше съ неколико момака а пешаке су послали напредъ; ручаше и послѣ ручка отидоше.

12. Юнія Пођосмо: я, госп. Прота, госп. Ђорђе, и прочи нѣгови, съ момци коньници къ логору, у еднѣй ливади, послѣ подне на Јсеници, а потомъ пођосмо и за 2 сата стиго смо у логоръ (13. Юнія) одкуду предъ насъ 2 свѣшчена лица съ чутурама изашла, савъ е логоръ у паради стаю; ту смо цело вече весели были, гайде свирале, и момци играли.

14. *Юнія.* Кренемо се са свимъ логоромъ рано. Добошъ насъ пробуди. Послани су напредъ пешаци, а ми за нѣма и дођосмо на конакъ на Гужу (рѣку) доста рано, око подне; и ту цео данъ бысмо, раке ватасмо и ноћисмо.

15. *Юнія.* Пођосмо съ места, и добри 6 сатѣй узаманце крозъ шуму, крозъ тесне путове, блатне и ружне, и дођосмо у логоръ Станоевъ (главашъ). Ту е великъ логоръ быо, ту е преко брда Морава (рѣка) а башъ у брегу Мораве лепа ладна чесма (Врбица) ту самъ сладостно еданъ сатъ провео, Мораву и полѣ око нѣ мотрећи. Ту ручасмо кодъ кнеза Симе, и послѣ два сата одмора идосмо далѣ узъ Мораву. (Ту се Морава савія на ключъ). Идосмо преко велики брда и богаза, и дођосмо у вече на брегъ узвишенный Мораве противъ Карановаца (ово е цѣль нашегъ пута) и ту постависмо нашъ главный квартиръ.

16. *Юнія.* Творише кнезови разговоръ, и чекаше капетана Радича, кои е овде обсажденіе приправляо, и проту Драговчанскогъ (ужичке нахіе), между тѣмъ приправа се чинила.

17. *Юнія.* Послѣ полъ дана кренуо се Радичъ съ войскомъ отъ оне стране Мораве, удари на стражу турску, растера, и Мутавчія комендантъ ужичке нахіе убіо еднога Турчина. На гласъ овы пушака подигнуо се савъ логоръ и пређе преко Мораве. Првыи кои е на наше предходяще вожде случайно ударіо, быо е Гуро Турчинъ (ово е најболый юнакъ и на гласу делія у Карановци) и ту му коня и Гуру убіо и главу одсѣку и донесу на брегъ. Послѣ тога и говеда дотераю и едну црну краву. Овой крави обесе на рогъ Гурину главу и пусте краву натрагъ, кажу, да, кадъ е крава съ главомъ дошла у Карановце да су се подсмеяли говорећи: ао мой Гуро! заръ ти се

хатъ на галулю окренуо. Донели су оружје нѣгово и седло — и само се другой войсци показали, пакъ се вратили; а предъ вече смо пренели и главный квартиръ преко Мораве и ту на брегу десномъ Мораве ноѣismo и Богу се молисмо, ручасмо и послѣ полъ дана начася обсажденіе Карановаца.

Обсажденіе Карановаца начася 18. Юнія, по пол' данъ. Ту быша отъ поглавара Госп. Георгій Петровиѣъ, Янко Катиѣъ, Сима Марѣовиѣъ, Васа Чарачиѣъ, Ђуша, Станое Главашъ, Капетанъ Радиѣъ (овай е обсажденіе располагао) Младенъ, Прота Драговачкій и Валѣвскій, Лазаръ Мутавчія, Прота Крагуевачкій, Ягодинскій, калуѣера и попова доста. Войске е было до 6.000 по моему разсудженію, измежду коихъ 1000 коника.

Све у паради приближива смо се граду, и начаша еднимъ топомъ бомбардирати. Турци су се врло твердо укопали и бранили храбро, потомъ избѣгли у еданъ тврдый край а прочу часть вароши оставили нашимъ инсургентомъ на плѣнъ и грабленіе. Ноѣ сію цѣлу траяло е пуцанъ со обе стране, варошъ попалѣна сва, почти кромѣ крепости, и цѣлу ноѣ было нашимъ дѣла.

Начинающчу 19-томъ дну Юнія, у понеделникъ у ютру обновило се паки пушкаранъ и траяло е живо до полъ дана, послѣ полъ дана опредѣлило се съ наше стране юришъ на метеризе турске; но пре него нѣга опишемъ треба намъ мѣсто положеніе Карановца знати. — Карановацъ лежи у лѣпой, у пріятной на три стране одъ 1½ сата протяженной равници, одъ востока на 1 сатъ иде се лепимъ ливадама къ Морави. Одъ сѣвера има Ибаръ рѣчицу коя се ту у Мораву слива. Ибаръ е дубокъ и хитаръ потокъ, и тако одъ сѣверне стране Ибаръ га окру-

жува, а съ десне стране Ибра лѣпи су воћнаци на брегови и ту е была бусія Драгачевачка. Близу Карановца само преко Ибра одъ запада ужичка нахія до брега 2 сата.

Послѣ полъ дана начася юришъ, на третій ударъ топа, заче се отъ свію страна ватра, ударише на юришъ, но немогоше шаранповъ отети. Турака е много пало, а наши е 15 мртви и до 30 ранѣны было. Киша е продолженіе юриша прекратила, коя е полъ дана до ноћи и цѣлу ноћъ велика была. Кара-Борђе потомъ къ вечери прикучи ближе вароши свое шаторе и џебану, и ту ноћисмо сви мокри. У полъ ноћи остависмо Карановацъ и его близкое обсажденіе, и вратисмо се мокри и озебли преко Мораве у старый хаупт-квартиръ.

20. Юнія. Со лѣве стране Мораве у логору починусмо, пушке поправисмо послѣ полъ-дана, са нѣколико коника оде Кара-Борђе преко Мораве, нађоше Турке у полю, двоицу убише и нашъ ни еданъ и нерани се.

21. Юнія. Оде Господаръ Борђе у Тополу по топъ и џебану; остави заповѣсть да се ништа непрашта Карановчаномъ; да отима ко шта може, и да се пале воденице; пре смо хтели лѣпимъ начиномъ, и одъ плячке уздржавали смо се, а садъ што ко уплѣни да е нѣгово. Послѣ полъ дана отиде Радичъ Драгачевчаномъ за обновити обсажденіе.

22. Юнія. Продолжена су приправленія къ обсажденію ближшему.

23. Юнія. У вече попалѣне воденице турске на Ибру.

24. Юнія. Дошао е хаберъ отъ капетанъ паше да се Ново-пазарски Турци пропусте са женама и децомъ, и поручуе да чекамо цареве расположеніе.

25. *Юнія*. Послаше наши Карановчаномъ утѣснѣнимъ гласъ; да іѣ хоѣду на вѣру пропустити.

26. *Юнія*. Доѣе господаръ Борѣе по великой киши у логоръ и съ нѣимъ еданъ топъ одъ 6 фунтѣй, барякъ и добоши.

Послѣ полъ дана дошли Турци, изъ Карановца еданъ, и двоица изъ Пазара, и уговараше за изходъ. Наши искаше цѣну пропуштенія 15 коня но они немогаше обеѣати, него повратише се, да друге у вараши питаю.

27. *Юнія*. Послѣ полъ дана турци гласоноше доѣоше са одговоромъ да они коня неимаю, него моле, да се онако на веру пропусте и господаръ имъ изъ свогъ великодушія дозволи. — Овай данъ весело бы вече у логору, и дошао е Мехмедъ ага изъ Валѣва са своими.

28. *Юнія* уговоръ соверши се да на Петровданъ рано Турци изиѣу. Господару Борѣу Турци хата на поклонъ доведоше, и нѣгову шишану коя е у поѣи 20. *Юнія* кодъ Карановца остала, и уговорисмо да Турци сви иду да наши 50 момака ихъ до Курилова прати.

29. *Юнія*. Рано устасмо, кадъ се пробуди, лепъ данъ алъ ешче лепши логоръ, свудъ ватре горею, свудъ се яганъци пеку, све е весело! онда удари добошъ на молитву, сви се скуписмо и Богу се молисмо, и послѣ молитве едному попу изъ пазарске нахѣе, кои е турску у Карановацъ носіо кнѣигу нама неприятну, предъ целимъ вилаетомъ ударише 25 бати́на, быо га е прота ягодинскѣй и ешче еданъ попъ. Онда ручасмо, у славу писмо и пуцасмо, кадъ видисмо да се Турци преко Ибра измакоше пропуштени, а мы онда сви преко Мораве, и доѣосмо у Карано-

вацъ око 9 сатій изютра. Попалисмо све, само цамія оста. — У Карановцу е было 700 кућа, сада нема ни една него све са земљомъ сравнѣно. — Турци су мирно отишли. — Послѣ тога вратисмо се у хаупт-квартирѣ, и ту Богу за побѣду благодарисмо и уздравлѣ писмо и ноћисмо.

30. *Юнія*. Око 10 сатій савѣ се логорѣ крену, идосмо 2 сата планиномъ по великой киши, и онда се съ Протомъ, и съ попомъ Павломъ изъ Врела растадосмо. Они одоше къ Ужицама, а ми кући свакоъ своей, а самъ я узѣ топъ у Палежѣ.

1. *Юлія*. Цѣлъ данъ путовасмо по киши, растасмо се съ господаромъ Ђорѣмъ, и я съ госп. Симономъ кнезомъ ноћи у Врбици лѣпомъ селу. И

2. *Юлія* крозъ Раниловиће и Сибницу, лепа села, дођосмо у Боракаѣ, у Симино село на добромъ месту. Ту ужинасмо и написмо се поштено, три топа госп. Сима избаци. Кућа му е лепо уређена, познае се на млађима да е старешина правый Србинъ. Оданде 1½ сатъ идући дођосмо у Враниће кући Павла Поповића и попа Димитрія; красни люди, я васъ лако заборавити нећу! Ту я е госп. Веса изъ Любинића нашъ капетанъ, и топъ, уквартирисмо се, а други наши до 100 момака поделише у село гди 2 гди 3. Описати се неможе како насъ е ово село лепо дочекало. Седяци су сами долазили и молили насъ къ себи на квартирѣ, као браћу утруђену и заслужену. — Сутра када пођосмо свакоъ е добро село благосиляо. Таково е село кадъ добра, паметна и разумна кнеза и поглавара има као што е Сима и Павле.

3. *Юлія*. Послѣ, раніе пођосмо къ Палежу, 2 сата далеко ту дођосмо, ручасмо у механи, и я писа госп. Архимандриту Петровићу у писму г. капетана

Зикића и описао самъ му накратко бой Карановачкѣй, преко попа Марка у Остружниці. Послѣ подне кренусмо се и идосмо, до Звечке 2 сата, до Грабовца 1, до Любинића 3, свега 6 сатѣй, до куће г. Весе. Ту насъ лепо дочека г. Веса и угости, сутра ручасмо, и мени попъ Янко показа путь у Таково $\frac{3}{4}$ сата одъ Любинића. У Таково самъ дошао на коню, попу Петру, нѣму самъ се казао, ко самъ, загрліо ме е и полюбіо као свога човека. Кодъ нѣга самъ провео и оваѣ данѣ, и 4. Юліи пріятно и у свакоякомъ разговорѣ, онъ ме е прелепо дочекао, изпратио и дао ми е едне чарапе. (то е овди знакъ осеbite любви и пріятельства).

5. *Юлія*. По ручку раставши се съ попомъ Петромъ поѣмъ у Врело моеѣ милоѣ дедовини, и доѣмъ къ Іоксиму и ту се съ нѣима излюби; кодъ куће быяше Іоксимъ и Лаза, и Іосимова жена Ана, и Павлова жена Ерина, и 4. деце Іосимове, една девоѣчица лепа Анина, и мати Тодора. Ту за Симомъ многѣй разговоръ бы, и пи се у здравлѣ свію. — Ту самъ провео у миломъ одмору и друштву 6. 7. и 8. Юліи.

9. *Юлія*. Идо у Вредску цркву, ту е было попъ Бранко и Янко изъ Любинића, попъ Павле изъ Вреда и г. Веса — и Іоксимъ е црквенякъ, и цркву лепшу у Србіи видіо нисамъ одъ Вредске и лепу кућу кодъ цркве за приходнике. Ту ми говорише да будемъ магистеръ, и да бы самъ само усажденію и сердца зактеваню слѣдовати могао, то бы самъ воистину учинію, тако е лепо место и пріятно Врело. — Ту ми стиже кнѣига одъ Проте да што брже у Бранковине идемъ, и я таки послѣ подне съ Іосимомъ сѣдавши доѣо у Бранковину послѣ 4 сата пута. — Господаръ Яковъ отишао было са свомъ войскомъ на Ужицу.

10. Юлія. Оде госп. Прота на Остружницу и у
у Земунъ за ради цебане, и други потребны стварій;
а я оста дома управляюћи кнѣнге куда коя надлежи.

7.

(Проти Мат. Ненад. на Сикирићъ босански).

Поздравлямъ васъ господине Прото, такођеръ Ке-
дића и све остале Булюбаше, являмо вама да смо
хвала Богу здраво, кое и за васъ све совокупно чути
желимо. С' турцима се еднако біемо, и башъ су се уза-
прили видећи да ова београдска войска свое шанце
опусти скоро, Камалъ оставили су са свимъ; и Турцы
подъ Камалѡмъ стене оне освоили су, и да некома-
жемо до садъ бы турцы и онай топъ отели. Ето пишемъ
кнезу Сими да пошлѣ валяни 100. момака свои, ако
неусте, питай га, пакъ Живана и сву нѣгову кумпа-
нію амо пошлѣ, ино да ниесте учинили, само пи-
тайте хоће ли онъ те момке таки послати; пакъ таки
дай Живана, ово кадъ смо умуасерили, валя добро башъ
умуасерити, еръ иначе дангуба была бы — а друго
што е важніе овлику мунѣцію у оваки теснаръ завукли
смо, шанце поградили а осамили свашта се валя бо-
яти а притомъ чувати се добро. — Мартина и кумпа-
нію му такођеръ амо пошлѣте, другчіе неможе быти.
На све стране за войску послали смо, мислимъ да ћеду
сада издолазити. И те буљукбаше сву войску ту некъ
доведеу ће годъ човекъ има безъ разлике и кнезъ, еръ по-
сле мене некъ некриве. — Ето вамъ шалѣмъ 2. сандука
цебане и шалѣмъ 42. сомуна и 8. леба за васъ на два
коня, и те вреће и оне друге што имаду тамо Коя
некъ донесе амо да се іошъ што пошлѣ. Овди зерна
жита неймамо, већъ три дана послао самъ да крећу,
него кнезъ Милићъ некъ опреми люде и заповѣсть сав

десетакъ ове кнежине овди некъ донесе еръ помресмо
мы а и конъи и наши и ваши, момка едногъ некъ по-
шлѣ. Све васъ поздравлямо

У Лазама 23. Апр. 1809.

вашъ доброжелатель
Іаковъ Ненадовићъ.

8.

*Честнѣйши отче прото, и ти госп. Петре Молеру,
и Јовица булюкбаша,*

Здравствуйте.

Ето писма господара Ђорђія, виђите и разумите
па одпишите на то, те пошљите амо, да се и ми
потпишемо а и ви се потпишите како е было онако
и пишите, лиєпо саставите, а ми смо у синодъ одго-
ворили како е было часъ приє пошљите овамо да
пошлѣмо долѣ Господару по нашемъ човеку, а да
богда да се то сврши на онога глави која е то заку-
вала, све ћете разумѣти и на риечи отговоръ отпи-
шите. Ново вами друго неимадемъ, него юче то е
21. удрише Турци на скелу, те се мало бисмо и до-
бро ии рапраши смо и одоше опетъ гори на выше.
Пишу намъ изъ Ужице да е на Сеницы быо пошао
Ганићъ турски юнакъ, са 300. турака, и дошо на 2.
сата Сеницы, а шпионъ опази те докаже нашимъ, па
оду ноћу те запале кућу око нѣга, изгори са 25. момака
у кући а оне друге растераю и 30. глава отсиєку.

Сотимъ остаємо ваши свако добро желећи

Маја 22. 1809.

Подъ Црвеномъ Стиеномъ.

Аци Мелентиє Архимандритъ рачански
Алекса Поповићъ комендантъ ужички.

(Адресъ е на сву гореименовану троицу у Баурићъ).

9.

Поздравлямъ васъ брате Атанасие, и даємъ вамъ на знанѣ како су ноѣасъ турци прешли овде спроѣу насъ гди Ядаръ утиче у Дрину, тако брате ако су дошли ти валѣвски конѣици и пешаци и видишъ прилику да можеду они чувати те турке, а ти узми брате наше све конѣике и пешаке пакъ айде овамо што брже можешъ да се ови турци враѣаю натрагъ. Ако ли видишъ нешто прилику да немогу сами чувати а ти имъ остави и наше пешаке пакъ нека добро чувая а ти брате овамо айде на мезула съ конѣицима. Сотимъ остаємъ.

У Лешници
11. Юнія 1809.

Обер кнезъ Сима Марковићъ
Ко. Бе. Нахив.

(Адресъ: изъ Лешнице. Благородному Господару г. Атанасию Чарашићу войводи Гро. нахив да вручитъ ся часъ пре у Лозницу).

10.

(Проти Мат. Ненад. у Лозницу).

Честнѣйши отче Прото, мнѣ прелюбезни:

Ваше самъ писмо примио, писато 2. Юлія, и све самъ разумео отъ слова до слова за вашу храбрость щосте учинили 30. Юнія, и щосте ранили Тузлу капетана, и щое Кулин Капетана синъ у той баталіи погинуо; узвишено до небеса брате хвалюемъ. Тако брате приложи труда колико выше можешъ отечества ради нашего; и преко свега само препоручуемъ вамъ що выше можете у любви и согласію пребудите и са договоромъ. Акое икако могућно учините договоръ како ће најболѣ бити, заради ті Турака що Заиру носу у Соколъ, те ій до-

чекайте са помоћу бога; а за ову страну нища бриге да немате; данаске трећи данъ како смо курталисали Велка изъ Банѣ безъ никаквога вреда богу фала, и данаске полазимъ са целомъ трупомъ на Делиградъ, и що тамо отъ новина буде то хоћу вамъ таки явити въ прочемъ остаемъ све поздравляюћи.

У Бупріи 12. Юлія 1809.

Кара Ђорђе Петровићъ

В. П. На. Сербскога.

11.

(Проти Матеи Ненадовићу на Рожанъ).

Благородни и мене любими дражайши брат, Гдру Матея здравствуйте.

Честъ имамъ усрдно васъ поздравити и вашей милости за мене явити, да ме честно ваше писмо за-стало во здрави, кое здравлѣ и вамъ желаю а што ми пишете да е отудъ миръ и тишина, то е мене весма драго, а што ми пишешъ да вамъ на ваша писма не-даемъ одговоръ веруйте ми Гдне свакадъ самъ ви слао одговоръ пакъ заръ вамъ недолазе, него одъ селе оћу да вамъ шалѣмъ преко Г. В. Карамарка и вы тако пишете, за свдешня обстоятелства слава богу до сада е све у миру отъ турске стране а што намъ пишете да отмичу на Москове заисто іоштъ никакавъ на Сѣницу ние про-шао но само што намъ являю наши приятели да про-лазе француски куриери на Сѣницу отъ неколико дана тако е истина оздо пише ми г. Ђорђе да се еднако Руси съ Турци быю у ади кодъ Видина а господаръ Ђорђе съ войскомъ у черной ривци іоште се небие и пише нами да се добро ускупа держимо и границу чувамо а може бити да е вама и пређе то писмо до-шло зашто я знамъ Гдну Якову често за свашто скоро

долази, но молимъ ваше братолюбие често намъ за
свашто пишите но съ коимъ васъ моего Господара и
брата васъ позд. такођеръ и Гдра Ёфрема и Гдра Мо-
лера умилно поздравлямъ вашего Благородія а моего
милостива Гдра есамъ искрени и покорнѣши слуга
На Златибору Августа 27. 1809.

Милошъ Обреновићъ

12.

(Проти М. Ненадовићу).

Являмо вама прото, како дође писмо одъ Анто-
ніе, помаже изъ гласа, пише да су Турци прешли,
веће шалѣи едну кунпанію, еръ каже ако недођосмо
побегоше люди одъ нѣга пакъ ће бити горе, ако море
проѣи шалѣи, я ѣу Живка тамо послати, но нама е
путъ на Ягодну. Но сада ми дође писмо одъ Молера
да ође уютру Хаци-бегъ на нѣга, веће сада незна
куда ѣу приђе слати, ове булюкбаше што су тамо,
неће моѣи ништа бити, овамо войска а они тамо, люди
одлазе и мене лажу, него да дођу пакъ да се уреди.
Анти пиши како годе да се држи докъ ми дођемо.

У Рожню 14. Се. 1810.

Яковъ Ненадовићъ.

Дође ми писма изъ Синода, да е Праово узето
и Неготинъ, цело.

13.

Сербскому войводи Матею Ненадовичу.

Труди ваши за отечество поднети, и истиная хра-
бросъ ваша противъ Непріятеля на разнимъ мѣстамъ
оказанная обратила е наше вниманіе на васъ и въ

знакъ вашего отличія и вознагражденія подтвержда-
вамо васъ имено войводомъ * кнежине ваше отъ ниже
именовати села ** слѣдующимъ образомъ:

1. Вамъ власть даемо съ кнежиномъ вашимъ
управляти, и съ ономъ полно заповѣдати што вамъ
се предпише, а общество кое ъе быти подъ вашимъ
властію неугнѣтавати.

2. Вы да будете точный исполнитель воли пра-
вительствующа совѣта, и воли моей.

3. У дѣламъ военнымъ отъ садъ у будущее запо-
вѣсти, наставленія, и требованія примаѣете изъ пра-
вительствующа совѣта отъ г. попечителя Младена Ми-
ловановича, у таковымъ що вамъ потребно буде отъ
нѣга ищите.

4. У дѣламъ внутренымъ ваше кнежнне што годъ
быва и треба да являте у правительствующій совѣтъ
Г. попечителю внутреннихъ дѣлъ Якову Ненадовичу,
отъ коего у таковымъ примаѣете наставленія.

5. Въ прочемъ кромѣ нашей подъ никога власть
неподпадите касателно кнежине ваше, слѣдуе вамъ
знати кому се имате покоравати у будущее.

6. У време воеваня подъ коего командующега въ
послушаніе и покрность вамъ предпише се быти свя-
тѣйше да заповѣсть онаго исполнявате ибо свакій
таковый командующій отъ насъ избранъ и наиме-
нованъ.

Увѣрени мы да вы съ нашимъ признаностію кою
вамъ оказуемо, оѣете быти задовольни, усугубите
труде ваше у дѣламъ касающимъ ся народа, за по-

* Види стр. 275.

** У списку има свега 34. села поименце записана, међу
коима се налазе варошице Палезъ и Убъ. Са овимъ спискомъ
налазе се и даля наставленя.

казати себе у будуще достойна сего уваженія. У Београду Януар. 11. 1811. утверждено при народнѣмъ собранію.

Верховный вождь народа Сербскогъ
(М. П.) Георгіи Петровичъ.

(М. П.) Правителствующій совѣтъ народній.

14.

(Проти Матеи Ненадовику у Яребице).

Благородни оче прото

Здравствуйте на многая лѣта.

Ваше послато писмо примио самъ и разумео шта ми пишешъ, да сте ишли Господару Анти на разговоръ и тамо да сте га храбрили колико сте могли, а што вамъ е говорио да мене пишете да се я тамо ближе прекучимъ ербо су му дошла два посланика и тако су му казали да ће га Турци умуасерити, ово данъ два, я бы тамо брате ближе се прекучио, али сами видите да ние прилика ербо ми немамо толике войске да можемо стати предъ оте Турке, а да имамо за доста войске, я несмемъ одъ господара Ђорђа, ербо ми е заповедио да безъ нѣга на Турке неударамъ, а онъ брате, та шта се толико уплашио, вы му пишите како знате, а я му нећу ништа выше писати, нити знамъ шта ћу му писати, а я се тамо нећу приближавати докъ ова войска — ово до сутра надамъ се да ће сва войска стићи, въ прочемъ, старешинамъ свима самъ писао да часть пре иду амо, а ваше писмо дошло е у 7. сати ноћи, али смо ми до ютросъ задржали.

28. Септ. 1810.

У Чокешини.

Обер кнез Сима Марковићъ

Комендантъ Беогр. нахіе.

15.

(Проти Матеи Ненадовићу).

Благородни господинъ прото многолѣтствуй.

Ваше писмо подъ 24. овога числа на мене послато примио самъ 28. у коѣму за све што ми пишете есамъ разумѣо и свемие было мило и драго а ваше здравле наймилиѣ, на коѣму вама благодаримъ на новинама и захвалюемъ на вашему любезному поздраву, а за вашѣга одговор писма што ме корите прави узрокъ и имате, но молимо да намъ сада на ово опростите зашто смо Были у некой Бризѣ * коя е моме безчестію служила, а може быти да е до сада и до вашѣга знаня дошла, а я ни скимъ нежелимъ као свама устмени и писмени разговоръ водити као што е од старине наша дужность, дознао сам од вашѣга стрица а мога Господара, за мое Безчестие, лепи ривчи у совѣту, за коѣ васъ молимъ када му будете писати, да му и са наше стране заблагодарите, зашто мене нема времена као што знате. За обстоятелства наша являмъ да смо здраво и по границама нашимъ мирно, Сирчић паша дошао е са 5000 войске у Преполѣ, а до сада никаки паша ние одоздо у босну прошао, но што кажу Скопляка да е у Гацку и Требиню войску купи и говоре да оће са шњоме на дробняке и мицане нису имъ у послушанію а оданде на кою ће страну незнамо, за везира разумевам да е издао заповест войсци спремати се и себи ашлук у новцу покупио, друго то што ново добиемо оћемо вама явити, од Ниша 21-го многи су топови пуцали а гди су незнамо ако ви нисте разумѣли касте кодъ

* Ово се вальда односи на ону распру о нѣму, у савету.
Л. П. Н.

господара были, скоим остаю вама покорни слуга Милош Обреновић. У Златиб. Юлия 29. (1811). — Г. Алекса васъ любезно поздравля и г. Молера.

16.

Высокопреподобнѣйшему Господ. Проти Матею,
здравствуйте на многая лѣта.

За мое несчастие * не двоумимъ да нисте разумели, а друго е самъ фала Господу Богу до овогъ часа здравъ, кое и вама одъ Господа Бога желимъ, одъ новина есамъ ючеръ Разумео одъ добри люди, да е Скоплякъ скупио двадесетъ Хиляда войске, и иде нови везиръ одъ Стамбола кои води силну войску, а осимъ ове Двоице има 2. наше кои особиту войску имаду, зато я вашему високородію како сам Разумео тако и являмъ, и есамъ за войску расписао часъ приеда се скупе, зашчо е Турски планъ овако учинѣнъ, да докъ запосте на насъ са свію страна ударе, али се незна ди ће найвећа сила бити. За садъ ново нишча нема выше, ако шчо буде хоћу вамъ явити, и васъ молимъ да ми за сваку новину пишете, шчо годъ чуєте, сотимъ остаемъ вамъ свако добро желећи и есамъ покорни слуга Милошъ Обреновићъ.

Са Златибора 9. Септ. 1811. Года.

(На адресу: Са Златибора. Высокопреподобнѣйшему Госп. Оцу Проти Матей Ненадовићу и Госп. главнокомандующему поредъ Босне с честію одати ся на Рожан или гди буде).

* Вальда му е онда едно дете умрло.

17.

Высокопречестнѣйши Господинъ протопрезвитеръ
Матей намъ високопочитаеми!

Писали смо вамъ и за везира являли да е у Тузлу дошао, сада намъ дође посланикъ и каже да е цѣло везиръ у Тузлу дошао, има веѣъ 8. дана и силну е войску сакупио и кренуѣ се я данасъ ил' сутра тако намъ шпиюни еднако доказую, зато гледайте и пишите за войску куда знате што брже нека амо иде войска, и ви ако можете дођите да се састанемо, и да се договоримо, я самъ ишо господару Сими у Чокешину тако дођите да се сви састанемо и да се договоримо кое зашто. Явите што ново имате, сотимъ васъ и проче любезно поздравлямъ и есамъ вашъ

У Лозници 14. Септ. 1811. Доброжелатель
Антония Богићев. воевода.

(На адресу: *Высокопречестнѣйшему Господину Протопрезвитеру Матей Ненад. Главном. Сербскомъ* честно а што брже и брже у Рожню или где буде).

18.

(Проти Мат. Ненадовићу).

Его високоблародию и Милостивому Г. Господару
Матию здравствуй.

Я ваше усрдно писмо есмо примио, исъ кога самъ разумео за свашто што ми пишешъ како везиръ кренуо се и дошао у Прняворъ и тако да е велику силу сакупио доленъ а што ми пишете за Скопляка да е и онъ доленъ пошо, овде мене докоде наши шпиюни и казую да Скоплякъ велику силу купи оѣ на Вишеград

са великомъ силомъ и я у име бога покодимъ Шаргану предъ неприятеля и заисто ако ова сила сва дође овде нећемо моћи сами докъ ви неби дошли или ко други и тако е мой Г. писали но Господару будите намъ готови ако бы кадъ наше писмо дошло да би было нами у помоћ и послао сам шпиюне иош да разбираю када дођу оћемо явити и вы ћете нами ново што добиете. Тако поздравлямо Г. Люк. и Г. Ёфрема и све капетане и войводе и све ко е наш

Септембра 28. 1811. у Златибору.

Остаю вамъ покорни братъ воверени

Милошъ Обреновићъ.

19.

Господину протопрезвитеру Матею Алексееву
Ненадовичу.

По писму вашему одъ 7. сего обсоятелства тамошня разумѣли смо расположеніе ваше кодъ Лознице — на позиванѣ Г. Анте у Лозницу ни близу оне не идите но она одређена компанія некъ му помоћъ буде у граду — ако непріятельи на ону нападну вы с' поля можете индатомъ служити. Ако Аци-бегъ на Бауричъ удари компанію одну отдвойте и войвода Молеръ некъ оному индатъ буде —. Вы пак с' осталомъ войскомъ вашимъ обрѣите по движенію непріятельскомъ. Господару кнезу Сими пишемо данасъ како васъ извештавамо — Вы шњиме и Г. Лукомъ договарайте се често и войске расположите тако да вамъ непріятель никакови неможе учинити вредъ —. Ако дѣла какова произађу являйте често —. Цебану Анти послаћемо. Отъ сви наші краєва мирно е и никакова нападенія

ніе было, у Нишу врло мало турске войске находи се — Кодъ Видина войске леже турске и у Влашкой. Грофъ Оруркъ, ово дана прелази к' Неготину, кои ако бы Турци покусити се дерзнули онъ ће индатомъ бити — Г. Младенъ с' войскомъ међу Баньомъ и Гургусовцомъ лежи, а врховни нашъ вождъ међу Крушевцомъ и Делиградомъ. В' прочемъ есмо вамъ доброжелателни В' правителствующемъ совѣту.

У Београду 9. Октом. 1811.

Яковъ Стеф. Ненадович.

20.

Високопречестнѣйши Господине и оче Прото
здравствуйте,

Ваше чесно писмо одъ 20. Окт. примио есамъ, из коегъ самъ Разумео да су и сада Турци ди су и пређе были шчо сте намъ явили, и да сада на Господина Симу очекивате и Госп. Луку, и тако да се и я у Готовности держимъ, я самъ са свимъ готовъ и полазимъ квама, и тако самъ явио и Господину Сими и Господару Луки да бы и они дошли квама зашчо бы было лакше са выше войска и Божиом помоћи Не приятеля побѣдити, зашчо я се тамо немогу дуго задержавати ербо валя ми се и за ову Границу имати Бригу, зашчо и да небуду имали Турци намѣрение на овай край ударати, докъ чую да самъ тамо дошао Радићеду да овде шчо квара учине, за кое самъ радъ да бы се заедно у скоро састали и то пређе Божиомъ помоћи окончати могли, далѣ нишча ново Немамъ за садъ ако шчо чуемъ хоћу вамъ явити, и тако се и вами препо-

ручуемъ да намъ за свашча являте, скоимъ остаемъ
вашъ Добро желатель

Са Кремна 22. Окт. 1811. год.

и всепокорѣши
Милошъ Обреновићъ.

(адресъ: Са Кремна. Ђго високопречестнѣйшему
Господину Проти Матею Ненадовићу Главнокоман-
дующ. *

21.

Господину Матеи Ненадовићу и Г. Милошу Обрено-
вићу поздравлѣ.

Ваше самъ писмо и перво и последнѣ примио самъ
и разумео што ми пишете да поспѣшимъ за вама,
Брате я идемъ што брже могу веће ми пешакъ посу-
ста трчећи; и ево дошо самъ вечерасъ на вашъ конакъ
гди сте ви оче Прото ноћили т. е. у Тршница, но
изволите намъ известіе право послати ноћасъ гди су
Турци и пошлите намъ еднога добра калауза кои ће
насъ провести тамо к' вама да се соединимо.

На конаку 26. Октом. 1811.

Кнез Сима Марковићъ.

К. Б. Н. П. К. Н.

(На адресу: Господару Милошу Обреновићу и
Г. Матеи Ненадовићу пред. да надлеж. где буде).

22.

Высокопречестнѣйшему Государю, госп. намже все
милостивѣйши здраствуйте.

Честъ имамъ вамъ явити, како самъ овди до скеле
рачанске съ г. Хаџиомъ заедно дошао и они су онамо

* Поставлѣнъ е 27. Юн. 1811. за главнокомандующегъ про-
тивъ Босне.
Л. П. Н.

прешли и казаше да су за 30. кућа турски попалили. И овде смо ваше писмо примили искогасмо разумели за г. Сима: да за нѣгова добро согласия и незнате, то наша срећа и есте, съ такиѣмъ поступкомъ и дѣйствиѣмъ, и да ме е ваше писмо тамо ближе застало доисто бы се вратио амо, како было али брате далеко се затурисмо, а пешак веће паде одъ умора, а видели сте и одовудъ како се пише и како ослабѣно, а у г. Симе и Луке ето войске задовољно ако ће се съ турцима быти ако л' неће то у ниовъ одговоръ, Кое ожидавамъ и желимъ скоримъ временомъ пакъ разумети за тамо и опростите ми зато писмо ниово што смо отворили будући да намъ се учинило да на обоицу пише, а зато вамъ я любезно препоручуѣмъ ако вамъ есте на отдаће да ми явите а я ѣу нѣму явити, скоимъ остаѣмъ, іесамъ вашъ братъ и доброжелатель. Г. брата Молера любезно поз. проч. Господаре.

У Пилици 3. Новем. 1811.

Милошъ Обреновићъ

Х. Мелентіе Епископъ избрани.

И прото васъ любезно позд. господине прото, такођеръ г. Ефрема и г. брата Максу.

(На адресу: *Високопречестнѣйшему Г. Государю Проти Матею Ненадовићу с' високопочитаниѣмъ у Рађевину или где буде*).

23.

От верховнаго вожда и Правителствующа совѣта
народня.

Благородному Господару войводи

Проти Матеи Алексиѣу.

Наставленіе.

При собранію нашемъ прошлаго Года у Иануарію месецу у издатимъ вамъ дипломама назначено е све што сте вы као служитель Народнѣи у исполненію службе ваше дужни чинити. То и сада вамъ предписуемо и управлямо васъ на оне исте дипломе да се у свему вообщче по нѣима владате. — К' тому вамъ назначуемо слѣдующа:

1. Све оно што вамъ се одъ насъ и правит. совѣта наложи касателно службе общче-народнѣи, како ти порезъ, налогъ послати дрва, ѣумуръ, сѣно, говеда и све што се заиште да имате точно и на време безъ свакогъ отлаганя послати иначе ѣете одговарати за непослушаніе таково кое ѣе се приписати вашой немарности за службу Народню и по обстоятельствамъ пристойну казнѣ примиѣете.

2. Како и свагда што смо вамъ препоручивали тако и садъ вамъ твердо налажемо съ магистратомъ нахѣе ваше у добромъ поразумію да будете; позната су вамъ и назначена дѣла службе ваше, слѣдователно у судейске послове мешати се неймате, но на противъ тога у свако време надлежитъ вама магистрату сваку рукопомоѣъ чинити, и кривце кое оваѣи заиште предати. Равно и магистрату се налаже да се у воѣна дѣла немешаю нити войводама у тому сметаю, но по прописима у тому да се владаю. Свакому члену магистратскомъ опредѣлено е плата годишняя по 400.

гроша, писару по 360. гроша; ове новце равно како и за мезулане разрезаћете на вилаетъ и съ прочимъ порезомъ донећете у касу Народню одкуда ће се свакому издати; рану пакъ по 500. ока жита и по едно говече датћете отъ десетка, и то точно да издате да се нетуже. Пандурима кромъ едне оке хлѣба на данъ кућа да недае десетакъ.

3. Десетке да отдвоите у свакомъ селу поособъ и отомъ точанъ рачунъ да издате.

4. Све што се годъ у вашемъ войводству догађа дужни сте што скоріе являти.

5. Порезъ на ову годину налажемо равно колико и прошасте године на валѣвску нахію тридесетъ хилядъ гроша; к' томе уредите мезулане као и прошасте године и оно што е на магистратъ отређено разрежите. Састанте се съ прочимъ войводама валѣвске нахіе и по числу глава разрежите порезъ кое како сте међу собомъ разрезали да имате явити намъ и у совѣтъ у писму на кое ћете се сви подписати, явити. — Войводама нахіе зворничке допустите покупити порезъ отъ свои люди кои се у вашемъ войводству находе, кое са собомъ у войску отерати не забраните имъ.

6. За воена преступленія дозволявамо вамъ каштиговати кривца соразмѣрно преступленію съ штаповима, а бегунца изъ войске, и онога кои на позиваніе у войску непође можете каштигомъ найдалѣ крозъ триста момака трипутъ проћи. — Капетанъ може са согласіемъ вашимъ кривца военогъ каштиговати съ двадесетъ петъ штапа выше не.

7. Отъ капетана ваши коегъ непослушна у служби или неспособна наћете дужни сте га објавити нама и у совѣтъ народњи съ описаномъ нѣговомъ кривцомъ, на коегъ место представићете другогъ нашему

одобренію, коєгъ ћемо ми и совѣтъ народнѣи ако благо-расудимо потвердити.

8. Џебане колико се садъ кодъ васъ находи да явите; никому до времена кадъ се на битку пође да недаєте —. Пушке ко на празно меће да каштигуєте с двадесетъ петъ штапа и апсомъ.

9. Заказати имате у вашемъ войводству и особито на то мотрити да кои девојку удае неузима выше отъ дванаестъ гроша што є уречено; выше кои бы узео изгуби ће све и то ће припасти у касу Народню а онай ће бити каштигованъ.

10. Ђумура на ову годину отређуємо на валѣвску нахію коє ћете што скоріє издати 80.000. ока.

11. Равно и дрва и прочи налога кои буду явиће вамъ се своимъ временомъ а сада на ново на валѣвску нахію 2500. кола дрва.

12. Ово писмо налажемо вамъ показати и магистрату нахіє валѣвске, да члени онога знаду пристойно спротивъ васъ обходити се.

Закључително и повторително налажемо вамъ употребити сво старанѣ за извршити возложеноє на васъ. — Точно извршиванѣ заповести принеће вамъ отъ насъ честь и награжденіє, а найманѣ небреженіє и непослушаніє узрокова ће вамъ безчестіє и по обстоятелствамъ соразмѣрну казнъ.

У Београду 11. Јануаріа 1812.

Верховни вождъ Народа Сербскогъ
(М. П.) Георгіє Петровичъ.

У правителствующемъ совѣту
(М. П.) Младенъ Милованов.

24.

Изъ Совѣта Народна.

Пречестнѣйшему Господину Протопресвитеру Матею
Ненадовићу войводи!

Даємо вамъ знати да се у Нахи београдской появио нѣки бунтъ и исти ребеліаши находе се садъ у кнежини Катићевой. Како што намъ известія долазе труде се они сада выше люди в' себи примамити; безсумѣно ће учинити покушеніе и изъ ваше кнежине люде звати. — Зато вамъ налажемо да изиђете у села оближня београдской нахи аки другимъ намѣреніемъ, найвише пакъ старанъ ваше да буде люде чувати одъ овогъ злогъ умишлѣнія, совѣтовати ихъ ако бы позвани были, да непристаю, еднимъ словомъ колико васъ годъ ваше благоразуміе учи старайте се ово зло умишлѣніе предупредити. — Особито старайте се ову стваръ у тайности содержати, и никому одъ тога ништа появљивати, само потайно узмите ваше мѣре што скоріе. А одовудъ учинѣна е наредба и све нахіе одовудъ дигнуте су и надамо се ове зломисленике до некогъ дана пофатати.

У Београду 14. Марта 1812.

Попечитель воени
Младенъ Миловановићъ.

(На адресу: Пречестнѣйшему Господину Протопресвитеру Матеи Ненадовићу войводи. Скорейше, Незадржано № 421. У Валѣву).

Изъ великога суда народнѣга.

Пречестнѣйшему Г. протопресвитеру Мат. Ненадовичу.

Марко Стефановичъ и Павле изъ Уроваца некога чоека уфатили тумбасъ и разбили и грађу однели своей кући. Сяйбія единако предае тужбу за тай тумбасъ да му се плати. — Зато до сада писали смо капетану Херићу три пута, да ту двоицу пошлѣ у велики судъ да и они кажу одъ свое стране и дауцїя одъ свое шта коштуе тумбасъ па да їй поравнамо, и да плате кадъ нїесу хотѣли неко време почекати знаюћи да отъ нѣга има сайбія и да га е ветаръ откинуо но одма разбили. Капетанъ Херићъ како што намъ пише нѣма е казивао нашу заповѣсть кою су обадва презрели и ни зашто почитовали; зато саде вама за нѣи четверти путъ пишемо, знаюћи васъ у у другоячіемъ состоянію такове іогунїце пофатати и суду послати, и другоячіе да неучините, но да їй обадва пратите у велики судъ одма или наплатите отъ нѣи 500. гроша зашто е човекъ узео овде на душу да га направити неможе за 1000. саде, и нїе хотео ниже отъ 600. гроша тражити но ми 100. гроша одкидосмо, за кое и до самога господара оставити неће. Ако наплатите и ресума 15. гроша узмите, и каштигуйте їй по са 25. штапа ште заповѣсть судейску презиру.

У Београду 20 Маїа 1812.

№ 447.

Гаврилъ В.

Велик. суда предсѣд.

Илія Марковичъ

И Павла Јанковича изъ Уба пратите у велики судъ.

26.

Изъ Совѣта народня.

Благородному Господару, попечителю внутреннихъ дѣлъ и кавалѣру Якову Ненадовићу. У Валѣву.

Дошло е до знаня нашегъ да е за време Муста паше покойномъ кнезу Алекси дато неко писмо турско, кое бы сада за дѣло наше одъ велике важности было; зато вамъ препоручуемо да призовете господина Проту, и сва писма покойногъ кнеза Алексе да пронађете и да донесете са собомъ, да тражимо оно кое е за насъ нужно. И то немойте се задржавати, но похитайте што скоріе, имамо важни дѣла, ербо су наши депутаты изъ Стамбола дошли. Въ прочемъ желећи вамъ свако добро остаемо

у правителствующемъ совѣту

У Београду 1. Декем. 1812. № 1413.

Попечитељ * военни кавалеръ
Младенъ Миловановићъ.

27.

Благородному и високопоч. Господару Матей Ненадовићу протопресв. Главноком. Поздравлѣ.

Честно ваше писмо примили изъ коего разумели есмо за све што намъ пишете, іошъ пишете да вамъ, одговоръ дамо колико намъ е войске у резерви, то вама являмо да имаде на полю то естъ у резерви 600. люди то съ конькомъ али коньика и нема овде до 30. выше неможе изаћи и тако као што сте намъ и пређе наложили единако позоръ имамо изгонимо и

* Написано е љ у оригиналу.

войску цигурамо са заиромъ и свакомъ потребомъ, али будући као што е и вама познато да я іошъ овде извѣштенъ нисамъ овимъ людма, и да знати могу колико одакле изићи може, него налажемъ на булюкбаше и на капетане, у томъ мало ми е помучно, али несумнямъ да ћу се у тому закоснити, и тако самъ ово вишеречени извео у резерву на Овчину и тако у числу стои съ коморама и са заиромъ я проче оставіо самъ у шанчевима: 400. овде: 200, а на она два места по 100. и сотимъ задовольно е на тимъ местима, само да су оправни, него многи пушака дуги немаю, у той резерви поставіо самъ капетана Петра кои еднако резерву на Овчини држи, тако ви изводите намъ за свашто одписивати што годъ одъ намѣренія неприятельскогъ дознате, али за засада одъ ови Турака ништа недознавамо на кою ће страну поћи. Скоимъ остаемо васъ поздравляюћи, понизни служитель

Благое Маринковићъ войвода Сі.

У Рачи шанцу 2. Юлия 1813.

За Карамарка што пишете да ви може доћи онъ ючеръ отишао у Ужице, писао му е г. Милошъ да иде къ нѣму имаће налогъ одъ верховне власти, а када дође явићу му, и ако време буде прелазити на ону страну пишите войводи Николи и Г. Милошу да уватимо за неколико дана онамо зашто одозго нигога неима, недознава се.

28.

РЕПОРТЪ.

1813. Года Юлія 28. дне.

По заповести главнокомандующегъ.

По прозвищу таблице поредомъ кумпанія.

Кумпанія Гаврила капетана	число войника	336.
„ Марко капетанъ	число войника	223.
„ Мартинъ капетанъ	число войника	268.
„ Никола капетанъ	число войника	175.
Како гласи Іовичинъ репортъ у числу		300.
А такођеръ Живкови по репорту у числу		400.
У суми		1712.

Изволте примити ово число войника и призовите капетане те іѣ питайте ако е минѣ неки се побоео а неки су погинули.

Радованъ Грбовичъ воевода.

29.

Благородни Гдинъ прото

Здравствуйте.

За мене вама являмъ да самъ по налогу верхов: вожда и заповести Гдара Сима, са свомъ моіомъ резервомъ пошао тамо куда нужно буде, и ево самъ изашао съ войскомъ овде за кое самъ радъ да ме за васъ извѣстите о свему како сте се до данасъ обдержали, и за бригу ми е што ми одавде ништа писали нисте, на то самъ Господару Симу писао да

ми яви куда љу одавде поступати. Остаю вама по-
корнѣйши слуга

Милошъ Обреновићъ.

У Дивчибарама Юлія 18. год. 1813.

(Адресъ: *Благородному Гдару прото матею
Алексићу главнокоманду. противъ босне.
берже, найберже у Рожанъ, ђе ли буде*).

30.

Јвлямо вамъ како су данасъ Турци ударили на
Крупанъ и вазданъ се били, и тако вала Богу одъ
насъ штете ние было веће намъ се 1. човекъ ранио,
а ми смо ихъ терали до на планину. И ту су Турци
били едни одъ Зворника едни одъ Сокола и пало
їй е много мртви и оцекли смо 2. главе выше могли
нисмо уграбити већъ одвлаче и опетъ одоше сви на-
трагъ у Соко и Зворничани и Соколяни, за друго
немамо ви шта јвляти.

Сотимъ остаємъ васъ поздравляюћи

Максимъ Крстићъ.

У Крупню 29. Юлія 1813.

Текъ бия ово писмо свршио дође момакъ и каза
да су едну жену одвели незнамъ ели истина.

(На адресу: *Высокопречестнѣйшемъ Господину
Протопресвитеру Матеи Алексићу Главнокоманд.
противъ Босне. У логоръ где буде*).

31.

Мнѣ високопочитаему Господину

Матею Ненадовићу.

Заиста я незнамъ какову бы човекъ на свѣту већу радость имати могао, осимъ кадъ е удалѣнъ одъ свое куће, сродника и пріятеля, пакъ у еданпутъ текъ изненада дође му писмо одъ нѣихъ, извести се о нѣіовомъ станю и здравлю, и читаюћи га самъ себи вообрази, као да бы се шнима лично разговарао, и съ тимъ некое мало задоволствіе добіе, а немоли кадъ бы се шнима лично састао, каква бы му онда неизказана радость была? као я шчо желимъ и молимъ непрестано всемогушчега творца, небы ли ме іошчъ еданпутъ съ моимъ родомъ и пріятелима саставіо, да се могу шнѣима лично видети, поцѣловати и за здравлѣ упитати. — Но мени е за велико чудо и сумню шчо нити одъ васъ нити пакъ одъ Ефрема никакова одговора, на моя вамъ толика одслата писма недоби, развѣ само едно едито у Вуковару, шчо самъ у маршу одъ васъ приміо заедно с цулагомъ,* коега самъ зашіо и намѣріо чувати докле годъ се кући по времену невратимъ, ако будемъ живъ, а ако nebude ми суђено кући вратити се но кудъ на другу страну окренемъ се кадъ се распустимо а оно спомена ради да могу честѣе опоминяти будемъ га до последнѣ черте живота мога хранити. — Изъ Граца шчо самъ вамъ писао као вамъ тако и Ефрему (и свимъ прочимъ съ коимъ самъ се пазіо) за коя несумнямъ да нисте примили, ерѣ самъ по сигурной

* Новци одъ куће послани му.

прилици послао и на та одговора нисамъ добіо, за ото самъ се у велику сумню и бригу метуо, незнамъ шча то мора и бити: да васъ nebude шчо Груєвићъ чрезъ мене узнемиріо, (кои ме одъ васъ раставля и удалява) и у той прилици ви да се небудете на мене расрдили или ти сасвимъ одрекли и чрезъ то недобивамъ никакви известія одъ васъ, и то пакъ мислимъ да поште исправно писма неносе, но се чрезъ нѣова небреженія изгубе, зато садъ шалѣмъ вамъ гегенъ рецеписъ, кое башъ мора се одати другчіе ніе. Да вамъ пишемъ управъ шта ће бити одъ овогъ фрайкора немогу; еръ неможе човекъ уфатити ни за репъ нити за уши, но само то вамъ могу казати, да е рѣчь: т. е. да ћемо се сва три баталіона, кадъ се вратимо у Лайбаху распустити, и то већъ за цѣло држимо сви, и неки офицери кои су ради опетъ службу примити, іошъ садъ почели су се являти и препоручивати у регименте. Ми смо овде дошли већъ како самъ вамъ и пріе писао ако будете примили, 1. Юнія по римскомъ у гарнизонъ, и весма намъ е добро за бадява и пити и ести доволно. Овога месеца датума 5 и 6. доћи ће и други и први баталіонъ овде, и ми ћемо се кренути натрагъ 6. а такође и они таки други данъ поћи за нами у Лайбахъ и ту ћемо се распустити сви, зато самъ у великой бризи и ни на кои начинъ немогу самъ себи совѣта дати куда се окренути; незнамъ или би се вратіо кући, или бы у кою другу регементу ступіо, самъ незнамъ шта ћу да чинимъ, а одъ васъ никаква одговора недоби, на моя писма у којима самъ неколико пута за ото совѣта искао, ако башъ никаквогъ одговора недобіемъ до нашегъ распуштена, я другчіе нисамъ науміо: но у кою регементу, или међу пешаке или међу катане

трансферирати се, дакле гледайте, и одма гегенъ
 рецеписе пошлите писмо у Лайбахъ, да се могу по
 нѣму владати куда бы се окренуо, но притомъ опетъ
 ни на кои начинъ я небы быо радъ войничку службу
 оставити, само да самъ у коей регименти граничар-
 ской, да самъ ближе куће, а наипосле можете и г.
 обрштеру Михайлѣвићу писати кудъ онъ окрене —
 туде — ерѣ кадъ самъ пошао овамо, а онъ е рекао,
 я ћу водити бригу за те, даклемъ садъ некъ и гледа.
 Поздравте Ефрема и стрину, и кажите да самъ быо
 кодъ чиче (Якова) кои се находи у штаерской у ва-
 роши Цили здраво и мирно, иде кудъ му е воля, и
 ние онако као што се тамо говори, ту самъ кодъ нѣга
 едну ноћ ноћіо и дао ми е едно 20. фор. на путъ,
 а потомъ кадъ овде дођосмо, на неколико дана сти-
 гоше новине италіјанске, у којима явля: да е славни
 мужъ Георгіе черни фелдмаршалъ сербіјански изъ
 Граца у Бечъ са прочими нѣговими войводамъ, не-
 знамъ когъ датума кренуо се, незнамъ хоће ли бити
 истина. Поздравите браћу, майку и снахе, и проче
 кућане; а такођеръ г. капетана Мамулу съ кимъ самъ
 се и састаіо кадъ е прошао овудъ 3-гъ овогъ, го-
 спою капетаницу, старога и младога попу, и старца
 некъ неумре докъ я недођемъ да му могу и я парче
 землѣ бадити у гробъ, Петра Николаевића, Павла
 Ненадовића, оца Живка изъ Прогори, Луку Грбовића,
 ако се састанете а вы такођеръ и Ерића, Матића,
 Петра Стевановића, Уроша и Ђорђія — — — Ахъ!
 коега самъ найволіо и мисліо првога поздравити у
 мало га са свимъ незаборави моего любезнога Јо-
 вицу Милутиновића. Такође поздравля васъ све Ми-
 лошъ Сарановацъ кои е такођеръ заедно самномъ у
 у Београду у цайхаузу, а потомъ на Цукићево ме-

сто за войводу отишао а, садъ, стражамештеръ —
сотимъ остаю вашъ истини

Palma-nova Сима Ненадовићъ Cadet.
30. Юнія по римс. 1814.

(На адресу: Изъ Италіе. Палма-нова. Пречестнейшему госп. Матею Ненадовићу протопресв. быв. валѣвскомъ у Купинову у Срему).

32.

Копія. Иста на србскомъ и немецкомъ дата*
5. Януара 1815.

(Его император. Вел. Францу Первому).

Всемилоствѣйшіи Государь!

Долуподписаній у держави вашего императорскаго величества находящійся емигранти сербскый усудили су се у крайнѣй нужди свое подъ турци заоставше братіе, Ваше Величество, съ колѣнопреклоненіемъ молити, да бы благоволили Султану всемилоствѣйше предложить, да судьбу несчастне ныне братіе облагша, и съ нѣима као съ поданныци и сплатежници свои а не као са жертвама турске злобе поступа.

После несчастногъ паденія Сербіе 1813. года, веѣша часть народа Сербскаго тамо заостане, и сумнителнѣй своей судьби, со онымъ повѣреніемъ преда се, кое е нѣой амнестія Султаномъ указана, и великимъ везиромъ обнародована въ лывала, Серби су све радили что поданникъ еданъ своему царю отъ давати долженъ: они су сва бремена, све порезе,

* Види стр. 253.

нечувене реквизиціе и третицею умножене данке точно отъ давали. После того почну турци приватна лица изтраживати, старѣшине Сербске на колѣ набивати говореѣи, да су предци ныни у свакомъ случаю, христіанскихъ сила держалися, и да бы и они сами то учинили како бы само прилику къ тому улучили, као што су у австрійско-агарянстѣй, и россійско-агарянстѣй войны чинили. Число погубленнихъ старѣшна было в велико, но то безъ человекіе одержое Сербинъ нѣмѣу давно іоште обыхнутъ, съ рѣдкимъ постоянствомъ хотя не и съ равнодушіемъ.

Но Турци се и сотимъ незадоволѣ, жажда нына къ освети противу Сербалѣ, кои су се за освобожденіе свое одъ тиранскаго деспотисма борили; политическа нына мнѣнія обхтію своему у европи, а може быти и мысль нына на самомъ чувеню основана, да ѣеюсе союзници на ній подиѣи, и Серблѣ противъ ихъ вооружати; Све то турке побуди да све выше и выше войске у Сербію доводе, села сербска пустоше, остале старешине и священике мучителной смерти или ихъ вѣшаю, или ихъ на колѣ набывають, предаю, свакій сада о животѣ своемъ трепещетъ, нити се выше сребренновласіи старцы ниже слабія жени и дѣти штеде, изъ причине что бы нѣкадъ туркомъ наудити могли, туркомъ кои рода христіанскаго подносити немогу. Турци сада младенце Сербске унутра у утробу державе свое одводе, у робство продаю, или турче, послѣдня извѣстія являю да су турци у селу Тернави и у другимъ нѣкимъ све жителѣ ныне кое потурчили, кое пакъ, потурчитися нехотяще мечемъ исѣкли. — — Ако се сва ова турска свирѣпства за еданъ само мѣсець дана продуже то ѣе се Сербія, 600.000 христіанскихъ душъ имѣюща сасвимъ изпразнити, ибо су турци наумили, све Серблѣ безъ сва-

каго изятія и безъ свѣакаго призренія пола и вѣка, тако истребити, да ни имена Сербскогъ выше не-
буде, что зна сада бѣдни народъ сербскій чинити? неима друго но или се потурчити или изгинути или у горе свогъ отечества избѣщи, и тамъ лучше гладомъ и стужею умрети, неголъ невинну главу свою мечу турецкому подложити. То е жалостно оно состоянїе у кому се Сада находи.

Тако удрученъ и несчастанъ онай народъ, по средствомъ насъ, къ ногамъ Вашего Величества припада, и правдолюбїе Вашего Величества всепокорнѣйше за превисоку милость моли, да бы Султану представить благоизволили, да судьбу Благопримирительныхъ Сербовъ облегча, и отъ богомерскихъ дѣла престати заповѣди, и са Серби као съ поданици своими поступа; у крайнѣй нужди народа, кому се после нѣкогъ само времена помоћи неможе ибо бы га сасвимъ нестало, браћа наша преко насъ великодушїе и правдолюбїе оно моле, кое сте Ваше Величество толикимъ народомъ аки освободитель, тако монашескїй показали. Истина да Ваше Величество, и другимъ важнымъ дѣлами весма обременѣни есте, но сва та дѣла могу се на кратко време отложить, ибо се бытїе єдногъ народа, увеличаню счастїя другихъ народовъ предпоставити можетъ. Смилуйте се Ваше Величество человекъ — христїанъ — и правдолюбїе довольное да све христїанске князе побуди, да недозволе да се цѣло єданъ народъ варварскими, кровїю омиватися хотящимъ, руками неистреби, и да у последѣмъ своемъ издыханїи безъ сваке помощи оставленъ буде. Услышите всемилостивѣйшїй Государю! праведное наше прошенїе! потомци сербскїй аустрію благосиляти будутъ, они ѣею, Ваше Величество превозносити; а народъ сада непосредственно

отъ смерти и удрученія освобожденъ любити ће стопе
Вашего Величества, онъ има упованіе на бога, на
Ваше Величество, и на праведно свое прошеніе, ономъ
надеждомъ нѣга и насъ питаєте.

Тако скоре помоћи очекивајући остаємо

Вашего Величества

У Вѣни 18. Декемвра 1814. года.

Всепонизнѣйшій рабы.

(М. П.) Мелентіе Никшићъ архиманд.

(М. П.) П. Молеръ Николаєвићъ.

(М. П.) Максимъ Крстићъ войвода зворн.

(М. П.) Матей Ненадовићъ прот.

(М. П.) Ёвто Савићъ.

(М. П.) Јовица Милутиновићъ.

(М. П.) Павле Цукићъ.

(М. П.) Павле Поповићъ.

(М. П.) Петаръ Оташевићъ.

Примѣдба: Будући да самъ я понео прошенія изъ Земуна
8. Декемвра, съ ови подписи и печати, а дали су ми ови
сваки свой печатъ ако наши пріятельи небегенишу она про-
шенія, то да могу друга правити, и по совету доброжелате-
лей ова самъ градіо у Бечу и подписо аки би у Земуну гра-
ђена и печати потврђена, а земунска нисамъ никомъ даво;
овака су прошенія дата австрискомъ, русскимомъ, англискомъ
и прайскомъ еднака. П. М. Н.

33.

*Архиман. Мелентіе Никшићъ изъ Земуна, Проти
М. Ненад. у Бечъ.*

Пречестнѣйши Гдинъ протопрез. мнѣ любезни.

Ваша писма одъ 5 и 9. сего есмо примили за
све ваше налоге што намъ препоручуєте тако исто
ми се старамо да не бы ничие волѣ покварили — но
бѣдни и несрећни народъ већъ неможе сносити, и
хоће све да се обаспе како чарапа просто казати и

неверуемъ ови дана да неће много зло бити у Сербіи. — Я самъ самъ Г. Генералу све говорио и онъ та-кожде есте везиру, но све всуе, сада како су убили Станоя Главаша и ешче неке са шнимъ, послали су за Милоша и за проче кнезове, и само есте дошао Милошъ а прочи ешче нису нити смеду доћи. Ютросъ послао Милошъ момка и пита што ће садъ, ишту му Мутапа, Лому, Протића, кнеза Аврама, попа Николу и проче поглавице, или мора іѣ дати или самъ главу изгубити. Радовића есу уватили и довели у Београдъ, и хоће садъ на ново оружѣ да купе, порезе страшне и велике, харачъ 13. гроша и веће много люди уте-кло у планине само крию одъ турака, и такови страхъ есте напао наше што ние никогда быо нити ће бити и неверуемъ да се неће све побунити макаръ све по-мрло у еданъ данъ. О брате колико ви насъ обна-деждавате толико ми нѣи выше — обаче брате већъ и ми смо изнемогли слушаюћи нѣина страдания, а камо ли они бѣдни што часъ одъ часа ожидаваю смерти, сами можете вообразити гдѣ еданъ мре да іѣ 1000. страда духомъ друго ништа ние чути у Сер-біи кромѣ плача и горкогъ трепета — а то се само може дознати ешче ако поватаю ове старешине што ишту одъ Милоша и покупе оружѣ, после су сваки часъ роблѣ готово, после нико имъ на свиету по-моћи неможе. — Вы знате да они могу после у 20. дана огню и мечу све предати, они сада ништа друго непотребую само едну рѣчь добру ако ће што до 3. месеца бити они се могу рвати са шнѣима — докѣ имаю у рукама што е нужно. — Припанте на колѣна предъ нашимъ благодѣтальима и молитѣ іѣ Бога ради и наше в.* да би се умилоствили и само едну рѣчь дали да неконечно истреблѣни буду. — —

* По свой прилици вере.

Охъ брате мой, нећете ми вѣровати да несрећниі часови нису ми дошли но одъ јутросъ како самъ са-слушао рѣчи Милошеве и страдањіа народня и грядущу бѣду на нихъ. — Я вамъ ово све истину являмъ и са сузама пишемъ последнѣ писмо отъ мене. — Кое видео самъ да малу важность чине и неприма се за истину * што пишемо, но други кога срце неболе друго и пише и явля мѣсто посѣчени 130 глава сербски само 40. глава а све ћете после виђети кое есте истина, ако nebude какво промѣненіе, и я самъ хоћу спасеніе себе искати немогу слушати и гледати страдањіа ова. — Што сте писали за г. Цукића да неиде, ми га за дѣло какво отсюде небы ни шилиаи но онъ сиромѣ самъ захтева да иде, зашто овде што имао све му е одузето а тамо што е оставио незна нико гдѣ стои а браћа есу му утекли одъ Турака у планину, Турци ишту ій, у тимъ мора исти (ићи) да му небы то пропало.

Ново вамъ сада кромѣ отъ общегъ страдањіа народня неимамъ јвити, само то да се еднако туку на Адакали, и Турци да публично говоре: имамо ратъ съ Московомъ и паша е Милошу говорио юче: оћешъ ли Милошу съ нама и хоћешъ ли бити вѣранъ, имамо съ Московомъ ратъ, а може бити онай оздо да ће и овога крмка подговорити да воуе и онъ казао му е я ћу съ вама бити, но се боимъ сада оружѣ други путъ што ћешъ купити оће се народъ побунити а и тако се све поплашило зашто имъ многи Турци говоре море мало чекайте само, докъ ми совершимо што смо наумили знаћете ви за нашу руку. — На то е везиръ Милошу одговорио: неће то Милошу бити истина, сада порезе, харачъ ишчу по 50

* Види стр. 257.

ока на главу жита све то ишчу у путъ, одъ сваке нахѣ по 300 люди да праве редутъ око Београда. — Спаиѣ такођеръ сада ишчу за ову годину и за нову пакъ све упутъ говорећи: море ми видимо да већъ наше нѣ, оћемо наше да узмемо — мы знамо чѣй сте вы и съ киме сте.

Вѣруете ли вы да садъ кажу нема у неке нахѣ овце едне да дашъ за ню 10 дуката, сада не-смиѣ нашъ чоекъ нигдѣ еданъ или двоица поћи, у путу гдѣ кога трефе све свуку са шнѣга ако се по-пнати упутъ убию га. И све бы еше сносили бѣдни люди, сада да неишчу ове главне люде и кнезове такођеръ найвише за оружѣ, ви знате да неће Мутавъ, Ломо, Аврамъ, попъ Никола, Протиѣ пасти у руке макаръ сви изгинули — ако иѣ Милошъ не-заклони некако но иѣ заишче како му е досле већъ два путъ казао везиръ, камо Милошу, ти по имену треба овде да дойду, онъ казао есте, кодъ мене су честити везиру, ако недођу я ћу исти за нѣи. Но ево бѣда сада везиръ непушча нѣга да иде, а они не-долазе, ту се може несрећа родити велика. Вы можете све саобштити его благородію Г. Недоби, кое можете ми вѣровати сада шчо ви пишемъ да е све цѣла истина а после судите како хоћете. — Зато я велимъ болѣ бы было съ наставлѣніемъ да буде. — Зашчо было небыло како я видимъ оће се све осути. Што ви често непишемъ, брате я се сумнямъ ви знате зато самъ г. Петру и Гаври казао што има и есте истина. — Сада ви промислите за све како е за добро и одговорте. Петра М. есамъ послао у Дмитровицу знате зашто и по зактиваню вашемъ посла-ћемо одкудъ было, сада вы шилѣмъ само 200 ф. кое примите и остаемъ доброжелателни братъ

Въ Зе. 17. Фебр. 1815.

М. Н. Арх.

34.

У Земуну ⁸/₂₀ Марта 1815. года.

Господине прото Здравствуйте!

Изъ последнѣгъ писма нашегъ разумѣлисте колика е опасностьъ штогодъ изъ Сербіе питати и казати. — Маринко Табакъ изъ Ягодине ономадне овде у Парлаторіуму несмотривши за собомъ турчина стояща, на вопросъ овдашнѣмъ отговори: нѣе найболѣ кодъ насъ; турчинъ на то: *фена я? икей*; и зато Маринко остое овди у котроманцу и выше нѣе сміо вратитити се у Београдъ. — Мы покрай ове опасности имамо изъ Сербіе известія ова: Ово дана кнеза Велька набили су на колацъ у градишту, а еднога у Београду. — Г. Луке проту турцы посѣкли су. — Никола Станков. изъ Остружнице, и Јованъ изъ Вербице нахіе крагуєвачке казиваше намъ за цѣло: на Главаша Станоя дошло е 80 турака и докъ су нѣга убили, нѣи остало е мертвіе 11. — На Пушу бимбашу дошло 30. Карановчана кога су изъ преваре безъ свое штете убили. — На Плякина зета Кою такођеръ дошло е много турака ноћу, Коя ове осѣтивши, затворенъ изъ куће біо се съ турцыма дуго време, на конецъ запале турцы кућу и онъ изгори са децомъ и са женомъ. — Браћа Вићентіе изъ Остружнице казую, за цѣло дошо е ферманъ турцыма да све главне у Сербіи люде исѣку, зашто кажу ако съ московомъ узимамо ратъ овыѣе намъ найвише досадити. Изъ тога кое одоваковіе гласова, кое одъ овакога турскога атагираня многи Серби веѣе ноћую по шумама. — Поздніе изъ оне стране казиваше ми, неище везиръ отъ свакога кнеза великога по хиляду люди, како што самъ преѣе явіо, но отъ свію кне-

зова ище три тысяще глава или люди кои су пописати да се погубе. — Но напослѣдующей пошти послаћу вамъ за Милоша и кнезове и проча обстоятелства официјалне вѣсти, зашто се данасъ Господинъ Архим. М. разговаро са самимъ Милошемъ у овдашнѣмъ парлатор. унутра на само, кое данасъ отъ нѣга получить нѣсамъ мого да вамъ пошлѣмъ, то естъ ако вамъ онъ самъ данасъ ови извѣстія непошлѣ. — Данасъ чуемъ да е Дервишъ Бегъ Кладову и Порече отъ браће реџепове отео. — Ваше писмо одъ 25. Февр. о. г. получио самъ, и приключено г. Молеру у руке предао. — Вашъ доброжелатель. Г. Н. *

На адресу: Пречестнѣйшему Господину Матею Ненадовићу прото-ереу. Въ Виѣнѣ. (Примлѣно 15. Марта).

35.

У Земуну 22. Февр. 1815. года по восточ.

Господине Прото, и г. Живковићу и г. Свто

Здравствуйте!

Ово писмо пренуждени смо вама писати за дѣло наше. — Свако дѣло имаде свой нуждни поредакъ коиће га къ нѣговоме добромъ концу привести, а за установити ради дѣла оваѣ поредакъ, нужданъ е о тому дѣлателя промисалъ и договоръ; и по свему искуству договоръ прави дѣла поредакъ и дѣло срећно совершуе, и свако дѣло своимъ овимъ порядкомъ дѣлаемо безсумненія бѣва срећно и благополучно свагда и на свакомъ мѣсту, — а безъ сего

* г. в. Гаврило Николаевичъ.

необходимо несчастно и злополучно. — Зато знаюћи мы ово да никаково дѣло безъ договора и свога сигурнога порядка урадити се неможе ни пожеланію концу привести: а желећи мы нашегъ садашнѣгъ дѣла конацъ благополучны, достићи и видети, зато смо мы о семъ дѣлу нашемъ стараюћи се одма промислили и о нѣгову нуждномъ порядку. — И овога дѣла нашегъ учинили смо поредакъ овай: вы кои сте ту и мы кои смо овди, ради овога дѣла наређени; да се у договору данъ и ноћъ трудимо о дѣлу предузетомъ радити, вы тамо а мы овамо. — И што е годъ зато дѣло одовудъ вама нужно да согласно вы одъ насъ ищите а не одъ другога, а мы да се согласно старамо одовудъ вама послати све што годъ нужда тога дѣла изискуе: и мы тога дѣла слѣдствія ни одъ кога но одъ васъ да тражимо знати и разумѣти. — И мы нашъ посо да совершуемо овамо а вы вашъ тамо, и да и една и друга страна свой редъ держи и свою должность точно по своме обѣщанію да исполнява ако бы му се видала обстоятелства што и неповольна. — И тако ни мы тамо ни вы овамо да нечинимо шумъ ни буну, по другима людма ради тога дѣла тумараюћи кои о дѣлу ништа незнаюћи само да чине буну, а мы желимо да то nebude. — И учинили смо да се овога порядка держимо да бы помощію Бога и пріятеля конацъ желаеми нашегъ дѣла получили. — И вы предреченога дѣла, противъ свакога ожиданія, поредакъ нарочно нарушите. — Г. Живковићъ и г. Ёвто Савићъ непишу нама но Проти у Митровицу, и Г. Илиі Марковићу у Руму и одъ нѣи ишу новаца за трошакъ тога дѣла, кои ни о дѣлу ништа рећи неумеду нити о важности дѣла понятія имаду, и пріе него ова писма распечате, гласове о семъ дѣлу по Митровицы и по Руми разносе, и не

само овому но и на оной страни народу може се јошъ већа мука причинити него што е већъ имаду. Ако разуміете да е овога дѣла вышеречени поредакъ нужданъ да се дѣло срећно ради, зашто да га тако кварите безъ неволѣ? ако ли га ніесте вредни чувати, зашто га се прифаћате? ели то за народъ или е за себе? зашто тако да радите? каде ће овај јдни народъ люде стећи, коиће за нѣга бити добри у дѣлу а не у речма? кои ће се интересирати за нѣга а не за свой цецъ? та ако презиремо свой народъ и нѣгову ползу газимо противъ нашега обѣщанія, баремъ да се убоимо или устидимо люди кое смо умѣшали у ово дѣло и тако да нерадимо. — Вама Оче Прото ово пишемо да прочитате, и Г. Живковићу и Г. Ёвти, да знаду да се знаде све шта они по Срему раде, и одъ тога посла нека престану да непишу выше тако людма коима непринадежи. — Нама е наравно врло жао да ихъ одъ таковога поступаня неможе одъ вратити ни дѣла сего поредакъ, ни нужда народня, ни баремъ страхъ или срамъ одъ оніе кое смо у наше послове умѣшали, и да неразсердимо онога кога морамо молити. —

Мелентіе Никшићъ архиманд.
Петаръ Молеръ Николаевићъ.
Гаврилъ Николаевићъ.
Павле Цукићъ.

(Я кадъ самъ видіо шта ради Г. Живковићъ и Г. Ёвта Савићъ я самъ себы башка квартиръ нашао, одвоено живіо као што су ме у Бечу и пріятели совѣтовали. П. М. Н.)

36.

Здравствуйте Господинъ Прото!

Ваше примлѣно писмо подъ 25-мъ Фебр. послато, 8-гъ Марта примлѣно, разумѣли смо, све ћемо се владати како надлежи, докле годъ могбудемо, тако-ћеръ и народъ стишаваћемо, али прискорбно време и последњи конацъ приближю се, Милошъ Обреновићъ 8-гъ Мар. на палаторіи Земунской найпре са Арх. потомъ и самномъ састаяо се, и имали смо време сами разговарати се, каже да турцы разнимъ измишлѣніямъ, народъ удручаваю и изстреблюю, каже да везиръ садъ иште, поименце 12. кнезова одъ нахіа и 3. свещеника, говори имъ да ѿи пошалѣ у Стамболъ да моле Султана да имъ везиръ и турцы зулума нечине. — Ово знате да ће, и шесетъ кеса да народъ даде понети кнезовомъ, треба и на овай начинъ да имъ оволико узети могу, и ово е све справлѣно, кои, ово данъ, два, поћићеду донекле. — Одлази у овомъ посолству и Бука кнезъ, и Петаръ валѣвскій кнезъ, и ужицкій Василіе, тако и одъ прочихъ нахіа.

Каже Милошъ да га е пито опетъ везиръ, хоће ли бити веран, и хоћели на оногъ на когъ и турцы, казао му да са Русима ратъ има, а са аустріомъ нема, Милошъ каже ми да у Софіи войска бере се цело, и да и одъ Босне долазе, и да е Дервишъ бегъ изъ Кладова, отишо са 30.000. у Софію и тамо да већъ и велики везиръ изашо; у Біоградъ дошло е 2.000 Бошняка, и јошъ надаю имъ се да дођу, за Мутана, Лому и проче јавлѣно вамъ е да бегаю, но садъ на парлаторіи каживо е Мированъ Враняцъ изъ Степовца ючеръ, Павлу Маринковићу, зету Госп. кнеза Симе, да у Вреоцы Београд. нахіи, кодъ капетана

бывшегъ, Петка, да су се скупляли 5-гъ Марта Мутапъ, Ломо, Милићъ Дринчићъ рудничке нахіе быв. войводе, Никола Катићъ, Міяйло Буровићъ, Никола Прогоревчанинъ Београд. Василь валѣвацъ, и одъ прочи нахіа до 60 люди было е; теѣтишъ са 60 турака изишо звати ихъ на предаю, ови су са скупщине шидляли Павла Гошнића на Остружницу да пита: хоћели што бити, или да гину, илѣ турче. — Одказато имъ е да іоштъ ожидаваю кратко време, и тако се вратіо казати, шта ћеду чинити далѣ, незнамо. Милошъ казивао е а и овай исти посведочава, да су турцы неки дана 5. кола оружія изъ ягодинске донели у Београдъ; у валѣвску и шабачку изашли теѣтиши тражити оружіе, и горко муче, како смо и пре явили, Николу Раонића посекли су бывшегъ капетана, Проту изъ Свилеуве, Павла посекли изъ Рудничке нахіе Плякићева зета са фамиліомъ затворили у кућу и сажегли.

Зато како Милошъ тако и прочи народъ до садъ очекиво, одкупливали се, еданъ другогъ на жертву давали, за наситити тирянство и свирѣпство, и ништа, зато препоручуемо вамъ да представите и сообщите надежди нашей, и да иштете каково нибудѣ рѣшеніе, ербо выше мы неможемо одговарати народу, но кажу: или одкажете да гинемо или да се турчимо, каковамъ е и преѣ писато, говоре: устаћемо небили насъ преѣ изстребили да негледимо жена и деце плача и стенанія, гледаюћи сродни свои погибели; въ прочемъ остаемо

У Земуну 9. Марта 1815.

ваши почитатели

Петаръ Молер. Николаев.

(На адресу: Пречестнѣйшему Господину Матею Ненадовићу протопрезвитеру честно. У Вієну.)

(41-во. Примлѣно 18. Марта.)

Одговоръ: неће кнезови ићи неће — — — неће имати кадъ.

37.

*Изъ Земуна Павле Сретеновићъ, Проти М. Ненад.
у Бечъ.*

Пречестнѣйшій Господине!

Мнѣ высокопочитаемый.

Ваше тамошнѣ пребиванѣ по нашему желаню може быти да е и добронадежно за насъ, но мене есте за велико чудо што одъ васъ до садъ іоштъ никакова писма примію нисамъ, може быти да и не можете намъ известну надежду избавленія рода нашего явити; но нама доста бы было по кои утѣшительный поздравъ біо, да га могу оной бѣдной браћи нашей сообщити, кои мало не svakій данъ за васъ кои се тамо одъ наше стране налазите, очекую. Овій дана шилили су мога брата къ мене и питаю има ли одъ васъ какво извѣстіе надежно за Сербію, зашто веће тирянскій ярамъ сносити се неможе, истина да су Турци отъ сѣче мало престали, но данакъ, глоба и зулумъ безмѣранъ; главный неколико люди то есть Мутапъ, Лома, Дринчићъ и Катићъ, ни у каково собраніе людско гдѣ турака има неизлазе, а ни ко своимъ кућама доћи несмеду, но по потоцима странствую; я имъ извѣстно нисамъ ништа могао одговорити но казао самъ да ѣу вама ниову нужду и нестерпѣливость — явити; и тако вама являмъ да не могу оніи выше снести тегобе и сумня е да се неу-

чини несрећа гора; тога ради вама являмъ, и препоручуемъ да имъ какво годъ увѣщаніе пошлѣте, какво ваше благорасужденіе за пайболѣ за садъ нађе, а я самъ имъ поручію за свой животъ да се не бы усудили учинити какову буну у народу, и да ће имъ отъ васъ доћи скоро поздравъ и наставленіе.

На исканѣ народнѣ отъ везира народу нашему полакшанѣ отъ сѣче и зулума, опредѣлио е везиръ београдски 4. велика кнеза србска и неколико кметова и свешченика да иду у Цариградъ, и отъ самога цара да ишту полакшанѣ, изговараюћи се да то ніе у нѣговой власти учинити, но у царской, и ови ће по воскресенію полазити. Ово дана изъ Београда отишло е за одну хиляду Турака доле къ Видину. — У Сербіи гладъ велика настае, нашу нужду може быти да сте разумѣли и пређе да у Цесаріи никому остати недаду отъ нашій люди кои се неподпише да е царски поданикъ, и последнѣгъ Фервуарія хотели су све насъ изъ Земуна прогнати, видѣћи се ми у нужди насъ 10. отидемо овдешнѣму господину Бургемайстору и замолимо се да намъ оставе термина баремъ до Бурѣвадне, и на тай начинъ остали смо. Но Бурѣвданъ доћи ће живимъ и онда изговора немамо никакова выше овде седити, зато васъ молимо сви да замолите Господина Недобу отъ наше стране, ако е могућно и има коя надежда овде іоштъ чекати шта, да намъ кодъ правительства немачкога извади слободу да можемо іоштъ овде преседити за време, ако ли видите да е надежда наша суетна овде чекати, а вы молитє г. Недобу да провиди каковимъ начиномъ може овай народъ одавде поћи за Русію; зашто у каковой су бѣди овде люди мало ће ко остати и нека нама извади пасоше; и нареди човека кои ће люде позивати, зашто безъ позиваня и наставленія

тешко се кои може усудити, и знати куда да иде, за едно и друго питањѣ чекајући отъ васъ утѣшительный отговоръ остаемъ

Вашея пречестности покорнѣйшій
У Земуну 25. Марта 1815.

Павле Сретеновичъ.

Приметба. На овомъ писму одма исподъ подписа стои написано рукомъ мога оца (П. М. Н.) као садржай одговора, слѣдеће: „Кадъ она браћа трпе сѣчу одъ турака зашто и вы неможете прегонъ отъ Немаца, баръ до Видовадне — — — Оѣшъ да се у росію селишъ, зато Молеръ одъ тебе и таи — а чему се падамо, питай га, т. е. Молера, видовадне. —“

Съ друге стране овогъ писма записао є, но рекао бы много доцнѣ, ову приметбу: „Пая Сретеновићъ нѣ могао немачке политике у прогону изъ села у село трпити но желіо у росію, зато є Молеръ и таіо и неказиво му шта се спрема као што є другимъ постоянимъ.“

Л. П. Н.

38.

(Прота М. Нен. изъ Беча, Карађорђу у Хотинъ).

Благородни Господару Георгіе

Мнѣ високочитаеми.

Я самъ вама и момъ Г. стрицу 2-редъ писо. У первому явіо самъ да самъ овде, у другоме писо самъ да кадъ бы вы икако могли, собомъ овде доћи докъ є Государъ, велико бы добро учинили, но ни едно одговорили ми нисте. Я судећи о томъ да вамъ нѣ мило да вамъ пишемъ, хотео самъ престати, но єво садъ любовь и состраданіе рода и лозе одъ кое самъ, неда ми ѣутати, но ме преморава явити извѣстно, да Турци преко свію тиранства што су секли, вѣшали,

плѣнили, на колѣ по 70. набіяли и живе Сербе на
 ражню пекли, наипосле заишту три тисящъ отъ най-
 болѣи фамилія, найболѣи момака погубити, записали
 као Милоша, Мутапа, Василя изъ Баевца, Катића и
 проче. — Видѣвши то Серби по лѣсамъ разбѣглися
 и болше число устрашенихъ къ числу осужденихъ
 прибѣгло и на тия турки напали котори ихъ губити
 хотѣли, овія побили, прочихъ изъ сербскихъ весь
 прогнали, Валѣво, Убъ, Рудникъ спалили, и скоро
 за прочія извѣститися будемъ да су свя паланки ра-
 зорили, съ тимъ намѣреніемъ да султанъ променить
 Скопляк-пашу а другога у Београдъ даде кога серб-
 ски народъ хоће, иначе сви рѣшили с единожди по-
 гибнути и съ тѣмъ положить конецъ бѣдствіямъ сво-
 имъ, обаче съ оружіемъ бѣдни животъ велико можно
 зашчишчатъ. И тому предпріятію конецъ каковъ бу-
 детъ богъ вѣсть. Наши кои су амо были, Молеръ,
 Цукићъ, Јовица, Буро и нашъ Сима, до Х Х Х ра-
 бошки, чини ми се да су већъ отъ —. Я се овде нала-
 зимъ за оно *брашно!** ако богда кадъ добіемъ пос —
 — быћу онде, ту и васъ желимъ! у здравлю да васъ
 ово мое писмо нађе. Отъ мое стране све тамонѣ по-
 здравите, нека се опомену слаткога имена Серб. у
 чему е кои способанъ помоћи некъ се неодриче —
 на сербскогъ отечества олтаръ жертву приносити. У
 другоме самъ писму вама писо, како самъ на походу
 бую, но самъ се опетъ задржао. Зато вы отъ ваше
 стране, кое и ваша дужность изискива пишите у П. **
 на сенатъ, просите о неоставленіи сербскаго народа
 конечно погибнути, ибо сва турска поступаня томе
 се клоне да и име сербско истреблѣно буде, само
 ако по нѣовой воли богъ устедетъ. Но надѣмся на

* Барутъ.

** Петербургъ.

бога, кое уздамо се да неће бити како Турци мисле. Све ће богъ управити. Проче остаємъ вашъ свагда покорнѣйши слуга.

Матей Ненадовићъ Прот.

У Вѣни Априла 29. дне 1815.

Я бы све пореду тамошну госпoду поздравио, но пређе самъ многогъ поздрављо, пакъ неможе се ни еданъ наћи да ми одговори. Незнамъ што имъ е, зато ий опетъ люблѣћи поздрављамъ а кадъ буде време питаћемо за одговоре.

Мало пређе вoстанія турци су посекли Раонића, капетана и Бирчанина Бранка на колацъ. Секулу Міята, у Ябучю Борку Палюси вр'овини и Баєвцу и Пепелѣвцу по 3. по 4. куће поробили и попалили, но шта ћу кадъ немогу сва нѣова зла описати было бы петъ найвећи табака. — У Свилеуви проту Павла, но шабачка стои іошъ нїе се дигла.

39.

(Сими Ненадовићу).

Благородни Гдару войвода Симо

Здравствуйте.

Ваша два писма примио самъ и за све што ми пишете разумѣо самъ, Перво да си са свомъ войскомъ у готовности, и отъ мене заповиестъ очекуете, то ми е особито драго, вы ако ћете у данъ у два можете до мене и доћи, а войску съ капетанима наредите и одпремите къ Мачви, или гди нужние да е дознаете, на ту страну, а Гербовићу пишемъ да съ войскомъ Крагуевцу што скорие поита, да бы што скорие мо-

гли Ягодину и Пожаревацъ очистити. Драго ми є што ми за одъ Босне пишете, ако тако буде истина, ско-
имъ оставмъ вашъ доброатни

Милошъ Обреновичъ.

У путу 2. Мая 1815.

40.

(Проти Матеи Ненад. у Бечъ).

Пречестнѣйши Господине!

Запрепоручена и народу Сербскому нужна дѣла и вещи настойте издѣйствовати. Притомъ и то вамъ препоручуемо и покорно молимо да бы кодъ Августѣйшаго двора Аустрискаго прошеніе учинили, да бы се смыдовао у нѣгову царству находеће се Сербѣ, кои су ради преити у Сербію, отпустити. Пре седамъ дана забранили су гранични офицѣри и никога нѣкимъ образомъ непущаю, садъ находи се преко 500 люди подъ оружіемъ, кои готови су прейти и сви у согласію но дозволѣніе добити немогу. Отъ свега овога числа ни єданъ не находи се у каковой кривицы кодъ царства и никакова узрока неима, кои бы и єдногъ зауставіо; зато чрезъ васъ молимо Мылостивѣйшій Дворъ за дозволеніе, Августѣйшій Дворъ Австріискій можете увѣрити отъ стране цѣлога народа Сербскога, да они нѣму свагда привержени быти хоћею, и колико выше царска мылость сверху народа овогъ излити се буде толико ревностнѣйше, онъ ѣе приверженость и любовь свою Мылостивѣйшемъ Двору обратити. Садъ овога времена изъ свихъ граничныхъ мѣста крећу и жену и дѣцу и недозволяваю никоме ни у єдномъ селу остати, а притомъ исправно нека-

зую народу кудъ ће да иде, а у Сербію преходити недопускаю; грозно е заисто видѣти како народъ одъ села до села са ситномъ дѣчицомъ тумара неимаюћи нигдѣ никакова прибѣжища. Народъ Сербскій очекивао е и надао се свакогъ могућегъ помилованія отъ благоутробнога царства, и еще неможе на ту мысаль дойти да е ово гоненіе са знанѣмъ правителствующихъ и всемилостивѣйшегъ Монарха, за кое молимо имайте стараніе. Мы смо увѣрени да ће народъ Сербскій выше овому Двору на ползу быти ако у Сербію преjde него овде перебуваюћи, ибо свакій любви и много уважава съ преданѣйшимъ пониженіемъ благоутробіе Двора Австрійскаго, кои е не само сиротиню Сербску него да паче и оне кои су га увредили милостиво подъ крыло приміо и отъ гибели защитіо всть.

Мы очекуемо скорога позволѣнія за прехожденіе, очекуемо и надамо се и далше царске милости употребнимъ вещма, а скоро ћемо общенароднимъ прошеніемъ сва наша желанія, прошенія и приверженость благоутробнѣйшемъ Двору Австрійскомъ, чрезъ Петроварадинску Высокославну Генерал-команду, изъяснити, за кое и вамъ объявити хоћемо. Притомъ себе препоручуюћи вашей благохотности, пребиваемъ

Вашеа пречестности.

У Собраніи Народнѣмъ
дне 13. Мая 1815.

Покорнѣйшій народъ Сербскій во Австрійскихъ державахъ, Бегущи въ числѣ 500. мужей; къ прехожденію готовихъ Емигрантовъ.

Одговоръ мой Г. Арх. и Милоковићу: „Заръ вы хоћете 500, люди съ царскимъ пасошемъ да пређу, — не тако не, но Сава дугачка а чунова доста па по два и четири ноћомъ; а ово я не бы смео ни ла-

тову представити а толъ цару, кои чува трактатъ свой, а и нама ніе душманъ но колико жешће виче, и треба да се у Београдъ чуе, заръ незнате ни найманъ чувати се, а радити свой посо а све акн бы крали — одовудъ — а казаћу вамъ и пространіе кадъ доћемъ, а пре самъ вамъ писо како ћете радити.

Матей Ненадовићъ пр. с. р.

41.

Благородни Гдару Симо.

Здравствуйте многолѣтно.

Јвламо вамъ како самъ се састо овди са Г. протомъ и дође намъ човекъ одъ Вишеграда и каза намъ, цела истина хоће везиръ изъ Вишеграда на насъ, и ми одосмо у име Бога у Шарганъ преданга, него брате шалѣмо те люде поради ђебане то що имашъ ти ко (д) тебе све пошли, часъ прие, зашто знашъ како е амо потребно ђебаномъ ако ли нема ко(д) тебе а ти пошли еднога твога паметна човека шнима далѣ на брзу руку за ђебану, тако брате да уредите, зашто турци у ова три дана хоће да ударе, и яви намъ о те стране како е за сващо, и поздравля васъ Г. Прото.

Остаемъ вашъ братъ

Јованъ Обреновићъ.

Июніа 12. 1815. у Лужници.

И зато брате часъ прие да се постарате и уредите.

И я Стѣпанъ любезно васъ Г. Симо поздравлямъ.

Именовате люде кое шалѣмо: Драгутина изъ Калинића, Радишу и Стоића, Радована изъ Добринѣ.

(На адресу: Благородному Господару Симу Ненадовићу войводи валѣвске нахіе одатися незадржано, у Валѣво или гдѣ будетъ).

42.

Съ произволеніємъ честитого свѣтлогъ и великого, везира Марашли Али паше Уруменли Валеси и Белиграда Муафезій, и покровителя сербскаго народа.

По соборномъ уговору и опредѣленію за обще Благостояніе и постоянство мира, по свимъ нахіяма, опредѣлюемо уредбу учинити, тако пошилѣмо Господина Протопресвитера Матею Ненадовића, да онъ са овимъ налогомъ по нахіяма шабачкой, валѣвской и соколской, проћи може, люде главне и кметове свакога среза поменути нахія собрати и свакомъ свое діело заказати, са согласіемъ пакъ кметова свакоме срезу кнеза избрати, и таковога намъ имено обявити, коєму одъ високо-славне канцеларіе писмено подтвержденіе изслати се буде; зато свима старѣшинама, священству, кметовомъ и свему народу са овимъ препоручуемо да бы с' поменутимъ Господиномъ Протопресвитеромъ согласно о томъ гледали речене кнезове избрати, и да га у свему што се общегъ Благостоянія тиче послушаю; заповѣсть пакъ за злочинце, како нареди да послушате и истребите, равно и емство еданъ за другога учините, да злочинаца люди у напредакъ међу вама бити неће. Крѣпости ради ово писаніе даємо поменутомъ Господину Протопресвитеру Матеи Ненадовићу, да га сваки као одъ верховне власти опредѣленогъ комесара призна и послуша.

Дано у Београду 1. Новембра 1815.

(М. П.) Милошъ Обреновићъ
верховни кнезь и правител. Народа
Сербскогъ, съ прочима.

43.

ПОЛНОМОЩІЕ.

Съ коимъ даемъ власть Господину Протопресвитеру Матею Ненадовичу и кнезу Милою Теодоровичу, да они имаю свободу у нахіамъ валѣвской, соколской и Ужичкой сваку тужбу примити и извидити; равно ново опредѣленный порезъ разрезать и старый искусуривати: важне пакъ тужбе кое сами рѣшити не бы могли примити и мени на рѣшеніе скупа съ расужденіемъ своимъ послати. За кое свимъ кнезовомъ и кметовомъ поменутихъ нахіа, заповѣдамъ; да бы нима, као одъ насъ послатимъ у томъ послушни были и пристойно имъ почитаніе отдавали, да бы потребне ствари что скоріе и постояніе совершити могли. Дано у Бѣлградѣ 15. Мая 1818. № 54.

(М. П.) Милошъ Обреновичъ
верховный кнезь Сербскіи

44.

Пуномоћіе кнезу Илиѣ Марковићу и Г. Проти Ненадовићу да изађу у Нахію ужичку и извиде расиру међу Мићићемъ и Демиромъ.

Потреба изискуе и несогласіе кнезова ужичке Нахіе Іована Мићића и Іована Демира, да вы обоица изиђите у речену Нахію, и узроке нѣова несогласія извидите, чрезъ кое народъ много страда. И тако препоручуемъ да се вы обоица скоро одправите тамо, и све подробно народъ да испитате, явно и тайно, какове су зулуме одъ коега кнеза трпили, и

све точно да попишете и къ мени да донесете на провидѣніе. При свемъ томъ я по нашему договору съ вама соглашенъ за нужно находимъ кнеза Демира изъ службе изоставити. Дознаваюћи такође доста мени неповольно обхожденіе кнеза Мићића, препоручуемъ вама да бы сте изявили о таквомъ поступаню нѣго-вомъ мое негодованіе; а при томъ ако бы се найманѣ што годъ дознало, да онъ у будуће противъ волѣ мое народъ угнѣтава, не само што ће и онъ чести свое лишенъ быти, но и милость мою са свимъ изгуби ће. Народу такођеръ објавите да ни еданъ каква зулума одъ кнезова, или нѣови млађій трпіо не бы, но да свакій слободно мени доћи, и себи учинѣну неправедну обиду изјавити може. Свакоме су врата моя, и у свако време отворена. — За точно ово наше, согласно съ вама и прочимъ кнезовима уређење испунити, и испуњава ли се позорствовати; за необходимо нужно такође са согласіемъ вашимъ судіо самъ опредѣлити мога брата Іована чрезъ кога надамъ се да ћу свагда точна извѣстія о поведенію кнеза Мићића имати, и да ће овај руководимъ одъ брата Іована доћи у чувство као и Штитарацъ. Ово све овде написато, и све што вы за народъ и общте благополучіе полезно нађете, точно да свршите — препоручуюћи, и васъ поздравляюћи, пребивамъ и есамъ вашъ благонаклони

11. Фебр. 1820. № 143.

Врховни Србіе князь
(М. П.) М. Обреновићъ.

Кнезовима нахѣ пожаревачке кн. Марку Теодоровићу Абдули, и Стевану Теодоровићу.

У најлепше време после двадесетогодишњи страда-
данія и проливанія крви народа србскогъ за тишину
и спокойство свое, засія се намъ свѣтлость милости
царске по желѣи нашої; но на велику жалость и не-
срећу рода нашегъ дође ми гласъ данасъ да сте се
васъ два кнеза, највећа подпора къ срећи надеждна,
рѣшили, разоравати и у конечно порабоћеніе вргнути
на жалость и тугу и срамоту нашу предъ цѣлимъ
свѣтомъ безъ никакве нужде. Зашто браћо да одъ
Бога нађете! ако сиротинѣ бѣдне коя се мало сада
смирила нежалите, зашто свою честь и име славно
преобрати сте у време најлепшега мира, у разбой-
ничко и неблагогородно име. Ако сте одъ некога на
то преварени и наговорени, зло сте учинили. Ако ли
сте одъ свое памети учинили, и горе сте поступили,
немойте мислити ни на едну руку да ћете на край
съ таквимъ поступомъ по вашој желѣи изићи, нити
ће сиротиня свое фамиліе у највећој сиротинѣи не-
мирити — и своя добра на разграбленіе давати. Я
васъ овимъ моимъ писмомъ совѣтуемъ, да престанете
одъ такови безбожни' и срамны' дѣла, и да се сми-
рите кодъ ваши домова, са осталомъ браћомъ да ра-
дите честнымъ путемъ коимъ смо почели, да поста-
вимо народъ нашъ у безопасность и тишину. Ако
небудете одма престали одъ тога безаконогъ дѣла,
то ћу я што најскоріе могу съ прочимъ народомъ,
принуђенъ быти, немилостивимъ начиномъ принудити,
и за васъ како ће слѣдовати, то можете ласно знати,
а за страдація коя ће та сиротиня трпити — Богъ
ће одъ васъ цевашъ тражити.

Ако сте одъ некога на то наговорени, како што и знамъ да есте, — престаните — и тврду надежду имаите да ћете са животомъ у чести првой остати. — Ако ли упорни останете, у злодѣянiю вашемъ, то сву несрећу ваше фамиліе, съ изгубленіемъ живота вашегъ, непослушанію вашему припишите.

Желећи за народню и вашу срећу да послушате мой совѣтъ по желы народной. Остаемъ

1. Марта 1821. № 338. у Крагуевцу.

Милошъ Обреновићъ князь Срб.

46.

*Ч. Марашли-Али паша, Мухафизу Београдскомъ
нашемъ везиру.*

Извѣštenъ ч. Девлетлія изъ одговора народа пожаревачкогъ, датогъ моимъ посланицима у пожаревцу, да онъ, народъ, ни найманъ у овой бунѣ не помѣшанъ, нити ће се помѣшати, будући да у овомъ рахтлуку и тишини вѣчно пребивати жели, молећи Бога за царско здравлѣ; но да су овой бунѣ поводъ дали ова два кнеза, Абдула и Добрняцъ, *наговорени одъ тебе ч. Девлетлія*, одъ Алила алай-бега, и спихіе хаџи-Арслановића, ово се засвѣдочило и писмомъ послатымъ одъ кнезова на нѣюве пріятелъ, при свемъ томъ, являмъ ти да е се буна утишала, не нужно да ты пошилѣшъ, нити шалѣи твога Алай-бега на умиреніе и на позиваніе къ теби бунтовны кнезова, я ѣу се самъ постарати послати ихъ къ теби, каквимъ было образомъ, ербо они су само са 10. свои пандура у планину побѣгли, а народъ ихъ савъ гони. Нити шалѣи твоѣ люде у Поречъ, я самъ се цару

заклео бити вѣранъ до последнѣ каплѣ крви, и оста-
емъ свагда вѣранъ кое ће и време показати. При
томъ надамъ се да велики Султанъ неће никаква
узрока имати войску противъ овога народа дизати,
што се ми старамо овај народъ у тишини обдржати.
Ови бунтовни кнезови являю вама да одъ мене зло
трпе, и да противъ мене устаю, а народу пожаре-
вачкомъ объявили су да устаю да се бране противъ
Хуршид-паше и Карафезіасе. При томъ ови нагово-
рени одъ свое браће изъ Влашке, да вараю и мене
и тебе, да лакше могу свой планъ свршити како
Ипсилантъ. Чудимъ се како се притомъ варате. —
При свемъ томъ ч. везиру вы будите раатъ, безъ
найманѣ сумнѣ, и ову буну оставите на мое промо-
треніе да ю я утишамъ, и мою вѣрность да пока-
жемъ, као што самъ и пређе чинію. За сада немамъ
потребе никакве помоћи.

1. Априла 1821. № 361.

Милошъ Обреновићъ кн.

47.

*ГГ. Кнезовима у Пожаревачъ; г-ру Ефрему, Проти
Матею Ненадовићу, Милосаву, Токсиму Радоми-
ровићу и проч.*

Изъ одправлѣнихъ къ мени писма' вашихъ одъ
2. Априла о свимъ тамошњимъ положеніямъ, про-
шенію бунтовны' кнезова, и вашему у овомъ случаю
подаваеомъ мнѣнію, да се онымъ бунтовнымъ кне-
зовима, изъ разныхъ узрока животъ опрости, до-
вольно извѣštenъ самъ. Я све одобравамъ и согла-
санъ самъ съ вашимъ мнѣніемъ, да се реченимъ

нештаснимъ кнезовима животъ опрости, кое сте вы изъ могъ юче вама одправлѣногъ писма довольно видѣти могли. Но надамъ се да ние право; и да вы сами тому противстати неѣте, да се они (бунтовни кнезови) у собранію свію кнезова несуде, за овако нѣово преступленіе, а и овди правомислеѣимъ и доброжелательима отечества противанъ показати се неѣу. И тако препоручуемъ старайте се вы тамо животъ нѣовъ сачувати, а овамо ни найманъ противно што годъ и безсудно догодити се неѣе. За кое и вама тврду вѣру задаемъ, а вы подайте нѣима. Выше наставленія одъ мене неизчекуйте — но по овоме часъ пре свршуйте.

У Крагуев. 3. Апр. 1821. № 375.

Милошъ Обреновићъ князь сръб.

48.

Пречестнѣйшій Господине куме!

Я трпи васъ веѣъ доста садъ вы трпите мене, но дотле градили воденице, валялице, фабрикѣ и проче шта хоѣте: само та три сома * гледамъ отъ васъ да извадите. Ето брату Ефрему писао самъ да заповеди кнезу Василю да вама даде люди колико вы зактевате безъ речи, и то што найскорѣе да исполуете; и онога момка прибавите што знаде за *шибу* да покаже да се и она тражи извадити, ето се дани

* По овой наредби одвраѣена е онда Колубара кодъ Палежа одъ свогъ корита, подъ изговоромъ да се воденица оѣе да прави, и тражена су она три топа што су при пропасти 1813. год. довучена одъ Шабца и у Колубару бачена; но никако нису се могли наѣи. Л. П. Н.

примакоше да требаю те ствари, и вы одъ Палежа да неотступате докле неизвадите; а мы ћемо политично съ Турцима владати се јошъ до пришествія манифеста и совершена наставленія, кое ожидавамо до 6. дана по достовѣрнымъ извѣстіямъ да ће нама доћи. Строгоновъ цѣло излѣгао е. Пространіе (ако се трефите кодъ Ефрема) изъ копіе видићете. Я остаемъ и опетъ и опетъ препоручуюћи вама да ихъ вадите изъ Колубаре како знате. Вашъ доброжелатель

№ 1089.

У Крагуевцу 15. Августа 1821.

верховный Сербіе князь
Милошъ Обреновићъ.

(На адресу: Пречестнѣйшему Господину Прото-презвитеру Матею Ненадовићу у Бранковину, скорѣйше где буде).

49.

Пречестный Госп. Ненадовићъ

Здравствуйте.

Све лепша иза лепшіе писама и гласова, коя чине човека добре мысли на зле премѣнити, но шта да мслимо, старый адеть. — — Теодоровићъ у Чачку у заточенію, Николаевићъ позвать изъ Біограда валя да е юче у Крагуевацъ приспѣо, кудъ ће нѣга опредѣлити незна се толико е извѣстно, да ће и онъ у заточеніе. — — Чему ћемо се мы надати и на што насъ зову у Крагуевацъ полакъ знамъ. Я ћу у суботу быти у Валѣву, радъ самъ и васъ тамо наћи, онди видићете све што се пише. Залуду си Абдулу

и Добринца гонію, садъ си ты онай а они су поштени. — Чуѣшъ и выше а што е найгоре ето видишъ. Поздравите куму и проче све у дому вашемъ, я есамъ вашъ благожелательный кумъ

Ефремъ Обреновићъ с. р.

У Шабцу 28. Ноем. 1821.

Садъ Господаръ зактева одъ кнезова и кметова едно благодарно писмо, како су са нѣмъ и нѣговимъ владанѣмъ задовольни. —

(На адресу: Пречестн. Госп. Мат. Ненадовићу у Бранковину).

50.

О Б Я В Л Е Н І Е.

Матей Ненадовићъ протопресвитеръ изъ Бранковине, валѣвске нахіе, изъ разнихъ причина изключавача се изъ службе народнѣ, у коей е до сада быо, и отпушта се седити кодъ свое куће, и проходати своимъ дѣлима свуда куда ова зактеваю. У народна и политическа дѣла ни найманѣ да се немеша, но единствено о своимъ кућевнимъ дѣлима да се стара, као сваки прифатни човекъ. — Онъ неће подлежати ничіемъ суду кромѣ моего; зато кои годъ што годъ одъ нѣга тражити имао буде, или што на нѣга тужити се, къ мени управо нека дође, представити свою тужбу. —

Дано у Крагоевцу 7. Марта 1822. год.

№ 402.

Верховный Сербій князь
(М. П.) Милошъ Обреновичъ.

51.

(Проти М. Ненадов. у Бранковину).

Любезный мой Мато

Здравствуйте.

— — Зла е политика гди заповедати починѣ; вы право имате бояти се и о положенію вашемъ много мыслити, ерѣ прави узрокъ вашегъ изключенія еще недознаете, нити мислимъ да ѣете дознати моѣи; а кадъ бы знали да самъ я управъ принужденъ быо тако съ вамъ поступати; вы бы о свачемъ другчіе мыслили. — Стерпѣніе за садъ, а нѣ далеко време, и дознаѣете праву причину вашегъ положенія кою ѣу вамъ подъ четири ока сообщити, и онда знамъ да ѣете ми за право и сами дати. Чувемъ да сте врло смущени и у великомъ страху, я вамъ препоручуемъ и управъ и заповедамъ да са свимъ спокойни и весели будете, и у свачему моему положенію повинуйте се, увѣравамъ васъ и то да ѣе ми жао быти ако моегъ совѣта непослушали и моеѣ воли неповиновали се будете.

Васъ любезно поздравляюѣи, остаю и есамъ вашъ доброжелательный

№ 457.

У Крагуевцу 13. Марта 1822. год.

верховный Сербіи князь

Милошъ Обреновичъ.

52.

ПОЛНОМОЩІЕ.

Съ коимъ даемъ Господину Мати Ненадовичу и Юви Міоковичу секретару моего брата Ефрема Обре-

новича, совершену власть, да могу существуюће несогласіе између пароха варошки и Господина Митрополита шабачкогъ Г. Герасима, по справедливости извидити, и что годъ у овомъ призрѣнію окончали буду, дужни су именовати польномощницы мои, безъ пристрастно мени явити.

Дано у Шабцу 11. Окт. 1822. года.

№ 1956.

Верховный Сербій князь
(М. П.) Милошъ Обреновичъ.

53.

ДИПЛОМА.

Любовъ ваша, вѣрность и приверженость къ предлюбезному отечеству нашему, и проче добродѣтели ваше, любезный мой Матея Ненадовичъ! обратиле су праведно мое вниманіе на васъ, и побудиле наименовати васъ и потврдити овимъ, кнезомъ кнежине, назване *Брдарева*, у нахіи валѣвской, у надежди да ѣте вы, и у овомъ достоинству положеный, овимъ добродѣтельима одликовати се, добрымъ примѣромъ свакому предходить, и по заповѣсти моей, вашемъ Обр-кнезу, моемъ брату Ефрему, датой, и одъ нѣга вамъ предложеной, дѣла народня у кнежини вамъ врученной, съ отмѣномъ ревностію и усердіемъ, и безъ свакогъ пристрастія отправляти, и о свему у кнежини случившему се скорѣйше вашего Обр-кнеза, моего брата Ефрема, извѣщавати, кои ѣе, она, мени до свѣдѣнія доводити. При томъ свимъ кметовомъ, малимъ и великимъ, и свакому, у кнежини вамъ врученной, острѣйше налаже се, у исполненію на-

родны дѣла, сваку помоћ чинити, и свако почитаніе у име мое вамъ отдавати.

Дано и потврђено у Крагоєвцу 9. Ноембра 1827.

№ 1591.

(М. П.) Милошъ Обреновичъ
князь Србскій.

54.

Любезни Господинъ Ненадовићъ!

Сво пошилѣмъ кнеза Јовицу да се тамо нађе у време вашара, и онъ ће вамъ обширно казати све, колико се наставленія тиче а то фала Богу и сами све знате урадити. Толико препоручуемъ вамъ да поставите у редъ све послове кое самъ вамъ 14. с. № 131. наложио а особито што се новаца тиче. Када све у добаръ редъ поставите и да се можете на кои данъ удалити одъ вашег мѣста, тада; пало ми е на паметъ да ми вратите кумство за кумство, а самъ вамъ сына на крсту держао а вы дођите да ми кћеръ держите на крсту, и да потврдимо кумство неразрешимо. Того ради решио самъ се чекати васъ до светлогъ увторника да овди на конакъ дођете.

До тога времена знамъ да ћете се наспавати, а Мехмед-паше немате узрока да га тамо чекате, нити да га стрмоглавъ низъ воду шалѣте, ербо сиромач болестанъ лежи, заисто онъ ради готово него мы да га нико недира него да смиромъ у Зворнику сѣди; моли ме да му купимъ едно 20. крава добріе съ теопцыма за домазлукъ валя да ће станаръ да постане.

Новине су дошле даю намъ куветъ и по свой прилици наши тераю, ербо све е прилика добра што бити може. Француска и Енглеска войска прелази у

Морею до 15.000. люди са свимъ снабдѣвени, Поляци запалили се очаяно противо Турака огорчили се на нѣговъ манифестъ, Поляци и Руси соревнюю едни другима кои ће выше услугу своє Государю указати, тако да офицери польски кои су већъ давно службу оставили, воспалѣни жельомъ іошъ едномъ противу непріятеля христіянскогъ воевати, дошли изъ чужіє земаля у своє отечество и моле да ій приме у службу, они ће за честь служити и по неколико люди на своє трошку држати безъ никакове плате, изъ царске хазне, и томе подобне ревности што су указивали. Сада можете расудити што ће бити докъ се побію. Ако Богда када здраво дођете дотленъ ћемо имати и выше новина, о којима ћемо обширно говорити о овима и о доидућима. Међу тимъ будите здраво, и настойчи поставити све у добри порядокъ, пакъ ми на уречено време дођите.

Јвите и кнезу Анти да се небои Мамут-паше да ће му отерати беле овце, нити пакъ нѣговъ Врлянъ, да ће му турци нѣгову кадуну изъ Валѣва заробити и лишити га нѣгова неоцѣненога сокровишта; него Анто, нека му пасу нѣгове овце по Лелићу.

Остаємъ вашъ доброжелатель

№ 135.

Ефремъ Обреновићъ с. р.

У Шабцу 17. Марта 1828.

(На адресу: Благородномъ Господину Проти и кнезу Матею Ненадовићу съ честію у Валѣво).

Любезный Ненадовићъ!

Како самъ вамъ юче писо да дате заповѣдъ у вашей кнежини да бы све на оружіе у приправности было, на прву заповѣсть покупити се гдѣ потребито буде; тако сада наложемъ вамъ да дате заповѣдъ врстніемъ булюбашамъ у вашей кнежини, да буду готови мѣсти васъ да одма кадъ имъ се поручи по-
купе и поведу, гдѣ се рече. А вы пакъ одма узмите едно 200. добріе момака, пакъ скоріе доѣдите мени овамо у Варну; я самъ почео по мало войске купити а исту заповѣдъ дао самъ и у Мачви да се купи. — Войска се турска купи и до юче было е на Орлову полю до 6000. и говоре ямачно на насъ, а мы ћемо ий почекати пакъ што Богъ даде. — Едно 50. момака наредите да се на близности Новака наоде за свакій случай — (да чуваю животъ).*

Есамъ вашъ доброжелат.

Ефремъ Обреновићъ.

У Варни 8. Юнія 1828.

Вы покупите ако оѣдете 5—600. люди и доведите ништа зато.

(На адресу: Благородномъ Господ. кн. Матиі Ненадовићу у Бранковину).

* У Манастиру у селу Новацима (кодъ Уба) быо е онда смештенъ баруть и друго што е спремно было противъ Бошняка. Да се не бы за тай баруть сазнало, разгласили су онда да е у цркви мачакъ цркао, зато е црква затворена и тврдо ограђена и чувана да нико неуѣе у цркву докъ се на ново неосвети.

56.

(Кнезу Милошу).

Ваше Сіятелство

всемилостивѣйшій Государъ!

Благоволивши представити намъ писмено, учинѣне вашему сіятелству одъ главно-командуюћегъ росиске арміе Господина Графа Дибича, вопросе, и наложити, да и мы мнѣніе наше дамо, како бы на оне Графу Дибичу одговорили, согласили смо се на учинѣно намъ предложеніе, слѣдуюће одговорити:

Да появимо главно-командуюћемъ:

1. Колико се у насъ находи способни за оружіе людій.

2. Да бы могли еще єдну трећу часть войске имати изъ предѣла одъ Србіе отргнуты, коихъ є народъ свагда готовъ съ нама пристати.

3. Но да и у нашему предѣлу сви люди оружія немаю, а у отргнутимъ предѣлима народъ са свимъ лишава се тога.

4. Да се међу нама садъ находи 6 градова: Смедерево, Београдъ, Шабацъ, Соколъ, Ужице и Ђупрія, а у отргнутимъ предѣлыма Адакале и Кладово, кромѣ другій по мѣстима расположены укрєпленія, и да су турцы све ове градове и укрєпленія гарнизоныма подкрепили, како є Русія Порти войну объявила. И да се по прилицы назначи число предречены гарнизона.

5. Да є познато господину главно-командуюћемъ, кои предѣли Србію окружаваю, и колико по прилицы турака у онымъ налази се.

Изъ горенаведеногъ самъ господинъ главно-командуюћій по своему военномъ искуству, заключити може, колико є нужно нама люди оставити, да чу-

ваю вышешоменуте градове и укрѣпленія, и колико поставити по свой линій граница нашій, противъ турске войске, коя ће како се непріятельство съ наше стране одкріе, изъ околны предѣла на насъ наићи.

Кадъ бы росиска войска, одъ стране Видина и Ниша приближила се границама нашимъ, и сотимъ обезбѣдила бы насъ одъ стране румелиске, то могли бы мы онда едно онолико одѣленіе войске наше, и то у случаю необходимости, русима дати, колико бы изъ оны предѣла изићи могло, одъ стране коій російска войска дѣйствовала бы. А проча наша войска съ единымъ одѣленіемъ руске, да се окрене противъ Босне и Албаніе, и да се стара истребити турке изъ градова, кои се у внутренности находе, и защитити границе наше.

Мы пређе него што бы росиска спомагателна войска, са свимъ, нама нужднымъ потребама дошла къ Београду или Ђуприі, или баремъ на границе наше, да не дамо турцыма, ни найманѣгъ знака непріятельства, но у свакомъ миру и тишини, како и до садъ да пребудемо.

Ове спомагателне Росиске войске одѣленіе, мислимо да бы довольно было до 10.000 людіи съ доволномъ артилѣріомъ. Оволико войске могла бы Србія съ хлѣбомъ и месомъ обдржавати, кадъ бы овогодишњи усеви наши намъ до руке дошли, а пређе ништа се учинити неможе: ерѣ в већа часть народа нашегъ гладна; слѣдователно овога лета тешко бы се што могло предузети, развѣ ако какова необходимось наступи, или покровителствующа насъ Русія то за благополучіе наше неодложно суди; то онда готовисмо за избавленіе отечества нашегъ, за свободу и Господара нашего, сви што намъ е драгоцѣнно и съ животомъ нашимъ пожертвовати.

Несумнямо да ће ваше сіятелство на устмено или писмено позиванѣ кога Генерала, или самогъ главно-командуюћегъ росиске арміе (као што сте се и сами ючеръ изяснили) ослонити се, и неприятельство порти объявити, неимаюћи пређе одъ самогъ министерства на то предвозвѣštenіе (кое наравно по высочайшой воли быва) и неимаюћи пређе са истимъ дворомъ предварителне уговоре; да бы сотымъ избегли у оваковомъ случаю учинѣне погрешке нашій предшественника. Представляюћи съ овимъ мнѣнія наша, перебувамо као и свадга

У Крагуевцу 21. Юнія 1829. год.

Вашего Сіятелства

всепокорнѣйше слуге.

Членови суда народнѣгъ.

Кнезови Нахійски.

Лазаръ Теодоровићъ

Іованъ Бобовацъ

Милета Радойковићъ

Павле Радомировићъ

Ранко Майсторовићъ

Матей Ненадовићъ

Борђе Протићъ

Петаръ Топаловићъ

Живоинъ Іоксимовићъ.

Милутинъ Борђевићъ

— Радойковићъ.

57.

Любезный мой Ненадовићу!

Приміо самъ писмо ваше одъ 15. с. заедно са послатимъ спискомъ, но незнамъ што сте као стари войникъ тако мало коморе наредили, зато треба да се постарате да повыше одредите за коморе, а при томъ мислимъ да вы као стари войникъ, знаѣте да къ войни и ашови требаю, зато нека буду приправни.

Наше удудціе * већъ ово четвртый, петый данъ како су овде, и тако казую, да како су Бошняци тако и Шкодра у союзу и сви прочи осимъ видински, да програничити неѣду, зато попо, сада се добро држи, ербо не само што намъ прете наши рођаци, да ѣду на насъ ударити, него намъ како нишки тако и сви погранични прете съ коима кажу да е Шкодра у союзу, и тако неки дошавши изъ Руменліе кажу да се нишки приправля, и по нешто войске му долази, такођеръ и у Лѣсковцу се кажу войска купи, и то све попо противъ насъ. — У Босной е непресѣчна мутня, но іоштъ ништа рѣшително се незна шта ѣе изъ нѣіове мутнѣ произаѣи.

Поздравляюѣи васъ остаѣмъ вашъ доброжелатель.

Ефремъ Обреновићъ с. р.

У Шабцу 17. Марта 1830. № 189.

58.

(Проти Мат. Ненадовићу у Валѣво).

Любезный Ненадовићу!

Препоручуѣмъ вамъ да по пріятію овога писма неотложно се спремати почнете, и да съ войскомъ преправни будете, када другу заповѣсть добіете кренути се. — Но то све у тайности да буде.

№ 20.

Вашъ доброжелатель

Ефремъ Обреновић с. р.

У Београду 7. Януара 1831.

6. Наибольи коньика одма пошльите у Шабадъ.

Вама препоручуѣмъ да 1500. войника приуготовите.

* Они што су граничили.

59.

ДЕКРЕТЪ.

Сматраюћи кое на многоповторавана собствена ваша прошенія, а кое на слабость здравля вашего, недопустаюћи вамъ одправляти точно дѣла народна, отпуштавамъ васъ Мато Ненадовићу, одъ службе, кою сте до садъ у суду валѣвскомъ одправляли.

Одпустаюћи васъ пакъ, немогу изоставити, неувѣрити васъ овимъ писмомъ, да васъ съ немалымъ сожаленіемъ одъ службе поменуте разрѣшавамъ. Добродѣтели ваше, ревность къ общему благу отечества нашего, и преданость ваша къ моёй личности, заслуживале су за толике године службе ваше совершенно мое задовольство, и чине да ѣу и у предакъ васъ свагда уважавати. Примите за сада срдечну мою признательность, за поднесенне одъ васъ труде за ползу народа, у томе, што васъ и куће ваше одъ свакогъ данка и кулука опраштамъ, жедећи да всемылостивый Богъ дѣла наша благослови да се што скоріе сврше, пакъ да вамъ и я и народъ и веѣу и сходну награду за услуге и заслуге ваше дати можемо.

У Крагуевцу 1. Децембра 1831. год.

№. 2912.

(М. П.) Милошъ Обреновићъ
князь Србскій.

60.

(Проти Мат. Ненад. у Бранковину).

Любезный Мато!

Ревность, усердіе и вѣрность, и заслуге, кое сте вы Мато, отъ 1804. године до самогъ овогъ ма-

гновенія отечеству нашемъ, а и личности моіой онако сѣно указивали, побудиле су ме отеческимъ окомъ на старость погледати, коя васъ в веѣ стигла, и заповѣдити княжеско-србскомъ казначейству да вамъ за нѣку награду оны, по двѣ стотине австрійскій талира сваке године и до смрти ваше исплаћуе.

Примите подношеніе награде ове съ онымъ усердіемъ съ коимъ вамъ ю я подносимъ, и увѣрени будете, да ми благо и напредованѣ ваше, онако лежи на сердцу, као што могу заслуге отечестволюбца отечестволюбцу миле быти.

По указу кои вамъ прилажемъ, споразумите се о приманю речене суме съ казначействомъ, къ коме в онъ управлѣнѣ. Въ прочемъ пребывамъ вамъ благонаклонный

Милошъ Обреновићъ
князь србскій.

№ 3435.

У Крагуевцу 29. Септ. 1833.

61.

ЗАКЛЕТВА.

Княза, совѣтника и попечителя.

Мы долуподписани заклинемо се всемогућимъ Богомъ, предъ светымъ крестомъ и евангеліемъ, да ћемо се клонити свакогъ дѣла, кое бы было противно интересима народа, нашимъ званіямъ или дужностима наше совѣсти или закономъ воли Султана; да ћемо напротивъ тога уставъ княжества Србіе, кои намъ в премилостивый Султанъ нашъ у половини шевала 1254-те године по турскомъ лѣточисленію (одъ 10. до 12. Декем. 1838.) даровао, не само точно наблю-

давати, него и настоявати да га свакиъ Србинъ точно наблюдава; тако намъ господъ Богъ помогао, и тако да можемо дати о томе одговоръ на страшномъ нѣговомъ суду. Закључуюћи ову заклетву нашу цѣлуємо слово и крстъ спасителя нашего, аминъ.

У Београду 15. Февруарія 1839. године.

(М. П.)

Милошъ Обреновићъ
князь Србскій.

По заповѣсти княжеской:

Стефанъ Радичевићъ
подполковникъ.

Предсѣдатель Совѣта:

(М. П.)

Ефремъ Обреновићъ.

Членови Совѣта:

Тома Вучићъ Перишићъ. Матей Ненадовићъ.
Х. Милутинъ Гарашанинъ. Лазаръ Теодоровићъ. Сто-
янъ Симићъ. Милета Радойковићъ. Милосавъ Здрав-
ковићъ. Вуле Григорієвићъ. Ранко Майсторовићъ. Пе-
таръ Туцаковићъ. Илія Поповићъ. Цвѣтко Раіовићъ.
Борђе Парезанъ. Станко Јуришићъ. Стефанъ Стся-
новићъ. Анто Протићъ.

Пошечители:

Внутрены Борђе Протићъ. Правосудіа и просвѣ-
щенія Стефанъ Стефановићъ.

Да е ова заклетва одъ горѣназначени лица доле-
ставлѣна дана и лѣта, предамною подписанымъ Ар-
хієреємъ, по обрѣду наше православно Грковосточне
церкве у храму Божіємъ положена, овимъ засвѣдо-
чавамъ, и своеручнимъ подписомъ и приложеніємъ
пoredъ имена обичногъ могъ печата подкреплявамъ.

У Београду 15. Фебруара 1839.

Митрополитъ Сербски Петръ.

(Копія првогъ прошенія).

Высокославный Совѣте!

После паденія сръбскога народа 1813. године, кадъ смо за верховнымъ вождомъ и мы остале войводе съ великимъ числомъ народа спасенія ради у аустрійску државу пребегли, онда самъ я са неколицыма одъ ревностны отечестволюбаца задржао се око границе сръбске честохранно скупляюћи се у Фенеку манастиру кодъ св. краля студеничкогъ т. е. Мелетіе и Василіе архимандрити и Самуилъ еромонахъ студеничкій, войвода Петаръ Николаевићъ Молеръ, войвода Максимъ, Петаръ Оташевићъ и войвода Павле Цукићъ крагуевчани, войвода Милое Теодоровићъ ягодинскій, Павле Поповићъ старый совѣтникъ и Пая Лисовићъ старый членъ великога суда у Београду, и іошть выше Срба родолюбаца, мыслећи о средствама и тражећи способа, како бы се бѣдной Србіи помоћи могло. И у томъ прође време до 1815. године. Онда дружина моя посовѣтовавши се опредѣле, да я идемъ у Петербургъ и да носимъ прошенія покровителю нашемъ императору Александру, и да молимъ за избавленіе Србіе; на кои конацъ они мени и пуномоііе у истомъ смыслу даду, кое овде прилажемъ. На кое се я рѣшимъ, и тога ради за срећу Србіе и у трошакъ и у дугъ се упустимъ, мыслећи, да ако се Србія избави, лако ће мени мой трошакъ накнадити, ако ли се пакъ по несрећи неизбави, онда нека иде на жертву роду и отечеству.

И на тай конацъ понесавши свои 250 ₪. што самъ имао, и одъ Цукића 50 ₪. узевши, упутимъ се са братомъ моимъ Симомъ, когъ самъ изъ

Чакове за толмача немецкогъ языка са собомъ повео, преко Транзилваніе у Бесарабію Хотину и Каменоподолскомъ, и кадъ у Житомиръ доѣмъ, чуемъ, да е императоръ російскій прошао у Бечъ, те я онда вратимъ се Бечу, но будући самъ видію, да новаца доста за трошакъ до Беча имати неѣу, узмемъ одъ губернатора 30 ₪. те тако доѣмъ у Бечъ, гди се наѣмъ са Недобомъ и Каподистріомъ, кои ме упуте російскомъ посланику Стакелбергу, и овай ми даде 50 ₪. и оправи ме таки границы Србской, да кажемъ, да се буна Ади Проданова утиша, по чемъ томе време ніе. И тако я доѣмъ границы србской, гди чуемъ, да е веѣъ иста буна утишана, па се вратимъ опетъ у Бечъ, и по совѣту покровителя нашегъ предамъ прошенія моя на 4. двора. Садъ ми опетъ нестане трошка, те принужденъ будемъ, на границу писати войводи Петру Молеру, да даде мой ѣуракъ и сребренъ рахтъ у залогу, и да ми баръ 1000 фор. пошлѣ; но онъ съ архимандритомъ Мелентіемъ одпише, да могу слободно на рачунъ Сербіе узети 5000 ф. (шайна); я нехотѣвши ни себе ни ондай несреѣну Србію у дугъ бацати, повторимъ да они мое ствари у залогу даду и мени трошка пошлю, но Молеръ одпише ми, да ѣе онъ по отечестволюбцыма за мене трошакъ напросити и онъ напроси 5 до 600. форинти и пошлѣ ми, и то се потроши, и я будемъ принужденъ узети одъ Петра Вулка подъ интересъ у займъ 1000 форинти, кое самъ после две године преко Наума Ичкогліе са 1600. цванцыка са интересомъ исплатію.

Но и то све nebude доста, зато узмемъ одъ Василія Демелиѣа 500 фор. на кое одъ себе признаніе дамъ; кое садъ истый займодавацъ мой, чувши о тврѣи и благостоянію Србіе, одъ мене натрагъ за-

ктева, као што писмо нѣгово одъ 15. Юнія 1839. у
копи за едно съ писменымъ признаніемъ моимъ свер-
ху 500 фор. приложено гласи. А тако исто и Цукиѣа
Павла наслѣдницы зактеваю одъ мене 50 ₪. кое е
Павле Цукиѣъ мени на трошакъ предао.

Кадъ самъ я за народню среѣу и благостояніе
обште по опредѣленію ондашнѣ скупштине преко
Русіе у Бечъ ишао и прошенія предавао, трудіо се,
трошіо и свое и туѣе, и у займъ узимао заиста не-
може никако право быти, да я самъ ову штету тр-
пимъ, и не само свое новце жертвуемъ, но іоштъ
садъ и дугове да исплаћуемъ. Доиста кадъ за рев-
ность и трудъ мой награде особыте добыю нисамъ,
кое бы заиста и предъ Богомъ и предъ людма за-
служивао, то е праведно, да како накнаду за мое
трошкове пріймимъ, тако и заоставши дугови да се
изъ обштенародногъ добра подмире. Зато я усуђуемъ
се препокорно представити и молити, да бы высоко-
славный совѣтъ србскій ово изложеніе мое справед-
ливо уваживши, како дугъ Василию Демелићу одъ
500. форинти са пристойномъ наградомъ, тако и Цу-
киѣеви 50. ₪. исплатити изволю, и купно и мени по-
трошени 250. ₪. собствени и 1600. цванцыка одъ
Вулка узаймлѣны и враћены, повратити умилоствію
се. А 30. ₪. одъ губернатора житомирскогъ нехо-
тѣвшегъ мой златный крстъ у залогу узети. И 50. ₪.
одъ посланика рускогъ, Штахелберга у Бечу прій-
млѣны, то высокославный совѣтъ нека рѣши, или су
Русси моіой личности или народу Србскомъ поклонили.
У Бѣограду Февруарр. 24. 1840. высокославногъ со-
вѣта, покорнѣйшій слуга, Матей Ненадовићъ с. р.

63.

*Нѣговомъ високоблагородію чл. сов. княж. Србск.
кавалѣру Госп. Матеи А. Ненадовићу.*

войника молба.

Дубока желя наша, народа войничкогъ изъ окр. валѣвскогъ княжества србскогъ, кои смо у войводовину србску на помоћъ єдиновѣрной браћи нашої а на позивъ святогъ патріарха прешли, желимо и сердечно зактевамо ваше висородіє као високопочитаємогъ изъ окружія урођеногъ совѣтника и вѣштогъ нашегъ предводителя, да насъ вы противъ непріятеля сретно на бойномъ полю предводите, и међу нама до придобивеня войводовине србске пребудете.

Излажући ову желью съ понизномъ молбомъ нашомъ, молимо да намъ е неодречете, но да намъ е на радость испунити благоизволите.

У име целогъ воинства предводитель понизный
№ 1. Павле Гудовићъ с. р.

1. Януара 1849. год. у Болѣвцима.

64.

Любезный Господине Ненадовићу!

Вы сте ме вышекратно молили, да васъ одъ дужности члена совѣта, а тые уєдно и службе общенароднѣ, у коіой се вы іошть одъ младости ваше налазите, разрѣшимъ, како бы баръ сада, у дубокой старости мирно и спокойно остатакъ живота проводить могли.

Овой молби вашей, коя заиста призренія заслужує, я самъ данасъ удовлетворію и нуждну наредбу

о томе учинію, да се вы у станѣ пензiонно и то съ пуномъ платомъ поставите.

Промысао свевышнѣга, кои є вечите памети вожда србскогъ, а мога отца, господара Кара-Ђорђа, на устанакъ за одбрану народа подигао, поставіо є основъ и данашнѣмъ станю и правленію нашемъ.

Колико самъ я съ вама и службомъ вашимъ, кою сте за времена мое влады у качеству члена совѣта свагда ревностно и охотно испуњавали, као князь землѣ и господаръ вашъ, задоволянъ, толико и као сынъ реченогъ вожда Кара-Ђорђа, подъ коимъ сте вы, ово као одликуюћий се военачалникъ, ово као знатанъ државникъ похвално и примѣрно служили, немогу пропустити приликомъ овомъ да васъ и о момъ савршенномъ и подпуномъ признаню и оны заслуга ваши неувѣримъ, кое су заиста за отечество наше, кадъ се за ослобођенѣ нѣгово и за животъ вековима удрученогъ народа нашегъ борило и радило, одъ знатне ползе были, гди се особито оно у найкритичнiе за народъ нашъ време, общепознато дѣйствованѣ ваше у качеству народногъ за Бечъ и Ст. Петроградъ посланика одликує, и съ достойнимъ дѣланя и труда вашего успѣхомъ, а незаборавимомъ народныи права подпоромъ, крунише.

После толики дакле утруђеня коима є цео животъ вашъ посвећенъ, я самъ васъ наипосле по жељи вашей изъ дѣйствителне службе, у станѣ мирногъ живота (кои да вамъ отаць небесный продужи) поставіо, задржаваюћи васъ у момъ непресѣчномъ благоволенію, съ коимъ пребывамъ на свагда вашъ
благонаклонный

Кв. № 895.

Александръ Карађорђевићъ с. р.

18. Септ. 1852. у Београду.

ПРИМЕДБЕ.

1. На страни 55. каже писацъ ови мемоара, да ће пространіе говорити о писму писаномъ Митесеру, но нигде нисамъ нашао у нѣговимъ запискама да е іоштъ што казао. Исто писмо споминѣ Кунибертъ и Вукъ. — Видіо самъ подписъ Митесера изъ времена кадъ су аустріјанци Београдъ држали на потврђењу старе тапіе о воденици у Топчидеру, коју е правителство недавно одъ жарковчана купило. Онда е онъ био капетанъ у Београду. Потврђењѣ е на немачкомъ езику. Тапія се налази у минист. финансије.

2. На стр. 90. ние ясно казано, али се види да е збегъ на Дубокомъ, био съ оне стране Саве, где е Кара-Борђе онда прелазіо.

3. Хаџи-бегово писмо кое се споминѣ на стр. 96. печатано е у V. Голубици стр. 129.

4. Ивелићево писмо (стр. 100.) изгубљено е.

5. Два *Стевана Живковића* поминю се. Еданъ е био онай што е одма съ почетка у Земуну цебану набавляо; а другій е био онай што е несвршивши науке у Бечу, на позивъ дошао у Србию. Овай другій превео е Телемака.

6. Пуномоћіе (стр. 222.) налази се печатано и у Историји Србије Милутиновића (стр. 213.). Милутиновићъ е преписао то пуномоћіе изъ некогъ „започетогъ протокола одъ 1815. год.“ зато тамо и ние могао све подписе наћи кои се на оригиналу налазе. Како то пуномоћіе тако и предходеће му писмо (стр. 219.) заедно са свима подписима и печатима сачувани су и налазе се кодъ мене у оригиналу. Исто тако сачувано е и писмо Врбне, кое е Милутиновићъ у реченой исторіи печатао (стр. 353).

7. На прошенію (стр. 332.) было е написано: *у Земуну*
8. Дек. 1814, па е после превучено и написано: *у Вѣни* 18. Дек. 1814. а по свой прилици на прошенію кое су цару дали, био е овай првѣй датумъ. Срѣ на нѣму има подписати люди кои нису онда у Бечу него у Земуну были.

8. Арса Андреевићъ (стр. 8.) био е офицеръ у Болѣвцима. (Види Голубица V. стр. 128).

9. На стр. 70. врсти 19. место „Хаџи-Муста-паша“ треба разумети Хаџи-Мустапашевићъ.

10. Писмо влабегово (княза влашкогъ Ипсилантия) (стр. 132.) сачувано е. Оно е славенски писано.

11. Тодоръ Филиповићъ (Божа Грујевићъ) рођенъ е у Руми, у Загребу учио е и постао докторъ права. Позову га у Русију, где е у Харкову био професоръ, одакле е у Србију дошао. Побелео се у год. 1807. и оде изъ Србије у Варадинъ да се лечи где е те године и умр'о 25. Марта, и Новосађани су га лепо саранили, у порти цркве св. Ђорђа. Прадѣда Божинъ Груја, био е херцеговацъ, и населио се у Врелу окр. валѣв. са своимъ синомъ Филипомъ. Сынъ Филиповъ Живко пређе у Руму где научи ћурчиски запатъ, ожени се, и добие сина Теодора кои се доцнѣ прозвао Божа. (Кодъ мене се налазе о њму обширне бележке мога оца и пок. Я. Живановића кои му е био родъ, које љу я доцнѣ печатати).

12. На стр. 139. вели: „опоени трима славнимъ побѣдама.“ Те три победе биле су: на Карановцу, Ужици и на Иванковци.

13. На стр. 197. у предпоследњој врсти место имена Велислава требало е ставити Милија.

14. *Коскуда* или *ковкуда* Кара-Ђорђе е често узъ речъ говорио.

15. На стр. 127. каже: да е съ Јовомъ Протићемъ пошао изъ Петербурга, а ништа нѣ казао кудъ се здедоше Божа и Чардаклија. Но изъ другогъ његовогъ рукописа кои за садъ остае непечатанъ, види се: да су Божа и Чардаклија остали у Петербургу, да причекају за 6. недѣля, курира изъ Цариграда, да виде шта ће порта казати на руске ноте о испуненю трактата. (О томе е неколико речи рекао на стр. 270).

16. Изъ прошенія на стр. 374. печатаногъ види се зашто се изъ Беча вратио и по другій путъ 9. Дек. 1814. (стр. 224.) опетъ у Бечъ отишао. Онъ е самъ био опуномоћенъ одъ тайногъ земунскогъ одбора емигранта, да ради у Бечу, но наставши тамо Живковића и Евту, и њи у свое друштво прими.

17. Сви прилози одъ стране 285. до края, печатани су први путъ сада и то изъ оригинала кои се кодъ мене налазе, осимъ они подъ броемъ 3. 32. 45. 46. 47. 56. 61 и 62. кои су изъ преписа печатани.

18. Свега сачувани историски писама и акта налази се кодъ мене око 700. комада, одъ кои скоро 500. спада у доба одъ 1790 до 1816. год. — Осимъ овы придодати овой књизи, печатано иѣ є: 1. у *Голубици* V. за 1843 и 1844. год. 78. ком. — 2. у књизи: „*Протоколъ писама протѣ Матіѣ Ненадовића о ратованю край Дрине 1811. 1812. и 1813. год. у Београду 1861.*“ 3. у „*прилози за србску историю I. св. у Земуну 1858 и II. свеска у Београду 1861.*“ (У ланьскомъ Гласнику срб. учен. друштва печатана є нѣгова синѣлија, у кога се архиви и оригиналъ налази.) Я ѣу се старати да и остатакъ што буде за печатанѣ, печатамъ. Но међу тимъ я самъ свагда готовъ све ове документе печатане и непечатане, онима кои се са по-вѣомъ срб. историомъ занимаю, у оригиналу показати, да иѣ могу читати, преписивати и како за добро наѣу употребити.

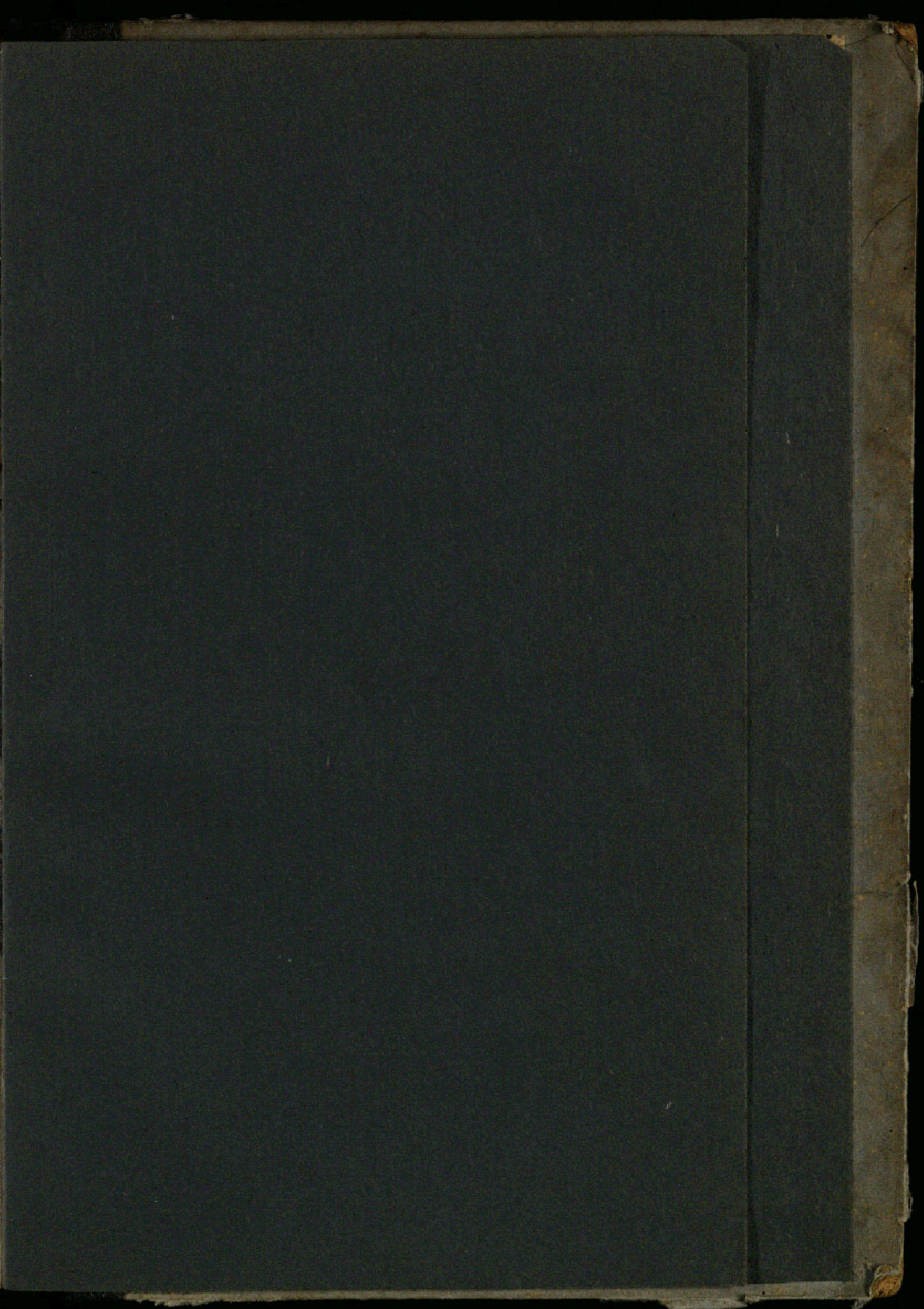
19. Веѣиѣ део мемоара све є рукописъ мога оца; по где кои додатци и неколико табака преписани су на чисто туѣомъ найвише рукомъ Васѣ Петровића быв. учителя Бранковичкогъ. О некимъ догађаима има по два по три рукописа, но у самой ствари неразликую се. Старао самъ се да изаѣе печатано све онако како є у рукопису; исто тако ѣзикъ а и право-писъ (где є нѣговъ рукописъ), оставляю самъ онакавъ какавъ є. Я управо незнамъ кадъ є онъ почео писати ове мемоаре, но по речима у почетку казанимъ, држимъ да иѣ є почео писати око 1833. год. а и пре тога имао є доста бележки, нарочито цело свое послованѣ у Бечу написао є іоштъ онда, 1815. год. — Онъ є свагда и свакоме причао о историскимъ догађаима, зато иѣ ніє ни могао заборавити. Ніє могао заборавити ни што му є отацъ причао, єрѣ осимъ тога што є собомъ одъ оца слушао, причале су му после за време Кара-Ђорђева рата буљубаше и познаницы нѣговогъ оца, а онъ є то после целогъ живота са свимъ подробностима другима причао. А све му є то требало знати и кадъ є у Петербургъ 1804. год. пошао, єрѣ є бѣо уверенъ да ѣе га тамо о свему питати. Іоштъ доста има живи люди кои у овимъ мемоарима неѣе ништа ново наѣи, єрѣ су то све изъ нѣгови уста слушали. Помисао да може скоро умрети (а 1833. год. и бѣо є оболео,) и децу малу, неупуѣену, у селу безъ икаквогъ иманя, оставити, врло га є онеспокоявала. Зато є и писао деци своіой за споменъ, као што є у почетку казао. Ако га деца незапамте, да изъ рукописа нѣгови кадъ дорасту што годъ о нѣму сазнаду. Но Богъ му є поклоніо те є

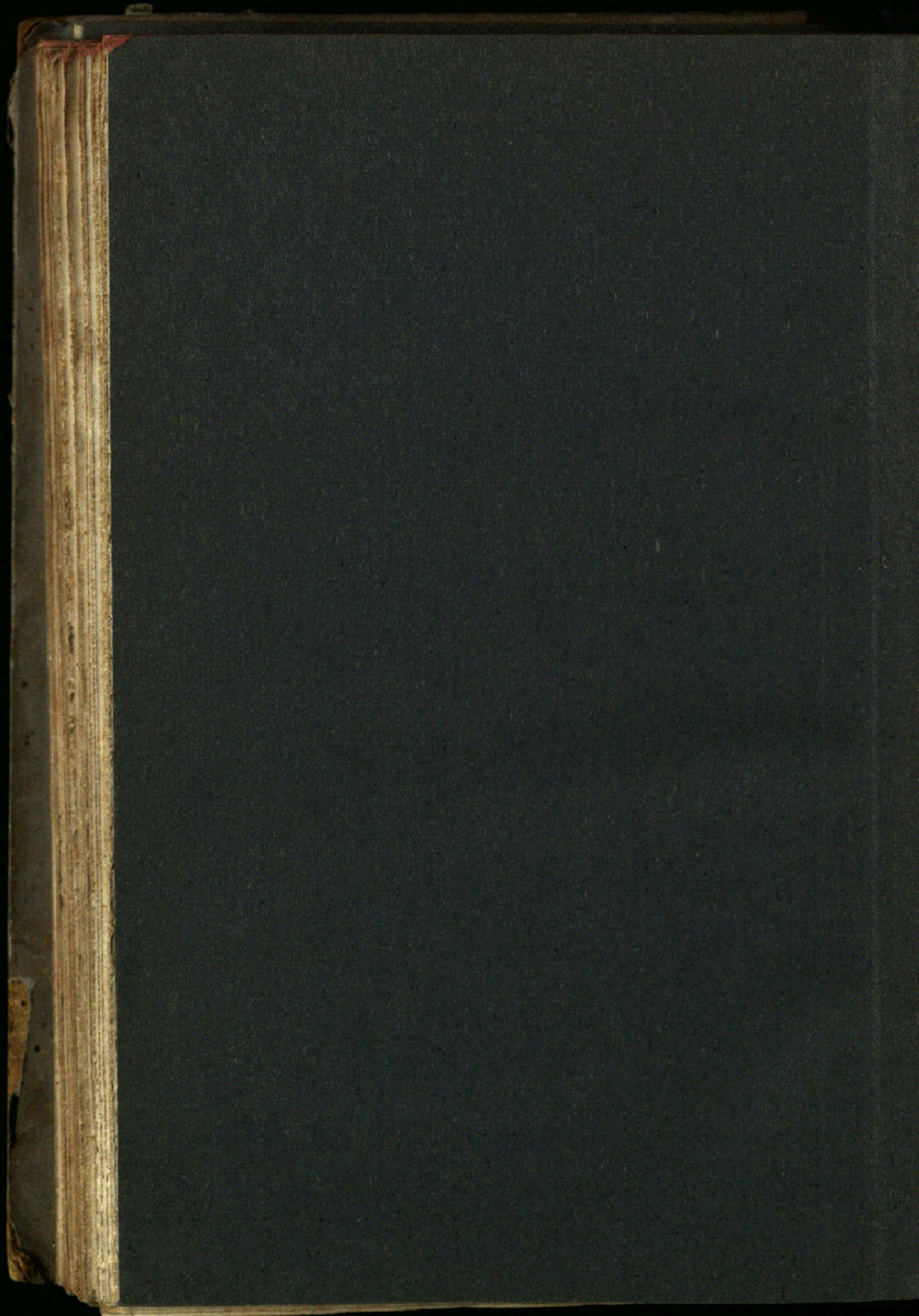
іоштѣ одъ тогъ доба 21. годину у пуномъ здравлю живио и одрастне унуке видіо. (Преселіо се у вечность 29. Нов. 1854. год. у Валѣву, боловавши само неколико сати одъ грознице. Саранѣнъ е на св. Андрію, у Бранковини кодъ свогъ оца Алексе, стрица Якова и брата Симе. Тѣло му е било покривено до гроба барякомъ подъ коимъ е воевао. Осимъ многобройни валѣваца и скоро свію чиновника и свештеника, пратило га е преко 600. коняника изъ окружія, међу којима е осимъ другій стари барява пошењ изъ Осечне барякъ подъ коимъ су Недићи на Чокешини изгинули. Князь е изъ Београда послао помоћника попечительства и едвогъ чиновника изъ свое канцеларіе, да при томе погребу буду. Валѣво е обуставило целу свечаность и веселѣ, кое се обично на св. Андрію држи.)

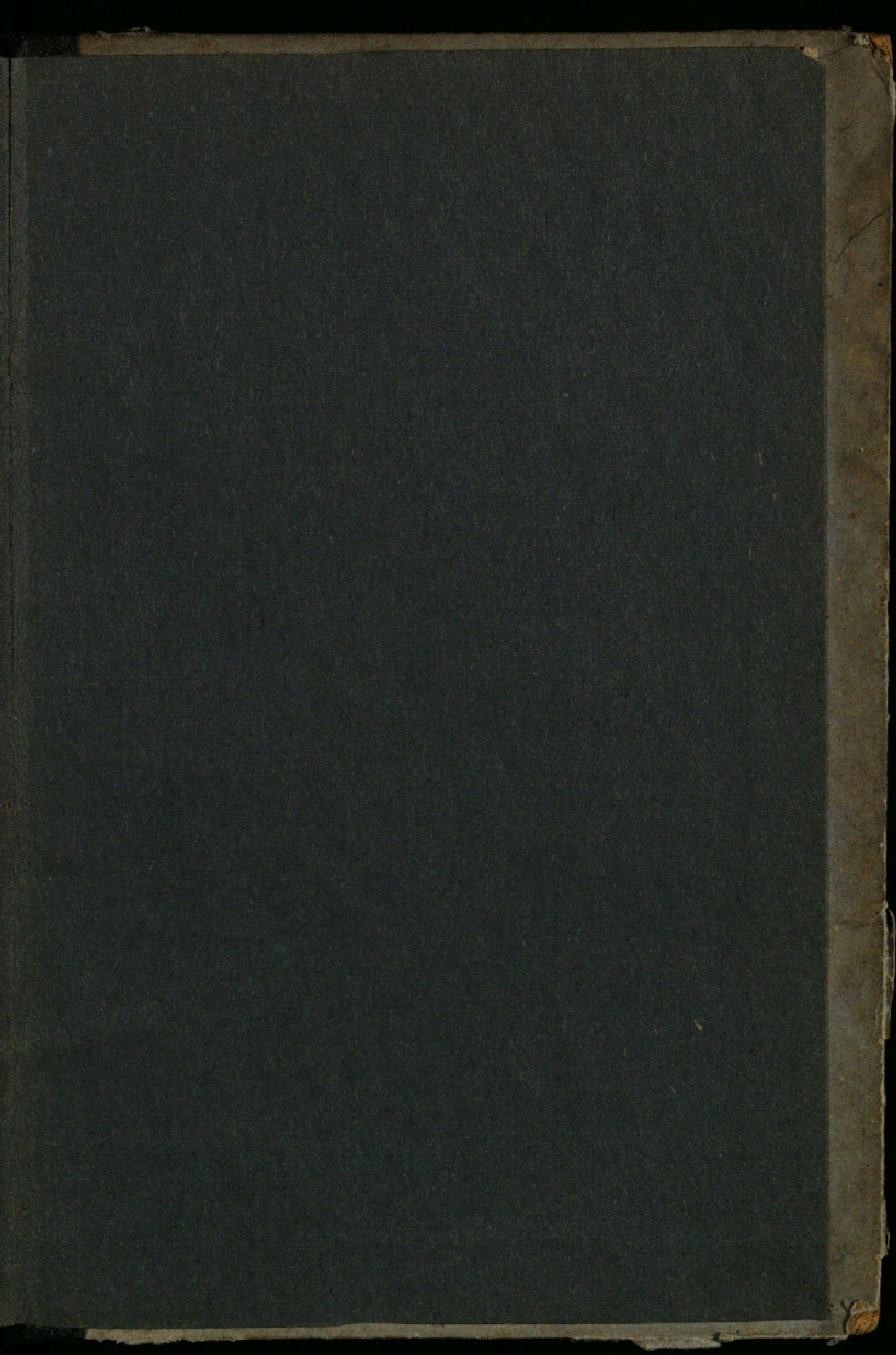
20. На више места и овде и у другимъ књигама спомињ се онъ и подъ презименима: *Стефановићъ*, *Алексићъ*, *Кнежевићъ* или само *прота валѣвски*. Алекса се свагда, а Яковъ до устанка на Турке а и доцнѣ неко време, презивао по имену свогъ оца *Стефановићъ*.

Осимъ ови кратки приметби, я се падамъ доспети, да напишемъ и о овимъ догађаима о којима мой отаць нѣ писао, али ми е више пута причао, и онда љу прострапѣ и о некимъ местима ови мемоара, а и уобште о свему о чему знамъ и о чему имамъ белешки, говорити.

А. П. Н.

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

P₁₉ Cp II 717.1